

Monitor sportbeleid 2006-2010

Annex 1 bij Beleidsdoorlichting Sport

in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
directie Sport

Marcia de Jong
Dorine Collard
Koen Breedveld

's-Hertogenbosch, mei 2011

© *W.J.H. Mulier Instituut, 's-Hertogenbosch 2011*

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Achtergrond	5
1.2	Methode en reikwijdte monitor	6
1.3	Leeswijzer	6
2.	Bewegen en Gezondheid	9
2.1	Bewegen	10
2.1.1	<i>Impuls NASB</i>	14
2.1.2	<i>NASB Werk</i>	16
2.1.3	<i>NASB Sport</i>	19
2.1.4	<i>BeweegKuur</i>	20
2.1.5	<i>Beweegvriendelijke omgeving</i>	23
2.1.6	<i>Wijkaanpak</i>	25
2.1.7	<i>Campagnes</i>	27
2.2	Gezonde sportbeoefening	32
2.2.1	<i>Sportblessures</i>	32
2.2.2	<i>Sportgeneeskunde</i>	38
3.	Meedoen	43
3.1	Versterken sportverenigingen	47
3.1.1	<i>Impuls brede scholen, sport en cultuur</i>	47
3.1.2	<i>Sportkader</i>	55
3.1.3	<i>Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen</i>	58
3.2	Jeugd en sport	63
3.2.1	<i>Alliantie School & Sport samen sterker</i>	64
3.2.2	<i>Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs</i>	67
3.2.3	<i>Meedoen (alle jeugd door sport)</i>	74
3.2.4	<i>BOS: Integrale buurtaanpak en sport</i>	79
3.2.5	<i>Stimuleringsregeling multifunctionele (sport)accommodaties</i>	85
3.3	Gehandicaptensport	87
3.4	Sportiviteit en respect	92
3.4.1	<i>Samen voor Sportiviteit en Respect</i>	93
3.4.2	<i>Homo-emancipatie</i>	97
3.4.3	<i>Vrouwenemancipatie</i>	103
3.4.4	<i>Masterplan Arbitrage</i>	108
3.4.5	<i>Seksuele intimidatie</i>	114
3.5	Sport en Ontwikkelingssamenwerking	116
3.6	Tegengaan dopinggebruik	119
4.	Presteren	127
4.1	Excelleren van talenten	131
4.2	Stipendium topsporter	137
4.3	Topsporters met een beperking	140
4.4	Coaches aan de top	144
4.5	Sportmedisch begeleiden van topsporters	148

4.6	Innovatie	152
4.7	Topsportevenementen	157
5.	Olympisch Plan 2028	159
	Referenties	163
	Bijlagen	165
	Bijlage 1 Lijst van gebruikte afkortingen	167
	Bijlage 2 Geraadpleegde personen	171
	Bijlage 3 Aanvullende informatie Campagnes	175
	Bijlage 4 Aanvullende informatie Sportblessures	177
	Bijlage 5 Aanvullende informatie Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen	180
	Bijlage 6 Aanvullende informatie Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs	189
	Bijlage 7 Aanvullende informatie sport-zorgtrajecten	196
	Bijlage 8 Masterplan: aantallen scheidsrechters en juryleden	198
	Bijlage 9 Masterplan: Kwalificatie Structuur Arbitrage	199
	Bijlage 10 Masterplan: tevredenheid organisatie, faciliteiten en begeleiding	201
	Bijlage 11 Sportcoalitie en ambassadeprogramma's Sport en OS	202
	Bijlage 12 Presteren: WK/OS index 2010	209
	Bijlage 13 Medailles Olympische en Paralympische Zomer- en winterspelen 1972-2010	212
	Bijlage 14 Talenten profiel per medio 2009	214
	Bijlage 15 Afgeronde en lopende projecten InnoSportNL	215
	Bijlage 16 Topsportevenementen georganiseerd (2005-2010)	218
	Bijlage 17 Topsportevenementen agenda (2011-2014)	221

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

In deze *Monitor sportbeleid 2006-2010* is een inventarisatie gemaakt van de voortgang van het beleid zoals dat door de directie Sport van het ministerie van VWS is gevoerd in de periode 2006-2010. Aan de inventarisatie ligt een opdracht ten grondslag aan het W.J.H. Mulier Instituut om, als onderdeel van haar meerjarig wetenschappelijk onderzoeksprogramma *Passie, praktijk en profijt*¹ (zie het Sportprogramma) het rijkssportbeleid te monitoren en te evalueren. Voor deze monitoring en evaluatie is door het Mulier Instituut een onderzoeksinstrument ontwikkeld en een plan van aanpak geschreven (Van den Heuvel, 2007). Op basis hiervan zijn twee tussentijdse rapportages opgesteld (Van den Heuvel & Van Schendel, 2008; Breedveld, De Jong & Stuij, 2008). Voor u ligt de eindrapportage. In de eindrapportage nemen we de balans op van het beleid dat in de afgelopen jaren is gevoerd.

Deze eindrapportage maakt daarbij deel uit van de *Beleidsdoorlichting Sport*, waar de directie Sport zich in 2010 aan onderworpen heeft. Een beleidsdoorlichting is een rapport waarin op een redelijk fundamenteel/abstract niveau een analyse en evaluatie plaatsvindt van het gevoerde beleid. In dit geval is dat het door VWS gevoerde sportbeleid.

Een beleidsdoorlichting kent drie clusters van vragen of thema's²:

1. Achtergronden, plaatsbepaling en kaderstelling van het beleid;
2. Boekstaving van geformuleerde beleidsonderdelen en doelstellingen en de voortgang daarbinnen;
3. Diepere analyse van het beleidsproces en een beredeneerde inschatting van de relatie tussen input en output/-come.

De *Monitor Sportbeleid 2006-2010* behelst dit tweede onderdeel van de *Beleidsdoorlichting Sport* en vormt een annex van het betreffende hoofdrapport.³

¹ Zie <http://www.mulierinstituut.nl/objects/publications/Programmatisch%20werkplan%2007-2010%20per%203%20juli%202007.pdf> voor meer informatie over dit programma.

² Conform de RPE richtlijn van de Inspectie der Rijksfinanciën uit 2006 (Regeling Periodieke Evaluatieonderzoek en beleidsinformatie)

³ Zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/sport/documenten-en-publicaties> voor de rapportage over de beleidsdoorlichting sport; hoofdrapportage.

1.2 Methode en reikwijdte monitor

Conform het oorspronkelijke plan van aanpak én conform de richtlijn voor het opstellen van een beleidsdoorlichting is deze monitor primair gebaseerd op bestaande informatie, zoals verzameld door instituten als TNO, het Sociaal en Cultureel Planbureau, maar ook bijvoorbeeld NOC*NSF. Deze informatie is aangevuld met informatie zoals die in het kader van de diverse deelprogramma's wordt verzameld (voortgangsrapportages, registraties). Waar dit nodig werd geacht, is additionele informatie ingezameld bij projectleiders, op de diverse websites en in vaktijdschriften. Deze informatie is door onderzoekers van het Mulier Instituut verzameld, geanalyseerd en afgezet tegen de geformuleerde beleidsvoornemens. Het accent ligt in de monitor op de beleidsprojecten die binnen het kader van het door VWS gevoerde sportbeleid vallen. Waar nodig en relevant zullen we ook ingaan op sportgerelateerde beleidsprogramma's van aanpalende directies en departementen.

Startpunt voor de beleidsdoorlichting en voor deze monitor vormen de nota *Tijd voor sport* uit 2005 en de uitvoeringsnota *Samen voor sport* uit 2006, met bijzondere aandacht voor de beleidsthema's die centraal staan in de beleidsbrief *De kracht van sport* uit 2007. De val van het kabinet Balkenende IV vormt, hoewel niet voorzien bij de start van het project, een natuurlijk eindpunt van de *Beleidsdoorlichting Sport* en van deze monitor. De beleidsintenties en projecten, die door het kabinet Rutte en de voor sport verantwoordelijke minister Schippers zijn verwoord en opgestart, maken geen deel uit van deze monitor.

Voor de monitor is gewerkt met de laatst beschikbare informatie. Informatie die eind maart 2011 beschikbaar was, is verwerkt in dit rapport. Van een enkel project is ook informatie opgenomen die daarna nog beschikbaar kwam.

1.3 Leeswijzer

De monitor volgt de indeling uit *Tijd voor sport* in de drie pijlers 'Bewegen en Gezondheid'⁴, 'Meedoen' en 'Presteren' (zie tabel 1.1). In hoofdstuk 2 komen de programma's die onder 'Bewegen' vallen aan de orde. Hoofdstuk 3 gaat in op het beleid omtrent 'Meedoen' en hoofdstuk 4 behandelt de pijler 'Presteren'. Het Olympisch Plan 2028 komt aan de orde in hoofdstuk 5.

⁴ In *Tijd voor sport* was de naam van deze pijler 'Bewegen'.

Tabel 1.1 Overzicht van de pijlers en deelprogramma's van het sportbeleid

Pijlers	Deelprogramma's
1. Bewegen en Gezondheid	- Nationaal Actieplan Sport en Bewegen - Gezonde sportbeoefening
2. Meedoen	- Versterking sportverenigingen - Jeugd en sport - Gehandicaptensport - Sportiviteit en respect - Sport en Ontwikkelingssamenwerking - Tegengaan dopinggebruik
3. Presteren	- Excelleren van talenten - Stipendium topsporter - Topsporters met een beperking - Coaches aan de top - Sportmedisch begeleiden van topsporters - Topsportevenementen - Innovatie

Per (deel)programma wordt eerst een **korte inleiding** gegeven. Hierin staat beschreven wat het programma inhoudt en wie het uitvoert. Daarna volgt de **resultaatafspraak**: De doelstelling die is geformuleerd en de streefdatum voor het behalen ervan. Voor elk onderwerp geldt dat de laatst geformuleerde doelstelling is weergegeven, eventuele eerdere formuleringen staan in voetnoten vermeld. Vervolgens worden, voor zover bekend, de **planning en het budget** toegelicht en tenslotte staan de **voortgang en realisatie** met betrekking tot de resultaatafspraken vermeld. In deze monitor zullen geen programmaoverstijgende conclusies geformuleerd worden. Deze staan centraal in het hoofdrapport van de *Beleidsdoorlichting Sport*.

De projectgebonden referenties zijn te vinden aan het einde van de paragraaf van het betreffende beleidsonderdeel. Aan het einde van deze rapportage zijn de projectoverstijgende referenties opgenomen. Voor de leesbaarheid zijn de vijf belangrijkste documenten in de bronvermeldingen in de tekst afgekort. Daarbij is gekozen voor de initialen en het jaartal van verschijnen (zie tabel 1.2). Achter in het rapport is een volledige lijst met afkortingen opgenomen (bijlage 1).

Tabel 1.2 Gebruikte afkortingen van beleidsdocumenten

Beleidsdocument	Bronvermelding in de tekst
Tijd voor sport	TvS'05
Samen voor sport	SvS'06
De kracht van sport	KvS'07
Begroting 2008, Artikel 46 Sport	BaS'08
Begroting 2009, Artikel 46 Sport	BaS'09
Begroting 2010, Artikel 46 Sport	BaS'10
Begroting 2011, Artikel 46 Sport	BaS'11

2. Bewegen en Gezondheid

In tal van onderzoeken is het belang aangetoond van voldoende bewegen. Recente analyses geven aan dat met voldoende bewegen minimaal € 700 miljoen aan medische kosten kan worden uitgespaard (Bernaards e.a., 2008, zie ook Ross, 2008). Het kabinet wil in de pijler 'Bewegen' bereiken dat mensen meer gaan sporten en bewegen, of in ieder geval zoveel als wordt voorgeschreven door de beweegnorm. Daarnaast is het beleid erop gericht om randvoorwaarden te scheppen voor een gezonde sportbeoefening (TvS'05, p27). Om dit te bereiken zijn er binnen de pijler 'Bewegen en Gezondheid' vier programma's ingezet: 'Nationaal Actieplan Sport en Bewegen (NASB)', 'BeweegKuur', 'Gezonde sportbeoefening' en 'Kennis en informatie'. Het NASB wordt ingezet om bewegingsarmoede terug te dringen. Met behulp van de Impuls NASB worden een aantal specifieke gemeenten gestimuleerd beweegbeleid te voeren. De 'BeweegKuur' zorgt voor de verbinding van preventie en zorg voor een specifieke doelgroep.⁵ Onder 'Gezonde sportbeoefening' vallen 'Sportblessures' en 'Sportgeneeskunde'. 'Kennis en informatie' verwijst naar het onderzoek op deze terreinen.

Planning en budget

De totale geraamde uitgaven voor 'Bewegen' en 'Gezonde sportbeoefening' over de periode 2006-2010 zijn respectievelijk € 75,1 en € 14,8 miljoen (zie tabel 2.1). De gerealiseerde uitgaven in deze periode zijn € 70,2 en € 14,6 miljoen (zie tabel 2.2). De lager dan geraamde uitgaven bij 'Bewegen' in 2009 en 2010 hielden verband met onderbesteding van de eerste en tweede tranche van de Impuls NASB. Bij 'Kennis en Innovatie' werd € 2,3 miljoen minder uitgegeven dan verwacht.

Tabel 2.1 Geraamde uitgaven voor de pijler 'Bewegen en Gezondheid' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Nationaal Actieplan Sport en Bewegen	4,5	6,7	12,0	17,4	18,1	58,7
BeweegKuur			3,0	3,0	10,4	16,4
Subtotaal Bewegen	4,5	6,7	15,0	20,4	28,5	75,1
Blessurepreventie	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	4,5
Sportgeneeskunde	1,0	1,0	2,5	2,8	3,0	10,3
Subtotaal Gezonde Sportbeoefening	1,9	1,9	3,4	3,7	3,9	14,8
Subtotaal Kennis en informatie	1,2	2,3	1,5	1,7	1,8	8,5
Totaal Gezond door Sport	7,6	10,9	19,9	25,8	34,2	98,4

Bron: Opgave directie Sport, VWS

⁵ De BeweegKuur wordt in deze monitor van het sportbeleid apart van het NASB besproken.

Tabel 2.2 Gerealiseerde uitgaven voor de pijler 'Bewegen en Gezondheid' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Nationaal Actieplan Sport en Bewegen	4,4	7,0	11,9	14,7	15,7	53,7
BeweegKuur			1,9	5,5	9,1	16,5
Subtotaal Bewegen	4,4	7,0	13,8	20,2	24,8	70,2
Blessurepreventie	0,5	0,4	0,8	1,0	0,9	3,6
Sportgeneeskunde	1,4	1,3	2,9	2,6	2,8	11,0
Subtotaal Gezonde Sportbeoefening	1,9	1,7	3,7	3,6	3,7	14,6
Subtotaal Kennis en informatie	0,8	1,3	1,2	1,3	1,2	5,8
Totaal Gezond door Sport	7,1	10,0	18,7	25,1	29,7	90,6

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Referenties

- Bernaards, C., H. Toet & A. Chorus (2008). *Zorgkosten van een onvoldoende lichamelijke actieve leefstijl en sportblessures*. In: Breedveld, K., C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ross, C. (2008). *Beweegrede*. Toespraak Clémence Ross, directeur Nederlands Instituut voor Sport en bewegen, op 15 september 2008 bij ministerie van Algemene Zaken.

2.1 Bewegen

Omdat een actieve en gezonde leefstijl van belang is voor de gezondheid worden er, al sinds 1996 (wat sport beweegt), aanzetten gegeven voor meer sport en bewegen. Door het kabinet is er met behulp van de nota *Tijd voor sport* (2005) en *De kracht van sport* (2007) extra nadruk gelegd op sport- en bewegingsstimulering. Een kosteneffectiviteitonderzoek van TNO en RIVM toonde aan dat extra investering in lichaamsbeweging voordelig is om jaarlijks te besparen in de zorgkosten (Wendel-Vos e.a., 2005).

Om bewegingsarmoede terug te dringen is er in sinds 2008 het NASB. Met behulp van dit actieplan wordt samen met de gemeenten en de sportsector gewerkt aan het realiseren van sport- en beweeginterventies en wordt gestimuleerd dat deze interventies onderdeel gaan uitmaken van gemeentelijke plannen voor het lokaal gezondheidsbeleid (VWS, 2008). Met het terugdringen van bewegingsarmoede bij vooral te weinig actieve burgers beoogt het kabinet een bijdrage te leveren aan het verminderen van overgewicht en andere gezondheidsproblemen als diabetes, hart- en vaatziekten en depressie.

Het NASB richt zich primair op drie sectoren: gemeenten, de georganiseerde sport en het bedrijfsleven en op vijf aandachtsgebieden: 'thuis/wijk', 'school', 'werk', 'zorg' en 'sport'. Het aandachtsgebied 'thuis/wijk' is vooral ingevuld via de Impuls NASB, een stimuleringsprogramma voor gemeenten. Het aandachtsgebied 'sport' heeft een apart deelprogramma. De 'BeweegKuur' is het belangrijkste deelprogramma binnen het aandachtsgebied 'zorg'. Het aandachtsgebied 'werk' wordt vooral uitgewerkt in voorbeelden die werkgevers kunnen hanteren om hun medewerkers te faciliteren bij (meer) sporten en bewegen.

De informatievoorziening richting burgers verloopt via onder meer de campagnes ‘30 minuten bewegen’ en ‘Heel Nederland Fietst’.

Naast het beschikbaar en toegankelijk zijn van voldoende sport- en beweegaanbod, is het ook van belang dat de omgeving voldoende uitnodigt tot sport en bewegen. In 2010 is er een start gemaakt met het aandachtsgebied ‘beweegvriendelijke omgeving’. Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) vervult een (coördinerende) rol in de uitwerking van de meeste elementen van het NASB. Voor het aandachtsgebied ‘sport’ is dat NOC *NSF.

Het beleid concentreert zich op de gemeenten met de grootste gezondheidsachterstanden (afgemeten aan de sociaaleconomische status van haar inwoners). Daarmee draagt het NASB-beleid tevens bij aan het *Actieplan krachtwijken* (WWI, 2007).⁶ Het programmadeel ‘Bewegen’ kan opgedeeld worden in de volgende thema’s: ‘Impuls NASB’, ‘NASB werk’, ‘NASB sport’, en verder in ‘BeweegKuur’, ‘Beweegvriendelijke omgeving’, ‘Wijkaanpak’ en ‘Campagnes’.

Resultaatafspraken

- In 2012 is het percentage volwassenen (18+) dat aan de beweegnorm⁷ voldoet minimaal 70 procent (KvS’07, p31; BaS’09, p126).⁸
- In 2012 is het percentage jeugdigen (4-17 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50 procent (KvS’07, p31; BaS’09, p126).⁹
- In 2012 is het percentage inactieve volwassen Nederlanders maximaal 5 procent (KvS’07, p31; BaS’09, p126).¹⁰
- Het aantal bedrijven dat aandacht heeft voor sport en bewegingsactiviteiten tijdens of na werkuren moet verhoogd worden tot 25 procent in 2010 (TvS’05, p27).

⁶ Onderzoek laat zien dat in veertig wijken in achttien Nederlandse gemeenten de kwaliteit van de leefomgeving door een cumulatie van problemen achterblijft bij die van andere wijken in de stad. Het ontbreken van goede sportvoorzieningen, het tekort aan kader en vrijwilligers en gebrek aan financiële middelen vormen hardnekkige problemen voor sportverenigingen en bewoners (Duijvestijn, 2007). Rijk en gemeente hebben de ambitie om de sportdeelname in de krachtwijken te brengen op het niveau van het stedelijk gemiddelde. In alle veertig wijkactieplannen is er aandacht voor sport en bewegen en wordt door gemeenten en partners ingezet op het bevorderen van sportparticipatie en sport als bindmiddel om de sociale cohesie te versterken. NISB biedt gemeenten hierin ondersteuning, onder andere in het kader van het NASB-programma. Daarnaast krijgen gemeenten ondersteuning van de partners in de ‘Landelijke Alliantie Krachtwijken’.

⁷ Sinds 2005 wordt als beweegnorm de zogenaamde combinorm gehanteerd: het voldoen aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) en/of aan de fitnorm. De NNGB voor de jeugd (< 18 jaar) is dagelijks een uur matig intensieve lichamelijke activiteit, waarbij de activiteiten minimaal twee maal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie). Voor volwassenen (> 18 jaar) geldt een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit op tenminste vijf, maar bij voorkeur alle dagen van de week. De fitnorm behelst minstens drie maal per week gedurende twintig minuten intensief bewegen.

⁸ In *Tijd voor sport* is de doelstelling geformuleerd dat in 2010 minstens 65 procent van de Nederlandse volwassenen voldoet aan de beweegnorm (TvS’05, p27). Deze doelstelling is later aangepast op advies van TNO en RIVM (Ooijendijk e.a., 2007).

⁹ In *Tijd voor sport* staat als doelstelling vermeld dat het aantal jeugdigen (12-17 jaar) dat de beweegnorm haalt, stijgt van 35 procent in 2004 tot 40 procent in 2010 (TvS’05, p37). Ook deze doelstelling is op advies van TNO en RIVM bijgesteld (Ooijendijk e.a., 2007).

¹⁰ De doelstelling in *Tijd voor sport* was dat het deel van de volwassen bevolking dat gemiddeld geen enkele dag per week voldoende beweegt in 2010 is teruggedrongen van 8 procent naar 7 procent (TvS’05, p27; SvS’06, p10).

Planning en budget

Tabel 2.3 geeft aan wat de geraamde uitgaven waren voor het programma 'Bewegen' naar aanleiding van de nota *Tijd voor sport* in 2005.

Tabel 2.3 Geraamde uitgaven voor programma 'Bewegen' in *Tijd voor sport* (2005) (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Wijk		1,9	4,4	7,2	7,2	20,7
School/Jeugd		0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Werk		0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Zorg		0,8	1,0	1,0	1,0	3,8
Sport		1,0	1,5	2,0	3,0	7,5
Subtotaal aandachtsgebieden	2,5	4,7	7,9	11,2	12,2	38,5
Voorlichting*	1,2	1,2	1,5	1,5	1,5	6,9
Subtotaal Sportbegroting	3,7	5,9	9,4	12,7	13,7	45,4
Voorlichting (campagnes ZonMW via Publieke Gezondheid)	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	4,0
Totaal	4,5	6,7	10,2	13,5	14,5	49,4

* Voorlichting bestaat uit de campagnes van VWS zelf zoals, '30 minuten bewegen', 'Heel Nederland Fietst' en 'Nederland in beweging tv'.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

In de beleidsbrief *De Kracht van Sport* van 2007 wordt vervolg gegeven aan het beleidsprogramma. Vanaf 2008 is apart geld begroot voor de Impuls NASB en de ondersteuning van de Impuls NASB. Ook wordt de BeweegKuur apart in de begroting opgenomen. Tevens wordt er een extra claim voor de BeweegKuur in 2008 en 2009 aan de begroting toegevoegd. Uiteindelijk wordt de begroting in 2010 aangepast na nog een extra claim BeweegKuur in 2010. De geraamde uitgaven voor het programma 'Bewegen' na laatste intensivering van de financiën (extra claim BeweegKuur 2010) worden weergegeven in tabel 2.4. Over de periode 2006-2010 waren de totaal geraamde uitgaven voor het programma 'Bewegen' € 75,1 miljoen. De totaal gerealiseerde uitgaven voor het programma 'Bewegen' in deze periode zijn € 70,2 miljoen geweest. De belangrijkste verschillen tussen de geraamde en gerealiseerde uitgaven zijn te vinden in een extra uitgave aan aandachtsgebied 'wijk', een onderbesteding in de eerste en tweede tranche van de Impuls NASB en lagere uitgaven in het aandachtsgebied 'zorg' (een deel van de geraamde uitgaven voor de setting zorg is verdisconteerd in de BeweegKuur).

Tabel 2.4 Geraamde uitgaven voor programma 'Bewegen' inclusief *De kracht van sport en BeweegKuur* (2010) (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Wijk		1,9	0,2	0,1		2,2
Impuls NASB			4,5	9,0	9,5	23,0
Ondersteuning impuls NASB			1,5	1,5	1,5	4,5
School/Jeugd		0,5	0,5	1,0		2,0
Werk		0,5	0,5	0,5	0,8	2,3
Ouderen						0,0
Zorg		0,8	1,0	1,0	1,0	3,8
BeweegKuur			3,0	3,0	10,4	16,4
Sport		1,0	1,5	2,0	3,0	7,5
Beweegvriendelijke omgeving						0,0
Subtotaal aandachtsgebieden	2,5	4,7	12,7	18,1	26,2	64,2
Voorlichting	1,2	0,3	0,6	0,6	0,6	3,3
Subtotaal Sportbegroting	3,7	5,0	13,3	18,7	26,8	67,5
Voorlichting (campagnes ZonMW via Publieke Gezondheid)	0,8	1,7	1,7	1,7	1,7	7,6
Totaal	4,5	6,7	15,0	20,4	28,5	75,1

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 2.5 Gerealiseerde uitgaven programma 'Bewegen' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Wijk	1,1	2,4	0,6	0,3	0,2	4,7
Impuls NASB			4,5	7,8	8,7	20,9
Ondersteuning impuls NASB			1,7	1,4	2,0	5,1
School/Jeugd	0,4	0,5	0,5	0,1	0,1	1,5
Werk	0,3	0,2	0,5	0,5	0,4	1,9
Ouderen*			0,2	0,1	0,1	0,3
Zorg	0,4	0,7	0,3	0,0	0,0	1,5
BeweegKuur			1,9	5,5	9,1	16,5
Sport	0,9	1,2	1,7	2,3	2,1	8,2
Beweegvriendelijke omgeving				0,1	0,2	0,3
Subtotaal aandachtsgebieden	3,1	5,0	11,8	18,1	22,9	61,0
Voorlichting	0,5	0,3	0,3	0,4	0,1	1,6
Subtotaal Sportbegroting	3,6	5,3	12,1	18,5	23,0	62,6
Voorlichting (campagnes ZonMW via Publieke Gezondheid)	0,8	1,7	1,7	1,7	1,7	7,6
Totaal	4,4	7,0	13,8	20,2	24,7	70,2

* Uitgaven aan Senior Games 2009, en in 2010 aan ondersteuning van Fit for Life Nederland.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Tabel 2.6 beschrijft voor de periode 2003-2009 de ontwikkeling van het percentage volwassenen en jongeren dat aan de beweegnorm voldoet en de ontwikkeling van het percentage volwassenen dat inactief is. Het aantal Nederlanders dat zegt genoeg te bewegen is sinds 2003 duidelijk en consequent gestegen. Het percentage inactieve volwassenen is flink gedaald. Het lijkt wel dat de stijgende trend de laatste jaren afvlakt. Het feit dat de aanvankelijke stijging steeds meer afvlakt suggereert dat een forse inspanning nodig zal zijn om het beoogde doel van 70 procent van de Nederlanders dat aan de beweegnorm voldoet in 2012 te halen. Voor de jeugd blijkt over de periode 2006-2009 weinig verandering ten opzichte van het percentage jeugdigen dat aan de beweegnorm voldoet.

Tabel 2.6 Ontwikkeling beweegnorm en inactieve volwassenen (in procenten)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Doelstelling 2012
Volwassenen, beweegnorm	55,1	59,6	63,1	67,7	64,0	67,9	68,2	≥ 70
4-17 jarigen, beweegnorm*	-	-	-	46,9	43,3	47,3	45,7	≥ 50
Inactieve volwassenen	8,5	8,2	5,8	5,3	5,2	6,1	5,5	≤ 5

* Er zijn geen cijfers over 2003-2005 bekend.

Bron: TNO Kwaliteit van Leven (OBiN)

Referenties

- Duijvestijn, P. (2007). *De sociale infrastructuur van de 40 'krachtwijken' in beeld. Quick Scan Welzijn, Sport, Cultuur, Onderwijs en Zorg*, Amsterdam: DSP-groep.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Kaderstellende afspraken Impuls Nationaal Actieplan Sport en Beweging*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Minister voor Wonen, Wijken en Integratie (2007). *Actieplan Krachtwijken. Van Aandachtswijk naar Krachtwijk*, Den Haag: Minister voor WWI.
- Ooijendijk, W.T.M., A.M.J. Chorus & G.C.W. Vos (2007). *Advies Actualisering Beleidsdoelen Nota Tijd voor Sport*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Wendel-Vos, G.C.W., W.T.M. Ooijendijk, P.H.M. van Baal, I. Storm, S.M.C. Vijgen, M. Jans, M. Hopman-Rock, A.J. Schuit, G.A. de Wit & W.J.E. Bemelmans (2005). *Kosteneffectiviteit en gezondheidswinst van behalen beleidsdoelen bewegen en overgewicht: Onderbouwing Nationaal Actieplan Sport en Beweging*, Bilthoven: RIVM.

2.1.1 Impuls NASB

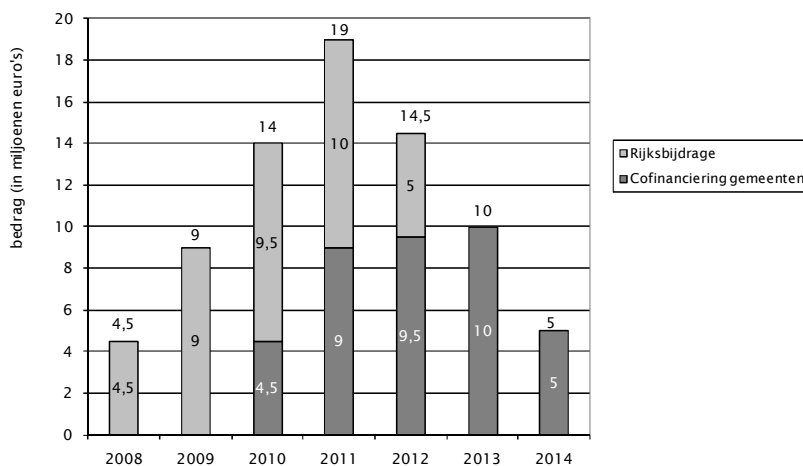
Op 3 april 2008 heeft de staatssecretaris van VWS samen met de VNG en NOC★NSF 'kaderstellende afspraken' afgesloten voor de Impuls NASB. Met deze impuls wordt beoogd in circa honderd gemeenten, waar sprake is van een relatief grote gezondheidsachterstand, een groot aantal sport- en beweegactiviteiten uit te voeren. Gemeenten kunnen hierbij in aanmerking komen voor een bijdrage van de rijksoverheid, de NASB-impuls. De impuls stelt niet alleen geld beschikbaar voor gemeenten, maar biedt daarnaast advies en ondersteuning en levert inzicht in effectieve interventies. NISB coördineert het NASB voor onder andere het thema 'gemeenten'.

NISB organiseert de ondersteuning van de NASB-gemeenten door het inzetten van regionale of lokale adviseurs, het aanbieden van trainingen, het organiseren van bijeenkomsten en door informatievoorziening via website of nieuwsbrief.

Planning en budget

VWS investeert in de Impuls NASB, waarbij gemeenten cofinanciers zijn. VWS investeert € 38 miljoen in deze impuls. VWS maakt geld over naar het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De middelen worden (via BZK) in het gemeentefonds geplaatst via een zogenaamde decentralisatie-uitkering. Op die manier ontvangen de gemeenten de Impuls. Gemeenten zullen eenzelfde bedrag investeren, zodat er in totaal via deze Impuls € 76 miljoen beschikbaar is voor het stimuleren van een actieve leefstijl. Gemeenten die meedoen aan het NASB hebben een gemeentelijke verklaring ondertekend, waarbij zij aangeven de cofinanciering te regelen en de doelstellingen van het NASB te realiseren. Via de monitor NASB, uitgevoerd door BMC, geven gemeenten aan of de cofinanciering gerealiseerd is. Gemeenten ontvangen de Impuls via het gemeentefonds in de vorm van een zogenaamde decentralisatie-uitkering. Verder ontvangt NISB een subsidie van VWS om de gemeenten naast een financiële impuls ook te ondersteunen in de vorm van advies (van NISB en de regioadviseurs). De Impuls NASB loopt tot en met 2014 (zie figuur 2.1). In tabel 2.7 worden de gerealiseerde uitgaven weergegeven voor de Impuls NASB.

Figuur 2.1 Geraamde bijdragen van rijk en gemeenten aan Impuls NASB (in miljoenen euro's)

Tabel 2.7 Gerealiseerde bijdragen van rijk en gemeenten aan Impuls NASB (in miljoenen euro's)

	2008	2009	2010	Totaal
Bijdrage rijk	3,9	7,8	8,7	20,4
Cofinanciering gemeenten			3,9	3,9
Totaal	3,9	7,8	12,6	24,3

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Ten behoeve van deze beleidsdoorlichting zijn binnen de pijler 'Bewegen' de beleidsonderdelen Impuls NASB en NASB sport aan een nadere analyse onderworpen. Resultaten en conclusies zijn beschreven in *Verdieping Impuls NASB en NASB sport: Annex 2 bij Beleidsdoorlichting Sport* (Collard, 2011). Uit deze 'verdiepende' studie blijkt dat binnen NASB-gemeenten de aandacht in het beleid voor te weinig-actieven groot is (en groter dan binnen gemeenten die niet meewerken aan NASB). De bekendheid van gemeenten met effectieve beweegprogramma's is echter laag. Professionals in het werkveld zijn bekend met het NASB en haar producten. Ook geven de professionals aan bekend te zijn met de beweegprogramma's. De resultaten na één jaar NASB tonen (nog) geen direct effect op het beweeggedrag van de inwoners van NASB-gemeenten.

Referenties

- Collard, D. (2011). *Verdieping Impuls NASB en NASB sport: Annex 2 bij Beleidsdoorlichting Sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- <http://www.nasb.nl>.

2.1.2 NASB Werk

Aandachtspunt in het sportbeleid is voldoende beweging op het werk, hetgeen van belang is voor het bevorderen van de gezondheid van werknemers door vermindering van gezondheidsrisico's van bewegingsarm werk en een sedentaire leefstijl in het algemeen.

Bovendien zou sport en bewegen van werknemers leiden tot minder en minder lang ziekteverzuim (sportblessures meegewogen) en zouden fitte werknemers (vaak) productiever zijn (TvS'05). NISB coördineert het NASB voor onder andere het aandachtsgebied 'werk' en voert activiteiten uit om werkgevers en werknemers te stimuleren om gebruik te maken van kansrijke interventies voor op of rond de werkvloer. Hiervoor zijn drie invalshoeken gekozen:

- Het ontwikkelen en testen van zowel bewegingsinterventies bestemd voor de werkomgeving als ook instrumenten die werkgevers helpen met het formuleren en implementeren van beweegbeleid. Deze interventies en instrumenten worden opgezet samen met andere partners in de markt van beweegbeleid.
- Het informeren van werkgevers, branches en intermediaire partijen over programma's voor beweegbeleid, zodat deze enthousiast worden voor de meerwaarde van beweegbeleid en meer geneigd zullen zijn om dit in te voeren dan wel te promoten. Dit gebeurt via het bijwonen of organiseren van meetings en congressen.
- Het benaderen van werknemers en het brede publiek met werkgerichte campagnes en informatiematerialen.

Verder is onder andere Sport & Zaken nauw betrokken bij NASB werk, wat betreft het stimuleren van bedrijfssport en -fitness binnen het bedrijfsleven.

Resultaatafpraak

- Het aantal bedrijven dat aandacht heeft voor sport en bewegingsactiviteiten tijdens of na werkuren moet verhoogd worden tot 25 procent in 2010 (TvS'05, p27).

Planning en budget

In de periode 2006-2010 waren de geraliseerde uitgaven (€ 1,9 miljoen) iets lager dan de geraamde uitgaven (€ 2,3 miljoen) (zie tabel 2.4/2.5).

Voortgang en realisatie

In 2007 is een start gemaakt met het verzamelen van kennis; ondermeer over kansrijke beweeginterventies en netwerken die een rol kunnen spelen bij de implementatie van deze interventies. Vanaf 2008 zijn vier kansrijke interventies ondersteund: 'De Coach-methode', 'Bedrijfssport', 'Fietsen Scoort' en 'Lunchwandelen'.¹¹

Aan de ondersteuning van drie interventies is in 2009 een vervolg gegeven. De ondersteuning van 'Lunchwandelen' is gestopt, omdat hieraan vanuit de campagne '30 minuten bewegen' invulling is gegeven. Ook in 2010 worden de drie beweeginterventies ondersteund. Daarbij ligt de focus op implementatieresultaten bij gemeenten, als werkgever. Nieuwe initiatieven zijn: onderzoek naar de inzet van *low cost* interventies binnen het MKB en, in samenwerking met TNO, implementatieonderzoek naar de interventie 'Foodsteps'. De interventie is er op gericht om trapgebruik en een gezonde voedingskeuze te stimuleren. Een eenvoudige omgevingsverandering (kantoorgebouw, restaurant) kan leiden tot een verbetering van het beweeggedrag (traplopen) en de cholesterolwaarden.

In de brancheaanpak hebben, binnen de vervoers- en transportbranche, de activiteiten zich toegespitst op de transportbranche. In samenwerking met 'Gezond Transport' zijn er onder andere flyers verspreid en workshops ontwikkeld voor chauffeurs om de werknemers een gezonde leefstijl aan te meten (bijvoorbeeld via de workshop 'Leef je Fit'). Binnen de papierbranche is een pilot gestart bij 'Georgia Pacific'. De resultaten van de pilot worden door brancheorganisatie Verbond VGP gebruikt om het thema 'vitaal werknemerschap' te agenderen tijdens landelijke Arbo-overleggen. De Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI) heeft ook een actiepoint opgenomen om bewegen te stimuleren. NISB heeft de FNLI hierbij ondersteund door haar kennis over BRAVO¹² en sport- en beweeginterventies beschikbaar te stellen bij de ontwikkeling van een FNLI-toolbox.

¹¹ De Coach-methode is bedoeld voor mensen die onvoldoende bewegen en zichzelf ook niet goed kunnen motiveren om te gaan bewegen. De interventie leert mensen hoe zij leefstijlactiviteiten kunnen inbouwen in het dagelijkse leven om zo meer te gaan bewegen. Het gaat daarbij niet om sport, maar om eenvoudige dingen als wandelen, fietsen en traplopen. Bedrijfssport betekent op een actieve, leuke en gezonde manier met collega's sporten onder professionele begeleiding, gefaciliteerd door de werkgever, op een locatie en tijdstip die het beste uitkomt. 'Fietsen Scoort' is een campagne om het fietsen in Nederland op een actieve en uitdagende wijze te stimuleren. De lunchpauze op het werk is de ideale gelegenheid om, samen met collega's, de benen te strekken. 'Lunchwandelen' zet mensen aan om tijdens de lunch naar buiten te gaan en te gaan bewegen.

¹² Het BRAVO-kompas is een 7-stappenplan die organisaties helpt bij het vormgeven van hun gezondheidsbeleid. Bravo staat voor: Bewegen, Roken, Alcohol, Voeding & Ontspanning.

De *toolbox* geeft informatie over wat werkgevers in de levensmiddelenindustrie kunnen doen om medewerkers te stimuleren om te werken aan een gezond gewicht. De *toolbox* is beschikbaar via www.gezondgewichtopdewerkvloer.nl.

In 2009 is het BRAVO-kompas gelanceerd, tijdens het congres ‘Bewegen Werkt’. Het 7-stappenplan BRAVO helpt organisaties bij het vormgeven van hun gezondheidsbeleid. Voor het bedrijfsleven wordt er een database, ‘BRAVOtheek’, ontwikkeld met verschillende kansrijke interventies (met onder andere de vier reeds genoemde interventies).¹³

Het oorspronkelijke doel dat in 2010 25 procent van de bedrijven aandacht heeft voor sport en bewegingsactiviteiten was in 2006 reeds behaald.¹⁴ Uit de meest recente rapportage van de jaarlijkse monitor van TNO, over het aantal bedrijven dat aan bewegingsstimulering doet, bleek dat van 1996 tot 2008 een stijging te zien is in het aandeel bedrijven dat sport- en beweegactiviteiten op het werk aanbiedt. In 1996 en 2003 kwam uit het onderzoek naar voren dat in totaal veertien procent van de Nederlandse bedrijven met vijftig werknemers of meer een vorm van een bewegingsprogramma aanbiedt. Dit percentage is gestegen naar 32 procent in 2006 en 42 procent in 2008. In 2010 bleek dat het aandeel bedrijven met bewegingsprogramma gedaald is naar 34 procent (zie tabel 2.8). Een mogelijke verklaring voor de daling is de recessie die in 2008 is ontstaan. Deze kan mogelijk zijn weerslag op het leefstijlbeleid binnen bedrijven hebben gehad. Ook de plannen om de komende twaalf maanden nog meer beweegactiviteiten te gaan ontplooiën zijn afgenomen vergeleken met voorgaande jaren. In 2008 was nog een derde van de bedrijven met een bewegingsprogramma van plan meer te gaan doen, en in 2010 nog maar een vijfde. Het percentage bedrijven zonder bewegingsprogramma dat plannen had om de komende twaalf maanden met beweegactiviteiten te gaan starten, daalde van 17 procent in 2008 naar zeven procent in 2010 (Simons e.a., 2011).¹⁵

Tabel 2.8 Aandeel bedrijven met bewegingsprogramma (in procenten)

Sport- en beweegactiviteiten op het werk	1996	2003	2006	2008	2010	Doelstelling 2010
Kleine bedrijven	9	12	24	33	27	
Middel grote bedrijven	18	14	34	47	39	
Grote bedrijven	41	34	60	64	49	
Landelijk (totaal)	14	14	32	42	34	25

Kleine bedrijven: 50-99 werknemers, middelgrote bedrijven: 100-499 werknemers, grote bedrijven: 500 en meer werknemers.

Bron: TNO Kwaliteit van Leven

¹³ De BRAVOtheek is sinds december 2010 in werking (www.bravotheek.nl). Inmiddels bevat deze 28 interventies. In het voorjaar van 2011 kunnen interventie-eigenaren hun aanbod aanmelden. Vervolgens wordt door NISB de verspreiding van de BRAVOtheek richting bedrijven in gang gezet.

¹⁴ Naar aanleiding van het feit dat het percentage van 25 procent reeds in 2006 is behaald, is er discussie ontstaan over aanpassing van de doelstelling. Op de site van het NASB staat inmiddels de doelstelling van 50 procent, mogelijk zal dit worden aangepast naar een groeipercentage van 5 procentpunt (jaarlijkse groei).

¹⁵ Het meten van de mogelijkheden tot beweegactiviteiten zegt niet specifiek iets over het werkelijke beweeggedrag van de werknemers.

De meest recente monitor onder professionals in het werkveld van sport en bewegen van december 2010 (Stubbe & Chorus, 2010) laat zien dat de meeste organisaties hun sport- en beweegstimulering richten op werknemers binnen de eigen organisatie, op het plaatsen van fietsenstallingen, het aanbieden van sportgelegenheid voor en/of na werktijd en het aanbieden van korting op een lidmaatschap van een sportschool of vereniging. Met betrekking tot de projecten en producten van het NISB binnen het aandachtsgebied 'werk' wordt geconcludeerd dat 50 procent van de professionals bekend is met de BRAVO-aanpak en 95 procent weet waarvoor BRAVO staat. Meer dan de helft van de professionals (52%) blijkt bekend te zijn met de website BRAVO-kompas. Vierenveertig procent van de professionals die bekend zijn met de BRAVO-aanpak zou zich aanmelden voor een eendaagse training over de inzet van BRAVO. Met betrekking tot de sport- en beweegprojecten blijkt dat de 'Nationale Traploopleek', 'Lunchwandelen' en 'Bedrijfsport' het meeste bekend zijn. Achtereenvolgens is 86, 74 en 42 procent van de professionals bekend met de projecten. De projecten 'Coach-methode', 'Fietsen scoort' en 'Fitbreaks' blijken veel minder bekend onder professionals. Tachtig procent van de professionals blijkt bekend te zijn met het NISB, vooral via de website. Tot slot blijkt dat 23 procent van de professionals behoefte heeft aan ondersteuning van het NISB bij het stimuleren van sport en bewegen. De professionals hebben vooral behoefte aan campagne-activiteiten of aan geschikte sport- of beweegprojecten om werknemers in beweging of aan het sporten te krijgen.

Referenties

- Simons, M., C. Bernaards & V. Hildebrandt (2011). Minder bedrijven organiseren bewegingprogramma's. *Preventie. Jaargang 5-Februari 2011*.
- Stubbe, J. & A. Chorus. (2010). *Monitor onder professionals in het werkveld van sport en bewegen*. Resultaten 2010. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- <http://www.nasb.nl>.

2.1.3 NASB Sport

Het NASB richt zich naast de twee sectoren gemeenten en bedrijfsleven ook primair op de georganiseerde sport. Binnen NASB sport (waarvan NOC*NSF programmamanager is) zijn door tien sportbonden dertien laagdrempelige sportconcepten ontwikkeld om meer mensen te stimuleren tot sport. In 2010 zijn vier sportbonden, met ieder een laagdrempelig sportconcept, toegevoegd aan de reeds bestaande dertien sportconcepten. Voorbeelden van een aantal sportconcepten zijn 'Start to Run', 'Knotshockey', 'Ultimate Volleybal Experience' en 'Judo op School'. Zie voor meer informatie <http://www.nasb.nl/over-nasb/setting-sport.html>.

Planning en budget

De geraamde uitgaven voor NASB sport waren € 7,5 miljoen. De totale gerealiseerde uitgaven zijn € 8,2 miljoen (zie tabel 2.4/2.5).

Voortgang en realisatie

Om een breed toegankelijk sportaanbod te creëren hebben NOC*NSF en tien sportbonden binnen NASB sport dertien laagdrempelige sportactiviteiten ontwikkeld om te-wenig-actieve mensen in beweging te brengen. In 2010 zijn hier vier *high potential* sportconcepten aan toegevoegd. Uit een voor deze *Beleidsdoorlichting Sport* uitgevoerde nadere analyse (zie annex 2, Collard 2011) blijkt dat drie van de ontwikkelde sportconcepten bewezen effectief zijn op het

stimuleren van bewegen, te weten 'Start to Run', 'Fiets-Fit' en 'Denken en Doen'. Van 2008 tot en met 2010 hebben 236.000 mensen deelgenomen aan de laagdrempelige sportactiviteiten. Hiervan zijn 50.000 mensen lid geworden van een vereniging of bond. Tijdens de implementatie van de sportconcepten is naar voren gekomen dat uitvoerende partijen te weinig waren betrokken bij de ontwikkeling van de sportconcepten, waardoor het bij implementatie moeilijk bleek sportclubs en/of verenigingen te betrekken. Dit blijkt uit het interview met de projectleider van NASB sport. Bij het ontwikkelen van sportconcepten in de toekomst zou hiermee rekening gehouden moeten worden. De effect- en procesevaluatie van de sportconcepten worden in 2011 verwacht.

Referenties

- Collard, D. (2011). *Verdieping Impuls NASB en NASB sport: Annex 2 bij Beleidsdoorlichting Sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- <http://www.nasb.nl>.

2.1.4 BeweegKuur

De BeweegKuur heeft als doel om de verbinding tussen preventie en zorg voor een specifieke doelgroep te versterken. Het is een gecombineerde leefstijlinterventie voor mensen met obesitas en mensen met overgewicht in combinatie met een (andere) risicofactor, bijvoorbeeld diabetes type 2. Mensen die in aanmerking komen voor de BeweegKuur, krijgen van hun huisarts een BeweegKuur-recept voorgeschreven. Deelnemers worden vanuit de eerstelijns¹⁶ begeleid naar een gezondere actievere leefstijl. Het doel van de BeweegKuur is dat deelnemers tenminste vijf procent gewichtsreductie behalen tijdens de BeweegKuur en dat deze gewichtsreductie gehandhaafd wordt in het jaar na afloop van de BeweegKuur. Daarnaast is het doel dat de deelnemers zelfstandig gaan bewegen (www.beweegkuur.nl).

Resultaatafspraken

De ontwikkeling van de BeweegKuur moet leiden tot een werkbare aanpak die vanaf 2009 wordt getoetst op voldoende effectiviteit voor eventuele opname in het basisverzekeringspakket vanaf 2012. In 2010 wordt landelijke implementatie voorbereid, zodat de BeweegKuur overal beschikbaar is (streven is 50% dekking in 2010 en 100% landelijke dekking in 2011).

Planning en budget

De totale geraamde uitgaven voor de BeweegKuur in de periode 2006-2010 zijn vrijwel gelijk aan de totale gerealiseerde uitgaven, te weten respectievelijk € 16,4 en € 16,5 miljoen (tabel 2.4 en 2.5).

Voortgang en realisatie

In 2007 is NISB begonnen met de ontwikkeling van de BeweegKuur, in opdracht van het ministerie van VWS in samenwerking met partners uit de gezondheidszorg, zoals huisartsen-, diabetes- en sportorganisaties. Op basis van literatuur, ervaringen met bestaande projecten,

¹⁶ De eerstelijnsgezondheidszorg is de "rechtstreeks toegankelijke" hulp, bijvoorbeeld een huisarts. Elke zorgzoekende kan zonder beperking beroep doen op een hulpverlener.

gesprekken met expertpanels en de doelgroep is in 2007 een eerste prototype van de BeweegKuur ontwikkeld. In zeven proefregio's is het eerste prototype van de BeweegKuur geëvalueerd (Helmink e.a., 2008). Uit de resultaten van het onderzoek bleek dat patiënten en zorgverleners positief waren over de BeweegKuur. Beide waren gemotiveerd om met de BeweegKuur te werken.

In 2008 is onder zorgverleners en patiënten een onderzoek uitgevoerd naar de bruikbaarheid, waardering en gepercipieerde effectiviteit van de BeweegKuur. Dit onderzoek is in 2009 voortgezet en toegespitst op volgehouden gedragsverandering. Daarnaast is de evaluatie van de implementatie van de BeweegKuur uitgebreid naar de tweede kring (ROS-adviseurs¹⁷ en externe partijen) (Helmink e.a., 2010a)). Uit het gemiddelde rapportcijfer van 8.1 dat de deelnemers over het algemeen de BeweegKuur als positief ervaren hebben.

Tevens is in 2008 een rapport verschenen over de kosteneffectiviteit van beweeg- en dieetadvisering bij mensen met (hoog risico op) diabetes mellitus type II (Bemelmans e.a., 2008). Uit het onderzoek blijkt dat leefstijlbegeleiding op maat een aanzienlijke gezondheidswinst oplevert bij mensen met diabetes of bij mensen die door verstoorde glucosetolerantie (IGT) en/of overgewicht een hoog risico lopen de ziekte te krijgen. Begeleiding tot € 400 per persoon levert meer gezondheidswinst op dan het huidige basispakket en is kosteneffectief. Naar aanleiding van deze rapportage wordt er binnen de BeweegKuur meer nadruk gelegd op overgewicht en voeding en groepsgewijs werken.

Eind 2008 is een (voorlopig) definitieve versie van de BeweegKuur uitgebracht. Vervolgens is de BeweegKuur in 2009 op 41 pilotlocaties in veertien regio's geïmplementeerd. Ook van deze locaties werd geëvalueerd hoe de BeweegKuur is ontvangen in de praktijk (Visser & Plantinga, 2009). De uitkomsten zijn gebruikt voor verbetering van verschillende onderdelen van de BeweegKuur.

In het najaar van 2010 zijn alle betrokken zorgverleners wederom benaderd voor deelname aan een procesevaluatie. De resultaten van deze evaluatie worden in 2011 verwacht. Over de ontwikkeling en implementatie van de BeweegKuur is in 2010 inmiddels ook een internationale publicatie verschenen (Helmink e.a., 2010b).

De BeweegKuur is in eerste instantie ontwikkeld voor mensen met (een verhoogde kans op) diabetes type 2. Echter, begin 2009 is een start gemaakt met de doorontwikkeling van de BeweegKuur voor mensen met overgewicht of obesitas. Dit is gebeurd in samenwerking met het Partnerschap Overgewicht Nederland (PON), de Obesitas Vereniging en het Nederlands Instituut voor Psychologen (NIP) (www.beweegkuur.nl). Er is een evaluatie van deze doorontwikkeling van de BeweegKuur voor overgewicht en obesitas bij zowel zorgprofessionals als deelnemers uitgevoerd (Helmink e.a., 2010c). Uit de resultaten bleek dat deelnemers gemotiveerd waren om meer te gaan bewegen en gezonder te gaan eten.

¹⁷ De ROS-adviseurs zijn het eerste aanspreekpunt voor zorgprofessionals die (willen) werken met de BeweegKuur.

Zorgverleners waren ook positief over de doorontwikkelde BeweegKuur voor overgewicht en obesitas.

Tot slot is de BeweegKuur in het najaar van 2010 ingediend bij (Centrum Gezond Leven) CGL van RIVM, en is door de deelcommissie 'theoretisch goed onderbouwd' bevonden. De effectiviteit van de BeweegKuur wordt op het moment onderzocht in twee studies.¹⁸

Intentie is om de gecombineerde leefstijl interventie, zoals de BeweegKuur, per 1 januari 2012 op te nemen in de basisverzekering. Het kabinet Balkenende IV had het voornemen om de BeweegKuur per 2012 op te nemen in het basispakket Zorgverzekeringswet (begroting 2011). Het besluit over het opnemen van de BeweegKuur in de basisverzekering is uitgesteld vanwege de val van het kabinet in februari 2010. In 2010 is voortvarend gewerkt aan het implementeren van de BeweegKuur. Het is echter nog onzeker of de ingangsdatum van 1 januari 2012 haalbaar is.

Referenties

- Bemelmans, E., G. Wendel-Vos, R. Bogers, I. Milder, E. de Hollander, J. Barte, L. Tariq & M. Jacobs-van der Bruggen (2008). *Kosteneffectiviteit beweeg- en dieetadvies bij mensen met (hoog risico op) diabetes mellitus type 2. Literatuuronderzoek en modelsimulaties rondom de BeweegKuur*, Bilthoven: RIVM.
- Helmink, J., L. van Boekel & S. Kremers (2010c). *Doorontwikkeling van de BeweegKuur Obesitas & Overgewicht*, Maastricht: Universiteit van Maastricht.
- Helmink, J., V. Cox & S. Kremers (2008). *Implementatie van de BeweegKuur: een pilotstudie 2008*, Maastricht: Universiteit van Maastricht.
- Helmink, J., J. Meis & S. Kremers (2010a). *Een jaar BeweegKuur, en dan? Een onderzoek naar de bevorderende en belemmerende contextuele factoren in 2009*, Maastricht: Universiteit van Maastricht.
- Helmink, J., M. de Weerd, F. Visser, N. de Vries & S. Kremers (2010b). *Development and implementation of a lifestyle intervention to promote physical activity and healthy diet in the Dutch general practice setting: the BeweegKuur programme*, *Int J Behav Nutr Phys Act.* May 26;7:49.
- Sluis, M. van der, C. de Haan & R. Jonkers (2010). *BeweegKuur: Groepsbijeenkomsten met de leefstijladviseur. Een verkennend onderzoek*, Amsterdam: ResCon. Research and Consultancy.
- Visser, F. & M. Plantinga (2009). *Procesevaluatie Professionals 2009: BeweegKuur*, Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- <http://www.beweegkuur.nl>.

¹⁸ In 2010 zijn er onderzoeken gestart naar de (kosten)effectiviteit van het Begeleid en Beweegprogramma en een monitoringsstudie naar het Zelfstandig Beweegprogramma en het Opstartprogramma. Resultaten van deze onderzoeken worden verwacht in 2011 en 2012.

2.1.5 Bewegvriendelijke omgeving

Voor het terugdringen van de bewegingsarmoede dient de omgeving van de burger zo ingericht te worden dat deze voldoende uitnodigt om te bewegen. De ‘bewegvriendelijke omgeving’ is een beleidsonderdeel waaraan vanuit de directie Sport interdepartementaal samen wordt gewerkt op het bredere thema ‘gezonde leefomgeving’. Concreet betekent dit dat onderzoeksvragen, pilotlocaties, communicatiemiddelen en dergelijke op elkaar afgestemd worden en dat betrokkenen elkaar op de hoogte houden van activiteiten. Hierbij zijn de volgende departementen betrokken: I&M (voorheen VROM en V&W), VWS (voorheen ook J&G) EL&I (voorheen LNV) en BZK. OCW is zijdelings betrokken. De coördinatie ligt bij het ministerie van I&M, directie leefomgevingskwaliteit. Ook NISB speelt hierin een rol door middel van onderzoek naar *best practices* bij de gemeenten op het terrein van bewegvriendelijke omgeving.

Resultaatafspraak

Binnen dit beleidsonderdeel wordt gestreefd naar het uitvoeren van een inventarisatie van nationale en internationale voorbeeldprojecten, het uitvoeren van pilots in gemeenten en het opstellen van een *toolbox* voor de gemeenten. De *toolbox* wordt gevuld aan de hand van de resultaten van de pilots en andere voorbeeldprojecten.

Planning en budget

De geraamde en gerealiseerde uitgaven voor het beleidsonderdeel ‘bewegvriendelijke omgeving’ zijn beschreven in paragraaf 2.1. Voor dit beleidsonderdeel waren er voor de periode 2006-2010 geen kosten geraamd. In 2009 en 2010 zijn de gerealiseerde uitgaven voor dit onderdeel € 0,3 miljoen.

Voortgang en realisatie

DSP-groep heeft middels literatuur-, internetonderzoek en interviews met sleutelpersonen onderzocht welke variabelen en kenmerken in de fysieke omgeving bepalend zijn voor het sport- en beweggedrag van mensen en onder welke voorwaarden (kritische succesfactoren) (Duijvestijn e.a., 2010). Tevens is onderzocht in hoeverre die variabelen en kenmerken verschillen voor verschillende typen omgevingen en voor verschillende doel- en/of bevolkingsgroepen. Het doel was om helder te krijgen wat bekend is over ruimtelijke maatregelen (inrichting en beheer) ten behoeve van een actieve leefstijl en welke sociale maatregelen (organisatie en communicatie) een gemeente kan nemen om dit te bevorderen. Uit het onderzoek bleek dat er in binnen- en buitenland een veelheid aan interventies heeft plaatsgevonden en nog steeds plaatsvinden. Sommige als onderdeel van grotere projecten om de gezondheid te bevorderen (bijvoorbeeld binnen het ‘Convenant Overgewicht’ of de ‘Epode-aanpak’), andere met als nadrukkelijk doel het beweggedrag van mensen te verbeteren. Van veel interventies en factoren is aannemelijk dat ze werken, maar veel van de interventies worden niet of nauwelijks getoetst (gemonitord) op hoe succesvol ze daadwerkelijk (meetbaar) zijn.

Naast het DSP-rapport concludeert ook de Gezondheidsraad in 2010 dat verandering in beweggedrag via een verandering in de fysieke omgeving inderdaad mogelijk is (Gezondheidsraad, 2010). Uit het Gezondheidsraadrapport uit 2010 blijkt dat hoewel verschillende kenmerken van de gebouwde omgeving goede kansen lijken te bieden om mensen tot meer bewegen aan te zetten, er tot nog toe slechts enkele van die potentiële verbanden wetenschappelijk stevig gefundeerd zijn. Het is bijvoorbeeld duidelijk aangetoond dat het korte-

termijneffect van enkele kleinschalige aanpassingen in de school- en werkomgeving, zoals gekleurde markeringen op schoolpleinen en *prompts* (stimulerende verwijzingen) naar trappenhuizen een positief effect hebben.

In opdracht van het ministerie van VWS heeft NISB samen met de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) eind 2010 onderzocht of Nederlandse gemeenten bezig zijn met activiteiten op het terrein van beweegvriendelijke omgeving. Uit de resultaten bleek dat professionals vinden dat een beweegvriendelijke omgeving bijdraagt aan meer gezondheid, sociale samenhang in de buurt en leefbaarheid. Tevens bleek dat 90 procent van de gemeenten bezig is met elementen van een beweegvriendelijke omgeving zoals het aanleggen van routes voor langzaam verkeer, (natuur) speelplekken, verbetering sportvoorzieningen, schoolpleinen, beweeglocaties voor ouderen, informele speelplekken en cetera. Echter een planmatige aanpak en samenhangende visie ontbreken meestal. Ook wordt de openbare ruimte niet vaak gebruikt voor sociale activiteiten (Meerwaldt & Labee, 2011).

Verder heeft NISB onderzoek gedaan naar *best practices* bij gemeenten. Er is een inventarisatie gemaakt van voorbeeldprojecten 'Beweegvriendelijke Omgeving', uitmondend in een voorstel aan VWS voor het volgen van een nader te selecteren aantal pilots.

Pilots beweegvriendelijke omgeving en toolbox

In het voorjaar 2011 starten in een achttal gemeenten pilots. De pilots hebben onder andere als doel het krijgen van inzicht in de kennishiaten en de *best practices* naar boven te kunnen halen. Als hulpmiddel bij de keuze van pilots, is een set van beoordelingscriteria opgesteld die is gebaseerd op informatie verkregen uit fase 1.

De volgende pilots zijn gestart: Project Deventer Voorstad Oost, Project Amsterdam-Nieuw West, Project Bergen op Zoom, Gageldonk-West, Project Rotterdam, Pact op Zuid/Stadionpark, Project Culemborg, Terweijde, Project Echt/Susteren, sportpark De Bandert, Project Beweegvriendelijke wijken Heerhugowaard en Project De beweegvriendelijke wijk in de Haarlemmermeer.¹⁹ Deze pilots lopen door in 2011 en 2012.

Uiteindelijk zal alle verworven kennis en informatie van de pilotgemeenten worden vertaald naar een *toolbox* 'Beweegvriendelijke Omgeving' voor gemeenten. Een eerste concept versie van de *toolbox* wordt medio 2012 verwacht.

Interdepartementaal wordt er binnen dit beleidsonderdeel gewerkt aan agendasetting. Verder probeert het NISB het onderwerp op de gemeentelijke agenda te krijgen (door gesprekken, congressen, folders, website en dergelijke). Om bekendheid te geven aan de pilot 'Beweegvriendelijke Omgeving' is in april 2011 een persmoment georganiseerd. Tevens komt er in het voorjaar van 2011 een website 'GezondOntwerpWijzer'. In de 'GezondOntwerpWijzer' wordt kennis en informatie rondom gezond ontwerpen en inrichten van de leefomgeving gebundeld en digitaal ontsloten.

¹⁹ In dit overzicht is uitgegaan van de acht pilotprojecten, die zijn besproken in het overleg op 7 juni 2010 met het ministerie van VWS. Een tweede project in de gemeente Rotterdam ('Groene recreatieve gordel Groot-Spangen'), dat wel goed scoorde op de criteria, is daarom niet in deze lijst opgenomen maar kan eventueel als 'reserveproject' dienen. Met het ministerie van VWS is voorts afgesproken nader overleg te voeren met de gemeente Den Haag naar aanleiding van hun voorstel met betrekking tot het ontwikkelen van een 'planningsinstrument' voor een beweegvriendelijke omgeving.

Referenties

- Duijvestijn, P., J. van Eck & K. Kuitert (2010). *Vooronderzoek 'Aanpak beweegvriendelijke omgeving'*, Amsterdam: DSP-groep.
- Gezondheidsraad. (2010). *Beweegredenen; de invloed van de gebouwde omgeving op ons beweeggedrag*, Den Haag, Gezondheidsraad.
- Meerwaldt, J.W. & D. Labee (2011). *Samenvatting enquête 'beweegvriendelijke omgeving Nederlandse gemeenten'*, Ede: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) (2010). *Beweegvriendelijke omgeving 2010-2012: Projectplan en subsidieaanvraag traject Ondersteuning gemeenten* (2010), Ede: NISB.
- Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) (2010). *Werkdocument: Rapportage eerste fase project beweegvriendelijke omgeving NISB*, Ede: NISB.

2.1.6 Wijkaanpak

Met het NASB wordt samen met de gemeenten en de sportsector een impuls gegeven aan het realiseren van beweeginterventies en wordt gestimuleerd dat deze interventies onderdeel gaan uitmaken van gemeentelijke plannen voor het lokaal gezondheidsbeleid (VWS, 2008). Met het terugdringen van bewegingsarmoede (in bijzonder bij gemeenten met de grootste gezondheidsachterstanden) beoogt het kabinet een bijdrage te leveren aan het verminderen van overgewicht en andere gezondheidsproblemen en wil het kabinet een meer beweegvriendelijke omgeving realiseren. Het beleid concentreert zich daarbij niet alleen op de aandachtsgebieden 'zorg', 'werk', 'sport' en 'school' maar ook op de 'wijk'. Daarmee draagt het NASB-beleid, specifiek de Impuls NASB, tevens bij aan het *Actieplan krachtwijken* (WWI, 2007a).

Resultaatafspraak

Er is geen kwantitatieve resultaatafspraak vastgesteld voor dit beleidsonderdeel. Het programma heeft als doel om de sportparticipatie en de samenwerking tussen de verschillende partners in de wijken te bevorderen.

Planning en budget

De geraamde uitgaven over de periode 2007-2010 bedroegen € 2,2 miljoen, de werkelijke uitgaven € 3,6 miljoen (tabel 2.4 en 2.5; totale gerealiseerde uitgaven 2006-2010 € 4,7 mln; voor 2006 was het budget voor de diverse aandachtsgebieden binnen bewegen nog niet gedifferentieerd).

Voortgang en realisatie

De bijdrage van het NASB aan het *Actieplan krachtwijken* is vooral ingevuld via de Impuls NASB. Via de Impuls ontvangen ongeveer honderd gemeenten middelen om succesvol gebleken sport- en beweegaanbod te kunnen aanbieden aan de burgers in hun eigen wijk. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld een programma voor de jeugd, zoals 'Scoren voor Gezondheid'.

VWS heeft in de periode 2006-2010 een financiële impuls van bijna € 0,9 miljoen gegeven aan de interventie 'Scoren voor Gezondheid' via onder andere de Stichting Meer dan Voetbal.²⁰ Scoren voor Gezondheid is bedoeld om een bijdrage te leveren aan het terugdringen van overgewicht bij de jeugd en zet kinderen van 9-12 jaar aan tot een gezonde leefstijl. Het programma start met een clinic en het tekenen van een contract tussen kind en een speler uit de Eredivisie voetbal. De voetballers geven de basisschool kinderen het goede voorbeeld en zetten aan tot een gezonde leefstijl en meer bewegen. Gedurende twintig weken wordt op school aandacht besteed aan sporten, bewegen en voeding. Uit het evaluatieonderzoek is gebleken dat 'Scoren voor Gezondheid' een positief effect heeft op beweeggedrag, voedingsgedrag en het percentage lichaamsvet van kinderen (de Vries, e.a., 2007). Tevens is de interventie door het CGL van het RIVM bestempeld als een interventie die theoretisch goed onderbouwd is.

Naast Stichting Meer dan Voetbal zijn er ook andere organisaties die zich richten op bewegingsstimulering in de wijk, zoals Straatvoetbalbond Nederland²¹, de Richard Krajicek Foundation (RKF) en de Johan Cruyff Foundation (JCF). In de periode 2006-2010 heeft VWS via het KNVB aandeel in het Meedoen-programma mede bijgedragen aan de aanleg van Cruyff Courts en het organiseren van activiteiten (KNVB, 2006²²). Een Cruyff Court is een moderne invulling van de, veelal verdwenen, trapveldjes van weleer (www.cruyff-foundation.org). De kinderen uit de buurt krijgen een goede, veilige plek om te sporten. Door de samenwerking met de buurt, overheid, corporaties, scholen, sport- en voetbalverenigingen, en het lokale bedrijfsleven heeft het Cruyff Court ook een belangrijke sociale functie in de wijk. Inmiddels zijn er 122 veldjes aangelegd, veelal in grote steden en in krachtwijken (Hover & Romijn, 2010; Romijn e.a., 2009).

In de praktijk blijkt het nog niet altijd gemakkelijk om sport en bewegen terug te brengen in de wijk. Mede in dat kader is in 2010 onder auspiciën van de Nederlandse Basketball Bond (NBB) en met steun van het ministerie van VWS een studie gedaan naar factoren die succesvol en minder succesvol zijn geweest in het terugbrengen van de sport in de wijk (Cevaal, 2010). Ligging en staat van voorzieningen, activiteiten aanbod en de betrokkenheid en deskundigheid van sportbegeleiders en van buurt- en (school) sportverenigingen bepalen in grote mate het succes van openbare sport- en speelplekken.

Uit onderzoek naar de relatie tussen veranderingen in de fysieke omgeving van stadswijken en veranderingen in de lichamelijke activiteit van kinderen in opdracht van het ministerie van VWS en het ministerie van VROM blijkt onder andere dat verbeteringen in de

²⁰ Stichting Meer dan Voetbal zorgt dat er verschillende voetballers vanuit de Eredivisie en amateurclubs in de wijk worden ingezet. Zij organiseren, veelal in samenwerking met andere partijen, maatschappelijke activiteiten in de wijken (www.meerdanvoetbal.nl).

²¹ De Straatvoetbal Bond Nederland (SVBN) is een jonge sportbond die 5 mei heeft uitgeroepen tot Nationale Straatvoetbal dag, als symbool voor vrijheid, respect, samenspel en plezier. Het concept is veel meer dan alleen straatvoetbal. Het initiatief stimuleert de sociale binding in aandachtswijken in Nederland, waarbij tevens het bestrijden van hanggedrag onder de jeugd en het tegengaan van overwicht bij jongeren door middel van straatvoetbal wordt beoogd (www.svbn.nl).

²² Volgens het projectplan uit 2006 handelt het om een bijdrage van in totaal € 3 miljoen. Dat is een fractie van de totale kosten. Het merendeel van de kosten wordt gedragen door lokale partijen (m.n. betrokken gemeenten) en door fondsen van de Cruyff Foundation.

verkeersinfrastructuur, zoals snelheidsbeperkingen en verkeersdrempels, een positief effect hebben op de lichamelijke activiteit van kinderen. Ook blijkt dat er bewegingswinst geboekt kan worden door kinderen intensiever te laten bewegen of langer te laten blijven op locaties waar zij veel buitenshuis doorbrengen. Tot slot bleek dat een korte afstand tot school de kans vergroot dat kinderen lopend of fietsend naar school gaan (de Vries e.a., 2010).

Referenties

- Cevaal, A., D. Romijn, K. Breedveld m.m.v. G. Emmen (NBB) (2010). *Sport terug in de wijk. Een studie naar de potentie van sporten in de openbare ruimte*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hover, P. & D. Romijn (2010). *Cruyff Courts monitor 2010: resultaten van de tweede meting*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) (2006). *Tijd voor Sport. Meedoen Allochtone Jeugd door Voetbal: activiteitenplan KNVB, Cruyff Foundation en stichting Meer dan Voetbal*, Zeist: KNVB.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Kaderstellende afspraken Impuls Nationaal Actieplan Sport en Beweging*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Minister voor Wonen, Wijken en Integratie (2007a). *Actieplan Krachtwijken. Van Aandachtswijk naar Krachtwijk*, Den Haag: Minister voor WWI.
- Minister voor Wonen, Wijken en Integratie (2007b). *Deltaplan Inburgering: Vaste voet in Nederland*, Den Haag: Minister voor WWI.
- Romijn, D., A. Cevaal & K. Breedveld (2009). *Scoren op het Cruyff Court, winnen in de wijk: een studie naar het gebruik en de effecten van moderne trapveldjes*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Vries, S.I. de, K. Van Overbeek, M.W.A. Jongert, M. Simons, A.M.J. Chorus & I. Bakker (2007). *Evaluatie Scoren voor Gezondheid*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Vries, S.I. de, J. Slinger, D.F. Schokker, J.M.A. Graham & F.H. Pierik (2010). *Beweegvriendelijke stadswijken voor kinderen; resultaten van een quasi-experimenteel onderzoek*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- <http://www.cruyff-foundation.org>
- <http://www.krajicek.nl>
- <http://www.meerdanvoetbal.nl>
- <http://www.svbn.nl>

2.1.7 Campagnes

Een leefstijlcampagne is een landelijk uitvoeringsprogramma met een massamediale component, waarbij de boodschap op basis van formatief onderzoek en in nauwe samenhang met de te bereiken doelgroep en/of setting wordt ontwikkeld, zodanig dat de leefstijlcampagne uitnodigt tot interpersoonlijke communicatie en een actief zoekgedrag stimuleert naar meer gerichte informatie c.q. ondersteuning (Bouman e.a., 2009). Meer interpersoonlijke communicatiemethoden en veranderingen in de omgeving zijn nodig voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van gezond gedrag. De leefstijlcampagnes van VWS worden grotendeels door ZonMw gecoördineerd. De campagne 'Heel Nederland Fietst' is een campagne die niet via ZonMw loopt.

Resultaatafspraak

Er zijn geen aparte resultaatafspraken omtrent dit beleidsonderdeel geformuleerd. De campagnes (gericht op stimuleren van bewegen) kunnen niet op zichzelf staand worden beschouwd, maar worden ingezet ter ondersteuning van andere activiteiten.

Planning en budget

De geraamde uitgaven voor de campagnes van VWS bedroegen voor de periode 2006-2010 € 3,3 miljoen. De gerealiseerde uitgaven in dezelfde periode waren € 1,6 miljoen (tabel 2.4 en 2.5). Voor de campagnes van ZonMw via Publieke Gezondheid (PG) was in de periode 2006-2010 € 7,6 miljoen geraamd. Dit zelfde bedrag was gerealiseerd in dezelfde periode.

Voortgang en realisatie

Er zijn de afgelopen vier jaren verschillende campagnes uitgevoerd. In het kader van de beleidsdoorlichting van het sportbeleid van het ministerie van VWS wordt er in deze doorlichting alleen gericht op campagnes voor ‘Bewegen’ en ‘Gezonde sportbeoefening’ die door VWS worden gefinancierd. Van de volgende drie campagnes worden hieronder de inhoud kort beschreven en, indien mogelijk, de evaluatie van de campagnes besproken: ‘Flash!’, ‘30 minuten bewegen’ en ‘Heel Nederland Fietst’. Informatie over Nederland in Beweging-TV wordt beschreven in bijlage 3. ‘Nederland in beweging tv’ is formeel geen campagne maar draagt wel bij aan de voorlichting over gezonde levenswijze. Dit programma werd tot 2008 deels gefinancierd door VWS, maar sinds 2008 geldt een niet-wettelijk verbod of financiële ondersteuning door de rijksoverheid voor radio- en tv-producties. De campagne ‘Surfen naar Sportblessures’ wordt onder paragraaf 2.2.1 ‘Sportblessures’ besproken.

‘Flash!’: 2003-2006

De ‘Flash!’-campagne is in 2003 gestart met de boodschap “Bewegen is lekker en gezond”. De campagne werd gestart, omdat bleek dat slechts de helft van alle Nederlanders voldoende beweegt. De campagne wordt uitgevoerd door het NISB en eindigde in 2006, met in het laatste jaar een deelcampagne voor mensen met een chronische aandoening.

Om de ‘Flash!’-campagne beter wetenschappelijk te onderbouwen is er onderzoek gedaan, door de Universiteit van Wageningen, waarbij de campagneaanpak op de dimensies planning, werkstijlen en veronderstellingen is doorgelicht (Wink e.a., 2006). De uitkomsten en adviezen hebben richting gegeven aan een beter doordachte en onderbouwde visie op inhoud en organisatie van campagne voeren. In 2007 is de ‘Flash!’-campagne overgegaan in de campagne ‘30 minuten bewegen’.

‘30 minuten bewegen’: 2007-2010

Omdat de voorkeur werd gegeven aan het continueren van de ‘Flash!’-campagne werd de campagne ‘30 minuten bewegen’ in 2007 ontwikkeld. Deze campagne is een van de middelen die moet bijdragen aan de hoofddoelstellingen van het rijksbeleid op het gebied van sport en bewegen. Vooral de doelstellingen uit het programma ‘Gezond door Sport’ van de sportnota en het NASB zijn leidend voor de na te streven outcome van de ‘30 minuten bewegen’-campagne. De campagne is opgezet om ervoor te zorgen dat beweegstimulering meer aandacht krijgt en op de agenda komt. Tevens moet de campagne mensen inspiratie en een beweegervaring bieden en professionals een referentiekader geven. Tot slot kan de campagne samenwerkingskansen bieden in het netwerkverband (Werkplan 2009 - 2010: 30minutenbewegen). Binnen de campagne worden massamediale en lokale activiteiten gecombineerd. Hierin worden concrete handvatten aangeboden die hand in hand gaan met informatieoverdracht en verleidingstactieken.

De outputdoelen zijn onderverdeeld in algemene campagnedoelen (campagneparaplu) en doelen per deelcampagne (doelgroepen). Op algemeen niveau worden de volgende hoofddoelstellingen geformuleerd: 1) Meer mensen kennen de campagne en weten waar die voor staat. 2) Meer mensen kennen de beweegnorm. De '30 minuten bewegen'-campagne richt zich op het overbrengen van kennis en het beïnvloeden van begrip en houding ten aanzien van het eigen beweeggedrag. Op het niveau van de deelcampagnes richt de campagne zich minder op het spoor van de publieksgerichte massamedia, maar meer op de professionals in de setting van de doelgroep en bewegsprogramma's in netwerkverband. De specifieke campagne-activiteiten gericht op jeugd, ouderen, chronisch zieken en werknemers kenmerken zich door een settingbenadering en een lokale netwerkaanpak.

Uit de monitor van TNO, die gehouden werd onder professionals in het werkveld van sport en bewegen blijkt dat in 2010 97 procent van de professionals bekend is met de 'campagne 30 minuten bewegen'. In 2010 vond 62 procent van de professionals de campagne ondersteunend aan de eigen activiteiten en 57 procent heeft een duidelijk beeld van wat de campagne hen te bieden heeft. Nog geen één op de vier professionals geeft in 2010 aan gebruik te maken van de campagnematerialen. Het blijkt dat het merendeel van de professionals bekend is met de websites www.30minutenbewegen.nl en www.beweegmaatje.nl. Iets minder dan de helft van de professionals is bekend met de promotiematerialen op de webshop, de 'Wateetenbeweegik-bus', de halffabrikaten van de campagne en de workshop 'Lokaal campagne voeren'. De bekendheid onder professionals met de producten en diensten van de deelcampagne 'Dubbel 30', deelcampagne '50+', en de deelcampagne voor chronisch zieken was veel lager (Stubbe & Chorus, 2010). In 2006 had 8 procent van de bevolking wel eens iets gehoord, gezien of gelezen over de campagne '30 minuten bewegen'. In 2009 bleek dit percentage sterk toegenomen naar 49 procent. De bekendheid met de term 'Nederlandse Norm Gezond Bewegen' blijkt over de jaren licht te zijn gestegen. In 2006 was 27 procent van de bevolking bekend met de norm, in 2009 was dat 33 procent (bron: OBiN).

Een eindevaluatie van de campagne '30 minuten bewegen' wordt momenteel uitgevoerd, waarbij wordt gekeken of de campagne is uitgevoerd zoals bedacht was, of de gekozen aanpak effectief was, of de opgestelde doelen zijn behaald en welke lessen er geleerd zijn bij het uitvoeren van de campagne (Fries e.a., 2010). In april 2011 wordt dit onderzoek afgerond en zullen de resultaten bekend zijn.²³ De campagne wordt vanaf 2011 voortgezet in andere campagnes (zoals 'Gezond eten en bewegen'), die zijn opgenomen in het 'Programma Landelijke Leefstijlcampagnes'.

'Heel Nederland Fietst'

In 2009 is NISB gestart om een geplande 'Heel Nederland Fietst'-dag vanuit de campagne '30 minuten bewegen' te verbreden naar een fietscampagne, waarin naast gezondheid ook bereikbaarheid en klimaat centraal staan. In samenwerking met de Fietsersbond is een projectplan opgezet, waarvoor steun is verkregen van de ministeries van VWS, VenW en VROM. Dit plan werd mede gedragen door een veertiental partners met belangen op het gebied van fietsstimulering, waaronder de ANWB, Veilig Verkeer Nederland, BOVAG, RAI en

²³ De resultaten van dit onderzoek konden nog niet in deze beleidsdoorlichting worden opgenomen.

NOC*NSF (projectplan HNF, 2010). ‘Heel Nederland Fietst’ is een driejarige campagne (2010 - 2012) die mensen activeert, mensen activeert, organisaties mobiliseert, beleidsinitiatieven integreert en de fiets positioneert. Het doel voor de periode 2010-2012 is dat de campagne bijdraagt aan vijf procent groei van het fietsverkeer, dat de fiets als goed alternatief voor auto en openbaar vervoer wordt gezien voor korte en middellange afstanden én vaker in het huidige leefpatroon wordt ingebouwd. De nadruk ligt op mensen die nog te weinig bewegen. Medio 2010 is ‘Heel Nederland Fietst’ bij 40 procent van de Nederlandse bevolking vanaf 12 jaar bekend (projectplan HNF, 2010).

In 2010 werd gemonitord op het aantal evenementen dat (mede) onder de vlag van ‘Heel Nederland Fietst’ wordt georganiseerd, op het aantal deelnemers aan de recorddag en op de landelijke bekendheid van de campagne. Met betrekking tot de recorddag bleek dat op 2.581 locaties in Nederland meer dan 75.000 mensen op de fiets stapten. MarketResponse is gevraagd de effectiviteit van de campagne-inspanningen de komende jaren te monitoren. Uit de resultaten van de 0-meting in 2010 blijkt dat een kwart van de Nederlanders wel eens van de ‘Heel Nederland Fietst’-campagne heeft gehoord. Vrouwen en ouderen zijn vaker bekend met de campagne dan mannen en jongeren. Vijfenvertig procent van de Nederlanders geeft aan de komende zes weken van plan te zijn vaker de fiets te nemen. Nederlanders die bekend zijn met de campagne geven vaker aan dat zij dit ‘misschien’ van plan zijn dan ‘waarschijnlijk of zeker niet’, in vergelijking met Nederlanders die de campagne niet kennen (Van Rooijen, 2010). Uit de monitor onder professionals van TNO Kwaliteit van Leven blijkt dat de campagne ‘Heel Nederland Fietst’ bij ruim zes op de tien professionals bekend is (64%). Acht op de tien professionals, die de campagne kennen, geeft aan dat de organisatie waarvoor zij werken niet is aangehaakt bij de campagne ‘Heel Nederland Fietst’. Het blijkt dat 10 procent heeft meegedaan aan de recordpoging, 5 procent heeft een eigen initiatief rond de campagne en 5 procent heeft op een andere manier aan de campagne meegedaan (Stubbe & Chorus, 2010).

‘Programma Landelijke Leefstijlcampagnes’

Van 2003-2008 bestond het eerste ‘Programma Landelijke Leefstijlcampagnes’. Dit programma is geëvalueerd door een externe evaluatiecommissie. De evaluatie richtte zich op het realiseren van de programmadoelen, de wijze waarop de programmacommissie het programma heeft ontwikkeld en begeleid, aangevuld met aanbevelingen voor het ‘Programma Landelijke Leefstijlcampagnes 2010-2013’. De evaluatie was nadrukkelijk gericht op het proces en niet op de effecten van de afzonderlijke campagnes. De resultaten staan beschreven in een evaluatierapport (2008) en in drie factsheets (2010). Tevens heeft ZonMw samen met alle campagneleiders van de betrokken instituten (Centrum Media & Gezondheid, Consument en Veiligheid, Nederlandse Diabetes Federatie, NIGZ, NISB, Soa Aids Nederland, STIVORO, Trimbos-instituut en Voedingscentrum) ter afronding van het eerste programma een inspiratiebundel gemaakt over leefstijlcampagnes. De nieuwe manier van campagne voeren wordt gekenmerkt door een mix van landelijk en regionaal, massamedia en persoonlijk contact, leefstijl en leefomgeving (Bouwman e.a., 2009).

De externe evaluatiecommissie heeft geconcludeerd dat het eerste ‘Programma Landelijke Leefstijlcampagnes’ in hoge mate heeft bijgedragen aan het verbeteren van de kwaliteit en efficiency van leefstijlcampagnes. Uit de externe evaluatie van de ‘Landelijke Leefstijlcampagnes 2003-2008’ bleek dat de verbetering van kwaliteit van leefstijlcampagnes met name te zien is op het gebied van probleem- en determinantanalyse, beschrijving van de doelgroep, doelen en opzet van de interventie en het gebruik van ICT.

In opdracht van het ministerie van VWS heeft ZonMw een tweede ‘Programma Landelijke Leefstijlcampagnes’ voor vier jaar opgesteld (brief d.d.15 april 2009 (kenmerk VGP/ADT 2917179)). Het tweede programma, dat loopt van 2010 tot 2013, richt zich op een (wetenschappelijke) verdieping van het begrip ‘leefstijlcampagnes’, het ontwikkelen van themaoverstijgende benaderingen (opvoedingsondersteuning/voorbeeldgedrag ouders, weerbaarheid/*empowerment* jeugd en investeren in gezond ouder worden), het creëren van nieuwe samenwerkingsmogelijkheden, een (geleidelijke) openstelling van het programma voor nieuwe leefstijlbevorderende organisaties en een grotere toepassing van (mediatechnologische) vernieuwingen. Daarnaast stimuleert het programma de landelijke, regionale en lokale samenhang binnen de uitvoering van leefstijlcampagnes, wordt de communicatie over en weer tussen de campagnepraktijk en wetenschap vergroot en de kwaliteit van de campagnes gemonitord.

Campagnes die niet alleen gericht zijn op bewegen

Omdat in het ‘Programma Landelijke Leefstijlcampagnes’ aangegeven stond dat campagnes zich vaker meer moeten richten op een combinatie van leefstijlonderwerpen is er in 2010 een drietal campagnes gestart die niet alleen gericht zijn op bewegen maar ook op andere leefstijlgebieden. Deze campagnes zijn: ‘Hetgezondevoorbeeld.nl’ (2010-2011) (samenwerking NISB en voedingscentrum), ‘Kijk op Diabetes 2010-2011’ (samenwerking NISB, voedingscentrum en Nederlands Diabetes Federatie) en ‘Stop vallen, blijf bewegen 2010-2011’ (samenwerking NISB en Stichting Consument en Veiligheid). Tevens is er een aantal samenwerkingsprojecten in het kader van campagnes gestart. Er is een samenwerking gestart tussen Voedingscentrum en NISB in het kader van de ‘Wat eet en beweeg ik bus’. NISB en Stichting Consument en Veiligheid werken samen aan de ontwikkeling en implementatie van ‘Bewegen valt goed’, een valpreventieproject voor allochtone ouderen. Tot slot werken voedingscentrum, NISB en NIGZ samen aan ‘Beweegmaatje 2006-2010’. Het doel van ‘Beweegmaatje’ is mensen in de gelegenheid stellen een sport- of beweegmaatje te vinden. Op www.beweegmaatje.nl vind je leden die ook een sport of beweegmaatje zoeken.

Referenties

- Borghouts, J. & M. Hopman-Rock (2001). *Evaluatie “Nederland in Beweging! televisie” een evaluatieonderzoek*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Bouman, M., J. Meis & S. Kremers (2009). *Nederland in beweging-tv: Gebruikswaardeonderzoek 2009*, Weteringen: Centrum Media & Gezondheid.
- Bouman, M., C. van Tol, G. Rijnja & W. de Regt (2009). *Gebundelde inspiratie. Leefstijlcampagnes in de schijnwerpers*, Den Haag: ZonMw.
- Fries, M., A. Hiemstra, J. van Rijn & R.J. Renes (2010). *Onderzoeksvoorstel voor de evaluatie van 30minutenbewegen*, Ede: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen in samenwerking met Universiteit van Wageningen.
- Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) (2006). *Vooruit Bewegen: Meerjaren campagneplan 2007-2010*, Ede: NISB.
- Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) (2010). *Projectplan Heel Nederland Fietst 2011-2012*. Ede: NISB.
- Rooijen, I. van (2010). *Heel Nederland Fietst? rapportage 0-meting campagne evaluatie*. Leusden: Marketresponse, research & consultancy.
- Stubbe, J.H. & A.M.J. Chorus (2010). *Monitor onder professionals in het werkveld van sport en bewegen: resultaten 2010*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

- Wink G., C. van Woerkum & R. Renes (2006). *De FLASH!-campagne: een aanpak in beweging*, Wageningen: Leerstoelgroep Communicatiemanagement Wageningen.
- ZonMw (2010). *Landelijke leefstijlcampagnes: factsheet lessons learned 2003-2008*, Den Haag: ZonMw.
- ZonMw (2010). *Landelijke leefstijlcampagnes: factsheet opbrengsten programmatische aanpak*, Den Haag: ZonMw.
- ZonMw (2010). *Landelijke leefstijlcampagnes: factsheet uitkomsten kwaliteitstraject*, Den Haag: ZonMw.
- ZonMw (2008). *Rapport externe evaluatie ZonMw-programma Landelijke Leefstijl Campagnes 2003-2008*, Externe Evaluatiecommissie.
- ZonMw (2009). *Tweede programma Landelijke Leefstijlcampagnes 2010-2013*, Den Haag: ZonMw.

2.2 Gezonde sportbeoefening

Sportbeoefening kan leiden tot overbelasting of blessures. Jaarlijks lopen sporters in Nederland 3,7 miljoen sportblessures op. De totale directe medische kosten van sportblessures worden geschat op € 380 miljoen; de verzuimkosten van sportblessures op € 870 miljoen. De totale kosten van sportblessures worden daarmee geschat op € 1,2 miljard (Consument en Veiligheid, 2011). Uit literatuur is bekend, dat de economische baten van sportbeoefening groter zijn dan de hier genoemde kosten (Bernaards e.a., 2008). Een hoop leed is te voorkomen met goede begeleiding en instructie en het gebruik van beschermingsmiddelen. Er is al een aantal jaren aandacht voor knelpunten op dit terrein in het beleid van de sport en de overheid. Het kabinet richt zich op het kwaliteitsbeleid in de sportgeneeskunde, de sportmedische begeleiding van topsporters en doelgerichte blessurepreventieprogramma's (TvS'05, p34).

Referenties

- Bernaards C., H., Toet & A. Chorus (2008). *Medische kosten van een onvoldoende bewegen*. In: Breedveld, K., C., Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst (redactie). *Rapportage Sport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau / W.J.H. Mulier Instituut.
- Consument en Veiligheid (2011). *Factsheet sportblessures algemeen: feb. 2011*, Amsterdam: Consument en Veiligheid.

2.2.1 Sportblessures

Minder sportblessures en een goede behandeling van sportblessures kunnen, zo is de veronderstelling, bijdragen aan een vermindering van de medische kosten, een daling van de duur van het verzuim van arbeid, school en sport en -indirect- tot een verhoging van de sportparticipatie. Om een vermindering in het aantal sportblessures te voorkomen richt het beleid zich op innovatie van blessurepreventieve maatregelen en persoonlijke beschermingsmiddelen, verbetering van de kwaliteit van kader en kennisverspreiding over en monitoring van blessurepreventie.

Resultaatafspraak

- In 2010 is de kans op een blessure per 1000 uur sportbeoefening met 10 procent gedaald van 1,0 naar 0,9 letsels (TvS'05, p27).

Planning en budget

Voor de periode 2006-2010 zijn het totaal geraamde uitgaven € 4,5 miljoen (zie tabel 2.9). De gerealiseerde uitgaven valler iets lager uit (€ 3,6 miljoen, zie tabel 2.10). Dit komt door vertraging in de opstart van dit nieuwe beleid, waardoor er in de jaren 2006 en 2007 minder is gerealiseerd dan geraamd. In 2009 en 2010 is het budget voor sportblessures voornamelijk via Voeding, Geneesmiddelen en Preventie (VGP) naar Consument en Veiligheid gegaan.

Tabel 2.9 Geraamde uitgaven 'Sportblessures' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Sportblessures	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	3,8
Subtotaal Sportbegroting	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	3,8
Via VGP* naar Consument & Veiligheid	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,7
Totaal	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	4,5

* Voeding, Geneesmiddelen en Preventie.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 2.10 Gerealiseerde uitgaven 'Sportblessures' (in miljoen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Sportblessures	0,2	0,3	0,7	0,1	0,0	1,3
Subtotaal Sportbegroting	0,2	0,3	0,7	0,1	0,0	1,3
Via VGP* naar Consument & Veiligheid	0,3	0,1	0,1	0,9	0,9	2,3
Totaal	0,5	0,4	0,8	1,0	0,9	3,6

* Voeding, geneesmiddelen en preventie.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Het sportblessurebeleid dateert uit de jaren '80/'90 van vorige eeuw. In de periode 1988 tot en met 2004 is door NOC*NSF en Consument en Veiligheid een programma ter preventie van sportblessures uitgevoerd, sinds 1998 onder de naam 'Sport Blessure Vrij' (voorheen 'Sportblessures, Preventie en Zorg'). Meerdere landelijke acties hebben gelopen om sportblessures te voorkomen, namelijk 'Blessures, blijf ze de baas' (1988-1992), 'Topteams zetten blessures buitenspel' (1993-1995) en 'Een Sportblessure, vervelender dan je denkt' (1995-1996). In 2001 is er een extra impuls geweest door de uitvoering van de nota *Sport, Bewegen en Gezondheid* (2002-2005). Concrete vervolgcacties in het kader van de nota *Tijd voor sport* zijn gestart in 2008 met het meerjarenplan 2008-2011 van Consument en Veiligheid (Kloet e.a., 2008).

Consument en Veiligheid en de Vereniging voor Sportgeneeskunde coördineren het beleid inzake sportblessures. In het meerjarenplan 2008-2011 staat vraaggestuurde blessurepreventie en -zorg centraal (Kloet e.a., 2008). In gezamenlijk overleg met relevante partijen, zoals NOC*NSF en TNO, zijn prioriteiten voor sportblessurepreventie opgesteld. De belangrijkste uitgangspunten hierbij zijn dat de vraag van de sporter centraal staat, de bestaande kennis en ervaring omgezet wordt naar de praktijk met een belangrijke rol voor reeds bestaande *good practices*.

Het plan verbindt voorlichting, onderzoek en uitvoering met elkaar. In een tweetal expertmeetings is geconcludeerd dat het interventieprogramma ter preventie van sportblessures gericht is op:

- Negen geprioriteerde sporttakken met een groot aantal beoefenaars en hoog blessurerisico of hoge ernst van de blessures.²⁴
- De veel voorkomende blessures (hoofd-, knie- en enkelblessures). Aanvullend wordt aandacht besteed aan de preventie van overbelastingsblessures en recidieve blessures.

Het plan van aanpak omvat preventie van plotseling en geleidelijk ontstane blessures en omvat zowel primaire, secundaire als tertiaire preventie.²⁵

Blessurepreventieve interventies

In bijlage 4 is een overzicht en een korte toelichting opgenomen van alle activiteiten die op dit gebied in de periode 2008 en 2010 zijn uitgevoerd. Te noemen zijn bijvoorbeeld ‘Surfen naar sportblessures’ (www.voorkomblessures.nl), de preventie van enkelblessures en de preventie van geleidelijke ontstaan letsel. Ook is er aandacht besteed aan de preventie van hoofdletsels in de sport. Dit naar aanleiding van een advies van de Gezondheidsraad over hersenletsel bij bokkers en voetballers in 2003 (Gezondheidsraad, 2003). Voor vier sporttakken (wielrennen, mountainbiken, skiën en snowboarden) zijn door Consument en Veiligheid interventies gevoerd om hoofdletsels te voorkomen en de helmdracht te bevorderen, zoals ‘Gebruik je kop, helm op’. Ook de bokssport is voortdurend bezig met de verantwoorde beoefening van de sport. Bij alle wedstrijden zijn artsen aanwezig om de sporters te observeren en begeleiden. Daarnaast krijgen bokkers na een medisch incident (een knock-out of herhaalde klappen op het hoofd) een startverbod opgelegd. Door middel van de instructiekaart ‘Hersenschudding’ probeert de KNVB hoofd- en hersenletsel verder onder de aandacht te brengen bij voetballers. Dit informatieve hulpmiddel is ontwikkeld in samenwerking met de Hersenstichting Nederland, de Nederlandse Vereniging voor Traumatologie en NOC*NSF, met steun van VWS (Cotterink e.a., 2011).

Het beleid bestrijkt ook het bewegingsonderwijs. Om het aantal (ernstige) ongevallen tijdens bewegingsonderwijs te verminderen, is de methode ‘Veiliger bewegingsonderwijs op de basisschool’ beschikbaar. Kern van de methode is een drietal checklists voor leerkrachten bewegingsonderwijs, schooldirecties en bovenschools management. De implementatie van de methode vindt plaats in samenwerking met de KVLO en Besturenorganisaties.

²⁴ Het gaat om de sporten voetbal, tennis, hardlopen, hockey, skiën/snowboarden, volleybal, paardrijden, wielrennen en schaatsen. Daarnaast is ruimte ingebouwd voor de blessurepreventie van ‘ragesporten’. ‘Ragesporten’ zijn sporten die vrij plotseling ontstaan (rage), met doorgaans een lage organisatiegraad. Hierbij valt te denken aan sporten zoals skaten (stunten), skateboarden, salsadansen, trampolinespringen en dergelijke. Interessant in dit verband zijn sporten waarbij relatief veel blessures voorkomen.

²⁵ Primaire preventie is het voorkomen van het ontstaan van blessures. Secundaire preventie is de vroege detectie van sportblessures of het zo snel mogelijk inzetten van eerste hulp en goede zorg om prognoseverbetering te bereiken. Het beperken van de duur van sportverzuim door revalidatie of specifieke informatie om recidieven te voorkomen. Tertiaire preventie is het goed leren omgaan met een ‘blijvende’ blessure of beperking tijdens het sporten, bijvoorbeeld door sporten op een lager niveau of het beoefenen van een andere sport.

Met behulp van het project ‘Vallen is ook een Sport’ worden basisschoolkinderen valvaardigheden aangeleerd om letsels te voorkomen. Het lespakket reduceert letsels met 50 procent (Nauta & Verhagen, 2010).

Het Blessure Informatie Systeem (BIS), dat sportbonden, verenigingen en organisaties meer inzicht biedt in het aantal en soort sportblessures, de achterliggende oorzaken en de mogelijkheden voor preventie, is uitgebreid. Het systeem analyseert welke blessures het meest voorkomen en geeft informatie over preventie en behandeling van blessures. BIS wordt inmiddels toegepast bij achttien takken van sport: badminton, dansen, fitness, hardlopen, hockey, korfbal, paardrijden, schaatsen, skaten, squash, tennis, turnen, vechtsporten, (betaald) (zaal)voetbal, volleybal, wielersport, wintersport en zwemmen.

Campagne: ‘Surfen naar Sportblessures’

De campagne ‘Surfen naar Sportblessures’ is door Consument en Veiligheid gestart in 2005 en liep tot 2007. Het is een initiatief dat er op gericht is om samen met sportinhoudelijke deskundigen voor de sporter en het sportwerkveld één internetsite te ontwikkelen met informatie over primaire sportspecifieke blessurepreventie. De samenwerkingpartners binnen deze campagne zijn: NOC*NSF, VSG, KNVB, KNHB, KNLTB, Atletiekunie, EFAA, KNWU, NTFU, KNKV, Nevobo, NSKiV, KNSB, Stichting Veilige Paardensport, KNHS, FNRS, NGS en NVFS.

In 2005 is gestart met doelgroep- en gedragsdeterminantenonderzoek, die als basis diende voor de interventie. Eind 2006 is de website www.voorkomblessures.nl live gegaan voor de eerste vier uitgewerkte sporttakken. In de loop van de jaren in de website uitgebreid naar vijftien sporttakken, te weten: voetbal, hardlopen, hockey, tennis, fitness, wielrennen, mountainbiken, korfbal, volleybal, skiën, snowboarden, schaatsen, paardrijden, inline skaten en skateboarden. Op de website begeleidt Wilfried de Jong sporters naar een persoonlijk en sportspecifiek advies. Het doel van de campagne is het bijdragen aan een reductie van incidentie van blessures door middel van het positief beïnvloeden van blessurepreventief gedrag of determinanten daarvan. De campagne is onderzocht op het bereik, de waardering en de effecten van de campagne. De belangrijkste conclusie is dat de interventie www.voorkomblessures.nl een effectieve en door sporters gewaardeerde manier is om ze te ondersteunen bij het voorkomen van blessures (Cotterink e.a., 2011).

Evaluaties

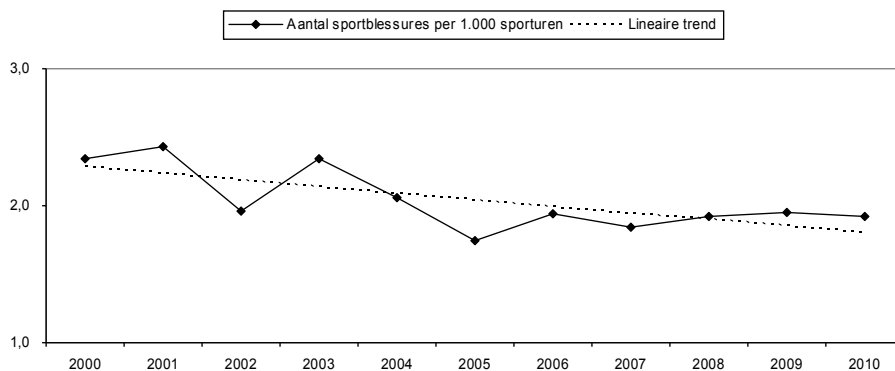
Blessures

Uit de meeste recente cijfers blijkt dat sporters jaarlijks in Nederland 3,7 miljoen sportblessures oplopen, waarvoor in 1,4 miljoen gevallen (39%) medische behandeling wordt gezocht. Daarmee vormen sportblessures ruim twee vijfde van de medisch behandelde ongevalletsels. Hoewel groot in aantal zijn sportblessures van de ongevalletsels de minst ernstige (Consument en Veiligheid, 2011). Wat betreft de meest voorkomende blessures (hoofd-, knie- en enkelblessures) blijkt uit de OBiN-gegevens dat de trend in het aantal behandelingen op de spoed eisende hulp in verband met een hoofdblessure door sport de laatste twintig jaar een daling laat zien. De laatste jaren echter blijkt er een afvlakking van de daling. De analyse van het aantal enkel- en knieblessures die op de Spoed Eisende Hulp (SEH) behandeld worden laten in grote lijnen een gunstige ontwikkeling zien: Een gestage daling over de afgelopen twintig jaar, terwijl de sportdeelname is toegenomen (Hildebrandt e.a., 2008).

Incidentiedichtheid

Figuur 2.2 geeft de trend in de incidentiedichtheid van sportblessures over de periode 2000-2010. Omdat er in 2006 een nieuwe methode is gebruikt om gegevens te verzamelen is er een trendbreuk ontstaan. De gegevens voor 2006 werden allemaal telefonisch verzameld, maar vanaf 2006 zijn de gegevens voor een deel verzameld via internet. Dit heeft een stijging in het gerapporteerde aantal blessures veroorzaakt. Om te corrigeren zijn de data van 2000-2005 aangepast. Figuur 2.2 geeft dan ook de trend weer waarin is gecorrigeerd voor de trendbreuk. Geconcludeerd kan worden dat er over de periode 2000-2009 een significant daling van de kans op een sportblessure is opgetreden. Over de periode 2000-2010 is de kans op een blessure per 1000 uur sportbeoefening met meer dan 10 procent gedaald. Echter vanaf 2005 lijkt er sprake van een lichte kentering in de lange termijn neerwaartse trend en lijkt de kans op een sportblessure niet verder te dalen (Cotterink e.a., 2011)²⁶ De meeste blessures worden opgelopen in de leeftijdscategorie 15-19 jaar. Mannen blijken meer blessures op te lopen dan vrouwen (Consument en Veiligheid, 2011).

Figuur 2.2 Trend in incidentiedichtheid van sportblessures (aantal sportblessures per 1000 uur sporten) over de periode 2000-2010

Bron: Ongevallen en Beweging in Nederland (OBiN) 2000-2010. Consument en Veiligheid

‘Veiligheidsbarometer’

Om het beleid verder te onderbouwen wordt sinds kort ook een ‘Veiligheidsbarometer’ onder sporters uitgevoerd. De ‘Veiligheidsbarometer’ is een survey-instrument waarmee de veiligheidsbeleving, de kennis, de attitude en het gedrag ten aanzien van -onder andere- het treffen van blessurepreventieve maatregelen worden gemeten. Uit de eerste meting, in 2008,

²⁶ Om een indicatie te kunnen geven van de verandering in de kans om een sportblessure op te lopen, is een methode ontwikkeld om de trend in de incidentiedichtheid (aantal blessures per 1.000 sporturen) te schatten. De methode en resultaten staan beschreven in een rapport van Consument en Veiligheid (Cotterink e.a., 2011).

gehouden onder ruim vierduizend sporters, blijkt dat sporters over het algemeen voldoende kennis hebben en positief staan tegen over het gebruik van preventieve maatregelen. Deze maatregelen worden echter nog lang niet altijd consequent toegepast en het risico op een blessure wordt nog te vaak onderschat. In 2011 wordt de ‘Veiligheidsbarometer’ herhaald. Daarna kan winst of verbetering worden aangetoond op onder andere gedrag en risicoperceptie (Cotterink e.a., 2011).

Effecten van blessure preventieve maatregelen

Verschillende sportbonden, zoals voetbal en hockeybond, hebben blessurepreventieve maatregelen ingevoerd. Sommige maatregelen werden verplicht gesteld, zoals scheenbeschermers tijdens voetbal, andere sterk aanbevolen, zoals een bite bij hockey. Daarnaast is het gebruik van beschermingsmiddelen in de sport de afgelopen decennia toegenomen. Een voorbeeld daarvan is het gebruik van een brace of van tape om enkelblessures te voorkomen. Uit de trendanalyses van letsels die op de SEH behandeld worden blijkt dat de invoering van scheenbeschermers bij voetbalwedstrijden en van gezichtsbescherming bij strafcorners tijdens hockey effectieve maatregelen zijn gebleken om letsels tijdens de uitoefening van deze sporten terug te dringen. Daarnaast lijkt het bevorderen van het gebruik van scheenbeschermers en van een bite tijdens hockey effect te hebben op de incidentie van onderbeen- en gebitsletsels. Wat betreft effectiviteit van helmgebruik bij wielrenners kunnen de letselgegevens geen uitsluitsel geven (Cotterink e.a., 2011).

Referenties

- Stichting Consument en Veiligheid (2011). *Factsheet sportblessures algemeen: feb 2011*, Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Cotterink, M., E. Kemler, K. Klein Wolt, S. Kloet, W. Schoots, H. Valkenburg & I. Vriend (2011). *Preventie van sportblessures in Nederland: inzicht in activiteiten en resultaten: Tussenrapportage (concept)*, Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Gezondheidsraad (2003). *Hersenletsel bij bokkers en voetballers*. Den Haag: Gezondheidsraad, 2003; publicatie nr 2003/19. ISBN 90-5549-502-6.
- Hildebrandt, V., W. Ooijendijk & M. Hopman-Rock (2008). *Tendrapport Beweging en Gezondheid 2006/2007*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Kloet, S.J. (2009). *Sportblessurepreventiebeleid VWS, Jaarplan 2009, 'notitie'*. Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Kloet, S.J. (2010). *Sportblessurepreventiebeleid VWS, Jaarplan 2010, 'notitie'*. Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Kloet, S.J., I. Vriend, A. Bruinsma & C.R. van der Togt (2008). *Sportblessurepreventiebeleid VWS, Jaarplan 2008*, Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Kloet, S.J., I. Vriend, W. Schoots, A. Bruinsma, K. Post & C.R. van der Togt (2008). *Sportblessurepreventie 2008 tot en met 2011; Een plan van aanpak voor vraaggestuurde preventie en zorg*. Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Nauta, J & E. Verhagen (2010). *Eind rapport onderzoek; Vallen is ook een sport'*, Amsterdam: VU Medisch Centrum EMGO.
- <http://www.gezondheidsraad.nl/nl/adviezen/hersenletsel-bij-bokkers-en-voetballers>.
- <http://www.voorkomblessures.nl>.
- <http://www.blessuremelden.nl>.
- <http://www.veiligheid.nl>.

2.2.2 Sportgeneeskunde

Met de toename van de sportdeelname en de vergrijzing neemt ook de vraag naar sportmedische zorg toe. Jaarlijks doen zich in Nederland 3,6 miljoen sportblessures voor, waarvan 1,4 miljoen medische behandeling moeten worden. Een verdere ontwikkeling en betere toegankelijkheid van de sportgeneeskunde worden daarom belangrijk geacht in het sportbeleid. Het beleid is erop gericht het kwaliteitsbeleid in de sportgeneeskunde te ondersteunen. Via de inspanningsfysiologie en blessurebehandeling zou de sportgeneeskunde zich naar een herkenbare discipline moeten ontwikkelen met een breed onderzoeksterrein en wordt zij gevoed met vragen uit de klinische praktijk (TvS'05, p34).

Resultaatafspraak

- In 2008 heeft sportgeneeskunde een volwaardige plaats in de beroepen- en opleidingsstructuur gezondheidszorg (TvS'05, p27).

Planning en budget

De totaal geraamde uitgaven voor het beleidsonderdeel 'Sportgeneeskunde' over de periode 2006-2010 waren € 10,3 miljoen. In 2008 is er een intensivering van het budget geweest (zie tabel 2.11), in verband met de stelselwijziging met betrekking tot zorgverzekeringen met ingang van 2006.²⁷ De gerealiseerde uitgaven over de periode 2006-2010 bedragen € 10,9 miljoen.

Tabel 2.11 Geraamde uitgaven beleidsonderdeel 'Sportgeneeskunde' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Sportgeneeskunde	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	5,0
Intensivering						
Sportgeneeskunde			1,5	1,8	2,0	5,3
Totaal	1,0	1,0	2,5	2,8	3,0	10,3

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 2.12 Gerealiseerde uitgaven beleidsonderdeel 'Sportgeneeskunde' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Sportgeneeskunde	1,4	1,3	2,9	2,6	2,8	10,9
Totaal	1,4	1,3	2,9	2,6	2,8	10,9

Bron: Opgave directie Sport, VWS

²⁷ Om de concurrentiepositie van opleidingsziekenhuizen gelijk te houden met niet-opleidingsinstituten zijn de opleidingskosten in de zorg uit de tarieven gehaald en worden de opleidingen uit het volksgezondheidsdeel van de VWS-begroting gefinancierd. Daartoe is het zogenaamde Opleidingsfonds geformeerd. Omdat de opleiding in de sportgeneeskunde, wegens het ontbreken van een wettelijk kader voor sport, niet in het Opleidingsfonds past, is in 2007 gekozen voor een subsidie uit de sportbegroting van VWS.

Er is voor de periode 2008-2014 jaarlijks circa € 3 miljoen beschikbaar voor de opleiding en infrastructuur van de sportgeneeskunde.²⁸ VWS heeft in 2008 meerjarige ondersteuning toegezegd voor het beleidsplan 2008-2011 van de Vereniging voor Sportgeneeskunde (VSG)/Federatie van Sportmedische Instellingen (FSMI). Daarnaast wordt mede met VWS middelen de opleiding tot sportarts gefinancierd via een subsidie aan de Stichting Beroepsopleiding tot Sportarts.

Voortgang en realisatie

Het beleid rondom sportgeneeskunde wordt gecoördineerd door VSG en FSMI. Op basis van een gezamenlijke doelstelling “de kwaliteit van de sportmedische zorg en zorgstructuur blijvend op een zo hoog mogelijk niveau brengen en de sportgezondheidszorg permanent toegankelijk maken voor alle beoefenaars van sport en sportief bewegen, ongeacht het niveau” hebben VSG en FSMI in de periode 2002-2008 verschillende zaken bereikt op het gebied van kennis- en kwaliteitsontwikkeling, communicatie en organisatie. Zoals onder andere het ontwikkelen van een sportmedisch elektronisch patiëntendossier, een beroepsprofiel voor de sportarts, op basis waarvan een nieuw opleidingsplan kon worden ontwikkeld voor de opleiding tot sportarts, en een programma voor bij- en nascholing. In totaal zijn er in 2010 ruim 1200 mensen bereikt met na- en bijscholingen.

Tevens wordt de website www.sportzorg.nl in toenemende mate gebruikt als vraagbaak en informatiebron door sporters en sportbegeleiders. De site kan worden gezien als een voorbereiding op een structurele wijze van kennistransfer. Het bezoekersaantal van de site is in de periode vanaf 2006 gestegen. In 2006 werd de site nog maar door gemiddeld 6.487 mensen per maand bezocht. In 2010 was het gemiddelde aantal bezoekers per maand 62.833. Gedurende het hele jaar 2010 was het aantal bezoekers 754.000.

Anno 2010 telt Nederland 115 geregistreerde sportartsen²⁹ en 34 sportartsen in opleiding. In 2007 waren er 99 geregistreerde sportartsen en 35 sportartsen in opleiding. Het merendeel is werkzaam binnen een of meer gecertificeerde Sport Medische Instellingen (SMI). Het aantal medische verrichtingen binnen deze instellingen is gestegen van 60.000 in 2003 naar ruim 90.000 in 2007. Driekwart van die verrichtingen heeft een curatief karakter en een kwart een preventief karakter (advies, keuringen) (VSG & FSMI, 2008).

Voor de periode 2008-2010 is een nieuw beleidsplan opgesteld door VSG en FSMI. Doelstelling van dit beleidsplan is om het hoofd te bieden aan de verwachte groei naar sportmedische zorg en door middel van de ontwikkeling van ketenzorgtrajecten te werken aan de kwaliteit en de doelmatigheid van de sportgezondheidszorg. In het plan staan drie

²⁸ Waarvan € 1,0 miljoen voor sportgeneeskunde, € 1,7 miljoen voor sportartsen, € 0,3 miljoen voor medische begeleiding van evenementen.

²⁹ Sportgeneeskunde is het medisch specialisme dat zich richt op het bevorderen, waarborgen en herstellen van de gezondheid van (potentiële) deelnemers aan sport en sportieve activiteiten. Sportartsen dienen zich te registreren bij het register van erkend sociaal-geneeskundigen. Sportgeneeskunde is (nog) niet erkend als klinisch medisch specialisme. De opleiding wordt rechtstreeks uit het sportbeleid bekostigd en niet door het Opleidingsfonds.

hoofdthema's centraal: ontwikkelen van kennis en kwaliteit, communicatie en organisatie.³⁰ Deze worden uitgewerkt in een aantal projecten, zoals richtlijnenontwikkeling, ontwikkeling van onderwijsmodules voor huisartsen, scholingstraject voor bedrijfsartsen/jeugdartsen, trainers/coaches, praktijkondersteuners huisartsen, doktersassistenten en *Physician Assistents*. Andere projecten zijn de ontwikkeling van voorlichtingsmaterialen/ of *toolkits*, opzetten van kennistransfercentrum en complicatieregistratiesysteem, opzetten en uitvoeren van kwaliteitsvisitaties, implementatie van Diagnose Behandel Combinaties (DBC's) en Elektronisch Patiëntendossier in (top)sportmedische begeleiding, ontwikkeling van Clubzorg en sportspecifieke blessure(preventie)informatie en uitbreiding van ketenzorgtrajecten. De doorontwikkeling van de websites/portals www.sportgezondheidsonderzoek.nl en www.sportzorg.nl maken tevens deel uit van het plan. In halfjaarlijkse voortgangsrapportages naar VWS wordt de voortgang van de plannen uitvoerig gerapporteerd.

Erkenning sportgeneeskunde als medisch specialisme

Op dit moment wordt een behandeling bij een sportarts niet of slechts gedeeltelijk via een aanvullende verzekering door verzekeringsmaatschappijen vergoed. Dat betekent dat het specialisme op dit moment alleen beschikbaar is voor degenen die dat kunnen betalen. Met het oog op de verwachte stijging van de vraag naar sportmedische zorg wordt van belang geacht dat de sportgeneeskunde als medisch specialisme erkend wordt (Dessing, 2010).

De sportgeneeskunde heeft geen volwaardige plaats in de beroepenstructuur van de gezondheidszorg. De staatssecretaris heeft in juni 2009 de Tweede Kamer bericht de mogelijkheden te gaan onderzoeken van de door de VSG voorgestane erkenning. Uit het rapport, opgesteld door adviesbureau BMC, blijkt dat het ontbreken van de erkenning van een medisch specialisme voor de VSG een belangrijke belemmering vormt voor het verankeren van haar plaats in het zorgstelsel. De huidige erkenning als sociaalgeneeskundig specialisme is daartoe onvoldoende. De consequenties van dit ontbreken zijn (Van Koppen e.a., 2010):

- Het afwezig zijn van adequate bekostiging van diagnostiek en/of curatie (geen diagnosebehandelingcombinatie (DBC) die direct door de sportgeneeskunde benut kan worden);
- Het niet toelaten van de sportgeneeskunde tot het Opleidingsfonds (is nu afhankelijk van een subsidie vanuit het sportbeleid);
- Het niet of nauwelijks kunnen gebruik maken van voorzieningen voor kwaliteitsverbetering en -borging.

Niettegenstaande dat de VSG zich intensief heeft beziggehouden met kwaliteit, opleiding (certificering conform de richtlijnen van de KNMG), op intensivering van samenwerkingsverbanden en op de verdere profilering van sportgeneeskunde onder medisch specialisten, blijft de sportgeneeskunde een 'horizontaal specialisme'. De beeldvorming van sportgeneeskunde is bij veel specialisten meer sportspecifiek en gezondheidsgericht dan puur medisch-curatief gericht. Mede daardoor moet de uitkomst van een hernieuwde erkenningaanvraag van sportgeneeskunde als medisch specialisme nog steeds onzeker worden

³⁰ Het totale beleidsplan is te bestellen via www.sportgeneeskunde.com.

geacht. Er is onvoldoende draagvlak vanuit de medische specialistische wereld, mede door (vermeende) aantasting van belangen, onder meer als gevolg van de geldende financieringsstructuur (Van Koppen e.a., 2010).

Inmiddels heeft de VSG een ‘Taskforce Erkenning’ ingericht die zich actief bezighoudt met het erkenningstraject. Als strategie is gekozen voor het creëren van maatschappelijk draagvlak. In het kader daarvan zijn contacten gelegd en verder uitgediept met diverse beroepsverenigingen (NOV, LHV, NVTLA, NVVC, Orde van Medisch Specialisten), met de sport (NOC*NSF, KNVB, KNZB, KNWU) en met maatschappelijke organisaties (NISB, NZA, Fontys Hogescholen, KNMG, CGS). Verder is er intensief contact gehad met ministerie van VWS (directie sport, MEVA, curatief somatische zorg), zijn de - Europese contacten aangehaald middels de EFSMA - en is contact gelegd met de Raad voor de Volksgezondheid & Zorg. Ter ondersteuning is hiervoor een zogenaamde pleitnota ontwikkeld ‘Sportgeneeskunde: Bereikbaar voor iedereen’ (VSG, 2010).

Daarnaast is de VSG intern een traject gestart dat moet leiden tot uniformering en draagvlak binnen de sportgeneeskunde. In het kader daarvan is nieuwsbrief ontwikkeld, is een notitie over meerwaarde en afbakening van de sportgeneeskunde samengesteld (VSG, 2011) en zijn twee ‘denktanksessies’ georganiseerd om sportartsen te overtuigen van het belang van het uniform profileren en positioneren van de sportgeneeskunde.

Een volwaardige plaats in de opleidingsstructuur is nog niet gerealiseerd. Wel heeft het ministerie van VWS gezorgd voor tijdelijke financiering van zeven opleidingsplaatsen sportgeneeskunde voor de periode tot en met 2012.

Referenties

- Dessing, B. (2010). *Sportgeneeskunde strijdt opnieuw voor erkenning*, Sport Knowhow XL, 20 mei 2010.
- Koppen, P. van, A. van der Heyden & A. Wolzak. (2010). *Sportgeneeskunde, verkenning medisch specialisme: zorg voor sport en bewegen*, Amersfoort: BMC.
- Vereniging voor Sportgeneeskunde (2010), ‘*Sportgeneeskunde bereikbaar voor iedereen*’ VSG3755. Bilthoven 2010.
- Vereniging voor Sportgeneeskunde (2011), ‘*Sportgeneeskunde: Meerwaarde en afbakening*’ VSG3871. Bilthoven 2011.
- Vereniging voor Sportgeneeskunde en de Federatie van Sportmedische Instellingen (2008). *Beleidsplan Vereniging voor Sportgeneeskunde en Federatie van Sportmedische Instellingen 2008-2011*, Bilthoven: Vereniging voor Sportgeneeskunde en de Federatie van Sportmedische Instellingen.
- <http://www.sportgeneeskunde.com>.
- <http://www.sportgezondheidsonderzoek.nl>.
- <http://www.sportzorg.nl>.

3. Meedoen

Het doel van de pijler 'Meedoen' is dat mensen elkaar via de sport ontmoeten en meedoen aan maatschappelijke activiteiten. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar ouderen, kinderen en jongeren, allochtone jeugd en mensen met een beperking. Daarnaast beoogt het kabinet dat mensen zich sportief gedragen en de (spel)regels accepteren (TvS'05, p37). Om deze doelstellingen te realiseren zijn de volgende programma's ingezet: 'Versterking verenigingen', 'Jeugd en sport', 'Gehandicaptensport', 'Sportiviteit en respect'³¹ en 'Sport en Ontwikkelingssamenwerking'.³²

De doelstelling voor het programma 'Meedoen' is dus dat mensen via de sport elkaar ontmoeten en meedoen. Onderzoek bevestigt dat sportdeelname, en meer nog het lidmaatschap van sportverenigingen, een bijdrage kan leveren aan de vorming van sociaal kapitaal (Breedveld (red.), 2003). Om een idee te krijgen over de effectiviteit van het beleid zijn in de latere begrotingen een drietal prestatie-indicatoren voor het programma 'Meedoen' opgenomen. Eén met betrekking tot sportdeelname, één voor lidmaatschap van een sportvereniging en één met betrekking tot vrijwillige inzet in de sport.

Daarnaast is er in *Tijd voor sport* een doelstelling opgenomen over de deelname van ouderen binnen de georganiseerde sport. Sport wordt in de beleidsbrief en bijlage *Actualisering van het ouderenbeleid* van staatssecretaris Bussemaker (VWS, 2007a en 2007b) gezien als een goede manier voor ouderen om actief mee te (blijven) doen aan de samenleving en om sociale contacten te onderhouden. Sport en bewegen voor ouderen is verweven in het NASB (paragraaf 2.1 van deze rapportage) en in het programma 'Nieuwe Sportmogelijkheden' (paragraaf 3.1.3). Vier van de vijftien proeftuinen die in deze paragraaf worden besproken zijn op ouderen gericht. Daarnaast ondersteunde VWS via NISB de 'Taskforce 50+ Sport en Bewegen', die brede promotie deed en werd er tot 2008 subsidie verstrekt aan het tv-programma 'Nederland in beweging', dat speciaal gericht is op ouderen. Om te bevorderen dat 55-plussers hun leven lang blijven bewegen en sporten is er door het VSB-fonds een samenwerkingsverband met de naam 'Fit for Life' geïnitieerd. 'Taskforce 50+' is in 2010 opgeheven en de taken worden zoveel mogelijk overgeheveld naar 'Fit for Life'. Hoewel oorspronkelijk niet zo bedoeld vormt 'Fit for Life Nederland' de facto een voortzetting van de rol die de Taskforce 50+ Sport en Bewegen sinds 2003 heeft vervuld. Aan 'Fit for Life Nederland' nemen 24 organisaties deel, afkomstig uit sport, welzijn, onderwijs, gezondheidszorg, bedrijfsleven en overheid. Deze organisaties ontwikkelen gezamenlijk activiteiten of projecten voor ouderen (Van Lindert, 2009).

³¹ Was in *Tijd voor sport* 'Versterken waarden en normen door sport'.

³² In *Tijd voor sport* zijn nog enkele titels van projecten geformuleerd die in latere documenten niet meer zijn genoemd en waarvoor ook geen concrete doelstellingen meer zijn geformuleerd. Dit betreft 'Vrijwillige inzet', 'Topporters en -coaches als ambassadeur' en 'Vandalisme, agressie en geweld'. In vergelijking met *Tijd voor sport* is een aantal programma's nu opgenomen onder 'Versterking verenigingen' en 'Jeugd en sport'.

Resultaatafspraken

De resultaatafspraken voor het programma ‘Meedoen’ (behalve die betrekking hebben op ouderen) zijn geformuleerd als onderdeel van de begroting van VWS en niet als zodanig in de nota *Tijd voor sport* opgenomen. Het betreft de operationalisering van doelstellingen zoals deze wel in *Tijd voor sport* geformuleerd zijn. Het zijn dus feitelijk prestatie-indicatoren, ofwel streefcijfers in plaats van resultaatafspraken.

- In 2011 is het aandeel van de Nederlandse bevolking dat minimaal twaalf keer per jaar aan sport doet 65 procent (BaS’11, p120).³³
- In 2011 is 38 procent van de Nederlandse bevolking lid van een sportvereniging (BaS’11, p125).³⁴
- In 2011 is 13 procent van de Nederlandse bevolking als vrijwilliger in de sport actief (BaS’11, p125).³⁵
- In 2010 is het aantal ouderen binnen de georganiseerde sport toegenomen met 5 procent (TvS’05, p37).

Planning en budget

Aan ‘Meedoen’ is in de periode 2006-2010 € 373 miljoen uitgegeven (geraamd € 366 miljoen; tabel 3.1 en 3.2). De extra uitgaven binnen het onderdeel ‘Opvoeden door School en Sport’ worden veroorzaakt door de stimuleringsmaatregel ‘Multifunctionele accommodaties’ (zie paragraaf 3.2.5). Bij de begrotingsbehandeling is via de Motie Verhagen eenmalig € 10 miljoen beschikbaar gekomen voor deze stimuleringsregeling. De uitgaven aan de Impuls brede scholen, sport en cultuur vielen in 2009 en 2010 lager uit dan geraamd omdat minder gemeenten deelnamen aan de Impuls dan verwacht. De totale gerealiseerde uitgaven voor ‘Meedoen (alle jeugd door sport)’ kwamen hoger uit dan geraamd, omdat er in 2007 meer financiering nodig was voor het volledig opstarten van het programma.

Tabel 3.1 Geraamde uitgaven voor de pijler ‘Meedoen’ (in miljoenen euro’s)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Opvoeden door School en Sport	1,0	1,5	8,5	22,5	27,9	61,4
Vernieuwen lokaal sportaanbod	10,4	14,4	15,8	15,8	16,5	72,9
Meedoen (alle jeugd door sport)	11,5	11,6	17,3	14,8	12,2	67,3
Versterken waarden en normen	6,8	7,0	8,8	9,8	9,6	42,0
Integrale buurtaanpak en sport	29,8	26,5	15,8	14,9	12,5	99,5
Kennis en informatie	4,8	4,3	4,4	4,6	4,7	22,7
Totaal	64,3	65,2	70,6	82,3	83,4	365,8

Bron: Opgave directie Sport, VWS

³³ De indicator komt voor het eerst naar voren in de begroting voor 2008. In deze begroting voor 2008 was de streefwaarde geformuleerd voor het jaar 2010. Zie verder noot 1 onder tabel 3.3.

³⁴ De indicator komt voor het eerst naar voren in de begroting voor 2007. In de begrotingen voor 2007 en 2008 was de streefwaarde geformuleerd voor het jaar 2010. Zie noot 2 onder tabel 3.3.

³⁵ Idem voetnoot 28, zie noot 5 onder tabel 3.3.

Tabel 3.2 Gerealiseerde uitgaven voor de pijler 'Meedoen' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Opvoeden door School en Sport	13,1	0,7	10,3	19,9	23,9	68,0
Vernieuwen lokaal sportaanbod	9,5	15,2	15,2	15,4	16,8	71,9
Meedoen (alle jeugd door sport)	11,7	14,2	17,2	14,9	12,4	70,5
Versterken waarden en normen	6,5	7,5	8,1	11,1	9,3	42,5
Integrale buurtaanpak en sport	27,7	28,5	16,8	13,1	12,1	98,0
Kennis en informatie	4,5	4,3	4,5	4,6	4,6	22,5
Totaal	72,9	70,4	72,1	78,9	79,0	373,3

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

De afgelopen decennia is de sportdeelname gegroeid. Deed in 2003 nog 61 procent van de bevolking van 6-79 jaar tenminste eens per maand aan sport, in 2007 was dat 65 procent (Breedveld e.a., 2008). Het streefcijfer van 66 procent in 2011 is daarmee bijna benaderd. Ook andere bronnen (OBiN, Sportermonitor) geven weer dat in 2009 en 2010 ongeveer 65 procent van de Nederlanders minimaal twaalf keer per jaar aan sport doet (zie tabel 3.3). Het AVO-onderzoek, waarop dit streefcijfers was gebaseerd, wordt in 2011 weer herhaald. Cijfers uit andere bronnen suggereren dat het aandeel sporters in de jaren na 2007 nog niet verder is gestegen. Uit de gegevens van POLS (CBS), deelmodule 'Vrije tijd en Cultuur', blijkt dat het percentage Nederlanders dat in de periode 2003-2008 tenminste één keer per week aan sport doet, is gestegen van 56 procent naar 60 procent. Het aantal zelfgerapporteerde minuten sportbeoefening per week blijkt constant te blijven over de periode 2003-2009, te weten gemiddeld ongeveer honderddertig minuten per week (POLS (CBS), deelmodule 'Recht en Participatie (REP)').

In de begrotingen van VWS is het aandeel personen dat lid is van een sportvereniging opgenomen als prestatie-indicator. Het streven was om het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging met twee procentpunten te laten stijgen, ten opzichte van de 35 procent leden zoals dat naar voren kwam uit het AVO-onderzoek van het SCP uit 2003. Cijfers uit verschillende gegevensbronnen (AVO, OBiN, Sportermonitor, CBS en NOC *NSF) laten zien dat het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging de laatste jaren niet is gestegen en eerder licht is gedaald. Die daling past in een lange-termijnontwikkeling van (licht) teruglopende lidmaatschappen van sportverenigingen (Breedveld, e.a., 2008). In die ontwikkeling is in recente jaren nog geen kentering zichtbaar.

De afgelopen jaren hebben ook een stabilisatie gegeven in het aandeel van de volwassen bevolking dat vrijwilligerswerk in de sport verricht. Volgens de gegevensbron AVO daalde tussen 2003 en 2007 het aandeel sportvrijwilligers licht van 11 naar 10 procent. De cijfers van CBS tonen ook een lichte daling tussen 2003 en 2008 van 14 naar 12 procent. Gegevens uit de Sportermonitor tonen een lichte stijging tussen 2008 en 2010 van 16 naar 17 procent.

Tabel 3.3 Sportdeelname, lidmaatschap van sportvereniging en vrijwilligers in de sport (in procenten)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Streefcijfer 2011
Percentage van de Nederlandse bevolking dat minimaal 12x per jaar aan sport doet									66
AVO (SCP) (6-79 jaar)	61 ¹				65				
OBIN (TNO) (alle leeftijdsgroepen)				63	65	63	64		
Sportersmonitor (MI) (≥ 5 jaar)						69		66	
POLS (CBS) (≥ 18 jaar (% 1x per wk lichamelijke sport))	56	57	58	59	60	60			
Percentage Nederlanders dat lid is van een sportvereniging									37
AVO (SCP) (6-79 jaar)	35 ²				34				
OBIN (TNO) (alle leeftijdsgroepen)				31	29	29	28		
Sportersmonitor ³ (MI) (≥ 15 jaar)						29		28	
POLS (CBS) (≥ 18 jaar)	29	30							
NOC*NSF ⁴									
alle leeftijden			28	29	29	29	29		
juniores			43	44	43	44	43		
seniores			24	25	25	25	25		
Percentage Nederlanders dat als vrijwilliger in de sport actief is									13
AVO (SCP) (6-79 jaar)	11				10				
POLS (CBS) (≥ 18 jaar)	14	13			13	12			
Sportermonitor (MI) (≥ 15 jaar)						16		17	

1. Eerder was voor 2003 een cijfer van 60 procent gerapporteerd. Vanwege een aanpassing in de berekeningswijze voor 2007 is ook het cijfer over 2003 bijgesteld. De streefwaarde zoals geformuleerd door VWS, die vanuit de eerder gemelde 60 procent vertrok, is hierop een procentpunt aangepast.

2. Eerder was voor 2003 een cijfer van 36 procent gerapporteerd. Vanwege een aanpassing in de berekeningswijze voor 2007 is het cijfer over 2003 bijgesteld en is ook de streefwaarde aangepast (zie noot één).

3. Percentage Nederlanders dat lid is van een sportvereniging of een bond. Het percentage Nederlanders dat lid is van alleen een bond is 1 procent.

4. In 2009 is de definitie van lidmaatschap aangepast door NOC*NSF. NOC*NSF heeft de cijfers voor 2008 naar aanleiding hiervan gecorrigeerd. In deze tabel zijn de ongecorrigeerde gegevens meegenomen.

Percentage is berekend uit het aantal leden gedeeld door het bevolkingsaantal. Leden die lid zijn dan van meer dan één sportvereniging worden meerdere malen meegeteld.

In *Tijd voor sport* is als doelstelling geformuleerd het aandeel ouderen dat lid is van sportverenigingen met vijf procentpunten te laten stijgen. De deelnamecijfers wijzen voor de periode 2003-2007 op een lichte stijging van het aandeel verenigingssporters onder ouderen, van 14 procent in 2003 naar 15 procent in 2007 (tabel 3.4). Het beleid lijkt daarmee schuchtere eerste stappen op weg naar het realiseren van de doelstelling te hebben gezet. Overigens is de gerapporteerde stijging in het aandeel georganiseerde sporters onder ouderen een functie van een gestegen sportdeelname in die betreffende leeftijdscategorie (van 33% in 2003 naar 41% in 2007) en een daling in het aandeel sportende ouderen dat lid is van een sportvereniging (van 38% van de sportende ouderen naar 33%).

Tabel 3.4 Ouderen binnen de georganiseerde sport (in procenten)

	2003	2007	Doelstelling 2010
Percentage ouderen binnen de georganiseerde sport (65-79 jaar)	14	15	+5

Bron: SCP (AVO)

Referenties

- Breedveld, K. (red.) (2003). *Rapportage Sport 2003*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K., C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst (2008). *Rapportage Sport 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut.
- Lindert, C. van (2009). *Quick Scan Sport, Bewegen en Ouderen 2009. Fit for Life Nederland; (on)bereikbaar doel?* In Sport, Bewegen en Ouderen: van wetenschap naar praktijk. Fit for Life Nederland. Den Haag: DeltaHage.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007a). *Actualisatie van het ouderenbeleid, beleidsbrief*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007b). *Actualisatie van het ouderenbeleid, bijlage*, Den Haag: Ministerie van VWS.

3.1 Versterken sportverenigingen

In *De kracht van sport* wordt aangegeven dat het kabinet de kracht van sport wil benutten en de maatschappelijke functie van de sportsector wil optimaliseren. Sportverenigingen spelen daarin een vooraanstaande rol. De overheid wil de komende jaren investeren in de versterking en in zekere mate ook de professionalisering van sportverenigingen. Deze professionalisering kan de inzet van vrijwilligers ondersteunen. Resultaat van deze versterking zal zijn, dat een deel van de sportverenigingen straks daadwerkelijk in staat is om maatschappelijke taken uit te voeren (KvS'07).

3.1.1 Impuls brede scholen, sport en cultuur

In augustus 2007 verscheen de koersbrief *Aankondiging van de Impuls voor brede scholen, sport en cultuur* (VWS, 2007), waarin werd bekendgemaakt dat het kabinet het beleid op het terrein van brede scholen, sport en cultuur vanaf 2008 wil bundelen en intensiveren. In het regeerakkoord zijn ambitieuze doelen gesteld die het kabinet samen met partners, gemeenten en de onderwijs-, sport- en cultuursector wil realiseren. Ter ondersteuning van deze aanpak stellen

de ministeries van OCW en VWS vanaf 2008 een financiële impuls beschikbaar, bestemd voor de inzet van professionals ('combinatiefunctionarissen') die een brug vormen tussen verscheidene sectoren en zodoende deze sectoren ook verbreden en versterken (VWS, 2007). Voor de uitvoering van de Impuls op lokaal niveau vervullen de gemeenten een belangrijke coördinerende en ondersteunende rol. Daarnaast is de inzet van partners uit de sport-, onderwijs- en cultuursector noodzakelijk. Daartoe hebben de ministeries van OCW en VWS bestuurlijke afspraken gemaakt met de VNG, de gezamenlijke bestuurlijke onderwijsorganisaties, NOC*NSF en de Cultuurförmatie (OCW & VWS, 2007).

Resultaatafspraken

- In 2012 is 10 procent van de sportverenigingen zodanig 'sterk' dat zij niet alleen in staat zijn om de eigen leden te bedienen, maar zich ook richten op het onderwijs, de naschoolse opvang, de wijk en/of op de (vaak kwetsbare) doelgroepen die minder aan sport deelnemen (KvS'07, p8; OCW & VWS, 2007).
- In 2012 zijn er tenminste 2.250 fulltime-equivalents (fte's) aan combinatiefuncties gerealiseerd, waarvan minimaal 765 fte's in het primair onderwijs, 225 fte's in het voortgezet onderwijs, 1.125 in de sportsector en 135 fte's in de cultuursector (OCW & VWS, 2007, p2).³⁶

Planning en budget

De Impuls brede scholen, sport en cultuur wordt gefinancierd door de ministeries van VWS en OCW en door de deelnemende gemeenten. Vanuit VWS zijn de middelen afkomstig vanuit de intensivering sportbeleid. Deze intensivering komt, conform afspraken in het coalitieakkoord, in twee tranches (zie tabel 3.5 en figuur 3.1). Met de VNG is afgesproken dat de deelnemende gemeenten vanaf het tweede jaar de rijksbijdrage met eigen middelen matchen (OCW & VWS, 2007). Het eerste jaar waarin een gemeente deelneemt aan de Impuls betaalt de rijksoverheid 100 procent. Vanaf het tweede jaar is de verdeling 40 procent rijksbijdrage en 60 procent cofinanciering door de betreffende gemeente. De Impuls is in 2008 eerst toegepast in de G31. Het oplopende budget komt in de periode 2009-2011 ook ter beschikking aan andere gemeenten.

Medio 2010 is besloten door het demissionaire kabinet dat er geen enveloppemiddelen meer worden uitgekeerd per 1 januari 2011. Dit betekent dat het ministerie van OCW vanaf 2011, voor onderwijs en cultuur, in totaal jaarlijks € 7,9 miljoen minder kan bijdragen aan de Impuls brede scholen, sport en cultuur dan oorspronkelijk afgesproken. De resultaatafspraak om in 2012 tenminste 2.250 fte's aan combinatiefuncties te realiseren is ongewijzigd gebleven.

³⁶ De resultaatafspraak betreffende de combinatiefuncties is gewijzigd per 1 januari 2010: van 2.500 naar 2.250 combinatiefuncties in 2012. De verhoudingen cultuur/sport en PO/VO zijn gelijk gebleven. Het normbedrag per combinatiefunctionaris is in 2009 gestegen van € 45.000 naar € 50.000. Dit is gedaan om de gemeenten tegemoet te komen. Gemeenten hebben namelijk aandacht gevraagd voor hun moeilijke financiële positie als gevolg van de economische crisis. Het verhogen van het normbedrag stelt gemeenten en sectoren in staat om kwalitatief goed personeel aan te stellen. Het totale beschikbare budget bij rijk en gemeenten blijft gelijk. Gemeenten krijgen de ruimte om maximaal 20 procent van de totale cofinanciering door lokale partijen te laten meefinancieren.

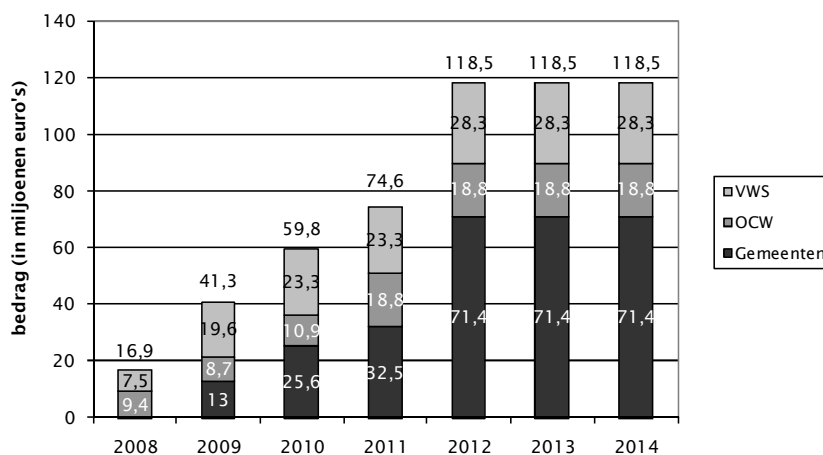
Tabel 3.5 Oorspronkelijk geraamde uitgaven VWS, OCW, gemeenten Impuls brede scholen, sport en cultuur (in miljoenen euro's)

	2008	2009	2010	Totaal	2011	2012	2013	2014	Totaal
Intensivering Sport 1 ^e tranche 2008	7,5	7,5	7,5	22,5	7,5	7,5	7,5	7,5	52,5
Intensivering Sport 2 ^e tranche		7,5	7,5	15,0	7,5	7,5	7,5	7,5	45,0
Vrijval BOS		4,6	8,3	12,9	8,3	13,3	13,3	13,3	61,1
Totaal VWS	7,5	19,6	23,3	50,4	23,3	28,3	28,3	28,3	158,6
Bijdrage OCW*	9,4	8,7	10,9	29,0	18,8	18,8	18,8	18,8	104,2
Bijdrage gemeenten		13,0	25,6	38,6	32,5	71,4	71,4	71,4	285,3
Totaal	16,9	41,3	59,8	118,0	74,6	118,5	118,5	118,5	548,1

* Per 1 januari 2011 worden geen ontwikkelingsmiddelen meer uitgekeerd. Vanaf 2011 tot en met 2014 draagt OCW jaarlijks € 7,9 miljoen minder bij aan de Impuls. De totale geraamde uitgaven van OCW aan de Impuls bedragen daardoor niet € 104,2 miljoen, maar € 72,6 miljoen. Geldt eveneens voor figuur 3.1.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Figuur 3.1 Oorspronkelijk geraamde uitgaven VWS, OCW, gemeenten Impuls brede scholen, sport en cultuur (in miljoenen euro's)

Bron: Opgave directie Sport, VWS

In tabel 3.6 zijn de gerealiseerde uitgaven van VWS, OCW en gemeenten voor de Impuls weergegeven. De hogere cofinanciering van gemeenten in 2010 wordt veroorzaakt door het feit dat een aantal gemeenten uit de eerste tranche extra fte's realiseert. De uitgaven aan de Impuls brede scholen, sport en cultuur door VWS vielen in 2009 en 2010 lager uit dan geraamd omdat het aantal gemeenten dat aan de Impuls deelneemt lager blijkt te zijn dan verwacht.

Tabel 3.6 Gerealiseerde uitgaven VWS, OCW, gemeenten Impuls brede scholen, sport en cultuur (in miljoenen euro's)

	2008	2009	2010	Totaal
Bijdrage Impuls VWS	7,5	17,4	19,3	44,2
Bijdrage Impuls OCW	9,4	7,8	9,0	26,2
Cofinanciering gemeenten		12,7	28,3	40,9
Totaal	16,9	37,9	56,5	111,3

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Naast de middelen voor de Impuls zelf, worden subsidies verstrekt aan NOC*NSF en VSG voor ondersteuning van sportverenigingen en gemeenten bij de uitvoering van de Impuls. Tevens worden middelen besteed aan monitoring van de Impuls (zie tabel 3.7).

Tabel 3.7 Gerealiseerde uitgaven VWS ondersteuning en monitoring van Impuls brede scholen, sport en cultuur (in miljoenen euro's)*

	2008	2009	2010	Totaal
Ondersteuning NOC*NSF	0,3	0,5	0,5	1,2
Ondersteuning VSG	0,3	0,9	0,9	2,1
Monitoring	0,0	0,0	0,2	0,2
Totaal	0,7	1,4	1,6	3,6

* In de tabel komen afrondingsverschillen voor.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Gerealiseerde combinatiefuncties

De monitoring van het aantal gerealiseerde combinatiefuncties en de verdeling daarvan over verschillende sectoren wordt uitgevoerd in opdracht van de VNG.³⁷ Indien de huidige situatie vergeleken wordt met het streefdoel van 2011, dan blijkt dat de gemeenten in tranche één en twee het streefdoel benaderen wat betreft de aantallen gerealiseerde fte (Van den Heuvel e.a., 2011). Uit de meting onder de gemeenten uit de eerste drie tranches blijkt dat er per 1 januari 2011 ruim 961 fte aan combinatiefuncties gerealiseerd zijn (1081 fte was het streefdoel per 1 januari 2011) (tabel 3.8).

³⁷ VNG schakelt daartoe onderzoeksbureau Sociaal Geografisch Bestuurkundig Onderzoek (SGBO) in. SGBO heet vanaf begin 2009 BMC onderzoek.

Tabel 3.8 Totaal aantal gerealiseerde fte tranche één, twee en drie

	Aantal gemeenten		Realisatie fte 1-1-2010	Realisatie fte 1-1-2011	Streefdoel fte 1-1-2011	Streefdoel 2012
Tranche één	30	30	432	524 ³	546	702
Tranche twee	98	86 ¹	203	334 ⁴	359	593
Tranche drie	89	81 ²		103 ⁵	176	367
Tranche vier						297
Totaal			635	961	1081	1959
Resultaatafspraak						2250

1. Van de oorspronkelijk 98 aangemelde tweedetranche-gemeenten zijn er elf afgehaakt. Eén is heringedeeld (de gemeente Arcen en Velden is per 1 januari 2010 opgegaan in de gemeente Venlo).

2. Van de oorspronkelijk 89 aangemelde derde tranche gemeenten zijn er zes afgehaakt. Twee zijn heringedeeld (de gemeenten Moordrecht en Zevenhuizen-Moerkapelle zijn per 1 januari 2010 opgegaan in de gemeente Zuidplas (tweede tranche)).

3. Inclusief vacatures 544.

4. Inclusief vacatures 357.

5. Inclusief vacatures 121.

Bron: BMC Onderzoek

Steeds minder gemeenten zitten wat betreft het aantal combinatiefunctionarissen onder het gestelde streefdoel (tabel 3.9). Het aantal gemeenten dat meer fte aan combinatiefuncties realiseert dan het gestelde streefdoel, stijgt daarentegen. Van de 81 gemeenten uit de derde tranche hebben per 1 januari 2011 32 gemeenten (40%) nog geen combinatiefuncties gerealiseerd.

Tabel 3.9 Aantallen gemeenten onder en boven het streefdoel 2010/2011 aantallen gerealiseerde fte tranche één, twee en drie

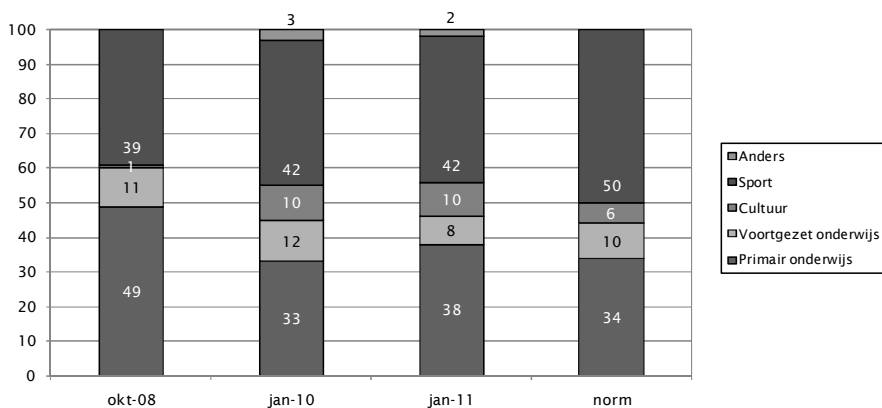
	Aantal gemeenten onder streefdoel		Aantal gemeenten boven streefdoel	
	1-1-2010	1-1-2011	1-1-2010	1-1-2011
Tranche één	12	3	5	11
Tranche twee	47	15	11	13
Tranche drie		32*		17

* Aantal gemeenten zonder combinatiefuncties (40%).

Bron: BMC Onderzoek

Wat betreft de verdeling van de combinatiefuncties over de sectoren kan voor de eerste tranche gemeenten gemeld worden dat deze zich richting de afgesproken verdeling ontwikkelt, maar nog wel afwijkt (zie figuur 3.2). Het aandeel fte wat betreft het basisonderwijs is wat hoger dan afgesproken (38%, afgesproken is 34%). Het aantal formatieplaatsen voortgezet onderwijs is met 8 procent juist wat lager (afgesproken is 10%). Ook het aandeel fte sport laat een achterstand zien (42%, afgesproken is 50%). Het aandeel fte cultuur is hoger dan afgesproken (10%, afgesproken is 6%). Wat betreft de gemeenten uit de tweede en de derde tranche wijkt dit beeld niet veel af (Van den Heuvel e.a., 2011).

Figuur 3.2 Verdeling gerealiseerde fte combinatiefuncties per sector per 1 oktober 2008, per 1 januari 2010 en per januari 2011 (in procenten)

Bron: BMC Onderzoek

Gemeenten maken gebruik van de cofinanciering van derden.³⁸ Er dient 60 procent cofinanciering plaats te vinden. Daarvan mag 20 procent ingezet worden via partijen in het veld. In 2011 willen 43 procent van de eerstetranche-gemeenten, 27 procent van de tweedetranche-gemeenten en 30 procent van de gemeenten uit de derde tranche gebruik maken van de cofinanciering van derden. In totaal wil bijna één op de drie gemeenten uit de drie tranches gebruik maken van de cofinanciering van derden.

Outcome Impuls onder de loep

Voor de Impuls brede scholen, sport en cultuur zijn er vier outcome-doelstellingen geformuleerd (Bestuurlijke afspraken Impuls brede scholen, sport en cultuur, 2007). Dit zijn:

1. Uitbreiding van het aantal brede scholen met sport- en cultuuraanbod in zowel het primair als het voortgezet onderwijs, om te beginnen in de veertig krachtwijken;
2. Versterking van sportverenigingen met oog op hun maatschappelijke functie en de inzet van sportverenigingen voor het onderwijs, de naschoolse opvang en de wijk;
3. Stimuleren van een dagelijks sport- en beweegaanbod op en rond scholen voor alle leerlingen;
4. Bevorderen dat de jeugd tot achttien jaar vertrouwd raakt met één of meer kunst- en cultuurvormen en het onder jongeren stimuleren van actieve kunstbeoefening.

³⁸ Derden: partijen met wie gemeenten de combinatiefuncties indienen; onderwijs, cultuur en sport.

Het Mulier Instituut voert een outcome monitor uit in het kader van de Impuls. De monitoring van de ontwikkelingen in de outcome doelstellingen gebeurt in eerste instantie via herbewerking van bestaand periodiek onderzoek.³⁹

Wat betreft de eerste outcome doelstelling blijkt dat het absolute aantal brede scholen tussen 2007 en 2009 in het primair onderwijs (PO) is gestegen van 1.000 naar 1.200 en in het voortgezet onderwijs (VO) van 350 naar 400 (Beth, e.a., 2011). Gezien de definitie van een brede school (die structureel samenwerkt met instellingen voor welzijn, zorg, kinderopvang, sport en/of cultuur) zou op basis van deze gegevens al verondersteld kunnen worden dat de doelstelling behaald is.⁴⁰

De metingen wat betreft de kracht van sportverenigingen (doelstelling twee) worden uitgevoerd door het Mulier Instituut. De kracht van sportverenigingen wordt hierbij afgemeten aan de hand van een twaalfstal moderniseringscriteria.⁴¹ Uit de resultaten van de nulmeting komt naar voren dat er tussen 2007 en 2009 vooralsnog weinig beweging lijkt te zitten in de versterking van de sportverenigingen.⁴² Wat opvalt is het feit dat er in 2009 minder sportvereniging zijn die aan geen enkel criterium⁴³ voldoen (2% tegenover 5% in 2007). Er zijn meer verenigingen die aan tenminste één criterium voldoen, hetgeen een ontwikkeling in de beoogde richting is.

Wat betreft de derde outcome-doelstelling wordt in het rapport geconcludeerd dat er met betrekking tot het binnenschoolse sportaanbod er zowel in het PO als in het VO weinig kwantitatieve verschuiving lijkt te hebben plaatsgevonden. In 2006 wordt op vier procent van de PO-scholen een adequaat dagelijks binnen- en buitenschools sport- en beweegaanbod aangeboden. Een kwart van de scholen in het PO zegt in 2007 tenminste jaarlijks een dergelijk

³⁹ Brede school monitor (Oberon), Cito PPON (Cito), Verenigingsmonitor (Mulier Instituut), AVO (SCP), Cultuurmonitor (Primair onderwijs en Voortgezet onderwijs, Oberon & Sardes), Nationale Scholierenmonitor (Sardes).

⁴⁰ Door een verschil in vraagstelling tussen 2009 en 2007 is het precieze aandeel brede scholen met of zonder sport- en cultuuraanbod aan de hand van het Jaarbericht lastig te bepalen. Desondanks mag er bij een dergelijke toename van het aantal brede scholen vanuit worden gegaan dat het aantal scholen met sport- en cultuuraanbod uitgebreid is. Wat de exacte bijdrage van de Impuls is en in het bijzonder de combinatiefunctionaris daarin kan niet eenduidig vastgesteld worden.

⁴¹ De moderniseringscriteria zijn door NOC*NSF en VWS in samenspraak opgesteld. De geformuleerde criteria zijn: 1. Groeiambitie tot 2012. 2. Het hebben van een eigen accommodatie met kantine. 3. Het beschikken over betaalde medewerkers. 4. Samenwerkingsverbanden. 5. Financiële gezondheid. 6. Het ontwikkelen van nieuw sportaanbod. 7. Het ontwikkelen van flexibeler lidmaatschapsvormen. 8. (Structurele) samenwerking met het onderwijs. 9. (Structurele) samenwerking met organisaties voor na-/buitenschoolse opvang. 10. Integratie van minderheden. 11. Leefbaarheid in (achterstands)wijken. 12. Bevordering van de volksgezondheid.

⁴² In 2009 zijn niet alle indicatoren beschikbaar. Groeiambitie alsmede het ontwikkelen van flexibele lidmaatschapsvormen zijn destijds niet gemeten. Op basis van de vijf beschikbare indicatoren is in 2009 4,8 procent van de vereniging een moderne en dus sterke vereniging. Deze 4,8 procent is echter niet te vergelijken met de eerdere 3 procent van 2007 (namelijk gemeten op zeven indicatoren). Wordt slechts naar de vijf indicatoren gekeken die ook in 2009 beschikbaar zijn dan was in 2007 6,3 procent een sterke vereniging. Er is dus, op deze wijze gemeten, sprake van een afname van het percentage sterke verenigingen volgens NOC*NSF indicatoren. In 2008 zijn nog wel alle zeven indicatoren meegenomen bij de meting, toen bleek 2 procent te voldoen aan alle criteria. Ook op deze manier gemeten is er nog geen sprake van versterking van de sportverenigingen.

⁴³ Van de vijf beschikbare criteria waarover men gegevens heeft.

aanbod te hebben. Met de komst van de combinatiefunctionaris heeft de kwaliteit van het lichamelijk onderwijs een impuls gekregen. Echter, het buitenschoolse sportaanbod bestaat in het PO nog altijd veelal uit de jaarlijkse sportdag en een enkel schoolsporttoernooi of clinic. Een belangrijke conclusie wordt gevormd door het feit dat het buitenschoolse sportaanbod op brede scholen in 2009 beter blijkt te zijn dan op niet-brede scholen. In 2009 zien de PO-schoolleiding en gemeenten meer resultaat in uitbreiding van het aanbod en de sport- en beweegdeelname van de leerlingen dan in 2007. De schoolleiding in het VO ziet dit echter (nog) niet.

Verder blijkt wat betreft doelstelling vier dat in het PO het aantal uren cultuureducatie sinds 2007 niet is veranderd. Er is een lichte daling opgetreden in het percentage scholen dat jaarlijks meerdere culturele activiteiten organiseert. Ook is het aantal vakleerkrachten en freelancers sinds 2007 afgenomen (van 31% naar 19%). Binnen de aangeboden activiteiten heeft er, conform de doelstelling, een verschuiving plaatsgevonden naar de actieve kunstbeoefening. In het VO heeft in 2009 een hoger percentage van de scholen een cultuurcoördinator. Over de effecten van cultuureducatie is men in 2009 wat minder positief dan in 2007 (88% in 2007 versus 79% in 2009). Dit is wellicht te wijten aan een verandering in de vraagstelling.⁴⁴

Bij de eindmeting in 2011 is meer te zeggen over het al dan niet behalen van de doelstellingen. Over het algemeen kan voorzichtig gesteld worden dat de vier doelstellingen zich in de goede richting ontwikkelen. Op basis van de landelijke monitors is het, mede gezien het destijds nog geringe aantal combinatiefunctionarissen, lastig de invloed van de Impuls te duiden.

Verdiepend onderzoek

Teneinde meer grip te krijgen op de effecten die als gevolg van de komst van de combinatiefunctionarissen verwacht kunnen worden, voeren het Mulier Instituut en Kennispraktijk – voor Sport, Onderwijs en Gezondheid vanaf najaar 2010 een verdiepend onderzoek onder in totaal achttien gemeenten uit. In juni/juli 2011 zal de rapportage van de eerste meting verschijnen (resultaten eerste zes gemeenten).

Referenties

- Beth, J., Heijden, A. von & Lucassen, J. (2011). *De impuls van een combinatiefunctionaris. Outcome monitor Impuls brede scholen, sport en cultuur*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Heuvel, A. van den, C. Heijkoop & M. de Jong (2010). *Monitor Impuls brede school, sport en cultuur. Rapportage 2-meting 1^e tranchegemeenten en 1-meting 2^e tranchegemeenten*, Amersfoort: BMC.
- Heuvel, A. van den, C. Heijkoop & M. de Jong, (2010). *Samenvatting Monitor Impuls brede school, sport en cultuur. Rapportage 2-meting 1^e tranchegemeenten en 1-meting 2^e tranchegemeenten*, Amersfoort: BMC.
- Heuvel, A. van den, Heijkoop, C. & Jong, M. de (2011). *Monitor Impuls brede school, sport en cultuur 2010. Rapportage 3-meting 1^e tranchegemeenten, 2-meting 2^e tranchegemeenten en 1-meting 3^e tranchegemeenten*, Amersfoort: BMC.

⁴⁴ In 2009 kon de respondent de optie 'Weet niet' invullen. In 2007 was dit geen antwoordmogelijkheid.

- Heuvel, A. van den, Heijkoop, C. & Jong, M. de (2011). *Samenvatting Monitor Impuls brede school, sport en cultuur over 2010. Rapportage 3-meting 1^e tranche gemeenten, 2-meting 2^e tranche gemeenten en 1-meting 3^e tranche gemeenten*, Amersfoort: BMC.
- Heuvel, A. van den, M. de Jong & Y. van Westering (2008). *Monitor Impuls brede school, sport en cultuur, rapportage 1-meting. Stand 1-10-2008 en verwachting per 1-1-2009*, Den Haag: Sociaal Geografisch Bestuurkundig Onderzoek.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007). *Bestuurlijke afspraken Impuls brede scholen, sport en cultuur*, Den Haag: Ministeries van OCW en VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007). *Aankondiging van de impuls voor brede scholen, sport en cultuur. Koersbrief*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Sociaal Geografisch Bestuurkundig Onderzoek (SGBO) (2008). *Eenmeting Combinatiefuncties*, Den Haag: SGBO.
- <http://www.combinatiefuncties.nl>.

3.1.2 Sportkader

De kwaliteit van het sportkader is volgens het kabinet voor de georganiseerde sport van essentieel belang. De resultaten uit het sportprogramma kunnen niet worden bereikt zonder voldoende, goede trainers en coaches. In samenwerking met NOC*NSF is gewerkt aan een modernisering van de sportopleidingen in Nederland. Zoals aangekondigd in de nota *Tijd voor sport* is een omslag gemaakt van structurele instellingssubsidie naar subsidiëring van deskundigheidsbevordering op basis van output: het aantal personen dat een erkend diploma behaalt in het kader van de nieuwe kwalificatiestructuur sport (SvS'06). Inmiddels is in overleg met NOC*NSF en de sportbonden consensus bereikt dat het opleiden van sporttechnisch kader tot de verantwoordelijkheid van de sport zelf behoort. Dit betekent dat de financiering voor het kaderbeleid met ingang van 1 januari 2010 ook door de sport zelf wordt verzorgd.

Resultaatafspraken⁴⁵

- In 2010 zijn de sportopleidingen van de georganiseerde sport gemoderniseerd en de sportbonden hebben een opleidingsstructuur volgens het KSS-systeem (Kwalificatiestructuur Sportopleidingen van de Sportbonden) geïmplementeerd (VWS, 2008).
- Vanaf 2009 subsidieert het ministerie van VWS de sportbonden volgens het output-systeem in plaats van het input-systeem: de sportbonden ontvangen subsidie op basis van het aantal behaalde erkende diploma's (via output subsidie) in plaats van op basis van het aantal opleidingen (via instellingssubsidie) (VWS, 2008).

⁴⁵ In de nota *Tijd voor sport* zijn de volgende doelstellingen geformuleerd (p45):

- Een impuls wordt gegeven om tot een aanzienlijke uitbreiding te komen van het huidige bestand van goed opgeleide trainers en coaches; een op output gericht programma vervangt de instellingssubsidie deskundigheidsbevordering vanaf 2007;
- Innovatie en ontwikkeling van opleidingen, bijscholingen en (internationale) kennisuitwisseling wordt niet langer via afzonderlijk landelijke sportorganisaties ondersteund, maar gebundeld;
- Aan de hand van een haalbaarheidsonderzoek worden met de landelijke sportorganisaties en NLCoach verdere afspraken gemaakt over de organisatorische invulling.

Planning en budget

In totaal was er voor de periode 2006-2010 € 12,9 miljoen beschikbaar met een budget van € 2,5 miljoen in 2006, oplopend tot € 2,6 miljoen in 2010 (zie tabel 3.10). De totale gerealiseerde uitgaven (€ 13,7 mln) blijken wat hoger te liggen (tabel 3.11). Dit komt voornamelijk door de uitloop in 2009 van de omslag van het 'Sportkader'.

Tabel 3.10 Geraamde uitgaven programma 'Sportkader' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Tijd voor sport	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6	12,9
Totaal	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6	12,9

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 3.11 Gerealiseerde uitgaven programma 'Sportkader' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Deskundigheidsbevordering	1,9	0,8	0,3			3,0
Omslag sportkader	0,1	1,4	1,1	1,5	0,6	4,6
Gekwalificeerd sportkader		0,0	0,9	1,9		2,9
Overig	0,3	0,2	0,1	0,2		0,7
Versterken sportverenigingen					2,5	2,5
Totaal	2,2	2,3	2,5	3,6	3,1	13,7

Bron: Opgave directie Sport, VWS

De verantwoordelijkheid voor het sportkader is met ingang van 2010 overgedragen aan de sport zelf (NOC*NSF en de sportbonden). Vanuit VWS worden geen subsidies meer versterkt. Ter compensatie ontvangt NOC*NSF in de jaren 2010 tot en met 2012 € 2,5 miljoen per jaar voor het versterken van sportverenigingen.

Voortgang en realisatie

De afgelopen jaren is er veel gebeurd op het gebied van sportkader: van het ontwikkelen van een nieuwe opleidingsstructuur binnen de sportbonden tot een andere subsidiesystematiek door VWS. Met ingang van 1 januari 2010 is 'Sportkader' geen beleidsonderdeel van VWS meer. NOC*NSF heeft dit onderwerp overgenomen en is nu voor dit beleidsonderdeel verantwoordelijk.

Kwalificatiestructuur opleidingen en rijks erkenning

De opleidingen van de meeste sportbonden kenden (tot de vervanging van deze structuur voor de KSS-opleiding) de ABC-structuur, waarbij de A het laagste en C het hoogste opleidingsniveau vertegenwoordigt. Een nieuwe kwalificatiestructuur was nodig om de bondsopleidingen beter te laten aansluiten op de opleidingenstructuur van de OCW-opleidingen. De nieuwe kwalificatiestructuur kent een indeling op vijf niveaus, van één tot en met vijf. Het KSS-systeem zorgt voor meer differentiatie in kwaliteit van de verschillende niveaus, zorgt tevens voor een betere aansluiting op de OCW-opleidingen en is in lijn met de Europese richtlijnen. Het streven was in eerste instantie dat alle sportbonden in 2009 de omslag naar het KSS-systeem gemaakt zouden hebben. De bonden kregen hiervoor tot 1 mei 2009 de tijd.

Omdat een groot aantal bonden nog actief bezig was in dit proces heeft VWS dit met een jaar verlengd. Na 2008 is de rijks erkenning van de ABC-opleidingen vervallen. Inmiddels zijn de exameneisen van circa 221 (238 aanvragen) van de circa 280 opleidingen gemoderniseerd en goedgekeurd.

Academie voor Sportkader

De innovatie en ontwikkeling van opleidingen zijn sinds 2007 gebundeld in de Academie voor Sportkader. De Academie voor Sportkader is een samenwerkingsverband tussen een aantal sportbonden en NOC*NSF en heeft als missie het verbeteren van de kwantiteit en de kwaliteit van het sportkader in Nederland. Het aantal sportbonden dat zich bij de Academie voor Sportkader aansluit wordt steeds groter. Tot 1 januari 2010 waren veertien bonden lid en waren er vijf aspirant-leden. Per 1 januari 2010 maakt de academie juridisch deel uit van NOC*NSF. Er is dus geen sprake meer van lidmaatschappen. In 2010 zijn 25 bonden actief betrokken (geweest) bij activiteiten en projecten van de academie. Circa 35 tot 40 bonden maakten in 2010 gebruik van de door de Academie voor Sportkader ontwikkelde producten en diensten.

Omslagsubsidie

Een sportbond die de omslag maakt van de oude kwalificatiestructuur naar het KSS-systeem komt in aanmerking voor de projectsubsidie 'omslag kader' van VWS. Het betreft een subsidie voor het uitvoeren van pilots, waarbij vooral de afname van de Proeven van Bekwaamheid (PvB) binnen de bondsorganisaties wordt geïmplementeerd. Een voorwaarde om voor deze subsidie in aanmerking te komen is het laten toetsen van alle PvB's die binnen de betreffende opleiding vallen. De PvB's worden in opdracht van VWS getoetst door Calibris.

Van instellingssubsidie naar outputsubsidie

Vanaf 2007 bouwt VWS de structurele subsidie voor deskundigheidsbevordering af. Dit past binnen het bredere kader van het subsidiebeleid van de rijksoverheid. In 2007 kunnen sportbonden nog aanspraak maken op 50 procent van de subsidie die zij in voorgaande jaren hebben ontvangen; in 2008 is dit nog maar 25 procent. Ter vervanging van de structurele instellingssubsidie is in 2009 een nieuwe subsidie ingevoerd, de zogenaamde outputsubsidie. Alleen de KSS-opleidingen van de sportbonden, die een positief eindoordeel van Calibris hebben ontvangen, komen in aanmerking voor een outputsubsidie van VWS. Er moet tevens sprake zijn van een aantoonbaar kadertekort en ook de subsidiebehoefte moet worden aangetoond. De outputsubsidie wordt berekend op basis van het aantal diploma's maal het normbedrag per diploma. Het outputsysteem is per 1 januari 2010 beëindigd. De omslagsubsidie is in 2009 voor het laatst uitgekeerd. Bonden kregen uitstel tot 1 mei 2010. VWS heeft de omslag van de oude naar de nieuwe structuur dus gefinancierd.

Verdergaande samenwerking tussen bondsopleidingen en OCW-opleidingen

Een aantal bonden werkt intensief samen met OCW-opleidingen, maar dit geldt lang niet voor alle bonden. Het ministerie van OCW heeft zich vooralsnog geen voorstander getoond om de bondsopleidingen onder een wettelijk OCW-kader te brengen. Het beroepsperspectief van de meeste bondsopleidingen is daarvoor te beperkt en de opleiding is te smal.

Ondanks alle inspanningen, zoals het moderniseren van de bondsopleidingen, blijft het kadertekort binnen sportverenigingen hardnekkig.⁴⁶

EQF-structuur

In 2012 moeten alle formele opleidingen voldoen aan de EQF-structuur (European Qualifications Framework of Europees Kwalificatie Kader/Raamwerk).⁴⁷ Deze aanbeveling werd officieel van kracht in april 2008. Het EQF heeft twee belangrijke doelstellingen: het bevorderen van de mobiliteit van burgers tussen landen en het vergemakkelijken van hun deelname aan een leven lang leren. De sportsector is druk bezig met dit proces van het 'EQF-proof' maken van de opleidingen.

Referenties

- Europese Gemeenschappen (2009). *Het Europees Kwalificatiekader voor een leven lang leren (EKK)*, Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen.
- Kalmthout, J. van, M. de Jong & J. Lucassen (2009). *Verenigingsmonitor 2008. De stand van zaken bij sportverenigingen*, Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut.
- Kalmthout, J. van & J. Lucassen. (2008). *Verenigingsmonitor 2007. De stand van zaken bij sportverenigingen in het perspectief van modernisering*, Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Circulaire 2009 (S/BRE-SP-2868723)*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- <http://www.academievoorsportkader.nl>.

3.1.3 Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen

Dit programma is ontwikkeld om het sportaanbod van sportverenigingen te moderniseren, zodat deze aansluit op de vraag van de huidige en nieuwe leden. Door het aanbod uit te breiden buiten competitieporten en samen te werken met commerciële sportaanbieders, sportbuurtwerk, scholen en andere organisaties kan de vereniging de functie van een brede ontmoetingsplaats blijven waarmaken (TvS'05 en SvS'06). Het programma 'Nieuwe sportmogelijkheden' bestaat uit een beperkt aantal meerjarige experimenten, via zogenaamde proeftuinen. In een proeftuin werkt een vereniging of cluster van verenigingen proefondervindelijk aan vernieuwing van het sportaanbod, waardoor uiteindelijk de sportdeelname van niet- en ongeorganiseerde sporters verhoogt en/of de frequentie van sporters toeneemt.

⁴⁶ Bron: Verenigingsmonitor 2007 en 2008.

⁴⁷ Het EQF is een gemeenschappelijk Europees referentiekader dat kwalificatiesystemen van landen aan elkaar koppelt en als vertaalinstrument werkt om kwalificaties van verschillende landen en systemen in Europa 'leesbaarder' en inzichtelijker te maken.

Resultaatafspraken

- In 2010 zijn minstens 12 'proeftuinen' gerealiseerd gericht op de modernisering van het sportaanbod. In de proeftuinen zijn één of meer sportverenigingen betrokken afkomstig uit in totaal minstens 20 takken van sport (SvS'06, p23).⁴⁸
- Op basis van een gedegen evaluatie is er meer inzicht in de succesfactoren voor modernisering van het sportaanbod en is een 'gereedschapskist' voorhanden die andere sportverenigingen kan helpen het aanbod te moderniseren (SvS'06, p23).

Planning en budget

De uitvoering en monitoring van het programma ligt in handen van NOC*NSF. Selectie en begeleiding van de proeftuinen gebeurt in samenwerking met sportbonden, gemeentelijke en provinciale sportserviceorganisaties. Op basis van een selectieprocedure zijn de deelnemende verenigingen bepaald. Per proeftuin is een lokale organisatie verantwoordelijk voor de uitvoering, bij voorkeur de betrokken verenigingen zelf (SvS'06, p24). Het programma loopt in de periode 2007-2011. Een tussenevaluatie vond plaats in 2008 en een eindevaluatie staat gepland voor 2012. In de periode 2006 tot en met 2011 stelt het ministerie van VWS in totaal een financiële bijdrage van € 17,2 miljoen beschikbaar. De proeftuinprojecten worden door VWS gefinancierd. Minimaal 80 procent hiervan moet voor de sportverenigingen beschikbaar zijn voor de vernieuwing van het sportaanbod, maximaal 16 procent is bestemd voor de begeleiding door bonden en regionale sportserviceorganisaties en 4 procent voor NOC*NSF voor de uitvoering en monitoring van het programma.

In tabellen 3.12 en 3.13 zijn respectievelijk de geraamde en gerealiseerde uitgaven voor het programma 'Nieuwe Sportmogelijkheden' weergegeven. Het verschil in 2006 (€ -1,4 miljoen) wordt veroorzaakt door de vertraging van de intensivering van *Tijd voor sport*. Het programma is daarom verlengd tot en met medio 2011. In 2011 wordt nog € 1,7 miljoen uitgegeven.

Tabel 3.12 Geraamde uitgaven programma 'Nieuwe Sportmogelijkheden' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Tijd voor sport	1,8	3,8	3,8	3,8	3,8	17,0
Totaal	1,8	3,8	3,8	3,8	3,8	17,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 3.13 Gerealiseerde uitgaven programma 'Nieuwe Sportmogelijkheden' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Nieuwe sportmogelijkheden	0,4	3,8	3,8	3,8	3,7	15,5
Totaal	0,4	3,8	3,8	3,8	3,7	15,5

Bron: Opgave directie Sport, VWS

⁴⁸ Formulering was in TvS'05 (p38): in twintig takken van sport worden proefprojecten begonnen voor samenwerkingsverbanden tussen traditionele en nieuwe sportaanbieders.

Voortgang en realisatie

Programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden

Eind 2010 zijn er vijftien proeftuinen en zeven proeftuinprojecten actief in de realisatie van nieuwe sportmogelijkheden (zie respectievelijk tabel 3.14 en 3.15 voor de overzichten van de proeftuinen en de proeftuinprojecten, zie bijlage 5 voor gedetailleerde informatie betreffende de proeftuinen). Er zijn dus meer proeftuinen gerealiseerd dan de twaalf geformuleerd in de resultaatafspraak (SvS'06, p23). Daarnaast zijn er in 2010 zeven proeftuinprojecten gestart. Deze hebben een kortere looptijd (en lagere budgetten) dan de proeftuinen en zullen eind 2011 formeel worden afgerond. Bij deze vijftien proeftuinen en zeven proeftuinprojecten zijn in totaal ruim 105 verenigingen, 27 sportbonden, vijf provinciale sportraden en een veelheid aan andere partijen betrokken. Er is een brede landelijke spreiding. De resultaatafspraak betreffende het betrekken van minimaal twintig takken van sport is ruimschoots gehaald.

Tabel 3.14 Overzicht realisatie proeftuinen

Start	Proeftuin	Plaats
Juni '07	SportZ	Nijmegen
Juni '07	Sportvarianten voetbal	Zeist
Juli '07	De Pelikaan	Zwolle
Juli '07	LISSE	Eindhoven, Tilburg, 's-Hertogenbosch
Juli '07	Schoolsportvereniging	Rotterdam
Aug '07	Sportconnexion	Utrecht
Aug '07	Grenzeloos in beweging	's-Hertogenbosch
Sept '07	365 dagen sportaanbod Sportboulevard Enschede	Enschede
Sept '07	De Sportbank	Den Haag
Okt '07	Sport & Leisure Park	Landgraaf
Okt '07	Vereniging als winkel en leerbedrijf	Groningen, Eindhoven
Dec '07	Clubfit	Amsterdam
Mrt '08	Duursportief	Alkmaar
Apr '08	Sportdorp	Opende, Stedum, Eenrum/Wehe-den Hoorn, Blijham
Nov '08	45+ voetbal	Leeuwarden, Middelburg, Lisse

Bron: NOC*NSF, 2010

Tabel 3.15 Overzicht realisatie proeftuin-projecten

Start	Proeftuin	Plaats	Betrokken takken van sport
Juni '10	Vrijenbroek.nl	Venlo	Hockey, atletiek, bridge
Aug '10	Streetball in de wijk	Den Haag, Tilburg, 's-Hertogenbosch	Basketball
Okt '10	Marc Lammers Plaza XL	's-Hertogenbosch	hockey, jeu de boules, fitness
Okt '10	Waterpolo Rulez	Hilversum	Zwemmen, waterpolo
Okt '10	Sportfrisnel	Drachten	Atletiek
Feb '11	Bouncesports	Amsterdam	Gymnastiek/turnen
Feb '11	Lekker in je vel naar de vereniging	's-Hertogenbosch	Judo, gymnastiek, zwemmen, atletiek

Bron: NOC*NSF, 2010/2011

NOC*NSF draagt zorg voor goede begeleiding en adequate monitoring van de proeftuinen.⁴⁹ Op basis van de monitoring en gesprekken blijkt dat de proeftuinen veel kennis en ervaringen opleveren. Per proeftuin(project) zijn er, zeer verschillend per proeftuin, zo'n drie tot tien nieuwe concepten of concrete suggesties beschikbaar, die ook voor andere verenigingen (met partners) geschikt zijn. Dit levert in totaal zo'n 100 tot 150 'stories' op die uitgedragen kunnen worden. De leerervaringen variëren wat betreft concreetheid. Enerzijds zijn er volledig nieuwe concepten zoals de 'Schoolsportvereniging' (kinderen krijgen training vanuit verenigingen bij school en worden lid van de schoolsportvereniging) of 'Guppiesport' (nieuw gymnastiekaanbod met speelse materialen voor jonge kinderen). Anderzijds zijn er tips, bijvoorbeeld voor nieuwe samenwerking met lokale partners (zoals welzijnswerk voor sportaanbod voor ouderen), betrekken van doelgroepen, inzet van nieuwe media, benutten van sportaccommodatie, et cetera.

Relevante thema's waarop men het meest geleerd heeft, zijn:

- Aanbieden van nieuwe sportvormen;
- Bedienen van specifieke doelgroepen;
- Ondernemerszin van sportverenigingen en het organiseren van vernieuwing;
- Binden van sporters en leden (aan de vereniging);
- Invulling geven aan maatschappelijke doelen;
- Professionaliseren van organisatie en kader;
- Samenwerken met lokale partners.

⁴⁹ Tweemaal per jaar wordt aan de hand van een vragenlijst de stand van zaken bij de proeftuinen gemeten. In juni en december wordt over de monitor gerapporteerd (over de maanden daaraan voorafgaand). Dit geeft inzicht in de manier waarop en de middelen waarmee de proeftuin is uitgevoerd, inclusief de succes- en faalfactoren. De monitoring heeft plaatsgevonden in mei en november van 2008, 2009 en 2010.

In het najaar van 2011 worden de resultaten in diverse publicaties gecommuniceerd. Als belangrijkste leerpunten zijn benoemd:

Do's:

- Klantgerichtheid betekent inspelen op specifieke wensen van een specifieke groep (bijvoorbeeld muziek bij een evenement voor 14-16-jarigen). Vaak is een kleine aanpassing al voldoende;
- Verenigingen gaan naar sporters toe (dit in tegenstelling tot de aanname dat sporters de vereniging vanzelf zullen vinden).
- Het werkt om in gesprek vooroordelen weg te nemen (zoals 'sport is duur') en ouders direct te betrekken;
- Samenwerking aangaan en maatschappelijk nut dienen is prima, mits het de vereniging ook zelf direct iets oplevert.
- Er is een intrinsieke motivatie nodig voor verenigingsbestuurders om te veranderen;
- Maak het sportaanbod laagdrempelig, bijvoorbeeld met het driefasen-model van sportintroductie (kennismakingsclinic, serie trainingen bij de vereniging, lidmaatschap);
- Ga op zoek naar mensen binnen de vereniging met lef, creativiteit en ondernemerszin.

Don'ts:

- Als verenigingen te veel willen doen met te veel partners, dan wordt de *span of control* te groot. Dit gaat ten koste van de daadwerkelijke uitvoering;
- Veranderingen willen realiseren in de traditionele besluitvormingsstructuur, duurt vaak te lang waardoor de innovatie moeilijk haalbaar wordt.

Het programma 'Nieuwe Sportmogelijkheden' loopt formeel tot en met 2011. De volledige afronding en evaluatie zullen in het eerste kwartaal van 2012 geschieden.

Verdere implementatie: Innovatiegroothandel

In 2010 is gewerkt aan de ondersteuningsstructuur voor de verdere implementatie van de 'Proeftuinen'. Eén van de hoofddoelen van het programma 'Nieuwe Sportmogelijkheden' is het landelijk verspreiden van de leerervaringen, *good* en *bad practices* en concepten van de 'Proeftuinen' als inspirerende voorbeelden naar zoveel mogelijk sportverenigingen. Hiertoe is het 'Innovatieplatform' (voorheen werktitel *toolkit* of 'gereedschapskist') ontwikkeld⁵⁰, dat vanaf september 2010 in gebruik is. *Story telling* door proeftuinervaringsdeskundigen wordt hierbij als belangrijk(st) middel ingezet. Met meerdere betrokken bonden zijn en worden samenwerkafspraken gemaakt en uitgevoerd om hun verenigingen te inspireren met de leerervaringen uit de proeftuinen, zoals artikelen in bondsmagazines, workshops bij verenigingscongressen, et cetera. In 2011 zal dit proces verder doorgevoerd worden.

De leerervaringen van de proeftuinen worden sinds de zomer van 2010 verzameld in de 'Innovatiegroothandel', die NOC*NSF op de website www.nocnsf.nl/innovatiegroothandel plaatst. Deze 'Innovatiegroothandel' zal het komende jaar verder groeien wat betreft het aantal leerervaringen en toepassingen/vindbaarheid. Ambitie is de website dóór te ontwikkelen tot een

⁵⁰ Het model van het 'Innovatieplatform' is met negen sportbonden afgestemd: Atletiekunie, KNGU, KNHB, KNKV, KNLTB, KNSB, KNVB, NeVoBo en Watersportverbond.

‘inspiratieplatform voor de georganiseerde sport’, waarin ook goede voorbeelden, leerervaringen en evidence based en practice based concepten uit ook andere programma's dan ‘Proeftuinen’ (denk aan ‘NASB sport’, ‘Meedoen alle jeugd door sport’, ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’, ‘Gehandicaptensport’, etc.) worden opgenomen. Doel is dat lokale sport- en beweegaanbieders gebruik kunnen maken van deze voorbeelden, ervaringen en concepten (eventueel via landelijke/regionale ondersteuningsorganisaties en sportbonden).

Bijeenkomsten en communicatie

Om de lokale beleidsmakers met de resultaten van de proeftuinen te inspireren worden regionale wethouderbijeenkomsten en landelijke inspiratiedagen georganiseerd en wordt individueel gemeenteadvies ingericht. Op 16 november 2010 heeft een eerste inspiratiedag plaatsgevonden, waar vertegenwoordigers van met name provinciale en gemeentelijke sportraden kennis hebben genomen van de leerervaringen van de proeftuinen. Ook heeft in 2009 en 2010 een vijftal kennis- en contactpersonenbijeenkomsten plaatsgevonden bij verschillende proeftuinen. De laatste contactpersonenbijeenkomst in 2010 vond plaats op 28 september op Papendal. Verder wordt het populaire sociale medium Twitter ingezet ten behoeve van kennisuitwisseling tussen de proeftuinen onderling en met NOC*NSF. Tevens vinden er regelmatig presentaties en workshops plaats bij verschillende congressen zoals van VSG, NISB, provinciale sportraden, Sport & Leisure beurs, et cetera.

Referenties

- NOC*NSF, *Brochure Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden. Ervaringen van 15 proeftuinen met vernieuwend, klantgericht sportaanbod*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2009), *Voortgang richting VWS Resultaten en stand van zaken naar aanleiding van monitoring 1 november 2008 – 1 mei 2009*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2010), *Voortgang richting VWS Resultaten en stand van zaken naar aanleiding van monitoring 1 mei 2009 – 1 november 2009*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2010), *Terugblik extra monitoring (persoonlijke gesprekken november 2009 tot februari 2010)*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2010), *Voortgang richting VWS Resultaten en stand van zaken naar aanleiding van monitoring 1 november 2009 – 1 mei 2010*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2011), *Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden. Resultaten en stand van zaken n.a.v. monitoring 1 mei – 1 november 2010*, Arnhem: NOC*NSF.
- <http://www.nocnsf.nl/innovatiegroothandel>.
- <http://www.noc-nsf.nl/proeftuinen>.

3.2 Jeugd en sport

Het kabinet heeft de opvatting dat de school een belangrijke rol speelt bij het ontwikkelen van een sportieve leefstijl voor de jeugd. Dat gebeurt in een omgeving waarbij verschil in talent of achtergrond er nog niet toe doet. Daarom is het beleid erop gericht om naast het aanbod van sportverenigingen in het onderwijs een ruim en structureel pakket aan lichamelijke opvoeding en sport aan te bieden. Het beleid zet in op het stimuleren van samenwerking tussen school en sportverenigingen (TvS'05, p38).

Dit programma bestaat uit verscheidene deelprogramma's: de inmiddels afgeronde 'Alliantie School & Sport samen sterker' (paragraaf 3.2.1); het in 2008 opgestarte 'Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs' (3.2.2); 'Meedoen (allochtone jeugd door sport)' (3.2.3); 'BOS (Integrale buurtaanpak en sport)' (3.2.4); en de 'Stimuleringsregeling Multifunctionele (sport)accommodaties' (3.2.5).

In aanvulling hierop draagt VWS vanuit het sportbeleid ook bij aan het landelijke bureau van het Jeugdportfonds. Voor de periode 2006-2010 bedroeg het budget van VWS € 1,1 miljoen. Dit fonds stelt financiële middelen beschikbaar, die bestemd zijn voor kinderen en jongeren tot 18 jaar die om financiële reden geen lid kunnen worden van een sportvereniging.⁵¹ Uit cijfers van het CBS blijkt dat 340.000 kinderen in Nederland in armoedegezinnen leven. Bijna de helft van deze kinderen participeert niet in sportactiviteiten. Het Jeugdportfonds heeft de ambitie om uiteindelijk die hele groep kinderen te bereiken. In 2010 zijn er vanuit het Jeugdportfonds 19.500 kinderen geholpen. Dat is 50 procent meer dan in 2009. Het fonds participeert inmiddels in elf provincies en heeft zich geworteld in meer dan honderd Nederlandse gemeenten (www.jeugdportfonds.nl).

Via het convenant 'Kinderen doen mee' en een algemene uitkering aan gemeenten (van € 40 miljoen in 2008 naar € 80 miljoen in 2011) levert staatssecretaris Aboutaleb vanuit het armoedebeleid een impuls om kinderen uit arme gezinnen meer te laten sporten (SZW, 2008). Middels het programma 'Meedoen' en de 'Impuls brede scholen, sport en cultuur' draagt de sport verder bij aan het 'Nationaal Actieplan Armoedebestrijding en participatiebevordering' (doelstelling 1).

3.2.1 Alliantie School & Sport samen sterker

Om in 2010 aan 90 procent van de leerlingen een dagelijks sport- en beweegaanbod binnen en buiten de schooluren aan te kunnen bieden, hebben VWS, OCW en NOC*NSF in 2007 gezamenlijk een Alliantie getekend. Daarbij waren ook de onderwijsorganisaties, Bve-raad, sportbonden, NebasNsg (nu Gehandicaptensport Nederland), NISB, KVLO, VNG, SGBO, VSG en SLO betrokken. De 'Alliantie School & Sport' streefde naar meer sport- en beweegmogelijkheden op en rond school door samenwerkingsverbanden tussen scholen en sportorganisaties (SvS'06, p18).

Resultaatafspraak

- In 2010 kan op 90 procent van alle scholen elke leerling dagelijks sporten binnen en buiten de schooluren (TvS'05, p37; SvS'06, p18; BaS'08, p109).

Planning en budget

De uitvoering van de Alliantie heeft plaatsgevonden in de schooljaren 2005-2006, 2006-2007 en 2007-2008. Hierbij lag de nadruk op het starten, stimuleren en volgen van *good practices*. Het

⁵¹ Het Jeugdportfonds biedt gemeenten de mogelijkheid om via een lokaal Jeugdportfonds kinderen in een financiële achterstandssituatie te laten sporten. Voor kinderen, van wie de ouders niet in staat zijn de kosten te betalen die nodig zijn voor deelname aan sportactiviteiten, betaalt het Jeugdportfonds tot een bedrag van 225 euro. Met dit bedrag kan contributie en sportkleding betaald worden.

budget voor de Alliantie bedroeg € 7 miljoen, waarvan € 2,5 miljoen door VWS is gefinancierd (zie tabel 3.16, in 2005 is reeds € 0,5 miljoen door VWS bijgedragen). OCW en NOC*NSF droegen respectievelijk € 2,5 en € 2 miljoen bij. Daarnaast is er door VWS en OCW gezamenlijk € 0,2 miljoen beschikbaar gesteld voor een zogeheten ‘Brede Analyse’; een onafhankelijk onderzoek naar de voorwaarden die nodig zijn om in en om de school meer ruimte te creëren voor sport en bewegen. VWS heeft tevens € 0,5 miljoen geïnvesteerd in het ‘*Werkplan voor multifunctionele accommodaties*’ (SvS’06, p18).

Tabel 3.16 Geraamde en gerealiseerde uitgaven (VWS) programma ‘Alliantie School & Sport’ (in miljoenen euro’s)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Geraamde uitgaven	0,5	1,5	0,0	0,0	0,0	2,0
Gerealiseerde uitgaven	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0
Verschillen	1,5	-1,5	0,0	0,0	0,0	0,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Op 7 juni 2005 is de Alliantieverklaring ondertekend door de ministeries van OCW en VWS en NOC*NSF. In november 2005 werd door de minister van OCW een convenant gesloten met de Schoolmanagers-VO, VBS (Vereniging Bijzondere Scholen) en AVS (Algemene Vereniging Schoolleiders). Daarmee werd de bestuurlijke link naar de scholenorganisaties gelegd (Kusters & Rosenboom, 2008). Het programma van de Alliantie bestond uit vijf prestatievelden, te weten gezamenlijk sport- en beweegaanbod, gezamenlijk kader(opleidingen), gezamenlijke multifunctionele accommodaties, samenwerking topsportvoorzieningen en communicatie, monitoring en evaluatie. Elk van deze prestatievelden is toegewezen aan een opdrachtnemer (Kusters & Rosenboom, 2008, p16).

In de eerste fase van de Alliantie bleek de doelstelling om in 2010 op 90 procent van de scholen een vijfdaagssportaanbod te realiseren niet haalbaar zonder extra financiële middelen. Daarom is besloten om de werkzaamheden hoofdzakelijk te richten op het voorbereiden van scholen, gemeenten en sportverenigingen op een mogelijk nieuwe investering vanuit het rijk (Kusters & Rosenboom, 2008, p17). Er is gekoerst op drie inhoudelijke pijlers, namelijk: combinatiefuncties, multifunctionele sportaccommodaties en modern sportaanbod (ibid., p32).

Op 8 oktober 2008 sloot de Alliantie haar werkzaamheden af met de presentatie van een eindrapport (Kusters & Rosenboom, 2008).

Tijdelijke Commissie Brede Analyse

Parallel aan de Alliantie heeft de Tijdelijke Commissie Brede Analyse (TCBA) een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd naar de voorwaarden die nodig zijn om in en rond het onderwijs meer ruimte te creëren voor sport en bewegen (Voogt, 2007). In haar eindrapport concludeert de TCBA dat in 2006 vier procent van de scholen voldoen aan het hebben van een adequaat bewegingsaanbod. Daarnaast is er op 65 procent twee dagen per week aanbod en op 21 procent van de scholen slechts één dag per week (op basis van Van Weerden e.a. (2008)). Op 41 procent van de scholen wordt niet samengewerkt met andere instellingen (Voogt, 2007, p15).

Vrijwel alle scholen in het PO en VO vinden het stimuleren van sport en bewegen onder leerlingen belangrijk, maar de meeste scholen zijn niet van plan alles in het werk te stellen om in 2010 een naschools sportaanbod van vijf dagen per week aan te kunnen bieden. Als belangrijkste belemmeringen zijn daarvoor de beperkte financiële middelen en de beschikbaarheid van accommodaties genoemd. Vooral in het PO is daarnaast uitbreiding van deskundigheid van het kader gewenst, terwijl er in het VO behoefte is aan uitbreiding van het aantal lessen bewegingsonderwijs en het aantal uren naschoolse activiteiten (Jepma & Van der Vegt, 2006).

Resultaten

De Alliantie heeft subsidies verleend aan een aantal stimulerende school- en sportprojecten. Er zijn *good practices* met betrekking tot multifunctionele accommodaties in kaart gebracht⁵² en de Alliantie heeft een impuls geleverd aan nieuwe samenwerkingsverbanden tussen de ministeries van OCW en VWS, NOC*NSF en de besturenorganisaties. De Alliantie heeft verder mede bijgedragen aan de totstandkoming van de 'Impuls brede scholen, sport en cultuur' (zie paragraaf 3.1.1). Er zijn onderzoeken, rapportages en instrumenten beschikbaar gesteld ten behoeve van de Impuls aan de departementen en de 'Tijdelijke Taskforce Combinatiefuncties' (ibid., p22).

Gesteld kan worden dat niet alle geformuleerde doelen van de Alliantie zijn bereikt. De ambitie om een vijfdaags sportaanbod op 90 procent van de scholen te realiseren is, om de hierboven beschreven redenen, niet behaald. Daarnaast kunnen mbo-leerlingen binnen hun instelling niet profiteren van de impuls en zijn op het gebied van accommodaties en vernieuwend sportaanbod in het onderwijs slechts ten dele impulsen gerealiseerd (Kusters & Rosenboom, 2008, p38). Op basis van een aantal aanbevelingen, stelde de programmadirecteur van de Alliantie dat in een nieuw beleidsprogramma rond sport, bewegen en onderwijs de focus moet liggen op drie thema's: mbo, sportaanbod onderwijs en multifunctionele accommodaties (ibid., p42).

Referenties

- Jepma, IJ. & A.L. van der Vegt (2006). *Aandacht voor sport en bewegen in het basis- en voortgezet onderwijs*, Utrecht: Sardes.
- Kusters, J.J.M. & A. Rosenboom (2008). *Alliantie School & Sport. Samen werken is samen sterker*, Den Haag/ Nieuwegein: Alliantie School & Sport/ Arko Sports Media.
- Voogt, J. (2007). *Tijdelijke Commissie Brede Analyse. Eindrapport*, Enschede: SLO.
- Weerden, J. van, Schoot, F. van der & B. Hemker (2008). *Balans van het bewegingsonderwijs aan het einde van de basisschool 3. Uitkomsten van de derde peiling in 2006*, Arnhem: Cito.
- <http://www.alliantieschoolensport.nl/>.
- <http://www.jugdportsportfonds.nl>.

⁵² VSG (2007). Handboek Multifunctionele Accommodaties voor Sport en Onderwijs.

3.2.2 Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs

In de *Begroting 2009* is het beleidsprogramma ‘School en Sport’ als vervolg op de ‘Alliantie School & Sport’ aangekondigd. Op 8 oktober, tijdens de afsluiting van de Alliantie, is het ‘Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs’ (OCW & VWS, 2008) gepresenteerd. In dit beleidskader worden enkele prioriteiten aangegeven. Dat zijn:

- De positie en toerusting van vakmensen;
- De inzet van effectieve interventies en aangepast sportaanbod;
- Risicogroepen – in termen van bewegingsarmoede en schooluitval – op het vmbo en mbo;
- Innovatie op het gebied van accommodaties;
- Talentontwikkeling.

Resultaatafspraak

- In 2012 is het percentage jeugdigen (4-17 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50 procent (OCW & VWS, 2008, p8). Hiermee sluit het Beleidskader aan bij het doel dat het kabinet zich in *De kracht van sport* heeft gesteld inzake bewegingsstimulering.

In het Beleidskader staan naast de genoemde resultaatafspraak de volgende (neven)doelstellingen centraal:

- De preventie en vermindering van overgewicht bij de jeugd, waarbij het doel is de gestage toename van overgewicht bij de jeugd om te buigen;⁵³
- De aanpak van schooluitval, waarbij het doel is het aantal nieuwe gevallen van schooluitval te halveren;⁵⁴
- De ontwikkeling van talent in de sport, waarbij het uiteindelijke doel is om het aantal talenten dat doorstoot naar de top te laten toenemen.⁵⁵

Planning en budget

Voor de uitvoering van het Beleidskader is door de ministeries van OCW en VWS in totaal € 28 miljoen beschikbaar gesteld. De partijen binnen het platform zijn zelf verantwoordelijk voor de besteding van de gelden. Om de acties uit het Beleidskader te financieren, trekken OCW en VWS elk € 1,5 miljoen per jaar uit. Daarnaast wordt er vanuit het NASB in het Beleidskader in 2009 € 1 miljoen en in 2010 en 2011 € 1,5 miljoen geïnvesteerd (in 2009 in de begroting nog bij NASB opgenomen, in 2010 en 2011 bij ‘Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs’). OCW voegt jaarlijks € 5 miljoen toe uit de Motie Hamer. Het totale budget kwam daarmee op € 9 miljoen in 2009 en € 9,5 miljoen in 2010 en 2011 (zie tabellen 3.17 en 3.18).

⁵³ In 2006 had één op de vijf kinderen te maken met overgewicht. *Kiezen voor gezond leven*. Tweede Kamer 2006-2007, 22 894 nr. 110.

⁵⁴ Concrete doelstelling: van 71.000 in 2002 naar 35.000 in 2012. *Aanval op de schooluitval; een kwestie van uitvoeren en doorzetten*. Tweede Kamer 2007-2008, 26 695, nr. 42.

⁵⁵ Concrete doelstelling: toename met 20 procent in 2011 ten opzichte van 2007. Beleidsbrief *De Kracht van Sport*. Tweede Kamer 2007-2008, 30 234, nr. 13.

Tabel 3.17 Financiering VWS en OCW 'Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs' (in miljoenen euro's)

	2009	2010	2011	Totaal
VWS intensivering jeugd NASB	1	1,5	1,5	4
VWS regulier budget	1,5	1,5	1,5	4,5
Bijdrage OCW (incl Motie Hamer)	6,5	6,5	6,5	19,5
Totaal	9	9,5	9,5	28,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 3.18 Gerealiseerde uitgaven VWS 'Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs' (in miljoenen euro's)

	2008	2009	2010	2011	Totaal
Bijdrage vanuit VWS	1,5	1,0	3,0	3,0	8,5
Totaal	1,5	1,0	3,0	3,0	8,5

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Het 'Platform Sport, Bewegen en Onderwijs' is op 26 maart 2009 gelanceerd om de projecten van het 'Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs' uit te voeren.⁵⁶ Aan het Platform nemen onder andere koepelorganisaties en vertegenwoordigers uit het onderwijs en de sportsector deel, alsmede vertegenwoordigers van overheden. (Zie bijlage 6 voor een overzicht van de leden van het 'Platform Sport, Bewegen en Onderwijs').

Het Platform heeft in 2009 een concreet uitvoeringsprogramma samengesteld. Dit uitvoeringsplan bestaat uit een vijftal deelprojecten, waaraan haalbare en meetbare doelstellingen gekoppeld zijn voor de beleidsperiode 2009-2012. Voor sommige projecten geldt dat is voortgebouwd op al eerder lopende initiatieven. Voor elk project zijn één of meerdere partijen aangewezen die het voortouw nemen. Het Platform rapporteert aan de ministeries van OCW en VWS over de voortgang van de uitvoering.

De beleidsperiode is opgedeeld in een drietal fasen. In 2009 stelde het platform het uitvoeringsprogramma samen, in 2010 en 2011 biedt het platform tussenrapportages aan en in 2012 volgt een eindrapportage. De eerste, tweede en derde tussenrapportage zijn inmiddels verschenen (Platform 2010c, 2010d en 2011). De deelprojecten, bijbehorende doelstellingen en de eerste resultaten worden navolgend beschreven (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2011). Voor een uitgebreidere beschrijving van de vijf pijlers en de ontwikkelingen binnen deze pijlers, zie bijlage 6.

⁵⁶ Het Platform wordt voorgezeten door een onafhankelijk voorzitter (mw. Karin van Bijsterveld) en vice-voorzitter (dhr. Philip Geelkerken). In hun taakvoering worden zij ondersteund door een onafhankelijk secretariaat (secretaris is dhr. Berend Brouwer, werkzaam bij de SLO).

1. Masterplan Bewegen en Sport in het mbo: van sprint naar duurloop.
Doelstelling: Het duurzaam implementeren van bewegen en sport binnen het mbo, om de deelnemers voor te bereiden op een plek in de maatschappij als vitale werknemer en vitale burger. Het streven is vijf procent van de minimale contacttijd per leerjaar (850 uur), die de student binnenschools aanwezig is (in Instellingstijd Verzorgd Onderwijs (IIVO), dus met uitzondering van Beroeps Praktijk Vorming (BPV), in te vullen met sport en bewegen. In het schooljaar 2010-2011 betreft het aantal deelnemende scholen 39. Hierbij gaat het om 34 ROC's (van de 41), drie AOC's (van de 12) en twee vakscholen (van de 14) (zie bijlage 6 voor een beschrijving van de uitgevoerde activiteiten).

2. Sportaanbod voor het Onderwijs.
Doelstelling: Realisatie van 1.500 schoolactieve verenigingen in augustus 2012, die als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en de overige partners in de BOS-driehoek kunnen functioneren. Gedurende de gehele projectduur verzorgen de schoolactieve verenigingen gezamenlijk in totaal 87.500 contacturen aan sportaanbod voor de schoolgaande jeugd. In 2010 participeren zeventien bonden in het project. In totaal hebben zij 1.465 verenigingen geworven die zich in willen zetten in het kader van deze pijler. Begin 2011 zijn er ruim zeshonderd schoolactieve verenigingen (die aan de criteria voldoen) bij de bonden in beeld, zo blijkt uit de éénmeting. Daarnaast heeft een groot aantal verenigingen op de één of andere wijze een samenwerking tot stand gebracht met het onderwijs. In het voorjaar van 2011 start de dataverzameling van een verdiepend onderzoek (naar voornamelijk succes- en faalfactoren in het proces van schoolactief worden van verenigingen). In het eerste kwartaal van 2012 zal de eindrapportage hiervan verschijnen.

3. Effectiviteit Interventies.
Doelstelling: Voorwaarden scheppen voor het vergroten van het gebruik van kwalitatief goede en bewezen effectieve sport- en beweeginterventies in de setting onderwijs of sport. Het gaat daarbij om interventies die tot doel hebben om het sport- en beweeggedrag onder jeugdigen van 4 tot 23 jaar te stimuleren of die door middel van sport en bewegen bijdragen aan het terugdringen van overgewicht, van onderwijs(ler)achterstanden of schooluitval dan wel aan het bevorderen van talentontwikkeling onder jeugdigen. In 2010 zijn de inventarisatie en de beoordeling van zowel de interventiebeschrijvingen als de ondersteuningsaanvragen van tranche 1 afgerond. In totaal zijn 170 mogelijk relevante interventies geïnventariseerd. Op 1 juli 2010 zijn er 42 interventies aangemeld in de eerste tranche, waarvan er dertien zijn afgewezen. De meest voorkomende reden voor afwijzing is dat de interventie qua inhoud te ver afstaat van de doelstellingen van het beleidskader. Een achttal interventies is doorverwezen naar de tweede tranche.⁵⁷ Uiteindelijk hebben 21 interventies ondersteuning ontvangen. In tranche twee zijn er in 2010 49 interventies aangemeld en 34 beoordeeld. Van deze 34 interventies hebben er zestien een ondersteuningsaanvraag ingediend. De toekenning van de ondersteuningsaanvragen uit tranche twee bevindt zich in de afrondingsfase. Naar verwachting zullen vijftien aanvragen ondersteund worden. Een deel van de interventies wordt ondersteund bij een 'inhoudelijke

⁵⁷ De interventies uit de eerste tranche zijn in het voorjaar van 2010 beoordeeld. Om interventie-eigenaren langer de tijd te geven interventies aan te melden en de werkbladen in te vullen, is besloten een tweede tranche in werking te stellen.

doorontwikkeling'. Andere interventies krijgen vanuit het beleidskader hulp bij de monitoring en evaluatie, waaronder ook de ondersteuning bij de theoretische onderbouwing valt. Van alle ondersteunde interventies uit de eerste en de tweede tranche zijn er drie die wetenschappelijk getoetst worden op effectiviteit. Dit zijn 'SportMpower'⁵⁸, 'Real Fit'⁵⁹ en 'LOOT'.⁶⁰

4. Sport Lokaal Samen.

Doelstelling: Het versterken van lokale netwerken van 'Sport en Onderwijs'. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar achterstandswijken. In 2010 is de 'Handreiking Sport Lokaal Samen' verschenen.⁶¹ Tevens is in 2010 het ondersteuningstraject in werking getreden. In augustus 2010 zijn negentien gemeenten geselecteerd (eerste tranche) om aan het ondersteuningstraject deel te nemen. Deze negentien geselecteerde gemeenten zijn in september 2010 gestart. De sluitingsdatum voor de tweede tranche was 1 februari 2011. Ongeveer 35 gemeenten hadden te kennen gegeven te overwegen een aanvraag in te dienen. Hiervan zijn er uiteindelijk 21 gemeenten toegelaten in de tweede tranche. In 2011 worden voor beide tranches 'uitrolbijeenkomsten' georganiseerd, waarin deelnemende gemeenten ervaringen kunnen uitwisselen. Het hoofddoel van dit traject is de versterking van bestuurlijke en uitvoerende lokale netwerken van sport en onderwijs. Zowel de veertig trajecten binnen de gemeenten als het gehele project wordt gemonitord door het Mulier Instituut. Daarvoor is een digitaal logboek ontworpen, dat tijdens het traject door de adviseurs wordt ingevuld om successen en knelpunten inzichtelijk te krijgen. De gegevens van de monitoring en evaluatie zijn in het voorjaar van 2012 beschikbaar.

5. Vmbo in Beweging.

Doelstelling: In 2012 op tachtig scholen integraal sport- en beweegaanbod creëren op en rondom school voor inactieve leerlingen. Met betrekking tot deze scholen wordt gestreefd naar een stijging van het aantal inactieve leerlingen dat aan de bewegnorm voldoet met 10 procent. TNO heeft in 2010 een nulmeting uitgevoerd, de eindmeting zal in 2012 plaatsvinden. Tevens is de doelstelling om sport- en beweegactiviteiten structureel in te bedden in het schoolaanbod.

Begin 2011 zijn de deelnemende scholen verdeeld in elf regionale netwerken van ongeveer zeven scholen. De scholen van de tweede tranche zijn na de zomervakantie van 2010 gestart en hebben zich aangesloten bij één van de netwerken. Van de 79 scholen die uiteindelijk de samenwerkingsovereenkomst hebben getekend zijn er vier gestopt om schoolinterne redenen. Alle scholen hebben met advies van hun regiocoaches een schoolscan en een leerlingscan

⁵⁸ Interventie waarin middelbare scholieren met behulp van sport vaardigheden aangeleerd krijgen om de school- en beroepsloopbaan beter te kunnen organiseren.

⁵⁹ Interventie waarin tegengaan van overgewicht bij met name basisscholieren centraal staat. Dit gebeurt door intensieve samenwerking van lokale partijen (o.a. GGD's, onderwijs, verenigingen).

⁶⁰ Interventie waarin de leerresultaten (school en sport) en de arbeidssatisfactie van zowel leerlingen als leerkrachten centraal staan.

⁶¹ Deze handreiking is een hulpmiddel voor het opzetten en onderhouden van een lokaal netwerk sport, bewegen en onderwijs. Via een stappenplan worden de stappen aangegeven die nodig zijn om een structureel samenwerkingsverband vorm te geven, te versterken of te ondersteunen. Dit is geïllustreerd met praktijkvoorbeelden en er worden praktische *tools* aangereikt. De handreiking is als pdf te downloaden op www.sportlokaalsamen.nl.

gemaakt en een plan van aanpak opgesteld. De scholen uit de eerste tranche zijn in het najaar van 2010 gestart met de uitvoering van dit plan, de scholen uit de tweede tranche in januari 2011. Ter ondersteuning van de sport- en beweegcoördinatoren en regiocoaches is een website ontwikkeld (www.vmboinbeweging.nl). Een prominente plek is ingericht voor de in 2010 ontwikkelde *toolbox*.

Monitoring en evaluatie

De monitoring en evaluatie van het Beleidskader en de deelprojecten worden gecoördineerd door TNO Kwaliteit van Leven tezamen met het Mulier Instituut. De rapportage over de nulmeting (Slinger e.a., 2010) beschrijft de situatie bij aanvang van de beleidskaderperiode. De tussenmeting zal in augustus 2011 verschijnen, de eindrapportage in augustus 2012. Uit de rapportage van de nulmeting kan geconcludeerd worden dat er gedurende de looptijd van het beleidskader geen ontwikkelingen te verwachten zijn op het gebied van talentontwikkeling. Alleen het eerste deelproject (Masterplan mbo) richt zich zijdelings op dit thema. Omdat er geen inzicht is in het aantal talenten dat doorstroomt en er geen landelijke monitors zijn op het gebied van talentontwikkeling beveelt TNO het ontwikkelen van een dergelijke monitor aan. Het platform heeft hierin een eerste stap gezet door het uitvoeren van een inventarisatie van alle leerlingvolgsystemen. Ook zijn er vooralsnog geen deelprojecten gestart die zich specifiek richten op het thema schooluitval en -verzuim. Binnen het deelproject 'Masterplan mbo' worden *good practices* in kaart gebracht en wordt kennis verspreid. Binnen het deelproject 'Effectiviteit Interventies' worden twee interventies ondersteund die zich richten op het reduceren van schooluitval en -verzuim. Deze acties zijn te gering om een afname te verwachten de komende twee jaar. TNO beveelt aan meer op deze thema's in te zetten.

Het stimuleren van bewegen en het tegengaan van overgewicht en obesitas zijn thema's die in verscheidene deelprojecten wel specifieke aandacht krijgen. De deelprojecten 'Masterplan mbo' en 'Vmbo in Beweging' richten zich op deze thema's. Bij de laatstgenoemde zijn tachtig vmbo-scholen betrokken. Binnen het deelproject 'Sportaanbod voor het Onderwijs' wordt op verenigingsniveau getracht meer jongeren aan het sporten/bewegen te krijgen. Deze initiatieven zullen naar verwachting gedurende de beleidskaderperiode een positief effect hebben op met name het stimuleren van bewegen en in mindere mate het tegengaan van overgewicht en obesitas. Leerlingen van het PO vormen binnen het beleidskader een onderbelichte groep. Ook 0- tot 4-jarigen krijgen geen aandacht in het beleidskader. Twee van de vijf deelprojecten ('Sport Lokaal Samen' en 'Vmbo in Beweging') liepen medio 2010 achter op de planning.

Brede Analyse 2010

In 2006/2007 is de eerste 'Brede Analyse' uitgevoerd (Voogt, 2007, zie paragraaf 3.2.1). De ministeries van OCW en VWS hebben in 2010 opdracht gegeven voor een nieuwe 'Brede Analyse'. Deze is uitgevoerd door het Mulier Instituut (Lucassen e.a., 2011). In de eerste plaats is een analyse gemaakt van de feitelijke stand van zaken op basis van beschikbare onderzoeksgegevens. De analyse is ondersteund met een aanvullend scholen- en ouderonderzoek. Daarnaast is in expertsessies gesproken over mogelijke aanpakken voor toekomstig beleid.

Uit de analyse blijkt dat er op basisscholen en middelbare scholen tussen 2006 en 2010 niet veel is veranderd aan de duur en frequentie van het aanbod van lichamelijke opvoeding. De omvang van het sportaanbod op en om basisscholen buiten de les lichamelijke opvoeding is sinds 2006 evenmin veel veranderd, alleen de openstelling van het schoolplein en de gymzaal na schooltijd

lijkt in 2010 iets vaker voor te komen dan in 2006. Ook middelbare scholen stelden in 2010 hun gymzaal na schooltijd vaker open dan in 2006. Ondanks dat er dus niet veel lijkt te zijn veranderd in het aanbod van beweeg en sportactiviteiten op en rond scholen, kan er wel voorzichtig gesteld worden dat de tevredenheid over de kwaliteit van het binnen- en naschoolse beweeg- en sportaanbod binnen het primaire onderwijs in 2010 licht is verbeterd ten opzichte van 2006. Toch is tenminste een kwart van de scholen in het primair en voortgezet onderwijs niet tevreden met de hoeveelheid en/of de kwaliteit van het sport- en beweegaanbod. Ook de kwaliteit (PO) en de hoeveelheid (VO) accommodaties schiet volgens een deel van de scholen tekort. Ook lijkt er een lichte stijging te zijn in het aantal samenwerkingsverbanden tussen scholen en externe beweeg- en sportaanbieders, hoewel dit voor de meeste scholen nog lang geen gemeengoed is.

Als aanbevelingen worden genoemd:

- Realisatie van combinatiefuncties sport en onderwijs;
- Uitbreiding van het aantal brede scholen in het primair - en voortgezet onderwijs met een breed sportaanbod;
- Inzet van specifieke (stimulerings)maatregelen voor groepen jeugdigen die achterblijven in sport- en beweegparticipatie, zoals allochtonen, meisjes en personen uit groepen met een lage sociaaleconomische status;
- Verbinden van het sport- en beweegaanbod op scholen met buitenschoolse sport in sportverenigingen, dans-/sportcentra, buurtsport en buitenschoolse opvang;
- Vernieuwen en verbeteren van het aanbod van sportclubs;
- Verdere verspreiding van geslaagde innovaties (zoals de schoolsportvereniging);
- Versterken van de samenhang in het bestaande sport- en beweegaanbod van verschillende instanties voor schoolgaande jeugd door dit meer vanuit een ketenaanpak te benaderen;
- Verhogen danwel bestendigen van het wettelijk minimum aantal onderwijsuren lichamelijke opvoeding in het primair en voortgezet onderwijs op drie per week en het invoeren van een verplicht minimum onderwijsaanbod sport en bewegen in het mbo van één uur per week;
- Verbeteren van de kwaliteit en bereikbaarheid van accommodaties voor sport en bewegen bij en om basisscholen en de beschikbaarheid daarvan voor middelbare scholen.

In 2012 zal deze ronde met expertsessies worden herhaald. Daarbij zal naast de ‘Brede Analyse II’ ook de eindrapportage van het Platform een belangrijk uitgangspunt vormen.

Toekomstvisie

Eind 2010 heeft het Platform een visie ontwikkeld op de aanpak voor koerswijziging op het gebied van sport, bewegen en onderwijs (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2010a). Daarmee wil het Platform het fundament leggen voor een structurele versterking van de verbinding tussen sport, bewegen en onderwijs. Het Platform staat een duurzame strategie voor, gericht op drie onderwerpen:

Implementatie en opschaling bewezen effectieve interventies

In de huidige beleidskaderperiode wordt de effectiviteit van interventies in kaart gebracht en wordt bekeken voor welke doelen en doelgroepen goede interventies nog ontbreken. Het Platform adviseert om in de volgende periode vooral in te zetten op het implementeren en opschalen van wat werkt en in veel mindere mate op het ontwikkelen van nieuwe interventies.

Realisatie van doorlopende ontwikkeling op brede basis van bewegingsbekwaamheid

Het Platform adviseert de komende periode te investeren in het realiseren van doorlopende leerlijnen op het gebied van sport en bewegen, waarbij het sport- en beweegaanbod bovendien goed is afgestemd op het lokale aanbod buiten de school. Tevens wordt vanuit het Platform een gefaseerde aanpak geadviseerd met betrekking tot sport en bewegen.⁶²

Effectieve samenwerking tussen sectoren op alle niveaus

Het Platform adviseert de huidige intersectorale aanpak in de vorm van een soortgelijk platform voort te zetten op basis van een nieuw Beleidskader, en pleit daarbij voor een meer duurzame aanpak.⁶³ Een punt van aandacht ten opzichte van het huidige Platform is dat voor alle deelnemende organisaties een actieve rol moet zijn weggelegd bij de deelprojecten uit een nieuw Beleidskader. Het is tevens van belang te kijken hoe er betere afstemming gevonden kan worden met activiteiten op parallelle onderwerpen, zoals het Convenant Gezond Gewicht, de invoering van de combinatiefuncties, de Gezonde School, de aanpak in krachtwijken en het Olympisch Vuur.

Referenties

- Bernaards, C.M., J.D. Slinger & S.M. Nauta (2011). *Nulmeting VMBO in beweging*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Lucassen, J., Wisse, E., Smits, F., Beth, J. & Werff, H. van der (2011). *Sport, Bewegen en Onderwijs: kansen voor de toekomst. Brede Analyse 2010*. Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs*, Den Haag: Ministeries van OCW en VWS.
- Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) (2009). *Vmbo in beweging, flyer*, Ede: NISB.
- Oberon (2007). *Brede scholen in Nederland. Jaarbericht 2007*, Utrecht: Oberon.
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2010a). *Sport, Bewegen en Onderwijs met beleid: Naar een duurzame aanpak met doorlopende leerlijnen en accent op implementatie en opschaling*, Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2010b). *Platform Sport, Bewegen en Onderwijs. Brengt jongeren in beweging*, Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2010c). *1^e tussenrapportage Platform Sport, Bewegen en Onderwijs*, Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2010d). *2^e tussenrapportage Platform Sport, Bewegen en Onderwijs*, Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2011). *3^e tussenrapportage Platform Sport, Bewegen en Onderwijs*, Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.

⁶² In de vroege schooljaren gaat het er vooral om met plezier samen te leren bewegen. In een later stadium gaat het ook om het bijbrengen van kennis over de positieve invloed van bewegen op de eigen gezondheid en de plek van sport en bewegen in het eigen leven.

⁶³ Bijvoorbeeld door te kiezen voor een eerste termijn van vier jaar, van 2012 tot en met 2016, met een evaluatiemoment aan het einde van deze termijn. Bij de uitvoering van het beleid kan de overheid zich net als nu op afstand houden.

- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2010e). *Uitvoeringsplan Platform Sport, Bewegen en Onderwijs*, Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.
- Slinger, J. e.a. (red.) (2010). *Monitor en Evaluatie Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) (2010). *Handreiking Sport Lokaal Samen. Een handreiking voor structurele lokale netwerken*, Oosterbeek: VSG.
- Voogt, J. (2007). *Tijdelijke Commissie Brede Analyse. Eindrapport*, Enschede: SLO.
- <http://www.sportbewegenenonderwijs.nl/>.
- <http://www.vmboinbeweging.nl>.

3.2.3 Meedoen (alle jeugd door sport)

Het programma ‘Meedoen allochtone jeugd door sport 2006-2010’ (VWS, 2006a en 2006b) is ontwikkeld met de intentie om de specifieke kenmerken van sport te benutten voor opvoedings- en integratiedoelen van de allochtone jeugd. Doelgroep was de niet-westerse allochtone jeugd van 4-23 jaar en hun ouders. Het programma richtte zich op het terugdringen van de achterstand in sportdeelname van allochtone jongeren (*integratie in de sport*), het bevorderen van de participatie van deze jongeren in de samenleving (*integratie door de sport*) en het voorkomen of aanpakken van overlast en probleemgedrag (*opvoeden door sport*). Bij het inlopen van de achterstand in sportdeelname werd speciale aandacht geschonken aan allochtone (met name hindoestaanse en islamitische) meisjes (ibid.).

In 2009 verschoof (onder staatssecretaris mw. Bussemaker) het doel van het programma naar toeleiding van alle jeugd naar de georganiseerde sport en is de naam van het programma gewijzigd in ‘Meedoen alle jeugd door sport’. Het programma bleef zich inzetten om de sportparticipatie van alle jongeren in achterstandswijken te verhogen, waaronder allochtone jongeren. Ook zette het programma zich in om jongeren in de jeugdzorg mee te laten doen aan sport en te laten profiteren van sport. Hierbij werd geen onderscheid gemaakt tussen autochtone en allochtone jongeren. Om die reden is de naam van het programma aangepast (Tweede Kamer, 2009-2010).

Resultaatafspraken

In het kader van ‘Meedoen’ zijn de volgende twee resultaatafspraken geformuleerd:

- In de periode 2006-2010 worden 500 sportverenigingen en sportscholen bij de (preventieve) begeleiding van allochtone jeugd ingezet (TvS’05, p37; VWS, 2006b, p3; SvS’06, p27).
- In de periode 2006-2010 worden 50 sportverenigingen en sportscholen extra gefaciliteerd ten behoeve van jeugdzorg, jeugdhulpverlening en reïntegratie (TvS’05, p37; VWS, 2006b, p3; SvS’06, p27).

Als outcomedoelstelling gold:

- In 2010 is de sportdeelname van de allochtone jeugd opgelopen van 70 procent tot 85 procent (VWS, 2006b, p3).

Planning en budget

De verantwoordelijkheid voor het programma 'Meedoen' berust bij de staatssecretaris van VWS (met jeugd en sport in de portefeuille) en de minister van Vreemdelingenzaken en Integratie (V&I). De middelen voor het programma zijn via de VWS-begroting beschikbaar gesteld.⁶⁴ Het programma behoort tevens tot het pakket aan maatregelen, dat ook wordt ingezet ten behoeve van het *Actieplan Krachtwijken* (WWI, 2007).

De totale gerealiseerde uitgaven voor het programma 'Meedoen' bedroegen in de periode 2006-2010 € 70,5 miljoen (zie tabel 3.20). Dit bedrag ligt hoger dan de totale geraamde uitgaven van € 65,0 miljoen (zie tabel 3.19). Het budget kende een aanloopperiode van twee jaar, in derde jaar pas zou het budget van € 11,5 naar € 14 miljoen gaan. Het programma werd echter al volledig opgestart in 2007. Verder zorgde de uitbetaling van een acht procent overheadbijdrage aan bonden voor grotere uitgaven aan het programma in de periode 2008-2010. De financiering aan gemeenten liep via GSB-uitkeringen. Deze eindigden in 2009, waardoor het bedrag voor 2010 versneld betaald is in 2008 (zie tabel 3.21).

Tabel 3.19 Geraamde uitgaven programma 'Meedoen' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Tijd voor sport	11,5	11,5	14,0	14,0	14,0	65,0
Totaal	11,5	11,5	14,0	14,0	14,0	65,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 3.20 Gerealiseerde uitgaven programma 'Meedoen' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Meedoen alle jeugd door sport	11,7	14,2	17,2	14,9	12,4	70,5
Totaal	11,7	14,2	17,2	14,9	12,4	70,5

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 3.21 Belangrijkste verschillen (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Volledig opstarten programma in 2007		2,9				2,9
Ophoging i.v.m. overhead		0,1	0,8	0,8	0,7	2,4
Kasschuif i.v.m. versnelde betaling GSB 2010			2,5		-2,5	0,0
Totaal	0,0	3,0	3,3	0,8	-1,8	5,3

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

In het programma 'Meedoen' was een deelname van vijfhonderd verenigingen beoogd, gespreid over elf gemeenten en negen bonden. De sportbonden zijn in 2006 geselecteerd op hun potentie voor preventie- en zorgtrajecten en de aantrekkingskracht van de sport op de allochtone jeugd

⁶⁴ De middelen zijn rechtstreeks vanuit de schatkist (Financiën) gekomen.

(jongens en meisjes), de gemeenten op het aandeel van de niet-westerse allochtone bevolking. Dat aantal verenigingen in ruimschoots gehaald (per september 2010: 538 verenigingen). Uit de ledentellingen blijkt dat de ‘Meedoen’-verenigingen samen meer dan 27.000 nieuwe jeugdleden hebben geworven. Dit komt overeen met een gemiddelde groei van vijftig jeugdleden per vereniging en een toename van het aantal jeugdleden met 30 procent. De groei bij allochtone jeugdleden overtreft de groei van autochtone jeugdleden, zowel in aantallen (respectievelijk 13.504 allochtone jeugdleden en 13.028 autochtone jeugdleden) als procenten (59% groei bij allochtonen en 20% groei bij autochtonen). De complete resultaten en conclusies zijn beschreven in *Opbrengsten van Meedoen: Annex 3 bij Beleidsdoorlichting Sport* (Hoekman, e.a., 2011).

Opvoeden door sport: sport-zorgtrajecten

Het doel van de sport-zorgtrajecten is om door middel van sportdeelname een positieve bijdrage te leveren aan de hulpverlening van jongeren met een jeugdzorgindicatie. Bij de opzet van de sport-zorgtrajecten ligt het accent op gedragsverandering, waarbij het met plezier sporten voorop staat. Het uiteindelijke doel is reïntegratie of het voorkomen van terugval. Bij de uitvoering van de sport-zorgtrajecten wordt ingezet op een goede samenwerking tussen jeugdzorgaanbieders en sportverenigingen en een inbedding van sport in de jeugdzorg.

Resultaatafspraak

- In de periode 2006-2010 worden 50 sportverenigingen en sportscholen extra gefaciliteerd ten behoeve van jeugdzorg, jeugdhulpverlening en reïntegratie (TvS’05, p37; VWS, 2006b, p3; SvS’06, p27).

Voortgang en realisatie

Eind 2010 hebben vijftien zorgaanbieders en 46 verenigingen in nauwe samenwerking met acht sportbonden in elf gemeenten 46 sport-zorgtrajecten ontwikkeld (doel: 50, zie bijlage 7). De KNVB, KNKF en JBN nemen samen ruim 70 procent van de sport-zorgtrajecten voor hun rekening.

Eind 2010 liep het project, dat deel uitmaakt van het programma ‘Meedoen alle jeugd door sport’ officieel ten einde. Naar schatting hebben 1.200 kinderen en jongeren met een jeugdzorgindicatie⁶⁵ in de periode 2008-2010 deelgenomen aan één van de sport-zorgtrajecten

⁶⁵ Het digitale registratiebestand bevat gegevens van in totaal 1020 deelnemers. In dit registratiebestand zijn niet meegenomen:

- Minimaal honderdvijftig van de ruim driehonderd deelnemers die voor 1 januari 2009 met hun sport-zorgtraject zijn gestart.
- Deelnemers van de vijf trajecten die geen gegevens hebben aangeleverd.
- Deelnemers van een van de ruim twintig nieuw opgestarte trajecten van de KNVB, JBN en NBB.
- Eventuele (groepen) deelnemers, die de trainers zijn vergeten in te voeren.

(Buysse & Duijvestijn, 2011).⁶⁶ Uit de registratiegegevens blijkt dat bijna 70 procent van de deelnemers jongens zijn. Van de deelnemers valt 63 procent (n = 836) in de categorie 12-18 jaar, 29 procent is jonger dan twaalf jaar.

Trainers zien bij 86 procent van de deelnemende jongeren een verbetering in het gedrag van de jongeren binnen de sportcontext. Hulpverleners merken bij driekwart van de deelnemers dat het gedrag verbetert buiten de sportcontext. Over het algemeen zien sporttrainers en hulpverleners vooral verbetering op het vlak van zelfbeeld en zelfvertrouwen, zelfdiscipline en doorzettingsvermogen, gevolgd door sociale vaardigheden (zoals samenwerking en het omgaan met regels en afspraken) en agressieregulatie en weerbaarheid. Eén op de drie deelnemers stroomt door naar de reguliere sport (bij de 'MeedoenPlus'-deelnemers ligt dit percentage zelfs op 54%).

Middels negen 'verdiepingspilots' (zie bijlage 7 voor een overzicht) wijst DSP-groep een aantal factoren aan die het effect van het mede maximaliseren van de sport-zorgtrajecten. Een cruciale factor daarbij blijkt de inzet van een deskundige, capabele trainer te zijn, die met zijn of haar aanpak de jongeren kan bereiken en motiveren. Daarnaast vormt het draagvlak binnen alle geledingen van het sport- en de zorgaanbod een relevante succesfactor. Het belangrijkste knelpunt van de sport-zorgtrajecten betreft evenwel de financiële continuïteit. Maar liefst 60 tot 70 procent van alle sport-zorgtrajecten geeft aan nog altijd naarstig op zoek te zijn naar een (financiële) oplossing om het traject in 2011 verder te kunnen voortzetten. Verder blijkt het van groot belang dat heldere afspraken worden gemaakt tussen de sportcoördinator en trainers enerzijds en de zorgcoördinator en hulpverleners anderzijds. Zorgpunt is dat de betrokkenheid van de ouders vaak te wensen overlaat en het overleg tussen sporttrainers en hulpverleners veelal te beperkt is. Bovendien komt het relatief vaak voor dat deelnemers tussentijds of na afloop van het traject uit het beeld van de sportaanbieder verdwijnen, bijvoorbeeld omdat hun sport-zorgtraject verdwijnt dan wel verandert. De zorg voor een goede overdracht en een passend vervolg kan nog beter, zo blijkt uit de rapportage van DSP-groep.

Op 27 april 2010 heeft een interactieve werkbijeenkomst plaatsgevonden met vertegenwoordigers uit sport en jeugdzorg. De uitkomsten van deze werkbijeenkomsten zijn

⁶⁶ De vijftig sport-zorgtrajecten zijn in te delen in vier typen met elk hun eigen aanpak, doelen, doelgroepen, knelpunten en succesfactoren: 1. 'Meedoen plus': één of enkele jeugdzorgjongeren draaien zo gewoon mogelijk mee in een reguliere sportvereniging om op die manier aansluiting te houden of te (her)vinden met de 'normale' maatschappij. 2.A. 'Uitwedstrijd': een groepje jeugdzorgjongeren gaat naar een sportaanbieder toe om daar in een echte sportcontext, maar in de veiligheid van de eigen groep, te sporten en vaak gericht te werken aan één of enkele specifieke gedragsdoelen. 2.B. 'Thuiswedstrijd': Als uitwedstrijd, maar vindt plaats op het terrein van de zorgaanbieder (noodgedwongen of vanuit praktische overwegingen). 3. 'Groepsmethode': met een 'bestaande' groep kinderen of jongeren uit de jeugdzorg gericht en expliciet werken aan een specifiek gedragsdoel. Niet-geïntergerd sporten, bij sportaanbieder of jeugdzorgaanbieder, kortdurend sportaanbod. 4. 'Privéles': individuele training. Duur, maar maatwerk maakt doelgericht werken aan individuele doelen mogelijk.

verwerkt in het adviesrapport *Sport-zorg: opmaat naar 2011 en verder* (Duijvestijn e.a., 2010).

In het rapport worden de volgende zaken bepleit:

1. Doorontwikkeling van het concept sport-zorg en vertaling ervan in een heldere en overdraagbare methodiekbeschrijving (de gemene deler plus de hoofdvarianten).
2. Continuering van de rol van MO-groep of een andere intermediaire organisatie, die als kartrekker, aanjager en belangenbehartiger van sport-zorg fungeert.
3. Inventarisatie van de mogelijkheden voor financiering.

Inmiddels zijn VWS, J&G en OCW een traject gestart rond 'Jongeren met gedragsproblemen en sport'. Doel van dit traject is om op basis van huidige initiatieven en wetenschappelijke inzichten met partijen afspraken te maken over hoe jongeren met gedragsproblemen mee kunnen doen aan sport en bewegingsonderwijs en hiervan kunnen profiteren. Hierbij wordt ook expliciet de vraag meegenomen welke rol het centrum voor Jeugd en Gezin kan spelen bij deze vroegtijdige interventie en ondersteuning (Jeugd en Gezin, 2010).

Kinderen met gedragsproblemen

Naar aanleiding van de sportzorgtrajecten heeft VWS in 2010 nadere verkenningen laten uitvoeren naar de participatie van kinderen met gedragsproblemen. Uit een heranalyse van bestaande data van het Mulier Instituut blijkt dat één op de zes jongeren gedragsproblemen heeft, één op de twintig (185.000 jongeren) heeft een gedragsstoornis (Breedveld e.a., 2010). In totaal gaat het om zo'n 600.000 jongeren. Deze kinderen hebben meer moeite om in het sociale verkeer te functioneren dan kinderen zonder dergelijke problemen. Mede hierdoor participeren kinderen met gedragsproblemen minder in sport dan kinderen zonder gedragsproblemen. Dit geldt met name voor kinderen met emotionele problemen (kinderen met angstige en depressieve gevoelens). Jongeren met externaliserende problemen sporten evenveel als hun leeftijdgenoten, maar zorgen voor meer problemen bij de sportverenigingen.

In aanvulling heeft het Verwey-Jonker Instituut een onderzoek uitgevoerd naar jongeren met gedragsproblemen zonder jeugdzorgindicatie (Boonstra, e.a., 2010). Uit het onderzoek komt naar voren dat de betrokkenheid van de ouders en/of verzorgers een cruciale rol speelt. Een deel van de ouders en/of verzorgers blijkt ondersteuning nodig te hebben om het kind te laten sporten. Andere randvoorwaarden om de kinderen te laten sporten worden gevormd door positieve ervaringen met bewegingsonderwijs, het scheppen van een goed pedagogisch klimaat bij sportverenigingen en een goede samenwerking tussen partijen vanuit de sport, het lokale jeugdbeleid en welzijn.

Referenties

- Boonstra, N., R. Gilsing, N. Hermens & E. van Marissing (2010), *Sporten, geen probleem. Een onderzoek naar het bevorderen van sportdeelname van jeugdigen met gedragsproblemen*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Breedveld, K., J.W. Bruining, S. van Dorsselaer, R. Mombarg & W. Nootebos (2010). *Kinderen met gedragsproblemen en sport. Bevindingen uit de literatuur en uit recent cijfermateriaal*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Buysse, W. & P. Duijvestijn (2009). *De sport-zorgtrajecten in beeld. Eerste tussenrapportage: beschrijving, typologie en kritische succesfactoren*, Amsterdam: DSP-groep.

- Buysse, W. & Duijvestijn, P. (2011). *Sport zorgt. Ontwikkeling van vier waardevolle sportaanpakken voor jongeren in jeugdzorg*, Amsterdam: DSP-groep.
- Buysse, W., P. Duijvestijn & M. Delnoij (2010). *Sport als aangrijpingspunt voor gedragsverandering. Tweede tussenrapportage: de resultaten van twee jaar sport-zorgtrajecten*, Amsterdam: DSP-groep.
- Duijvestijn, P. & W. Buysse (2010). *Sport-zorg: opmaat naar 2011 en verder*, Amsterdam: DSP-groep.
- Frelief, M. & K. Breedveld (2008). *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, tussenmeting per 30 september 2008*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Frelief, M., S. Nuijten & K. Breedveld (2008). *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, nulmeting per 31 december 2007*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R., A. Elling, J.W. van der Roest & F. van Rens (2011). *Opbrengsten van Meedoen: Annex 3 bij Beleidsdoorlichting Sport*, Nieuwegein/ 's-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R., F. Kemper & M. Frelief (2008). *Sport en integratie: vanzelfsprekend, maar niet vanzelf*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Lagendijk, E. (2008). *Tussenstand Meedoen allochtone jeugd door sport zomer 2008*, Amsterdam: DSP-groep.
- Ministerie van Jeugd en Gezin (2010). *Brief Perspectief voor Jeugd en Gezin, april 2010*, Den Haag: Ministerie van Jeugd en Gezin.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006a). *Programma Meedoen allochtone jeugd door sport 2006-2010. Kamerstuk*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006b). *Tijd voor sport: Meedoen allochtone jeugd door sport. Kamerstuk*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Minister voor Wonen, Wijken en Integratie (2007). *Actieplan Krachtwijken. Van Aandachtswijk naar Krachtwijk*, Den Haag: Minister voor WWI.
- Roest, J.W. van der R. & Hoekman (2011). *Verenigingsenquête 'Meedoen Alle Jeugd door Sport'-programma*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, 32 123 XVI, nr. 100 (Antwoorden op Kamervragen over de VWS begroting).
- <http://www.meedoenallejeugddoorsport.nl>.

3.2.4 BOS: Integrale buurtaanpak en sport

Breedtesportimpuls

De BOS-regeling geldt als de opvolger van de Breedtesportimpuls (BSI). De BSI was in 1999 opgezet om versterking van de breedtesport te organiseren. De doelstelling van de BSI was dat gemeenten en lokale organisaties (verdere) initiatieven ontplooiën die bijdragen aan een duurzame verbetering van het lokale sportaanbod, indien mogelijk in samenwerking met andere sectoren. Gezien de ervaringen die bij de BSI zijn opgedaan met activiteiten die zich richten op samenwerking van buurt, onderwijs en sport, wil VWS door middel van de BOS-impuls gemeenten stimuleren de samenwerking in te zetten. In 2005 heeft de zesde en laatste tranche van 76 gemeenten breedtesportprojecten in uitvoering genomen. Per 1 januari 2005 is de regeling beëindigd, in die zin dat geen nieuwe aanvragen meer ingediend konden worden. De reeds toegekende aanvragen bleven gehandhaafd. Omdat de subsidie is toegekend aan projecten die variëren in looptijd van drie tot zes jaar, zijn de laatste projecten in 2009 geëindigd (Marktplan, 2005). Het rijk heeft voor de uitvoering van de projecten van gemeenten, provincies

en bonden € 93 miljoen beschikbaar gesteld. Daarnaast is € 141 miljoen bijgelegd door gemeenten, provincies⁶⁷ en bonden. Het totale budget komt daarmee op € 234 miljoen (Marktplan, 2005). Daarvan werd 80 procent besteed door gemeenten, 14 procent door bonden en 6 procent door provincies (ibid). Slechts een klein deel van de gemeenten blijkt de regeling te hebben gefinancierd met 'oud geld'.⁶⁸

In oktober 2004 is de tijdelijke stimuleringsregeling Buurt, Onderwijs en Sport (BOS) in werking getreden. Deze regeling is erop gericht gemeenten te ondersteunen bij hun aanpak van achterstanden van jeugdigen van vier tot negentien jaar, op het gebied van gezondheid, welzijn, onderwijs, opvoeding, sport of bewegen. Naast het verminderen van deze achterstanden is de BOS-impuls erop gericht de door de buurtbewoners ervaren overlast veroorzaakt door jeugdigen, te bestrijden. De duurzame samenwerking tussen het onderwijs, de buurtorganisaties en de sport staat centraal. Tevens wordt met de BOS-impuls beoogd op landelijk niveau de effectiviteit van interventies vast te stellen en te communiceren, zodat zoveel mogelijk gemeenten daarvan ook in de toekomst gebruik kunnen maken (Tvs'05 en VWS 2006). Projecten kennen een duur van twee tot vier jaar en worden voor 50 procent aan gemeenten gesubsidieerd door de rijksoverheid.

Ter ondersteuning van de uitvoerende partijen is in de eerste jaren (2004 tot en met 2007) een ondersteuningsnetwerk opgericht met NISB, NIGZ, NIZW en X-S2 (de laatste twee organisaties zijn inmiddels opgegaan in MOVISIE).⁶⁹

De BOS-regeling stelt als voorwaarde dat de gemeenten een effectmeting (nulmeting en éénmeting) uitvoeren van de eigen projecten. Het ondersteuningsnetwerk heeft daarvoor verschillende instrumenten ontwikkeld ('BOS-Kompas'⁷⁰, 'BOS-monitor'⁷¹, 'Menukaart Sport en Bewegen', 'Chess Checklist Effectieve Sportstimulering').

⁶⁷ In augustus 2001 is de Impuls ook beschikbaar gesteld voor provincies.

⁶⁸ Van de bevraagde gemeenten blijkt 40 procent volledig nieuw geld te hebben ingelegd, dus extra middelen boven op de bestaande sportbegroting. Bij 20 procent is de cofinanciering volledig gebaseerd op bestaande middelen. Bij de resterende groep (40%) is sprake van gedeeltelijk 'nieuw' en gedeeltelijk 'oud geld' (Marktplan, 2005).

⁶⁹ Het netwerk ondersteunt BOS-uitvoerders met instrumentontwikkeling, kennisoverdracht (aanleggen projectendatabase, websites, helpdesks, nieuwsbrieven en themabijeenkomsten) en advies en ondersteuning bij indienen van BOS-aanvragen en -verantwoordingen en bij projectmanagement.

⁷⁰ Het BOS-kompas is een onderzoeksinstrument waarmee een nul-, tussen- en/of eindmeting kan worden gedaan om het gedrag van jongeren in kaart te brengen en uiteindelijk het succes van het project c.q. beleid vast te stellen. Het BOS-kompas bestaat uit drie vragenlijsten gericht op verschillende doelgroepen: ouders van kinderen (6-12 jaar), jeugd (9-12 jaar) en jongeren (12-18 jaar). Zeventig gemeenten hebben het BOS-kompas toegepast bij 126 projecten.

⁷¹ Met de BOS-monitor worden vier stadia geëvalueerd: *input*, *throughput*, *output* en *outcome*. De *input* betreft de middelen (personeel, materieel, plannen en geld) die worden ingezet om beleidsdoelstellingen te realiseren. De *throughput* is de verzameling van activiteiten (ook wel interne werkprocessen genoemd) die in de betrokken organisatie worden uitgevoerd. De *output* omvat de prestaties, oftewel de producten, diensten en activiteiten die worden geleverd om beleidsdoelstellingen te realiseren. *Outcome* betreft de maatschappelijke effecten of uitkomsten die met beleidsdoelstellingen worden nagestreefd.

Resultaatafspraken

- Inzet van sport door school, buurt en sportorganisaties bij integrale buurtaanpak in 400 projectgebieden in 2007 (TvS'05, p38).

Planning en budget

De BOS-impuls beslaat de periode 2005-2011. De specifieke uitkering voor wijkgerichte projecten loopt dus eind 2011 af. Voor de gehele Impuls was € 80 miljoen beschikbaar (zie tabel 3.22) op rijksniveau (inclusief monitoring en ondersteuning) wat voor minimaal 50 procent gematcht dient te worden door gemeenten.

Tabel 3.22 Oorspronkelijke begroting BOS-regeling (in miljoenen euro's)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totaal
BOS-regeling	9,5	18,5	18,5	18,5	10,0	5,0	0,0	80,0
Totaal	9,5	18,5	18,5	18,5	10,0	5,0	0,0	80,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Gemeenten hebben gemiddeld ongeveer een even groot bedrag aan subsidie van VWS ontvangen (namelijk € 301.821), als het bedrag dat zij zelf hebben bijgedragen aan de activiteiten (€ 309.273). De bijdrage van overige partijen als provincies en fondsen is beperkt (€ 49.414) (Hostmann e.a., 2010).

Tabel 3.23 Verdeling middelen BOS-regeling (in miljoenen euro's)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totaal
BOS-regeling	4,5	16,9	20,6	11,8	13,0	11,9	2,0	80,7
waarvan:								
1 ^e en 2 ^e tranche	4,5	16,0	10,4	0,6	0,5			31,9
3 ^e tranche		1,0	10,1	11,3	12,5	11,9	2,0	48,8

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Een evalueatie van de BOS- en BSI-projecten is uitgevoerd door adviesbureau Berenschot (Hostman e.a., 2010, zie ook Van Teulingen, 2007). Van 378 gemeenten werd achterhaald of een gemeente betrokken was geweest bij een BOS of BSI project. Bij 335 was dat het geval (bij 175 zowel BOS als BSI). 168 gemeenten namen deel aan een digitale enquête.

BSI

In totaal zijn in de periode 2000-2005 318 gemeenten betrokken geweest bij de BSI.⁷² In totaal hebben zij 230 aanvragen toegekend gekregen. Verder hebben 33 bonden en alle twaalf provincies van de subsidieregeling gebruik gemaakt (Bron: NISB: www.breedtesportimpuls.nl). Sinds de start van de BSI hebben er een aantal tussenevaluaties plaatsgevonden. Zo monitorde NISB in 2001 de BSI. Marktplan Adviesgroep voerde evaluaties uit in 2000/2001, 2002 en 2004. Hieruit kwam naar voren dat de BSI de beleidsvorming stimuleerde en dat de BSI in veel gemeenten aanleiding was voor het opstellen van beleid op het gebied van sport, iets wat voor de aanvang van de BSI nog maar zelden gebeurde. Door haar activiteitenkarakter heeft de BSI relatief weinig bijgedragen aan voorzieningen in de woonomgeving (hiervoor werden geen subsidies verstrekt). Wel werd de sportinfrastructuur versterkt. Het aantal sportservicepunten steeg van twintig naar ruim zestig, ruim 75 gemeenten startten sportbuurtwerkprojecten die dat daarvoor niet kenden, en bij provincies kwamen er honderd formatieplaatsen bij. Problemen deden zich voor bij het meetbaar maken de betekenis van sportservicepunten, (al was 60% van de verenigingen tevreden met de ondersteuning), het inzichtelijk maken van de betekenis van de projecten voor de sportdeelname, het feit dat activiteiten op scholen vooral bezocht werden door kinderen die toch al sportten, en de relatief geringe aandacht voor mensen met een belemmering (Marktplan, 2005). Verder bleek dat de samenwerking tussen partijen bij de BSI niet altijd optimaal was. De resultaten werden in 2004/5 positief beoordeeld, zij het 'afgezet tegen de investeringen, nog te weinig overtuigend' (Marktplan, 2005).

De meeste van deze punten worden ook bevestigd in de eindevaluatie van Berenschot. Bij 71 procent van de gemeenten is het project inmiddels afgerond. De projecten richtten zich voornamelijk op de verhoging van de sportparticipatie van met name jeugdigen en ouderen. Gemiddeld was voor een project € 725.000 beschikbaar. Ook richtten veel projecten zich op de ondersteuning van sportaanbieders en op de versterking en ondersteuning van sportvoorzieningen. Uit het onderzoek van Berenschot blijkt dat driekwart van de gemeenten de gerealiseerde samenwerking als succesvol ervaart. De gemeenten geven aan dat door deze goede samenwerking er een gedragen en integrale aanpak van het sportbeleid is ontstaan. Respondenten geven echter ook aan dat de financiële middelen niet altijd toereikend zijn voor een goede netwerkvorming. Ook gebrek aan tijd bij vrijwilligers en organisaties blijkt een rol te spelen. Van alle doelen van de BSI-projecten blijkt twee derde gerealiseerd te zijn, ruim een kwart is gedeeltelijk gerealiseerd. Van de gemeenten geeft ruim driekwart (77%) aan dat de doelgroep bereikt is. Bij slechts een klein percentage (11%) is de doelgroep niet bereikt. Vooral allochtonen, ouderen en gehandicapten blijken doelgroepen die moeilijker te bereiken zijn. Twee derde van de gemeenten geeft aan dat de sportparticipatie bij deze groepen is toegenomen. Een ruime meerderheid van de gemeenten (86%) heeft onderdelen van de BSI opgenomen in het reguliere beleid. Voortzetting van de BSI of onderdelen daarvan is dus grotendeels gewaarborgd.

⁷² In de tweemeting van Marktplan Adviesgroep BV (Marktplan, 2005) komt een totaal aantal betrokken gemeenten van 329 naar voren.

Gemeenten beoordelen de BSI gemiddeld met het rapportcijfer 8-. Positieve factor blijkt voornamelijk de brede insteek te zijn. De BSI heeft het sport- en beweegbeleid naar zeggen van de betrokken gemeenten een belangrijke stimulans gegeven, zo blijkt uit het rapport van Berenschot. Het sportbeleid in gemeenten is geprofessionaliseerd en sterk uitgebreid, ook in kleinere gemeenten waar de provincie een belangrijke ondersteunende rol speelt. Twee derde van de gemeenten heeft het project na de BSI voortgezet voor een gemiddeld bedrag van € 242.000 (€ 37.000 minder dan de oorspronkelijke gemeentelijke bijdrage).

BOS

De BOS-impuls bestond uit drie tranches. De eerste is gestart in 2005, de tweede in 2006. In de eerste tranche werden 64 projecten toegewezen, in de tweede tranche honderd. Om het streefdoel van vierhonderd projecten te halen is de BOS-regeling voor de derde tranche op een aantal punten gewijzigd. Zo is er geen limiet meer voor het aantal projecten dat een gemeente mag indienen en is de startdatum van projecten verruimd (SvS'06). Dit leidde tot een sterke stijging van het aantal aanvragen (534), waarvan de helft kon worden toegewezen (279). In totaal zijn 443 projecten toegewezen (tabel 3.24). In totaal hebben 230 gemeenten één of meer BOS-projecten (gemiddeld 1,9 project) uitgevoerd. Grotere gemeenten zijn daarin oververtegenwoordigd (zie tabel 3.25).

Tabel 3.24 Projectenoverzicht BOS-impuls

	Toegewezen	Afgewezen	Totaal	% Toewijzing
1 ^e tranche	64	5	69	93
2 ^e tranche	100	35	135	75
3 ^e tranche	279	255	534	52
Totaal	443	295	738	60

Bron: Hoyng e.a., 2007

Tabel 3.25 Projectenoverzicht BOS-impuls

Gemeentegrootte	Aantal gemeenten met BOS-projecten	Totaal aantal gemeenten	% gemeenten met bos-projecten	Aantal BOS-projecten	Aantal BOS-projecten per gemeente
<25.000	87	262	33	92	1,1
25.000-50.000	84	131	64	136	1,6
50.000-100.000	34	40	85	100	2,9
100.000-250.000	21	21	100	86	4,1
>250.000	4	4	100	29	7,3
Totaal	230	458	50	443	1,9

Bron: Hoyng e.a., 2007

Gemiddeld hadden gemeenten 2,3 projecten in de afgelopen periode met een gemiddelde omvang van € 666.000. Het wegwerken van achterstanden op het gebied van sport en bewegen vormt daarbij in eerste instantie de belangrijkste doelstelling. Tevens vormt gezondheid een belangrijk speerpunt. Bij twee derde van de gemeenten richt men de BOS-projecten op het bestrijden van overlast door jeugdigen en ongeveer de helft van de projecten richt zich op welzijnsprojecten.

Het bereiken van jongeren, die voortgezet onderwijs volgen, blijkt soms lastig. Een ruime meerderheid van de gemeenten (81%) geeft aan dat de projecten over het algemeen de doelgroep wel bereiken. De belangrijkste twee samenwerkingspartners zijn ook in deze regeling het basisonderwijs en de sportverenigingen. Van de gemeenten is 73 procent tevreden over de samenwerking, 27 procent blijkt gedeeltelijk tevreden te zijn. Het enthousiasme en de betrokkenheid van de samenwerkingspartners worden als positief ervaren. Ondanks de tevredenheid over de samenwerking blijkt uit het onderzoek van Berenschot dat de communicatie en afstemming soms nog te wensen overlaat. Van de gemeenten blijkt 87 procent een effectmeting of evaluatie te hebben gedaan. Hiervan geeft 30 procent aan het nog wel van plan te zijn. Tevens blijkt een behoorlijk groot aantal doelen (45%) slechts gedeeltelijk gerealiseerd te zijn. Dit heeft deels te maken met het feit dat nog niet alle BOS-projecten zijn afgerond. Bij iets meer dan de helft van de gemeenten zijn jeugdigen volgens opgave van de gemeenten meer gaan sporten. Voor de terreinen onderwijs en welzijn constateert bijna de helft van de gemeenten een positief effect. Ruim een derde van de gemeenten geeft aan dat de participatie van jeugdigen bij activiteiten voor het tegengaan van overlast is afgenomen door activiteiten die in het kader van de BOS-impuls zijn uitgevoerd. Van de gemeenten is 36 procent onbekend met het effect van de BOS-impuls op de participatie van de jeugd op het gebied van sport en bewegen.

Bijna twee derde (61%) van de gemeenten geeft aan onderdelen van de BOS-impuls te zullen voortzetten en op te zullen nemen in het reguliere beleid. Men vermoedt dat de gemeentelijke investering in die gevallen zal uitkomen op € 242.000, € 68.000 (en het VWS aandeel) lager dan de oorspronkelijke investering. Twee derde van de gemeenten heeft dan ook onderdelen opgenomen in de gemeentelijke beleidsnota's. Bij veel gemeenten is de structurele inbedding echter nog onzeker omdat projecten nog niet zijn afgerond of er onvoldoende financiële middelen beschikbaar zijn.

Gemeenten beoordelen de BOS-impuls gemiddeld met het rapportcijfer 7,5. Ondanks het feit dat veel projecten nog niet afgerond zijn of gemeenten (nog) geen inzicht hebben in de resultaten en effecten ervan, kan gesteld worden dat de Impuls een positieve bijdrage heeft geleverd aan de sportparticipatie van jeugdigen. Achterstanden zijn afgenomen, zo blijkt uit het rapport van Berenschot. De samenwerkingsrelaties die tijdens de BSI zijn opgezet, zijn door BOS verder verdiept en verbeterd. Problemen doen zich vooral bij het adequaat en zinvol afleggen van verantwoording en het hard maken van de *outcome* van projecten, bij de relatief korte looptijd van projecten, bij het bereiken van jongeren en bij het duurzaam betrekken van verenigingen.

BSI en BOS vergeleken

BOS en BSI hebben beide bijgedragen aan het verbeteren van de sportinfrastructuur en aan het verhogen van de sportdeelname. Ook is bij gemeenten een grotere samenhang ontstaan in het sportbeleid. De BSI krijgt van de gemeenten de voorkeur boven de BOS-impuls. Hieraan liggen een aantal redenen ten grondslag. In de eerste plaats wordt aangegeven dat de BSI breder inzetbaar was en dat de doelgroep breder is. Aan de BSI werden tevens minder strenge eisen gesteld. Anderzijds geven gemeenten aan dat de strengere voorwaarden van de BOS-impuls wel dwingen om goed na te denken over alle mogelijkheden bij het project, de doelstellingen die behaald moeten worden en de manier waarop projecten ingericht en uitgevoerd worden. Verder werd de langere looptijd gewaardeerd. De verantwoordingsplicht van BOS wordt als meer belastend ervaren, maar ook geprezen omdat het stimuleert tot het stellen van streefdoelen en het

maken van afwegingen hierin. Gemeenten blijken nog veel moeite mee te hebben met een dergelijk resultaatgerichte benadering. Er blijkt een grote behoefte te zijn aan aanvullende financiering voor de ondersteuning van sportverenigingen en vrijwilligers en aan activiteiten en financiering met een structureel karakter.

Referenties

- Bakker, I., S. de Vries, N. Bekkema, M. Klein Velderman & M. Hopman-Rock (2007). *Evaluatie van de BOS-impuls: verkennend onderzoek met betrekking tot de achterstandsgebieden leefbaarheid, sociale samenhang en overlast en tevredenheid, samenwerking en continuering*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Dorgelo, A., M. Stiggelbout & G. Molleman (2008). *BOS-projecten in de krachtwijken. Lessen voor een succesvolle aanpak van Buurt- Onderwijs en Sport- (BOS-)projecten op het thema overgewicht*, Woerden: NIGZ.
- Hostmann, S., P. Kreijen, R. Sarizeybek & Y. van Teulingen (2010). *Monitor Breedtesportimpuls en BOS-impuls*, Utrecht: Berenschot.
- Hoyn, J., Halewijn, G., Kemper, F. & Hoekman, R. (2008). *Lokaal sportbeleid de maat genomen*, Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB).
- Hoyn, J., C. Roques en G. Halewijn (2007). *Inventarisatie BOS-impuls. Analyse van de input van BOS-impulsprojecten*, Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- Marktplan Adviesgroep BV (2001). *Het vertrekpunt van de breedtesportimpuls voor gemeenten en bonden in 1999*, Bussum/ Den Haag: Marktplan Adviesgroep B.V./ Ministerie van VWS.
- Marktplan Adviesgroep BV (2002). *Tussenstand breedtesportimpuls voor gemeenten en bonden in 2002. 1-meting evaluatieonderzoek breedtesportimpuls*, Bussum/ Den Haag: Marktplan Adviesgroep B.V./ Ministerie van VWS.
- Marktplan (2005). *Tussenstand breedtesportimpuls voor gemeenten, provincies en bonden in 2004. 2-meting evaluatieonderzoek breedtesportimpuls*, Bussum/ Den Haag: Marktplan Adviesgroep B.V./ Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2004). *Bos-impuls. Stimulans voor samenwerking buurt, onderwijs en sport*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006). *BOS-impuls. Tijdelijke stimuleringsregeling buurt, onderwijs en sport*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Teulingen, Y. van (2007). *Rapportage monitor 1^e en 2^e tranche tijdelijke stimuleringsregeling buurt, onderwijs en sport*, Utrecht: Berenschot.
- <http://www.bosimpuls.nl/>.
- <http://www.breedtesportimpuls.nl>.
- <http://www.menukaartsportenbewegen.nl>.

3.2.5 Stimuleringsregeling multifunctionele (sport)accommodaties

Op 22 april 2006 is de regeling *Stimulering aanpassing huisvesting brede scholen en aanpassing sportaccommodaties in verband met multifunctioneel gebruik* in werking getreden (OCW, 2006). De regeling was een eenmalige kwaliteitsimpuls die gemeenten in staat stelde aanpassingen aan gebouwen te realiseren om deze geschikt(er) te maken voor multifunctioneel gebruik, met als doel een meer samenhangend aanbod te creëren voor jeugd en wijkbewoners op het gebied van onderwijs, opvang, sport, cultuur en wijkvoorzieningen.

Planning en budget

VWS en OCW hebben de beschikbare gelden voor ‘huisvesting brede scholen en sportaccommodaties’ gecombineerd. In totaal was voor 2006-2007 € 46 miljoen beschikbaar waarvan € 36 miljoen bestemd voor brede scholen en € 10 miljoen voor sportaccommodaties. Als gevolg van een aantal gehonoreerde bezwaren is in 2007 aanvullend € 320.000 uitgekeerd.

Voortgang en realisatie

Aanvragen voor de regeling konden tot 1 juli 2006 worden ingediend. Er zijn voor € 80 miljoen aan aanvragen voor de sportaccommodaties binnengekomen. Er zijn 39 aanvragen toegewezen. Van de 346 aanvragen zijn er derhalve 307 afgewezen. Er is bezwaar aangetekend door een handvol gemeenten.

In 2009 heeft OCW voor het onderdeel brede scholen een vervolg kunnen geven aan de succesvolle stimuleringsimpuls door het uitschrijven van een nieuwe regeling *Stimulering aanpassing huisvesting brede scholen 2009* (OCW, 2008).⁷³

In het Wetgevingsoverleg Sport van 7 december 2009 is toegezegd dat de staatssecretaris Bussemaker met de VNG en de VSG in overleg zal treden over hoe een nulmeting omtrent de staat van de sportinfrastructuur (sportfaciliteiten/accommodaties) in gemeenten/wijken kan worden uitgevoerd in 2010.

Begin 2011 heeft het Mulier Instituut in opdracht van het ministerie van VWS een quickscanonderzoek uitgevoerd naar sportaccommodaties in Nederland (Hoekman e.a., 2011). In het rapport wordt een overzicht gegeven van de huidige kennis over sportaccommodaties, sportorganisaties en accommodatiegebruikende burgers, alsmede op de thans aanwezige kennislacunes. Daarnaast is aandacht voor toekomstverkenningen over de ruimte voor sport, waarbij geconcludeerd wordt dat de prognoses vooral uitgaan van bevolkingsontwikkelingen (met als gevolg groeiende behoefte in steden) en het nog onduidelijk is in hoeverre dergelijke voorspellingsmodellen aansluiten bij actuele ontwikkelingen in de sport. Aanbevolen wordt om te bezien in hoeverre voorspellingen uit het verleden accuraat zijn geweest, zodat hier lering uit kan worden getrokken voor nieuwe toekomstprognoses voor de ruimte voor sport. Op basis van de uitgevoerde quickscan is een onderzoeksagenda voorgesteld. Hierin wordt onder andere aandacht gevraagd voor het tegengaan van huidige versnippering van gegevens over accommodatiegegevens, het verkennen van de mogelijkheid om te komen tot voor beleid bruikbare kengetallen (ontwikkeling van een sportieve ruimtenorm), beter bundelen en verspreiden van kennis over beleids- en beheersmatige vraagstukken (verzelfstandiging, multifunctioneel gebruik), alsmede het ontwikkelen van *tools* voor de segmentering van sportorganisaties voor mogelijke uitvoerende rol bij het ‘veilig sporten in de buurt’.

Referenties

- Hoekman, R., D. Collard & A. Cevaal (verwacht in 2011), *Sportinfrastructuur in Nederland: quickscan sportaccommodaties en sportorganisaties* (voorlopige titel), 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

⁷³ Hiervoor kwamen ook sportaccommodaties binnen de brede school in aanmerking.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2006). *Regeling stimulering aanpassing huisvesting brede scholen en aanpassing sportaccommodaties in verband met multifunctioneel gebruik*, Den Haag: Ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2009). *Regeling voor het stimuleren en aanpassen van huisvesting tot brede scholen*, Den Haag: Ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2008*, Den Haag: Ministerie van OCW.

3.3 Gehandicaptensport

De sportdeelname van mensen met een handicap blijft achter in vergelijking tot die van mensen zonder handicap. Het huidige beleid is erop gericht om een grotere sportdeelname bij mensen met een handicap te bewerkstelligen, omdat het kabinet sport en beweging voor de gezondheid, participatie en integratie van deze mensen juist van grote toegevoegde waarde acht. De aandacht wordt gericht op jeugd en op instellingen waar mensen wonen met een verstandelijke beperking. Waar mogelijk, wil het kabinet (sterke) sportverenigingen inzetten om het sportaanbod voor gehandicapten te verzorgen (KvS'07). Voor wat betreft het beleid voor de gehandicaptensport werkt VWS intern samen met de directie Maatschappelijke Ondersteuning en de directie Langdurige Zorg.

Resultaatafspraken

- In 2010 is het aantal mensen met een beperking binnen de georganiseerde sport toegenomen met 5 procent (TvS'05, p37).
- In 2010 voeren alle zorg- en dagvoorzieningen voor mensen met een verstandelijke handicap actief beleid ter stimulering van een actieve en gezonde leefstijl van hun bewoners (KvS'07, p15).

Planning en budget

In tabel 3.26 en 3.27 zijn de geraamde respectievelijk de gerealiseerde uitgaven met betrekking tot het programma Gehandicaptensport weergegeven. Uit de tabellen blijkt dat er tot en met 2010 € 0,5 miljoen meer gerealiseerd is (€ 12,7 mln), dan oorspronkelijk was geraamd (€ 12,2 mln).

Tabel 3.26 Geraamde uitgaven programma Gehandicaptensport (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	2012	Totaal
Gehandicaptensport	2,1	2,6	2,5	2,5	2,5	12,2	3,7	3,0	18,9
Totaal	2,1	2,6	2,5	2,5	2,5	12,2	3,7	3,0	18,9

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 3.27 Gerealiseerde uitgaven programma Gehandicaptensport (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Instellingsubsidie Nebas en later GN	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	5,0
Organisatorische Integratie	0,5	0,6	0,2	0,2		1,5
Vervoersregeling	0,6	0,3		0,4	0,6	1,8
Uitdagend sportaanbod NOC★NSF			0,2	0,5	0,6	1,4
Woonvoorzieningen en Speciaal onderwijs*				1,2	1,2	2,4
Kader					0,2	0,2
Overig	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1	0,5
Totaal	2,0	1,9	1,7	3,3	3,8	12,7

* 'Woonvoorzieningen' heeft betrekking op het programma *Zo kan het ook!*, Speciaal Onderwijs op het programma *Special Heroes*.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Met ingang van 2009 is een deel van de instellingsubsidie ook bestemd voor de uitvoering van het werkprogramma 'Woonvoorzieningen en Speciaal Onderwijs'. Begin 2010 is de subsidieaanvraag voor 2010-2011 van € 500.000 aan NOC★NSF en Gehandicaptensport Nederland toegekend. Dit was oorspronkelijk voor de periode 2008-2010 en is dus vertraagd.

Voortgang en realisatie

Sportdeelname mensen met een handicap

Het Mulier Instituut heeft in 2008 de nulmeting uitgevoerd voor de eerste resultaatafspraken (aantal mensen met beperking binnen de georganiseerde sport). Uit deze meting bleek dat de sportdeelname van mensen met een beperking de laatste jaren was toegenomen, maar dat de sportparticipatie van mensen met een lichamelijke handicap nog steeds achterblijft bij die van mensen zonder handicap.⁷⁴ De 1-meting staat gepland in 2011. Over de exacte planning zijn de betrokken partijen nog in overleg. De gegevens zijn in 2012 beschikbaar.

Project Organisatorische Integratie

Het project 'Organisatorische Integratie' is in 2000 gestart en formeel in april 2008 afgerond met de overdracht van de verantwoordelijkheid voor de gehandicaptensport binnen de georganiseerde sport van Gehandicaptensport Nederland aan NOC★NSF. Op dat moment hadden 31 bonden het overdrachtsdocument met Gehandicaptensport Nederland getekend en waren negen bonden nog met het proces bezig. Eind 2008 waren een zevental bonden nog niet gestart.⁷⁵ In 2009 hebben deze bonden en nog enkele niet-geïntegreerde bonden afspraken

⁷⁴ Uit het onderzoek blijkt dat 82 procent van de personen zonder handicap (bevolking van zes jaar en ouder) de afgelopen twaalf maanden aan sport heeft gedaan. Voor de licht gehandicapte mensen was dit percentage 61 procent en voor de matig of ernstig gehandicapte personen 49 procent. De verschillen zijn in de afgelopen jaren niet kleiner geworden. Ook blijven er grote verschillen bestaan tussen gehandicapten en niet gehandicapten wat betreft lidmaatschap van sportverenigingen (geen handicap: 44%, licht gehandicapt: 25% en matig of ernstig gehandicapt (13%) (Van Lindert, e.a., 2008. Bron: SCP (AVO 2003 en 2007)).

⁷⁵ Dat waren de Koninklijke Nederlandse Zwem Bond, het Watersportverbond, de Nederlandse Badminton Bond, Nederlandse Bowling Federatie, Nederlandse Onderwatersportbond, Koninklijke Nederlandse Schutters Associatie en de Nederlandse Curling Bond.

gemaakt met Gehandicaptensport Nederland over wanneer de organisatorische integratie gerealiseerd zou moeten zijn. Dit zijn bijvoorbeeld de NKBV en een tweede traject bij de KNHB, waaronder het rolstoelhockey. Tabel 3.28 geeft dit weer.

Tabel 3.28 Afspraken realisatie organisatorische integratie 2010

Sportbond (tak van sport)	Datum	Gerealiseerd?
KNZB (zwemmen)	15 augustus 2010	Nee
Watersportverbond (zeilen)	30 juni 2010	Ja
NBB (badminton)	30 juni 2010	Ja
KNHB (Rolstoelhockey)	1 oktober 2010	Ja
KNBSB (Honk- en softbal)	1 augustus 2010	Ja
NBB (bridge)	1 juli 2010	Ja
NCB (curling)	1 september 2010	Nee
OWB (duiksport)	1 augustus 2010	Ja

Bron: Gehandicaptensport Nederland, 2010

Inmiddels hebben 43 bonden getekend en zijn de KNZB en de NCB nog bezig. Zij hadden toegezegd om de organisatorische integratie op 15 augustus 2010 (KNZB) en op 1 september 2010 (NCB) gerealiseerd te hebben. Voor beide bonden is dat niet gelukt. Er is meer tijd nodig dan vooraf ingeschat was. Streefdatum voor de KNZB werd 31 maart 2011 en voor de NCB oktober 2010. VWS heeft met de KNZB en de NCB in het najaar van 2010 overleg gevoerd over de te ondertekenen teksten in het overdrachtsdocument. De organisatorische integratie is bij beide bonden tot op heden nog niet officieel gerealiseerd.

In 2010/2011 voert het Mulier Instituut, in opdracht van Gehandicaptensport Nederland, een tweeledig onderzoek uit naar de stand van zaken met betrekking tot het proces van de organisatorische integratie van de gehandicaptensport bij de betrokken sportbonden. Hierbij komen factoren aan de orde die eventuele verschillen aangeven tussen de diverse sportbonden en hun ondersteuningsbehoefte voor de toekomst. De resultaten van het onderzoek en de geformuleerde aanbevelingen worden gepresenteerd tijdens het tweede landelijke congres 'Sport en Handicap' dat Gehandicaptensport Nederland op 22 september 2011 organiseert.

Special Heroes

Special Heroes is een sportstimuleringsprogramma waarbij leerlingen binnen het speciaal onderwijs via een gefaseerde aanpak op brede schaal kennis kunnen maken met diverse sport- en bewegingsvormen zowel binnenschools, naschools en buitenschools. Noodzaak om dit sportstimuleringsprogramma te starten komt onder andere door het feit dat lichamelijk gehandicapte kinderen wat betreft lidmaatschap van een sportvereniging achterstand vertonen ten opzicht van kinderen die niet gehandicapt zijn (geen handicap: 61%, licht gehandicapt: 53% en matig of ernstig gehandicapt: 46% (Van Lindert e.a., 2008. Bron: SCP (AVO 2003 en 2007)). Het uiteindelijke doel van het programma is om een structurele verankering van sport en bewegen te realiseren op alle scholen binnen het speciaal onderwijs. De succesvolle pilot Special Heroes die in Groot Gelre is uitgevoerd, dient hierbij als leidraad. Binnen het programma Special Heroes ligt de focus voornamelijk op het ondersteunen van de Landelijke Vereniging voor Cluster 3 scholen met als doel om Special Heroes landelijk in te

bedden bij alle cluster 3-scholen.⁷⁶ Het streven is om ook binnen cluster 1 pilotprojecten te starten. Uiteindelijk doel is om alle scholen uit dit cluster bij Special Heroes te betrekken. Binnen de clusters 2 en 4 zullen er op termijn ook pilotprojecten georganiseerd worden.

Het programma Special Heroes heeft als concrete doelstelling dat 24 Regionale Expertise Centra (REC's) jeugdsport inbedden bij in totaal 166 scholen. Hiermee wordt 55 procent van het totaal aantal kinderen in het speciaal onderwijs bereikt. Ook richt men zich op de kinderen met een handicap of met gedragsproblemen (zoals ADHD of autisme) in het reguliere onderwijs. Daarnaast gaat Gehandicaptensport Nederland een nauwe samenwerking met gemeenten aan om afspraken te maken over bijvoorbeeld de inzet van combinatiefunctionarissen en het vervoer.

NOC*NSF verzorgt binnen Special Heroes de realisatie van (nieuw) aangepast sportaanbod. Uit de eerste realisatiecijfers (in de periode van september 2009 tot en met december 2010) blijkt dat in cluster 3 in totaal 174 scholen zijn benaderd, waarvan er 116 actief zijn gestart met Special Heroes. Daarnaast hebben nog eens 13 scholen de intentie om te starten met het project. Van de 21.206 leerlingen van de aan Special Heroes deelnemende scholen hebben er tot en met december 2010 4.369 aan Special Heroes deelgenomen (20%). Verwachting is dat dit percentage in de eerste helft van 2011 snel zal oplopen. Binnen cluster 4 starten in januari 2011 een negental scholen met Special Heroes. Ook de clusters 1 en 2 starten in januari 2011 starten met het programma.

Special Heroes wordt gemonitord door het Mulier Instituut. De resultaten van de nulmeting zullen in de zomer van 2011 beschikbaar zijn. De eindmeting vindt in 2012 plaats.

Stimuleringsbeleid zorg- en dagvoorzieningen: *Zo kan het ook!*

In 2009 is het beweegstimuleringsprogramma *Zo kan het ook!* gestart. Uitgangspunt is het programma bij 25 tot 30 instellingen te introduceren. Gehandicaptensport Nederland stelt zich ten doel in de periode 2009 tot 2012 de volgende resultaten te behalen met het programma *Zo kan het ook!*:

1. In 2012 voeren alle woon- (en dag)voorzieningen voor mensen met een verstandelijke handicap een actief beleid ter stimulering van een actieve leefstijl en sport en bewegen door hun bewoners (en bezoekers) en/of is de problematiek en de mogelijke oplossingen onder hun aandacht gebracht;
2. Op regionaal niveau is sprake van een structureel beweeg- en sportaanbod dat toegankelijk is voor mensen met een verstandelijke handicap vanuit 25 tot 30 woonvoorzieningen;
3. Bij tenminste tien pilots vormt wetenschappelijk onderzoek een integraal onderdeel van de interventie.

⁷⁶ Cluster 1: (meervoudig) visueel gehandicapte kinderen. Cluster 2: (meervoudig) auditief gehandicapte kinderen. Cluster 3: (meervoudig) lichamelijk gehandicapte en/of verstandelijk gehandicapte kinderen. Cluster 4: zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig zieke kinderen anders dan met een lichamelijke handicap en kinderen van pedologische instituten.

Het traject verloopt volgens schema. De resultaten met betrekking tot de 25-30 woonvoorzieningen die structureel sport- en beweegaanbod hebben zijn goed. In het voorjaar van 2010 hebben nagenoeg alle instellingen aan de randvoorwaarden voldaan.⁷⁷

Uit een in 2010 gehouden nulmeting blijkt onder andere dat de lage sport- en beweegdeelname voor een groot deel van de cliënten geldt (Van den Dool e.a., 2010). De meeste zorginstellingen hebben wel voorzieningen, faciliteiten en beleidsplannen maar de daadwerkelijke deelname door cliënten blijft achter. Bij de bewoners van de intramurale instellingen is de deelname nog wat lager. Deze groep is ook het beste te vergelijken met de cliënten van de deelnemende instellingen aan *Zo kan het ook!*. Bijna alle woonlocaties en organisaties⁷⁸ geven aan dat cliënten deelnemen aan sport en bewegen in de vrije tijd en in therapeutisch verband. Bij 22 procent van de woonlocaties doet vrijwel iedere cliënt meedoet aan sport in de vrije tijd. Bij de helft van de locaties doet meer dan de helft van de cliënten aan sport in de vrije tijd. Compensatie met sport en bewegen in therapeutisch verband lijkt er niet te zijn; in twee vijfde van de woonlocaties vindt deze bewegvorm niet plaats.

Een derde van de woonlocaties geeft aan dat er geen beleid is voor sporten en bewegen in de vrije tijd of in therapeutisch verband. Voor de helft van de cliënten is bij de locaties sporten en bewegen in een persoonlijk zorgplan vastgelegd. Dat de aandacht voor sporten en bewegen niet optimaal is, blijkt ook uit het beperkte aantal woonlocaties dat een specifiek budget voor dit onderwerp in haar begroting heeft opgenomen (18%). Weinig woonlocaties of organisaties hebben mensen in dienst die verantwoordelijk zijn voor het sporten in de vrije tijd. Veel meer personele aandacht bestaat voor het bewegen en sporten in therapeutisch verband. De woonlocaties vinden het draagvlak onder het personeel voor sporten en bewegen goed (62% goed of zeer goed). Bij de directies is het draagvlak minder goed (48% goed of zeer goed).

Ondanks de beperkingen is 63 procent van de woonlocaties tevreden over de deelname van cliënten aan sporten en bewegen in zowel de vrije tijd als in therapeutisch verband. Voor de organisaties geldt een vergelijkbaar percentage. Knelpunten bij de implementatie blijken onder andere aanwezig op het gebied van beschikbaarheid van voldoende bekwaam personeel en vrijwilligers, de toeleiding van cliënten naar sportverenigingen, het realiseren van cultuurveranderingen bij het personeel van de instellingen om sport en bewegen op het programma te krijgen, de daarbij horende motivatie van het personeel, vervoersproblemen en tekort aan financiële middelen. Ook de motivatie van cliënten om te gaan sporten en bewegen speelt een rol. Het monitoringtraject eindigt in juni 2012 met een eindmeting.

⁷⁷ Zoals deelname aan monitortraject, in functie zijn van projectleider.

⁷⁸ Woonlocaties: vragen zijn gesteld aan de uitvoerders (deskundigen op het gebied van sport en bewegen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoer van het beleid) op individuele locaties. Organisaties: vragen zijn gesteld aan (beleids)medewerkers/makers van de overkoepelende instellingen.

Vervoersregeling gehandicapte (team)sporters

VWS werkt in samenwerking met Gehandicaptensport Nederland en het Fonds Gehandicaptensport aan een structurele financiering van de 'Vervoersregeling voor gehandicapte (team)sporters'.⁷⁹ Het ministerie van VWS, Fonds Gehandicaptensport en Gehandicaptensport Nederland hebben uitgesproken dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is om de kwaliteit van het vervoer voor gehandicapte teamsporters te waarborgen. Het Fonds Gehandicaptensport heeft de uitvoering en het beheer van deze regeling per 1 januari 2009 overgenomen.. Doelstelling is om binnen vijf jaar tot een financieringsstroom te komen, waarbij de benodigde middelen voor het vervoer volledig afkomstig zijn uit de jaarlijkse collecte van het fonds. De eerste vijf jaar zal VWS financiële ondersteuning bieden. Afgesproken is dat medio 2012 de vervoersregeling geëvalueerd wordt met het doel om vast te stellen onder welke voorwaarden de regeling kan worden voortgezet.

Referenties

- Dool, R. van den, M. de Jong, A. Cevaal & D. Collard (2010). *Monitor Zo kan het ook! Bewegestimuleringsprogramma voor mensen met een verstandelijke handicap, de startsituatie*, Nieuwegein/ 's-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Gehandicaptensport Nederland (2008). *Sporters onder sporters. Speciale uitgave: 8 jaar Organisatorische Integratie belicht (2000-2008), Sloteditie*, Bunnik: Gehandicaptensport Nederland.
- Gehandicaptensport Nederland (2010). *Tussenevaluatie Special Heroes augustus 2010*, Bunnik: Gehandicaptensport Nederland.
- Lindert, C. van, M. de Jong & R. van den Dool (2008). *(On)beperkt sportief. Monitor sportdeelname van mensen met een handicap 2008*, 's-Hertogenbosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- NOC*NSF (en Gehandicaptensport Nederland) (2008). *Uitdagend sportaanbod voor gehandicapten binnen de reguliere sport*, Arnhem/ Bunnik: NOC*NSF/ Gehandicaptensport Nederland.
- <http://gehandicaptensport.nl/special-heroes>.
- <http://zokanhetook.gehandicaptensport.nl/>.

3.4 Sportiviteit en respect⁸⁰

Het kabinet acht het van belang dat de aandacht voor waarden en normen in de samenleving niet verslapt. Fair Play als grondregel, respect voor elkaar als medespeler en tegenstander, accepteren van groepsnormen en zich gebonden voelen door de spelregels van de sport vormden in de geëvalueerde periode relevante aspecten (TvS'05).

⁷⁹ Met name voor teamsporters voldoet het Valysvervoer niet in termen van het tijdig aanwezig kunnen zijn. Middels de 'Vervoersregeling voor gehandicapte (team)sporters' kunnen de sporters rechtstreeks van A naar B.

⁸⁰ In *Tijd voor sport* zijn deze programma's onder de titel 'Versterken waarden en normen door sport' geïntroduceerd.

Onder de noemer 'Sportiviteit en respect' vallen de vier thema's 'Gedragcode sportiviteit en respect', 'Homo-emancipatie', 'Vrouwenemancipatie' en 'Masterplan Arbitrage'. Tevens is er aandacht voor het onderwerp 'Seksuele intimidatie'.

Planning en budget

Uit de tabellen 3.29 en 3.30 blijkt dat de geraamde en gerealiseerde uitgaven betreffende het programma 'Sportiviteit en respect' voor de periode 2006-2010 overeenkomen. Het extra budget dat in 2007 was toegekend (van totaal € 1,7 miljoen) was volledig bestemd voor het 'Masterplan Arbitrage'. De intensivering uit *De kracht van sport* is ingezet op de uitbreiding van het 'Masterplan Arbitrage', 'Homo-emancipatie', 'Vrouwenemancipatie', 'Seksuele intimidatie', 'Supporters' (Stichting Meer dan Voetbal), 'Overig' (Nederlandse Sport Alliantie) en in latere jaren ook voor 'Samen voor Sportiviteit en Respect'. Daar is ook het extra budget van € 0,2 miljoen in 2010 naar toe gegaan.

Tabel 3.29 Geraamde uitgaven programma 'Sportiviteit en respect' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Tijd voor sport	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	6,5
Extra budget		0,2	0,5	0,5	0,5	1,7
Intensivering De kracht van sport			1,0	1,0	1,0	3,0
Extra budget					0,2	0,2
Totaal	1,3	1,5	2,8	2,8	3,0	11,4

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 3.30 Gerealiseerde uitgaven programma 'Sportiviteit en respect' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Samen voor sportiviteit en respect				0,5	0,8	1,3
Homo-emancipatie			0,1	0,3	0,8	1,2
Vrouwenemancipatie				0,3	0,1	0,4
Masterplan Arbitrage	0,9	1,0	1,0	1,4	0,9	5,2
Supporters*	0,4	0,4	0,3	0,4	0,2	1,6
Overig	0,1		0,8	0,7	0,2	1,7
Totaal	1,4	1,4	2,2	3,6	2,9	11,4

* De totale gerealiseerde uitgaven (2006-2010) in duizenden euro's bedragen wat betreft supporters: Voetbalbeleving in het stadion (KNVB)(€781), Supportersbeleid (SOVS)(€122), Politie/voetbalvandalisme (BZK)(€9), Landelijk Infopunt Supporters (LIS)(€277), Stichting Meer dan Voetbal (€420).

Bron: Opgave directie Sport, VWS

3.4.1 Samen voor Sportiviteit en Respect

Sportiviteit en respect waren in *Tijd voor sport* essentiële begrippen in de sport en droegen volgens de nota bij aan een positieve sportbeoefening. Het kabinet gaf aan graag te zien dat alle sportbonden en supportersverenigingen met hun leden afspraken maken over regels voor goed gedrag in de sport (TVS'05, p43).

In de nota *De kracht van sport* is aangegeven dat het sportbeleid inzet op een gezonde, sportieve en (sociaal) veilige omgeving. Ook daarmee wordt de sport, van binnenuit, versterkt. Negatieve verschijnselen die zich vanuit de maatschappij voordoen, zoals beschreven in het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) *Een gele kaart voor de sport*, gaan niet aan de sport voorbij, maar kunnen vanwege de sport-eigen waarden en het sociale verband juist in de sport goed worden aangepakt. Met, naar verwachting, een gunstige uitstraling naar andere delen van de samenleving (KvS'07).

In 2008 verscheen als vervolg de SCP-publicatie *Weinig over de schreef, een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport* (Tiessen-Raaphorst e.a., 2008). Uit de resultaten blijkt dat ruim een kwart (26%) van de Nederlanders tijdens het sporten in de afgelopen twaalf maanden één of meerdere vormen van onwenselijk gedrag heeft waargenomen (getuige) of zelf ondergaan (slachtoffer). Van deze groep was 89 procent getuige van onwenselijk gedrag en 11 procent slachtoffer. Ook blijkt dat Nederlanders vinden dat onwenselijk gedrag minder vaak in de amateursport (75%) voorkomt dan rond het betaald voetbal (86%), op straat (86%) en tijdens het uitgaan (83%). Van de Nederlanders van twaalf jaar en ouder blijkt circa 12 procent verbaal geweld heeft meegemaakt in de sport. Lichamelijk geweld (6%), seksuele intimidatie (1%) en geluidsoverlast (1%) komen in en rondom de sport minder vaak voor. Voetballers (43%) en andere teamsporters (29%) hebben vaker negatieve ervaringen in vergelijking met andere sporters (19%). Ook wanneer men in verenigingsverband (27%) sport, heeft men vaker iets meegemaakt dan in een commercieel sportcentrum (15%). Tot slot blijkt ook dat mensen die stoppen met sport dit vaak doen om een reden in de privésfeer. Ook toeschouwers van amateursport stoppen meestal om privéredenen met het bezoeken van wedstrijden. Het blijkt wel zo te zijn dat teveel agressie voor voetbaltoeschouwers (8%) vaker een reden is tot stoppen dan bij toeschouwers van andere amateursporten (3%). Voor 13 procent van de getuigen en slachtoffers is die eigen ervaring wel reden om te stoppen met het deelnemen als sporter, vrijwilliger of toeschouwer. Als belangrijkste aanbeveling wordt gesteld dat de sportsector op het gebied van onwenselijk gedrag meer aandacht moet besteden aan de preventie, de sanctionering en de beeldvorming. Deze aanbevelingen zijn het vertrekpunt geweest bij het bepalen van de verdere aanpak.

Resultaatafspraken

- In 2008 hebben alle sportbonden en supportersverenigingen met hun leden afspraken gemaakt over regels voor goed gedrag in de sport (TvS'05, p38).

Doelstellingen afkomstig uit de subsidieaanvraag voor 'Samen voor Sportiviteit en Respect' (maart 2009):

- Terugbrengen van het percentage Nederlanders van twaalf jaar of ouder dat – als slachtoffer of als getuige – daadwerkelijk onwenselijk gedrag in de sport heeft meegemaakt van 20 procent (2008) naar 15 procent in 2012.
- Terugbrengen van het percentage Nederlanders van twaalf jaar of ouder dat denkt dat onwenselijk gedrag in de amateursport (heel) veel voorkomt van 75 procent (2008) naar maximaal 50 procent in 2012.
- Terugbrengen van het percentage waarbij besturen niets ondernemen in het geval van ontvangen klachten van 16 procent (2008) naar 6 procent in 2012.
- Thema sportiviteit en respect steviger verankeren in kaderopleidingen en spel- en gedragsregels.

Planning en budget

De gerealiseerde uitgaven voor het beleidsonderdeel ‘Samen voor Sportiviteit en Respect’ bedragen voor de periode 2009-2010 € 1,3 miljoen (zie tabel 3.30).

De looptijd van ‘Samen voor Sportiviteit en Respect’ heeft betrekking op de periode 2009 tot en met 2011. De evaluatie zal in het voorjaar van 2012 gereed zijn.

Voortgang en realisatie

NOC*NSF, de KNVB, KNHB, KNKV en Stichting Meer dan Voetbal hebben in maart 2009 een subsidieaanvraag voor de gezamenlijke aanpak ter bevordering van sportiviteit en respect op en rondom het sportveld ingediend (‘Samen voor Sportiviteit en Respect’). Het project is in de zomer van 2009 gestart. Het project kent een aanpak op drie niveaus:

- Niveau 1 is gericht op het realiseren van een mentaliteits- en attitudeverandering onder sportbestuurders in alle lagen van de sport.
- Niveau 2 is direct gericht op het terugdringen van onwenselijk gedrag op en rondom het sportveld.
- Op het derde niveau geven de betrokken bonden invulling aan hun sportspecifieke aanpak. De betrokken bonden kunnen hiervoor een individuele aanvraag indienen bij het ministerie van VWS.⁸¹

In lijn met de hiervoor geformuleerde gezamenlijke aanpak is een tweetal deelprogramma's benoemd:

1. ‘Samen voor mentaliteitsverandering in de sport’. Doel van dit deelprogramma is het op gang brengen van een mentaliteitsverandering onder sportbestuurders, teneinde hen te mobiliseren om het thema sportiviteit en respect hoog op de agenda te krijgen en te houden en hen zo in staat stellen wenselijk gedrag op en rondom het sportveld te bevorderen.
2. ‘Samen voor kennis en kwaliteit’. Dit deelprogramma heeft als doel het op gang brengen van een gedragsverandering in de sport door het thema sportiviteit en respect steviger te verankeren in kaderopleidingen en spel- en gedragsregels.

In het voorjaar van 2010 is een manifest op bestuurdersniveau opgesteld. Het manifest is ondertekend door elf sportbonden en is in september 2010 aangeboden aan de directeur-generaal van VWS Paul Huijts.

⁸¹ Om in aanmerking te komen voor deze bijdrage zijn echter de volgende criteria opgesteld: 1. Bonden onderschrijven het Manifest ‘Samen voor Sportiviteit & Respect’. 2. Bonden stellen de door haar ontwikkelde producten en diensten ter bevordering van Sportiviteit & Respect ten dienste van het geheel. 3. Bonden die volgens de sterrensystematiek van NOC*NSF zijn aangeduid als ‘3-sterrenbond’ helpen andere sportbonden. 4. Bonden dienen een (meerjaren)aanvraag in op basis van een concreet Plan van Aanpak, inclusief begroting. 5. De totale begroting bestaat voor minimaal 35% uit eigen middelen (maximaal 65% VWS). 6. De aan te vragen projecten/activiteiten hebben draagvlak vanuit de gehele organisatie. 7. De aan te vragen projecten/activiteiten per bond richten zich op de bondspecifieke uitwerking en implementatie van producten en diensten die voortkomen uit of in lijn zijn met deelprogramma 2. 8. De aan te vragen projecten/activiteiten worden uitgevoerd in lijn met de gezamenlijke aanpak van deelprogramma 1 en 2.

Deelprogramma I is succesvol afgerond met het aanbieden van het manifest aan Paul Huijts. De bonden zijn gekomen tot een gezamenlijke definitie van sportiviteit en respect, het speelveld en de vier rollen van de bestuurders zijn gedefinieerd. Bovendien zijn een aantal conclusies getrokken zoals het belang van het inbedden van rituelen in het beleid en het belang van spelregelkennis bij de oudste jeugd. Daarnaast hebben de deelnemende bonden een actieplan opgesteld naar aanleiding van hun subsidieaanvraag. De samenwerking tussen de bonden blijkt het grootste winstpunt te zijn. In 2011 wil men gezamenlijk een generiek opleidingsplan sportiviteit en respect voor trainers en coaches invullen, een cursus weerbaarheid voor scheidsrechters en een module sportief besturen voor bestuurders opzetten. Daarnaast wil men een gezamenlijke theatertour sportief coachen realiseren, een 'webportal Samen voor sportiviteit en respect' opzetten en invullen en een informatiebox vullen (als naslagmogelijkheid voor de deelnemende bonden).

Als motor voor de realisatie van het programma 'Samen voor Sportiviteit en Respect' is een regiegroep gevormd die bestaat uit vertegenwoordigers van NOC*NSF, Stichting Meer dan Voetbal, Masterplan Arbitrage en de deelnemende bonden. De coördinatie van het programma ligt in handen van de KNHB.

In het voorjaar van 2010 is een uitgebreid onderzoeksplan in gang gezet. Er worden effectmetingen van het totale programma gedaan (vier deelonderzoeken⁸²), alsmede metingen per sporttak. In diverse focusgroep-sessies met de geïnterviewde sleutelfiguren van de betrokken bonden worden de specifieke uitkomsten en knelpunten besproken.

Uit onderzoek naar beeldvorming van het Nederlandse publiek omtrent het voorkomen van onwenselijk gedrag in de sport blijkt dat bijna alle Nederlanders van mening zijn dat de agressie in de maatschappij de laatste jaren is toegenomen en dat die toenemende agressie in de samenleving ook leidt tot toenemende agressie in de amateursport (Van Kalmthout & Van der Werf, 2011). Drie kwart van de Nederlanders heeft in de afgelopen twaalf maanden als getuige en/of als slachtoffer één of meer vormen van onwenselijk gedrag meegemaakt. Voor de sport is dit percentage 16 procent. De beeldvorming over onwenselijk gedrag in de sport is vaak negatiever dan de werkelijke incidentiecijfers laten zien.

Tevens is in kaart gebracht welke spel- en gedragsregels naar de ervaring van de interne experts remmend zijn voor sportiviteit en respect en welke spel- en gedragsregels bevorderlijk zijn gebleken (Steenbergen e.a., 2011). In dit onderzoek worden een aantal conclusies geformuleerd over de rol van spelregels en sportiviteit en respect in het algemeen:

- Sportiviteit en respect is een logisch onderdeel van sportbeoefening en spelregels zijn van grote invloed op sportief en respectvol gedrag op de Nederlandse sportvelden;
- De Nederlandse sportbonden kunnen nog nadrukkelijker gebruik maken van spelregels om sportief en respectvol gedrag op de Nederlandse sportvelden te stimuleren;
- (Spel)regels worden nog te vaak als negatief opgevat;

⁸² 1. Beeldvorming bevolking (Van Kalmthout & Van der Werff, 2011). 2. Nulmeting conform onderzoek Masterplan Arbitrage bij de KNBSB en Nevobo (resultaten zomer 2011). 3. Eénmeting bij alle bij het SSR programma betrokken bonden in 2011. 4. Soortgelijke peiling bij het Verenigingspanel als vergelijkingsgroep in 2011.

- Spelregels hebben een dynamisch en flexibel karakter;
- Sportbonden staan een brede visie op sportiviteit en respect voor.

Een belangrijke conclusie is dat sportiviteit en respect in de sport wordt bevorderd door in een eerder stadium in de wedstrijd een lichte straf te geven voor een overtreding. Daardoor zijn de spelers gewaarschuwd en hebben zij een mogelijkheid om zich te herpakken. Dat werkt remmend op het begaan van meer en zwaardere overtredingen.

In het voorjaar van 2012 zal de eindrapportage van de verscheidene deelonderzoeken gereed zijn.

Referenties

- Kalmthout, J. van & H. van der Werff (2011). *Minder klappen, meer applaus? Beeldvorming Nederlands publiek voorkomen onwenselijke gedrag in de sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- NOC*NSF, KNVB, KNHB, KNKV & Stichting Meer dan Voetbal (2009). *Samen voor Sportiviteit & Respect. Subsidieaanpak voor de gezamenlijke aanpak ter bevordering van Sportiviteit & Respect op en rondom het sportveld*, Arnhem: NOC*NSF.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2008). *Persbericht Weinig over de Schreef*, Den Haag: SCP.
- Steenbergen, J., J. Hilhorst, A. van der Sluis & M. Gijsbers (2011). *Samen voor Sportiviteit en Respect. Analyse spel- en gedragsregels*, Nijmegen: Kennispraktijk - voor sport, onderwijs & gezondheid.
- Tiessen-Raaphorst, A. & K. Breedveld (2007). *Een gele kaart voor de sport. Een quick scan naar wenselijke en onwenselijke praktijken in en rondom de breedtesport*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tiessen-Raaphorst, A., J. Lucassen, R. van den Dool & J. van Kalmthout (2008). *Weinig over de schreef. Een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- <http://www.sportiviteitensrespect.nl/>.

3.4.2 Homo-emancipatie

Een belangrijk punt in het sportbeleid is de bijdrage van de sport aan homo-emancipatie. Beleid op dit gebied wordt in *De kracht van sport* aangekondigd en uitgewerkt in de nota *Gewoon homo zijn* (OCW, 2007).

VWS heeft in de afgelopen jaren verschillende, relatief kleine, projecten ondersteund die zich richten op verbetering van het klimaat in sportverenigingen en op agendasetting van de homosport in Nederland en Europa (Raad van Europa). Zo zijn een speciale website, workshop en module voor opleidingen ontwikkeld uit het project van de Nederlandse Culturele Sportbond en Stichting Homosport Nederland (sHN). Daarnaast zijn er verschillende onderzoeksrapporten verschenen waarin de positie en acceptatie van homoseksualiteit in de sport is meegenomen.⁸³

⁸³ *Het gaat om de sport* (Janssens e.a., 2003), *Gewoon doen* (Keuzenkamp e.a., 2006), *Het voordeel van thuis spelen* (Elling, 2007) en *Een gele kaart voor de sport* (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007).

Hieruit blijkt dat de georganiseerde sport niet altijd open staat voor homosporters en dat zij hun geaardheid vaak voor zich houden. Ook zijn homoseksuelen minder vaak geneigd lid te worden van een sportvereniging (OCW, 2007).

Er wordt gestreefd naar een tolerant sportklimaat, waarin op basis van respect en gelijkwaardigheid samen wordt gesport. Hierin moet ook plaats zijn voor homoseksuele sporters.

Maatregelen (OCW, 2007, p43)

- De staatssecretaris van VWS zal de acceptatie van homoseksualiteit in de georganiseerde sport agenderen in het overleg met NOC*NSF. Gewenst doel is een gedragscode;
- VWS zal een bijeenkomst organiseren met de sportbonden en andere partners om goede praktijkvoorbeelden uit te wisselen;
- VWS en OCW dragen zorg dat binnen sportopleidingen aandacht wordt geschonken aan seksuele diversiteit;
- VWS zal in 2008 met de ministeries van Wonen, Wijken en Integratie en Jeugd en Gezin een expertmeeting over homoseksualiteit organiseren met de partners van het programma 'Meedoen alle jeugd door sport'⁸⁴;
- Ambassadeurs worden ingezet ter bevordering van sportiviteit en respect;
- Projecten die een tolerant sportklimaat voor homoseksuelen bevorderen worden ondersteund;
- Het SCP-rapport *Een gele kaart voor de sport* (2007) wordt vervolgd met een verdiepingsonderzoek om meer zicht te verkrijgen op ervaringen uit de praktijk;
- OCW zal een landelijk initiatief van sportorganisaties ondersteunen. Een dergelijke alliantie zal zich richten op de acceptatie van homoseksuelen.

Planning en budget

De totaal gerealiseerde uitgaven vanuit VWS voor het beleidsonderdeel homo-emancipatie bedroegen tussen 2008 en 2010 € 1,2 miljoen (zie tabel 3.30). OCW financiert € 100.000 per jaar voor de periode 2008-2011. Dit budget is vooral bestemd voor de Alliantie 'Gelijkspelen, gewoon homo zijn, óók in de sport'.

Voortgang en realisatie

OCW heeft een coördinerende rol met betrekking tot de nota *Gewoon homo zijn*. VWS neemt het sportdeel voor haar rekening en heeft sHN gevraagd de coördinatie hiervan op zich te nemen. Doel is acceptatie van homoseksualiteit en een veiliger klimaat (op straat, werk, sport) voor homo's. Voorbeeld zijn de zogenaamde *Gay Straight Alliances* (GSA) uit Amerika. In Nederland zijn deze opgericht met de voornaamste landelijke en mainstream partners op vier terreinen, waarvan sport er één is. Voor sport is de 'Alliantie Gelijkspelen' opgericht (was eerder Gelijkspel). De sHN heeft in 2008 het *Uitvoeringsplan homo-emancipatie in de sport* (stichting Homosport Nederland, 2008) opgesteld waarin de bovengenoemde maatregelen zijn uitgewerkt.

⁸⁴ Het programma begon als 'Meedoen Allochtone Jeugd door Sport'. Gaandeweg het programma is de naam veranderd in 'Meedoen Alle Jeugd door Sport'. Verdere uitleg over de wijziging is te vinden bij het beleidsonderdeel 'Meedoen Alle jeugd door Sport'.

Er zijn geen concrete resultaatafspraken gemaakt binnen het beleidsonderdeel homo-emancipatie. Wel is er een achttal maatregelen beschreven. Navolgend wordt kort beschreven hoe deze maatregelen zijn uitgevoerd.

Alliantie

Op donderdag 4 december 2008 hebben staatssecretaris Bussemaker en minister Plasterk (OCW) de aftrap gegeven van het homo-emancipatiebeleid in de sport middels een startbijeenkomst. Deze sportalliantie, genaamd ‘Gelijkspelen, gewoon homo zijn, óók in de sport’, werd getekend door sHN, NOC*NSF, Nederlandse Sport Alliantie (NSA), John Blankestein Foundation (JBF), COC-Nederland en MOVISIE. ‘Gelijkspelen’ zal zich richten op de acceptatie van homoseksualiteit in de sport, onder andere door met partners uitvoering te geven aan de maatregelen uit de kabinetsnota *Gewoon homo zijn* (lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011), het oprichten van een homosportersnetwerk en het ‘Sportersweb Gelijkspelen’.

De verschillende partijen betrokken bij de ‘Alliantie Gelijkspelen’ zetten in op de volgende zwaartepunten:

- sHN verzorgt de coördinatie van de ‘Alliantie Gelijkspelen’. Daarnaast heeft sHN sinds 2009 het ‘Sportersweb Gelijkspelen’ waar sporters kunnen chatten en ervaringen kunnen uitwisselen (www.sportersweb-gelijkspelen.nl). Het sportersweb is het netwerk voor sporters met een homoseksuele, lesbische of biseksuele voorkeur of een transgender identiteit (een netwerk voor ‘LHTB-sporters’ dat nu ruim 230 leden telt).
- NSA is verantwoordelijk voor de opleidingen op scholen (CIOS, ALO) en in de wijk. De website www.tolerantesporters.nl geeft informatie over discriminatie in de sport. Aan de orde komen vragen als: waarom moet er speciaal aandacht besteed worden aan seksuele diversiteit? Wat kan er gedaan worden om discriminatie tijdens het sporten te verminderen? Ook kan er informatie worden gevonden over een workshop die in dit kader gevolgd kan worden. Opleidingen op scholen zijn verder uitgebreid. Met HvA, HvU, USBO, ROC Eindhoven en InHolland wordt inmiddels gesproken over gastcolleges en intensievere samenwerking. Er is een ‘menukaart’ met goede voorbeelden van instrumenten/methodieken in opbouw. Deze ‘menukaart’ is speciaal voor sportbonden en wordt in de nieuwe huisstijl van NOC*NSF ontwikkeld. De ‘menukaart’ moet als portfolio dienen. In het najaar 2011 wordt er een congres georganiseerd voor de sportbonden. De ‘menukaart’ wordt daar uitgedeeld en in het debat besproken. Naar aanleiding daarvan wordt bepaald welke instrumenten verder uitgewerkt moeten worden. Tevens is er een ‘Factsheet Alliantie Gelijkspelen’ voor gemeenten ontwikkeld. Dit document dient ter ondersteuning bij de gesprekken met gemeenten en provinciale sportraden.
- De JBF richtte zich oorspronkelijk alleen op voetbal, maar inmiddels richt de foundation zich breder op de sport. JBF is betrokken bij de ‘Alliantie Gelijkspelen’ door middel van inzetten van verschillende ambassadeurs (5 in totaal), zoals ex-schaatser Rutger Elsinga en ex-Olympisch softbalster Marlies van der Putten. Tevens zorgt de foundation voor publiciteit door bijvoorbeeld het boek *Gelijkspel* van Huub ter Haar (2008). Daardoor komen meer actieve sporters uit voor het feit dat ze homo zijn. Over mogelijke pilots bij PSV, ADO Den Haag en/of FC Utrecht wordt nog steeds gesproken. Dit gaat nog steeds langzaam. Positief is dat de voorzitter van de KNVB, Michael van Praag, zich (eerder dan verwacht) publiekelijk heeft uitgesproken tegen homodiscriminatie.

- COC is betrokken als grote belangenorganisatie en is met name verantwoordelijk voor het lobbyen.
- MOVISIE heeft als doel de participatie en de zelfredzaamheid van burgers te bevorderen. Met behulp van het koplopersproject worden achttien gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Amersfoort, Arnhem, Deventer, Dordrecht, Enschede, Groningen, Heerlen, Leiden, Lelystad, Leeuwarden, Maastricht, Nijmegen, Tilburg en Zwolle) gevraagd hun bestaande beleid, initiatieven en activiteiten op het gebied van homo-emancipatie verdieping te geven, in samenwerking met het maatschappelijke middenveld. MOVISIE is aangetrokken om deze gemeenten te adviseren en te ondersteunen door middel van bijvoorbeeld meetinstrumenten als de 'Homo Effect Toets' en een Quicksan. Tevens organiseren zij bijeenkomsten waar de achttien koplopergemeenten bijeen komen om hun vorderingen op het terrein van homo-emancipatiebeleid in hun gemeenten met elkaar te delen.

NOC*NSF is partner in de Alliantie en is verantwoordelijk voor de acceptatie van homoseksualiteit in de georganiseerde sport door bijvoorbeeld met diverse bonden (o.a. KNVB, KNHB, KNZB, KNLTB) in gesprek te gaan over het te voeren beleid teneinde sociale acceptatie van homoseksualiteit te bereiken, maar ook door bijvoorbeeld met de bonden die participeren in het 'Masterplan Arbitrage' te kijken naar aanhaakmogelijkheden op dit thema. De eerste concrete actie zal zijn dat er aandacht komt voor dit thema in de opleidingen van arbiters. Tevens is op 29 september 2010 door elf bonden een manifest 'Sportiviteit en respect' opgesteld, waarbij is ingezet op bewustwording onder bestuurders op alle niveaus van normen en waarden (waaronder respect voor een ander en sociale veiligheid) binnen de sport. De bonden zijn het er over eens dat het thema sociale acceptatie van homoseksuelen past binnen sportiviteit en respect. Het is weliswaar geen gedragscode, maar wel gezamenlijk opgesteld manifest. Om praktijkvoorbeelden uit te wisselen tussen verschillende sportbonden zijn een sportersweb en een gay- en sportcafé opgericht. Voor de aangesloten sporters worden driemaal per jaar sporterscafé's georganiseerd. In november 2010 is het laatste sporterscafé georganiseerd in het Olympisch Stadion. Er waren ongeveer vijftig leden aanwezig.

De aandacht voor seksuele diversiteit binnen sportopleidingen wordt opgepakt door NSA zoals eerder in deze paragraaf beschreven. Tevens zet NOC*NSF in op het opnemen van aandacht voor seksuele diversiteit in de standaardkwalificatiestructuur van de sportopleidingen. Binnen de standaardkwalificatiestructuur sport wordt op het moment gewerkt aan een algemene herijking. De inhoudelijke veranderingen zijn nog niet bekend, maar er is extra aandacht voor de diversiteit van doelgroepen en het omgaan met verschillen. Binnen de sportopleidingen komt er tijdens de opdrachten meer aandacht voor 'positief leiding geven', 'stimuleren van gewenst gedrag', 'maken van afspraken' en 'omgang met gewenst gedrag'. Tot slot is binnen de sportopleidingen een generiek leertraject ontwikkeld voor seksuele intimidatie. Hierbinnen is het thema homoseksualiteit expliciet opgenomen. Deze drie ontwikkelingen zijn sportbreed opgezet en worden vervolgens toegepast door alle sportbonden die deelnemen aan de kwalificatiestructuur sport.

Ook de partners van het programma 'Meedoen alle jeugd door sport' zijn via een expertmeeting bij het beleid betrokken. Het inzetten van ambassadeurs ter bevordering van sportiviteit en respect is gebeurd door bijvoorbeeld het meevaren van bekende sporters (en journalisten) op een sportersboot op de gaypride, door de lancering van de Alliantie Gelijkspelen, het publiceren van

het boek *Gelijkspel, Portretten van homo topsporters* (de sporters uit dit boek waren bij de lancering aanwezig) en door *Uit de kast* van sporters in het blad Helden.

De website www.alliantiegeijkspelen.nl is 19 februari 2011 gelanceerd en bevat pragmatische informatie voor beleidsmedewerkers, ambtenaren, bestuurders van clubs en de sporters zelf. Deze website is een product van alle organisaties in de Alliantie en is daarmee krachtiger dan de website ‘Tolerante sporters’ en zal die gaan vervangen. De website heeft gemiddeld zeventuizend pageviews per maand.

Het jaar 2009 was voor de Alliantie een experimenteel jaar. De samenwerking tussen de verschillende partijen was door het vormen van de Alliantie en in het belang van de samenwerking opgelegd en niet gemakkelijk. Dit trekt nu bij.

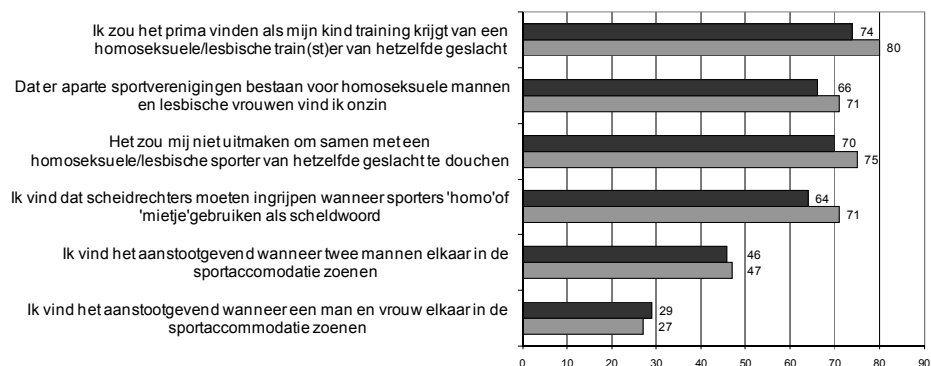
Transgenders

Aandacht voor transgenders en inter-seksualiteit is nog niet zo groot. Samen met Transgender Netwerk Nederland is er een advies richting bonden en verenigingen over transgenders in de sport gemaakt. Ook is in oktober 2010 de publicatie *Buitengewoon Grensoverschrijdend* (Elling, 2010) verschenen. Het boek over de sportloopbanen en ervaringen van transseksuele mannen en vrouwen biedt niet alleen herkenning voor transgendersporters, maar geeft ook voor overige sporters en sportorganisaties veel inzicht in de ervaringen van mensen met transseksuele gevoelens. De onderzoekers doen een beroep op sporters én sportorganisaties om een veilig sportklimaat te creëren, waardoor ook transgenders zich meer thuis kunnen voelen in de (wedstrijd)sport.

Evaluatie

In opdracht van sHN is er in 2008 door het Mulier Instituut een nulmeting uitgevoerd naar homotolerantie in de sport (Elling & van den Dool, 2009). De resultaten bevestigen eerder onderzoek van Janssens e.a. (2003) dat homo-/biseksuele mannen minder sporten dan heteromannen. Homo-/biseksuele mannen (17%) nemen vergeleken met heteromannen (35%) vooral minder deel aan sportactiviteiten in verenigingsverband. De uitkomsten suggereren dat de geringe vertegenwoordiging van homomannen binnen de verenigingssport deels het gevolg is van zelfuitsluiting en minder van een homonegatief verenigingsklimaat. In 2010 is deze meting herhaald, de rapportage volgt medio 2011. De voorlopige resultaten zijn in een factsheet opgeleverd. Deze laten kleine verschuivingen zien in seksuele diversiteit in de sport ten opzichte van 2008, waarbij een gemengd beeld naar voren komt ten aanzien van acceptatie van homoseksualiteit in de sport. Ten opzichte van 2008 blijkt uit de voorlopige resultaten dat de homotolerantie in de sport eerder iets af- dan toegenomen is (Elling & Hover, 2010) (zie figuur 3.3).

Figuur 3.3 Homotolerantie in de sport, Nederlanders 15-80 jaar 2008 en 2010, in procenten (helemaal) mee eens

Bron: Elling & Hover (2010)

De ‘Alliantie Gelijkspelen’, NOC★NSF en drie sportbonden (KNHB, KNVB en NVB) hebben het initiatief opgevat om nader onderzoek te verrichten naar de beleving van en beeldvorming over teamsporten door niet-uitsluitend heteroseksuele mannen. Het onderzoek, dat bestaat uit een kwalitatief en kwantitatief deel, moet diepgaand inzicht opleveren in hoe deze doelgroepen de drie teamsporten beleven. Medio 2011 wordt het eindrapport verwacht. Inmiddels wordt ook gesproken over samenwerking met andere bonden zoals de tennisbond, korfbalbond, rugbybond en de zwembond.

In december 2010 is besloten om de ‘Sportcode QuickScan’ in het kader van sportiviteit en respect uit te breiden met enkele vragen waaronder een over de acceptatie van homo-/biseksuelen in de club. Deze vernieuwde quickscan wordt door verenigingen ingevuld om vervolgens te bepalen hoe het binnen het vereniging is gesteld met sportiviteit en respect. Het gaat om de houding en het gedrag van sporters en trainers, om de sfeer in de groep en in de vereniging, en om het beleid dat er in de vereniging gevoerd wordt.

De ‘Sportcode QuickScan’ is bedoeld als nulmeting (als start om verbeterpunten en bijbehorend beleid te kunnen formuleren voor de vereniging) en bovendien geven de ingevoerde data (door trainer, sporters en bestuurders) inzicht in ontwikkeling van sportiviteit en respect in de verenigingen.

Uit in 2009 uitgevoerd onderzoek (Elling & Van den Dool, 2009) blijkt dat sHN succesvol is geweest bij het agenderen van homoseksualiteit en sport. Grote sportkoepels, sportbonden, media en overheden zijn gevoelig geworden voor het vraagstuk. In de media is regelmatig aandacht voor de positie van LHBT-sporters in top en in breedtesport. Er is een netwerk van LHBT-sportclubs en van sporters. Mede door de inzet van sHN wordt er door de overheid, door NOC★NSF en door sportclubs gewerkt aan een veilig sportklimaat voor LHBT sporters.

Referenties

- Elling, A. (2007). *Het voordeel van thuis spelen: sociale betekenissen en in- en uitsluitingsmechanismen in sportloopbanen*, Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut/Universiteit van Tilburg ISBN: 978-90-5472-024-9
- Elling, A. & R. van den Dool (2009). *Homotolerantie in de sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Elling, A. (2010). *Buitengewoon grensoverschrijdend. Sportervaringen transseksuele mannen en vrouwen*, Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Elling, A. & P. Hover. (2010) *Factsheet seksuele diversiteit in de sport: sportdeelname & homotolerantie*. Eerste resultaten van het onderzoek in opdracht van Homosport Nederland/ Alliantie Gelijkspele.
- Haar, A. ter (2008). *Gelijkspele, portretten van homo topsporters*, Eindhoven: Uitgeverij Pepijn.
- Janssens, J., A. Elling & J. van Kalmthout (2003). *Het gaat om de sport: een onderzoek naar de sportdeelname van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Keuzenkamp, S., D. Bos, J.W. Duyvendak & G. Hekma (2006). *Gewoon doen: acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007). *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011*, Den Haag: Ministerie van OCW.
- Stichting Homosport Nederland: *Alliantie Gelijkspele. Gewoon homo zijn, ook in de sport*. Gestart in 2008.
- Stichting Homosport Nederland (2008). *Uitvoeringsplan homo-emancipatie in de sport, 'Gewoon doen'*, Amsterdam: sHN.
- Tiessen-Raaphorst, A. & K. Breedveld (2007). *Een gele kaart voor de sport. Een quick scan naar wenselijke en onwenselijke praktijken in en rondom de breedtesport*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tiessen-Raaphorst, A., J. Lucassen, R. van den Dool & J. van Kalmthout (2008). *Weinig over de schreef. Een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- <http://www.alliantiegelijkspele.nl>.
- <http://www.sportersweb-gelijkspele.nl>.
- <http://www.tolerantesporters.nl>.

3.4.3 Vrouwenemancipatie

Het emancipatiebeleid voor de periode 2008-2011 wordt beschreven in de emancipatienota 'Meer kans voor vrouwen' (OCW, 2007). Er wordt ingezet op het creëren van meer kansen voor vrouwen op de arbeidsmarkt, meer kansen voor het talent van vrouwen uit etnische minderheden, meer kansen voor meisjes en vrouwen op een leven zonder (seksueel) geweld en meer kansen voor meisjes en vrouwen in de rest van wereld (in het bijzonder in ontwikkelingslanden). VWS heeft op 7 maart 2008 een eigen bijlage bij de emancipatienota gestuurd aan de Tweede Kamer (VWS, 2008). Daarin is tevens het onderdeel sport opgenomen.

Belangrijk aandachtspunt hierin is de ondervertegenwoordiging van vrouwen in sportbesturen (al ligt de verantwoordelijkheid om hierin verandering aan te brengen primair bij de sportsector). Andere aandachtspunten zijn sportdeelname van allochtone meisjes⁸⁵ en het bieden van een veilig sportklimaat. Bij dit laatste punt speelt de preventie van seksuele intimidatie en de beperking van de gevolgen daarvan een vooraanstaande rol. NOC*NSF heeft hiertoe beleid ontwikkeld (zie paragraaf 3.4.5). Tevens wordt sport steeds meer ingezet als instrument om de weerbaarheid en het zelfvertrouwen van vrouwen te vergroten.⁸⁶

Het ministerie van OCW heeft samen met VWS, SZW en WWI en met zes gemeenten een convenant afgesloten ten behoeve van het project 'Duizend en één kracht; vrouwen en vrijwillige inzet'.⁸⁷ Als onderdeel hiervan zijn VWS en OCW een gezamenlijk project gestart: *Projectplan (maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport* (VWS & OCW, 2008).

Planning en budget

De gerealiseerde uitgaven voor het beleidsonderdeel 'Vrouwenemancipatie' bedragen € 0,4 miljoen voor de periode 2009-2010 (tabel 3.30).

In het *projectplan (maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport* van 2008, werd uitgegaan van de volgende fasering:

1. - Pilot met twee sportbonden en twee gemeenten (oktober 2008 - oktober 2009);
- Analyse en evaluatie van de pilots (oktober 2009- december 2009);
2. Uitrol project onder de sportbonden uit 'Meedoen allochtone jeugd door sport' en de gemeenten uit 'Duizend en één kracht' (januari 2010- december 2010);
3. Uitrol project onder alle sportbonden (januari 2011- december 2011).

Door de verlenging van het project in de pilotfase (zie tekst onder 'Vrouwen en vrijwillige inzet' onder 'Voortgang en realisatie'), zijn fasen twee en drie nog niet gestart. Het project is een cofinanciering van de ministeries van OCW en VWS. Het totale budget voor het project bedraagt € 0,3 miljoen, waarvan de helft door VWS is gefinancierd en de helft door OCW.

Voortgang en realisatie

Vrouwen in sportbesturen

Sport & Zaken heeft op 5 april 2008 tijdens het Nederlandse Congres voor Sportbestuurders de Sportbestuurdersdatabase gelanceerd. Via deze database worden vanaf april 2008, met behulp van professionele werving- en selectiebureaus, ervaren managers en bestuurders uit het bedrijfsleven en openbaar bestuur als parttime bestuurder bij één van de 75 bij NOC*NSF

⁸⁵ De aan *Meedoen* deelnemende sportbonden hebben onder andere als taak extra aandacht te schenken aan het werven van allochtone meisjes, bij wie de achterstand in sportdeelname het grootste is. Het is de verwachting dat in hun kielzog de werving van allochtone vrouwen voor kaderfuncties mogelijk is. Op deze manier wordt er een win-win situatie gecreëerd. Er is gekozen voor twee pilots.

⁸⁶ Dat gebeurt eveneens via *Meedoen alle jeugd door sport* en is thema in het programma *Sport en Ontwikkelingssamenwerking 2008-2011*.

⁸⁷ Het project 'Duizend en één kracht' heeft als doel de instroom van 50.000 allochtone vrouwen in vrijwilligerswerk, de interculturalisatie van vrijwilligersorganisaties en versterking van de keten van inburgering, maatschappelijke participatie en betaalde arbeid.

aangesloten sportbonden geplaatst. Een inventarisatie wijst uit dat half november 2010 472 bestuurders actief waren in de hoofdbesturen van deze 75 sportbonden. De database draagt bij aan meer diversiteit bij sportbonden, die worden versterkt met specifieke kennis uit het bedrijfsleven.

Begin 2011 participeren inmiddels twaalf *executive search* bureaus bij het vinden van geschikte kandidaten voor bestuursvacatures. Twee van deze bureaus zijn (onder meer) speciaal gericht op vrouwen. Tevens is in 2010 een diversiteitsaward ingesteld voor sportbesturen in Nederland, zowel voor verenigingen als bonden. Deze award belooft de sportorganisatie die bewust kiest voor diversiteit en vraagt hierdoor meer aandacht voor het onderwerp en het succes van diversiteitsbeleid. Vanaf de start van het programma is Sport & Zaken betrokken geweest bij het invullen van meer dan 100 bestuursvacatures. Begin 2011 zijn er hiervan 48 concreet ingevuld, waarvan twaalf vrouwelijke sportbestuurders geplaatst door Sport & Zaken.⁸⁸ (Bron: Sport & Zaken).

In het kader van het project 'Diversiteit in goed sportbestuur' van NISB en Grontmij/Marktplan vond in het najaar van 2010 een brede inventarisatie plaats van diversiteit naar geslacht, leeftijd en etnische achtergrond van de bondsbesturen van de 33 Olympische sportbonden. Ook is gekeken naar de diversiteit onder sportbestuurders van de regioafdelingen van de tien grootste bonden en van provinciale sportraden. Uit de inventarisatie blijkt dat de genderdiversiteit in Olympische bondsbesturen de laatste jaren (behoorlijk) in beweging is.⁸⁹ Het aandeel vrouwen is gegroeid van 10 procent in 2002 tot 21 procent in 2010. Het eerder uitgesproken streven van 25 procent vrouwelijke sportbestuurders in 2010 (project Vrouw & sport, 2001, o.a. VWS, NOC*NSF, LNVS) is niet gehaald, maar komt nu wel aardig in zicht. Het aandeel vrouwen in de regionale sportbesturen in 2010 bedraagt 29 procent. Voor de provinciale sportraden bedraagt dit percentage 20 procent in 2010. Op landelijk niveau, waar de man/vrouw verdeling het meest scheef is, zijn bonden meer bewust bezig met expliciet diversiteitsbeleid dan op regionaal niveau. Op landelijk niveau voert bijna de helft diversiteitsbeleid, op regionaal niveau minder dan een kwart. NISB heeft in samenwerking met Grontmij/Marktplan een interventiemethodiek ontwikkeld, gericht op het vergroten van de bewustwording over en verbetering van de sociale diversiteit in sportbesturen (NISB, 2007). Het project is gericht op het vergroten van de gender en etnische diversiteit van landelijke sportbesturen door de ontwikkelde expertise vanuit programma 'Meedoen' te bundelen. Bij de pilotbonden de Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) en de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS) (sportbonden 'Meedoen') is een interventietraject uitgevoerd. Later is ook Judo Bond Nederland (JBN) toegetreden tot het traject. Het Mulier Instituut evalueert deze trajecten. Uit deze evaluatie komt

⁸⁸ Een aantal vacatures wordt zelf voorzien door de bond (m.b.v. advies van Sport & Zaken). Een aantal vacatures vervalt doordat bonden het anders willen organiseren. Andere vacatures blijven nog vacant. Een aantal is in behandeling en wordt naar verwachting op korte termijn ingevuld; doel is 30 in 2011.

⁸⁹ Eerdere metingen in 2002, 2005 en 2009 zijn min of meer bij toeval verzameld vanuit de eigen interesse van journalisten en onderzoekers. Een breed opgezet onderzoek naar de vertegenwoordiging van vrouwen in representatieve en leidinggevende functies in de sport werd voor het laatst ergens halverwege in de jaren '90 van de vorige eeuw uitgevoerd (vanuit aandachtsveld 'Vrouw & sport' bij NOC*NSF). In 2009 vond het Jubileumcongres 10 jaar 'Landelijk Netwerk Vrouwen in de Sport' (LNVS) plaats in Den Haag. VWS was financierder van dit congres.

naar voren dat er in het interventietraject vooral aandacht is voor bewustwording van en kennis over diversiteit, aansluitend bij de outcome-doelstellingen van het project (cultuurverandering, kennisoverdracht). Hoewel op projectniveau ook diverse concrete kwantitatieve doelstellingen vermeld staan (bijv. in totaal 25 meer (allochtone) vrouwen bij de twee pilotbonden (zie NISB, 2007)) zijn dergelijke concrete doelstellingen binnen de specifieke trajecten niet geformuleerd. In de interventietrajecten stond diversiteit van competenties centraal en kwam sociale diversiteit naar onder andere sekse, leeftijd of etniciteit minder expliciet aan de orde. Binnen alle deelnemende besturen waren vrouwen bovendien redelijk vertegenwoordigd. De deelnemende besturen vonden de doorgevoerde cultuur-, competentie- en leerstijlscans inzichtgevend, maar waren over het algemeen niet bereid tot vervolgetrajecten waarbij concreet gewerkt werd aan het vergroten van diversiteit dan wel het aanvullen van ontbrekende competenties. Het project verder uitrollen lijkt vooral zinvol bij concrete invulling van vacatures.

Vrouwen en vrijwillige inzet

Het project ‘(maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport’ (VWS & OCW, 2008) kent de volgende doelstellingen:

- De sportbonden hebben na afloop van het project, in december 2011, vijfduizend nieuwe vrouwelijke allochtone vrijwilligers (één vrijwilliger op elke vijf nieuwe allochtone jeugdleden);
- Na afloop van het project is het ontwikkelde allochtone vrijwilligersbeleid duurzaam verankerd binnen de sportbond;
- De sportbonden hebben functieprofielen en opleidingen op maat ontwikkeld voor deze specifieke doelgroep;
- Het project levert bouwstenen op voor andere sportbonden die ook meer vrouwelijk, allochtoon kader willen;
- Het project bewerkstelligt een samenwerking tussen de gemeente en de sportvereniging.

Al in een vroeg stadium werd duidelijk dat de opstartfase traag verliep en dat het project een langere doorlooptijd nodig had om aansprekende resultaten te boeken. Een pilot met de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) en de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU) (gemeenten Amsterdam en Arnhem) werd verlengd tot juni 2010 (geplande looptijd pilot was oktober 2008 tot en met december 2009). De doelstellingen zijn niet gewijzigd. De eindrapportage van de projectevaluatie is eind 2010 verschenen.

Uit de rapportage (Elling, e.a., 2010) blijkt dat de door de twee sportbonden opgezette projectplannen en doelstellingen gezien de pilotstatus en de ‘nieuwe en uitdagende’ inhoud te ambitieus van aard waren. De formalistische opzet bleek uiteindelijk niet aan te sluiten bij de bijzondere aard van het project. De opgestelde doelstelling om meerdere nieuwe, structureel betrokken, allochtone moeders/vrouwen per vereniging te betrekken bleek voor beide sportbonden dan ook niet haalbaar binnen de gestelde projectperiode. Uit het onderzoek komt verder naar voren dat de betrokken kaderleden vanuit de bonden en de verenigingen over het algemeen weinig tot geen kennis hadden over en ervaring hadden met contacten met (met name) islamitische vrouwen. Daardoor miste het project de nodige expertise om op de meest optimale wijze te kunnen worden aangestuurd en uitgevoerd. In enkele gevallen waar ook islamitische vrouwen bij de projectuitvoering betrokken waren hadden deze niet voldoende competenties, ondersteuning en/of draagvlak om het project goed te kunnen uitvoeren.

De ingezette strategieën om vrouwen te benaderen en te betrekken (onder andere moeders aanspreken via sleutelfiguren, betrekken van eigen allochtone vrouwelijke jeugdleden) bleken in de praktijk niet meteen tot de beoogde resultaten te leiden. Naast een gebrek aan de juiste sleutelfiguren vormden de beschikbare tijd en middelen knelpunten. Ook wisselingen in projectcoördinatoren en/of te weinig draagvlak en betrokkenheid vanuit het bestuur waren negatief van invloed op de voortgang. Het belang van de benodigde tijdsinvestering en specifieke interculturele (communicatie-)vaardigheden werd aanvankelijk onderschat. Positieve voorbeelden, acties en structuren om met de doelgroep in contact te treden bleken in de praktijk veelal nauwelijks te leiden tot ‘volgende fasen’ om de vrouwen daadwerkelijk meer structureel bij de verenigingen te betrekken.

Het belangrijkste resultaat van het pilotproject was bewustwording creëren binnen de bonden en verenigingen, dat het betrekken van allochtone vrouwen geen eenvoudige opgave is en specifieke kennis en (communicatie-)vaardigheden vergt. De ontwikkeling van de noodzakelijke expertise binnen de georganiseerde sport op dit gebied van interculturalisatie en maatschappelijke integratie staat nog in de kinderschoenen. Voor het daadwerkelijk (structureel) betrekken van allochtone vrouwen zijn naast specifieke competenties, vooral ook intensieve begeleiding (en daarmee hoge kosten) en een lange adem nodig. Voor een eventueel vervolg op dit pilotproject lijken gemeenten de meest aangewezen partner.

Referenties

- Jong, M. de & Elling, A. (2011, in druk). *Evaluatie interventietraject diversiteit in sportbesturen*, 's Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Elling, A., M. de Jong, R. de Wit, R. Notté & F. van Rens (2011, in druk). *Inventarisatie diversiteit in sportbesturen 2010*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Elling, A., M. de Jong & E. Wisse (2010). Tussenrapportage en eindrapportage ‘*We zijn nog wel een beetje zoekende*’. *Eindrapportage monitoring en evaluatie pilotprojecten KNVB en KNGU participatie allochtone vrouwen in de sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Haas, S. de, M. Cense, J. van Ditzhuijzen & W. van Berlo (2009). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen vrijwilligersorganisaties*, Utrecht: Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007). *Meer kansen voor vrouwen. Emancipatiebeleid 2008-2011*, Den Haag: Ministerie van OCW.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Bijlage bij de VWS-brief ‘Emancipatiebeleid’*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). *Projectplan “(maatschappelijke) Participatie allochtone vrouwen in de sport”*, Den Haag: Ministeries van VWS en OCW.
- Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) (2007). *Diversiteit in goed sportbestuur. Bevorderen deelname vrouwen in regiobesturen, districten en sportbonden. Projectaanvraag OCW*, Bennekom: NISB.
- <http://www.sportenzaken.nl/sportbestuurdersdatabase.html>.

3.4.4 Masterplan Arbitrage

Scheidsrechters vormen een onmisbare pion in het sportveld. Scheidsrechters zorgen er niet alleen voor dat sporters zich op hun spel kunnen concentreren, ze leveren met hun autoriteit tevens een bijdrage aan de kwaliteit van het sportaanbod en, meer specifiek, aan de opvoedkundige waarde van de sport (SvS'06, p33). Voor de arbitrage leunt de sport nog altijd sterk op de inzet van vrijwilligers. Een toenemend aantal bonden ervaart een tekort aan scheidsrechters. Het scheidsrechterskorps vormde geen afspiegeling meer van de sportende bevolking, en er was sprake van imago- en gezagsproblemen van scheidsrechters bij zowel spelers als publiek (SvS'06, p33).

Resultaatafspraken

- In 10 takken van sport waarbij arbitrage belangrijk is, worden de wedstrijden in bondscompetities in 2010 voor 90 procent geleid door daarvoor gekwalificeerde scheidsrechters (TvS'05, p37; SvS'06, p33).
- In 2010 is de samenstelling van het scheidsrechterskorps in de aangewezen takken van sport aanzienlijk veranderd door meer participatie van jeugd, allochtonen en vrouwen (SvS'06, p33).
- In 2010 is het imago van de scheidsrechter in de aangewezen takken van sport aanmerkelijk verbeterd (SvS'06, p33).

Planning en budget

In totaal is er in 2006-2010 € 5,2 miljoen besteed aan het 'Masterplan Arbitrage' (zie tabel 3.30). In tabel 3.31 staat beschreven hoeveel VWS aan de bonden en NOC*NSF heeft gefinancierd in de periode 2006-2010 voor het 'Masterplan'. Tevens geeft de tabel aan hoeveel miljoen euro er in dezelfde periode door de bonden zelf is bijgedragen.

Tabel 3.31 Financiering Masterplan Arbitrage (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	Totaal*
Financiering van bonden door VWS	0,6	0,7	0,7	0,8	0,7	3,5	0,7	4,2
Financiering van NOC*NSF door VWS	0,3	0,3	0,3	0,6	0,2	1,7	0,5	2,3
Subtotaal VWS	0,9	1,0	1,0	1,4	0,9	5,2	0,5	5,7
Eigen bijdrage bonden (minimaal)	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	1,2	0,3	1,5
Totaal	1,1	1,2	1,3	1,7	1,1	6,4	1,5	8,0

* In de tabel komen afrondingsverschillen voor.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Het 'Masterplan Arbitrage' is op 1 juli 2006 officieel van start gegaan. De uitvoering van het programmamanagement ligt in handen van NOC*NSF. Op 29 maart 2007 is het programma landelijk uitgerold met de overhandiging van 'Fluitend het veld op!' aan toenmalige staatssecretaris Bussemaker van VWS.

'Fluitend het veld op' kent vijf thema's:

1. Verbetering klimaat/imago;
2. Werving;
3. Behoud en doorstroom;
4. Kwaliteit/kaderontwikkeling;
5. Organisatie.

Het plan van aanpak bestaat uit twee sporen: een Masterplan per bond, en een gezamenlijke aanpak. De samenwerkende bonden hebben een projectplan voor gezamenlijke activiteiten opgezet en de gezamenlijke projectorganisatie ingericht.

Het project startte met de negen bonden die in *Tijd voor sport* waren voorgesteld (focus op teamcontactsporten) plus vijf andere bonden (met een eigen plan en een subsidie van €50.000 voor de hele periode per bond). Daarna zijn er nog twee bonden extra aan toegevoegd: hippische sport (KNHS) en base- en softball (KNBSB) (zie tabel 3.32). In november 2011 volgt een verantwoording per bond over het eigen Masterplan (of voorjaar 2012 voor de latere starters). Omdat er in 2006 meer tijd nodig was voor planontwikkeling en subsidieaanvragen is het plan verlengd tot eind 2011.

Daarnaast zijn er nog tien bonden die samen een tweede 'Masterplan Arbitrage' hebben opgezet. Dit traject loopt in de periode 2010-2011. Doelstelling in de toekomst is om in 2016 scheidsrechters op Olympisch niveau te hebben. Aan het begrip 'scheidsrechters op Olympisch niveau' wordt na 2011 invulling gegeven.

Tabel 3.32 Partners in het Masterplan Arbitrage

Startdatum	Sportbonden	
1 juli 2006	KNVB (voetbal)	NBB (basketbal)
	KNHB (hockey)	NHV (handbal)
	KNZB (waterpolo)	NIJB (ijshockey)
1 juli 2006*	KNAF (autosport)	Nevobo (volleybal)
	JBN (judo)	KNWU (wielrennen)
	KNLTB (tennis)	
1 januari 2007	AFBN (american football)	
	KNKV (korfbal)	
	NRB (rugby)	
1 januari 2008	KNHS (hippische sport)	
1 januari 2009	KNBSB (base- en softball)	
1 januari 2010	KNAU (atletiek)	KNRB (roeien)
	NBB (badminton)	SBN (squash)
	NBF (bowling)	NTTB (tafeltennis)
	KNGU (gymnastiek)	NTB (triathlon)
	KNKB (kaatsen)	KNZB (zwemmen, synchroonzwemmen en schoonspringen)

* Deze bonden zijn gestart met een eigen plan (kregen in 2006 geen subsidie van VWS). In 2008 heeft VWS deze bonden alsnog een subsidie van €50.000 per bond toegekend voor hun eigen plan voor de periode 2008-2011.

Bron: NOC * NSF

1. Imagoverbetering: sportief gedrag, ook richting de scheidsrechter

Uit een klimaat- en imago-onderzoek van Motivaction in 2007 blijkt dat ruim de helft van de Nederlanders vaak agressie richting scheidsrechters zegt te zien. Van de Nederlanders vindt 85 procent maatregelen tegen onsportief gedrag noodzakelijk (Motivaction, 2007). Mede op basis van het imago-onderzoek zijn bonden begonnen met het uitwisselen van ervaringen en *best practices* en hebben diverse bonden eigen activiteiten/campagnes ontwikkeld. Van december 2007 tot en met april 2008 is middels de SIRE-campagne ‘Geef kinderen hun spel terug’ aandacht gevraagd voor deze thematiek bij publiek en verenigingen.⁹⁰ Tevens is er een publiciteitscampagne ingezet genaamd ‘Scheidsrechter. Midden in de sport’. Ook is er in de media gevraagd om positieve aandacht voor arbitrage en zijn er ambassadeurs uit de arbitragewereld ingezet (Motivaction, 2009).

In 2009 is het klimaat- en imago-onderzoek nogmaals uitgevoerd. Uit de resultaten blijkt onder andere dat minder sportliefhebbers hebben aangegeven te zijn geconfronteerd met agressie of geweld tegen scheidsrechters in de media en bij wedstrijden. Het percentage sporters dat hiermee geconfronteerd wordt is echter nog steeds hoog (rond de 50%). Ook lijkt er, hoewel nog niet heel sterk, een positieve ontwikkeling gaande in het beeld dat men heeft van scheidsrechters. Op elementen als partijdigheid, beïnvloedbaar, bevooroordeeld, autoritair en ondergewaardeerd werd er in 2009 beter gescoord dan in 2007. De aantrekkelijkheid van de rol van scheidsrechter is niet toegenomen, maar ook niet afgenomen. Het potentieel aan scheidsrechters is nog steeds ongeveer één op de tien (van de in sport geïnteresseerde mensen) en de aantrekkingskracht zit hem met name in het leiding geven. Voor de meeste sportliefhebbers is de kritiek en het (verbale) geweld nog steeds de grootste drempel om scheidsrechter te worden. Het klimaat- en imago-onderzoek wordt in 2011 nogmaals uitgevoerd.

Bonden zijn in 2006 gestart met het monitoren van ongewenst gedrag op het veld, onder andere met gegevens over gele en rode kaarten, molestaties van scheidsrechters en gestaakte wedstrijden. Uit de resultaten blijkt dat bij verschillende bonden de percentages met betrekking tot ‘zware’ gevallen redelijk stabiel zijn gebleven (zie tabel 3.33). Opvallend is dat het aantal hockeyers dat drie keer of meer een gele kaart haalt, is toegenomen. Dit laatste is voor een deel toe te schrijven aan de toename in het aantal hockeyers over deze jaren.

⁹⁰ 32 procent van de ouders merkt dat er rondom de velden over de campagne gesproken wordt, 26 procent zegt dat zij zich door de campagne zelf positiever opstelt langs de sportvelden en 16 procent merkt dat ouders elkaar meer aanspreken op gedrag langs het veld dan vóór de campagne.

Tabel 3.33 Ontwikkeling 'zware' gevallen in de arbitrage

Bond	Vorm van ongewenst gedrag	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
Voetbal	Rode kaarten/wegzenden	19762	19290	19030	19205
	Aantal molestaties van een scheidsrechter	216	210	228	241
Hockey*	3x geel of meer	285	345	337	384
	Rode kaarten aan coaches	99	92	79	88
Korfbal	Rode kaarten	258	249	256	203
	Gestaakte wedstrijden	50	47	49	37

* Tussen 2006 en 2010 is het aantal hockeyleden met bijna 19 procent gestegen.

Bron: NOC*NSF

Werving en behoud: 50.000 extra scheidsrechters

In samenwerking met het reclamebureau ARA is in 2007 een campagne ontwikkeld met het thema 'Scheidsrechter. Midden in de sport' om onder andere scheidsrechters te werven. Uitgever Arko Sports Media zorgt voor de websites (scheids.nl en scheidsrechterworden.nl) en het magazine (*Scheids*). Begin december 2008 is het eerste nummer van 'Scheids!' verschenen.⁹¹ Het blad wordt in een oplage van vijfduizend stuks verspreid.

De campagne is op 27 februari 2008 van start gegaan met veel landelijke publiciteit voor het doel 50.000 extra scheidsrechters te werven. Na evaluatie in 2009 is besloten de campagnemiddelen vooral in te zetten bij de communicatie richting clubs en specifieke doelgroepen. De campagnemiddelen worden hiervoor tot op heden nog steeds gebruikt.⁹² Het doel is om netto 50.000 extra scheidsrechters voor alle deelnemende bonden tezamen te bewerkstelligen. Uit het onderzoek van Motivaction (2009) blijkt dat de campagne 'Scheidsrechter. Midden in de sport' met 15 procent van de sportliefhebbers geen groot bereik heeft. Gezien het beperkte budget is dit niet verrassend. Met name de actieve sporters (die zelf wedstrijden spelen/bezoeken of een rol hebben als scheidsrechter, coach, trainer of vrijwilliger) zijn bereikt. Tevens lijkt het erop dat de campagne een positief effect heeft op het imago van scheidsrechters.

⁹¹ Dit is een gezamenlijk magazine voor de arbitrage en moet bijdragen aan de kennisvergroting bij scheidsrechters, het groepsgevoel onder scheidsrechters en de externe PR van de arbitrage. Het magazine verschijnt in samenwerking met Arko Sportsmedia vier keer per jaar. De uitgave is voor vijf jaar gegarandeerd.

⁹² Via een website (www.scheidsrechterworden.nl), twee radiospotjes en advertenties wordt de boodschap overgebracht dat het zijn van scheidsrechter ook een interessante tak van sport is. Bekende scheidsrechters en juryleden, van wie sommigen ook op de Olympische Spelen in Beijing actief waren, fungeren daarbij als belangrijke rolmodellen voor de arbitrage.

Voor bijna de helft van de imago-kenmerken is de kloof tussen het huidige imago en wensimago kleiner geworden (Motivaction, 2009).⁹³

Om iets te kunnen zeggen over de groei van het scheidsrechterskorps is door NOC*NSF een overzicht aangeleverd van scheidsrechtersaantallen in 2006, 2009 en 2010 (zie bijlage 8). De conclusie naar aanleiding van de cijfers is dat de werving van 50.000 extra scheidsrechters geslaagd is. In totaal zijn er 67.512 scheidsrechters bijgekomen sinds 2006. Dit komt vooral door de grote stijging van het aantal scheidsrechters bij de KNHB (53.500) en bij het voetbal (5.466). In de overige sporten is de toename niet zo groot. De resultaatafspraken dat in tien takken van sport waarbij arbitrage belangrijk is, de wedstrijden voor 90 procent geleid wordt door gekwalificeerde scheidsrechters is behaald.

Resultaatafspraken was dat in 2010 de samenstelling van het scheidsrechterskorps aanzienlijk zou zijn veranderd door meer participatie van jeugd, allochtonen en vrouwen (SvS'06, p33). Uit de beperkte gegevens⁹⁴ die tot nu toe bij de bonden beschikbaar zijn lijkt er een indicatie te zijn dat er verjonging in het scheidsrechterskorps optreedt. Met betrekking tot geslacht en etniciteit is geen verdere informatie bekend. De Sportersmonitors van 2008 en 2010 bevatten gegevens over het percentage van de Nederlandse bevolking dat in de afgelopen twaalf maanden als vrijwilliger scheidsrechter of jurylid is geweest. Het blijkt dat in 2010 drie procent van de Nederlandse bevolking in de afgelopen twaalf maanden vrijwillig scheidsrechter of jurylid is geweest bij een sportwedstrijd. In 2010 blijkt driekwart van de scheidsrechters man te zijn. Er blijken geen grote verschillen tussen leeftijdscategorieën. De kleine groep vrijwillige scheidsrechters maakt het niet mogelijk de gegevens tussen 2008 en 2010 te vergelijken.

2. Alle jeugd doet ervaring op als scheidsrechter

De zestien deelnemende bonden wisselen ervaringen uit over de wijze waarop vooral bij de verenigingen de jeugd kan worden gestimuleerd om ervaring op te doen als scheidsrechter. Bij de bonden van zes sporten⁹⁵ bestaat een vorm van verplichte levering van scheidsrechters per club of team, vanwege het tekort aan scheidsrechters. Een door de bond opgelegde verplichte levering van een aantal scheidsrechters per vereniging werkt beter dan een verplichte levering per team. Verder is het aan te bevelen om een breed fundament voor voldoende kandidaat-scheidsrechters te creëren door op het gebied van spelregels een verplichte cursus voor

⁹³ Aanvullend zijn er twee nieuwe ontwikkelingen binnen de werving voor scheidsrechters. Als eerste het plan om via scholen (ROC, VO en HBO) scheidsrechters te werven: 'Scheidrechters Opleiden Op Scholen' (SOOS). Op basis van de pilots wordt een concept/model ontwikkeld om scheidsrechters via scholen te werven. Daarvoor is samenwerking tussen school, bond en club nodig op locatie. Tevens is plan van aanpak gemaakt om via de politie scheidsrechters te werven. Dit zal in januari 2011 ingezet worden. Tot slot is er in 2009 door de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen een onderzoek uitgevoerd gericht op talentherkenning bij sportofficials. Het doel van dit onderzoek was vast te stellen welke talenten/kenmerken officials bezitten die actief zijn op internationaal/nationaal niveau en welke gemeenschappelijke kenmerken officials bezitten die actief zijn op regionaal niveau. De resultaten van dit onderzoek leiden ertoe dat de werving, herkenning, identificatie, selectie, begeleiding, trainingen en opleidingen voor sportofficials specifiek ingericht kan worden (Platvoet & Halle, 2009). Een samenwerking met Randstad is een *assessment* ontwikkeld om om talent snel te herkennen om zo te kunnen investeren in de juiste mensen.

⁹⁴ Voor sportbonden is het veel 'handwerk' om de gegevens met betrekking tot scheidsrechters op tafel te krijgen. Gegevens hieromtrent worden per juli 2011 beter verzameld.

⁹⁵ Basketbal, handbal, hockey, korfbal, volleybal en waterpolo.

jeugdleden in te voeren. Een voorbeeld hiervan is de verplichting van de KNHB die ieder lid van zestien jaar of ouder heeft om zijn of haar scheidsrechterskaart te behalen. Bij bijna alle hockeyverenigingen is dit nu ingevoerd. De KNVB bereidt de introductie van het voetbalbewijs voor en heeft 15.000 pupillenscheidsrechters opgeleid. Bij andere bonden vindt onderzoek plaats naar de bij hen gewenste werkwijze.

3. Kwaliteit: beginnende scheidsrechters een goede start geven

Om het vroegtijdig afhaken van beginnende scheidsrechters te voorkomen, is een goede opleiding en begeleiding noodzakelijk. De gezamenlijke bonden hebben hiertoe een ‘Kwalificatiestructuur Arbitrage’ ontwikkeld, waarmee scheidsrechters bij alle bonden in vijf niveaus ingedeeld kunnen worden te weten: pupillenscheidsrechter, verenigingsscheidsrechter, scheidsrechter op laag bondsniveau, scheidsrechter op hoog bondsniveau en scheidsrechter op internationaal niveau. De sporten waar de bond een kwalificatiestructuur heeft ingevoerd zijn hockey, korfbal, voetbal, volleybal, handbal en rugby. In bijlage 9 wordt het gebruik van de ‘Kwalificatiestructuur Arbitrage’ per bond weergegeven.

4. Organisatie: meer topscheidsrechters op alle niveaus

Veel aandacht is besteed aan de wijze waarop met een goede organisatie, faciliteiten en begeleiding scheidsrechters tot goede prestaties kunnen komen. Door Buro7 is een gemeenschappelijke vragenlijst voor de meting van tevredenheid van scheidsrechters over een negental onderdelen zoals begeleiding, communicatie, beoordeling en faciliteiten ontwikkeld (Schouten & Nab, 2009). De vragenlijst wordt om de twee jaar afgenomen. In 2009 is een eerste meting uitgevoerd. De KNAC (autosport), de KNHB (hockey) en de KNZB (waterpolo) hebben niet deelgenomen aan deze eerste meting.⁹⁶ Zij zullen wel deelnemen aan de tweede meting in 2011. In het tevredenheidsonderzoek zijn 30.000 scheidsrechters benaderd, in vijftientig verschillende sporten; 8.511 hiervan hebben deelgenomen aan het onderzoek (respons: 28,4%). In maart/april 2010 is er ook bij de tien nieuwe bonden een nulmeting uitgevoerd. Het streven is dat deze cijfers minimaal een zeven moeten zijn, anders is aandacht/actie nodig. De bonden waar hoge cijfers worden gegeven, kunnen dienen als *best practice* voor de andere. Bijlage 10 geeft de resultaten van de nulmeting voor de verschillende bonden. Geconcludeerd kan worden dat op de onderdelen begeleiding, opleidingen, cursussen en trainingen en faciliteiten en randvoorwaarden de meeste verbetering nodig is.

Verder is samen met de Stichting STOMP de cursus ‘Omgaan met beïnvloedingsfactoren en weerstanden’ ontwikkeld. Bijna iedere bond heeft eigen docenten hierin laten opleiden.

⁹⁶ Hockey en waterpolo hebben in 2008 een eigen tevredenheidmeting gedaan en wilden in 2009 niet opnieuw de scheidsrechters benaderen met een soortgelijk onderzoek. De uitkomsten in 2008 zijn niet goed vergelijkbaar met de uitkomsten van de gezamenlijke meting in 2009 en zijn daarom niet betrokken bij de rapportage. Hockey en waterpolo doen wel mee met de gezamenlijke 1- meting in 2011. Autosport heeft in 2009 niet meegedaan, omdat haar Masterplan Officials in 2009 nog niet was gestart. Ook autosport zal in 2011 wel meedoen met de gezamenlijke meting.

Referenties

- NOC★NSF (2006). *Fluitend het veld op! Subsidieaanpak voor de gezamenlijke aanpak Masterplan Arbitrage 2006-2010*, Arnhem: NOC★NSF.
- Platvoet, S. & B. Halle (2009). *Talent (H)erkend! een profielschets van professionals op internationaal, nationaal en regionaal niveau*, Arnhem/Nijmegen: Instituut Sport en Bewegingsstudie, Hogeschool Arnhem en Nijmegen.
- Ronde, T. de, J. Felix, D. Steeman & K. Slootman (2007). *Imago-onderzoek arbitrage in de sport*, Amsterdam: Motivaction International B.V.
- Ronde, T. de & Slootman, K. (2009). *Imago-onderzoek arbitrage in de sport: 1-meting*, Amsterdam: Motivaction International B.V.
- Schouten, F. & B. Nab (2009). *Tevredenheidonderzoek Scheidsrechters; de nulmeting*, Tilburg: Buro 7.
- <http://www.scheids.nl>.
- <http://www.scheidsrechterworden.nl>.

3.4.5 Seksuele intimidatie

VWS besteedt aandacht aan het bieden van een veilig sportklimaat (VWS, 2008). De preventie van seksuele intimidatie en de beperking van de gevolgen ervan spelen hierbij een belangrijke rol.

Uit een inventarisatie van meldingen bij het telefonisch meldpunt van NOC★NSF komt naar voren dat er in de periode 2001-2009 782 meldingen zijn geweest. Het gemiddelde ligt wat betreft deze periode op 80-100 per jaar. In het totaal ging het om 43 sporten waar de meldingen plaatsvonden. Precieze aantallen van seksuele intimidatie in de sport zijn niet bekend. Het werkelijk aantal incidenten ligt hoger dan het aantal meldingen bij het telefonisch meldpunt van NOC★NSF. NOC★NSF doet momenteel onderzoek naar de exacte aantallen.

Naar schatting is het slachtoffer in 70 procent van de meldingen een vrouw, in 30 procent een man. Twee derde van de slachtoffers betrokken bij een gemeld incident is onder de twintig jaar. In meer dan de helft van de gevallen is sprake van meerdere vormen van grensoverschrijdend gedrag: seksuele intimidatie maar ook mishandeling, algemene intimidatie, pesten of geweld.

In 2009 is in opdracht van het ministerie van Justitie een onderzoek verschenen naar seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen vrijwilligersorganisaties (De Haas e.a., 2009). Uit een secundaire analyse op de data van de bevolkingsstudie bleek dat 4 procent van de Nederlandse mannen en 20 procent van de Nederlandse vrouwen tussen de vijftien en zeventig jaar voor het zestiende levensjaar te maken heeft gehad met seksueel misbruik, variërend van ongewenste seksueel getinte aanrakingen tot verkrachting. Ongewenste seksuele opmerkingen vallen hier niet onder. Bij benadering heeft 0,15 procent van de mannen en 0,5 procent van de vrouwen voor hun zestiende levensjaar te maken gehad met seksueel misbruik door een bekende van de sportclub of vrijetijdsvereniging. In 2007 was 75 procent van de jongeren tot zestien jaar lid van een vrijetijdsvereniging (CBS, 2007). Dit betekent dat bij benadering dus 0,2 procent van

de mannen en 0,7 procent van de vrouwen die lid zijn van een vrijetijdsvereniging, binnen zo'n vereniging seksueel misbruik hebben meegemaakt.⁹⁷ De meeste daders zijn bekenden van het slachtoffer; 71 procent van de mannelijke en 73 procent van de vrouwelijke slachtoffers gaf dat aan. Daders binnen de setting van de sportclub of vrijetijdsvereniging vormen daarbinnen een minderheid. 'Een buurtgenoot', een 'medeleerling' of 'een ander familielid' (anders dan vader, moeder of broer) worden het vaakst als dader genoemd.⁹⁸ Bij de vrouwelijke slachtoffers waren de daders in 98 procent van de gevallen man, terwijl dit bij de mannelijke slachtoffers 67 procent was.

Voortgang en realisatie

NOC*NSF heeft beleid ontwikkeld en een vangnet opgebouwd om hulp en advies te bieden in geval van seksuele intimidatie. Er is een landelijk meldpunt en een poule van onafhankelijke vertrouwenspersonen en adviseurs die bij incidenten adequaat kunnen reageren. De koepel onderhoudt deze voorzieningen inmiddels uit eigen middelen en helpt de aangesloten sportbonden om de instrumenten te implementeren en daadwerkelijk te benutten.

Ook heeft de zwembadsector (met gebruikmaking van de door NOC*NSF ontwikkelde voorzieningen) een keurmerk 'Veilig en schoon' uitgewerkt. Tevens is een 'Protocol gedragsregels zwembaden' opgesteld, waarin bestrijding van seksuele intimidatie één van de doelstellingen is. Gebrek aan collectief beleid ter bevordering van de sociale veiligheid binnen zwembaden heeft het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, Abvakabo FNV en andere partijen uit de zwembranche bijeengebracht in de werkgroep 'Sociale Veiligheid' om gezamenlijk invulling te geven aan preventieve maatregelen. Het samenbrengen van deze partijen leidde begin 2011 tot het besluit om een 'Gedragscode sociale veiligheid' in het leven te roepen (www.npz-nrz.nl).⁹⁹

De Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV) voert het project 'In veilige handen' uit. Dit wordt gefinancierd door de ministeries van Veiligheid en Justitie en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (www.inveiligehandenvl.nl). De doelstelling van het project is het voorkómen van seksueel misbruik van minderjarigen (door vrijwilligers) binnen een vereniging of vrijwilligersorganisatie. Vereniging NOV ondersteunt vrijwilligersorganisaties hierin en werkt hiervoor in een taakgroep samen met MOVISIE, NOC*NSF en Scouting Nederland. Als onderdeel van het project is een stappenplan ontwikkeld dat begint bij het bespreekbaar maken van het onderwerp en eindigt bij het informeren van alle betrokkenen over het ontwikkelde preventiebeleid (www.inveiligehandenvl.nl). Tevens is er een protocol opgesteld voor een adequate hulpverlening en is er een gedragscode in werking gesteld. De gedragscode bestaat uit richtlijnen waarin de grenzen aan het contact met minderjarigen staan. In

⁹⁷ Van deze incidenten is niet bekend wie de dader was. Dit kunnen vrijwilligers zijn, maar ook een leeftijdsgenoot die aan dezelfde vrijwilligersactiviteit deelnam.

⁹⁸ De antwoordcategorieën waren: onbekende, buurtgenoot, iemand van de sportclub of andere vrijetijdsvereniging, partner, ex-partner, vader, moeder, broer, ander familielid, een vriend(in), een vage kennis, een medeleerling, een collega, iemand anders. Er waren meerdere antwoorden mogelijk.

⁹⁹ In februari en maart 2011 organiseerden de betrokken organisaties een viertal themabijeenkomsten, waar met medewerkers uit de zwembaden over de 'Gedragscode sociale veiligheid' is gesproken.

tegenstelling tot de omgangsregels ondertekenen vrijwilligers en medewerkers een gedragscode. Een ondertekende gedragscode kan in geval van grensoverschrijdend gedrag helpen in een juridisch (strafrechtelijk of tuchtrechtelijk) traject. Op 26 september 2009 heeft er een conferentie met betrekking tot het onderwerp plaatsgevonden. Tijdens deze conferentie hebben 61 organisaties de intentieverklaring 'In veilige handen' ondertekend. Met de intentieverklaring geven de organisaties aan er alles aan te gaan doen om seksueel misbruik te voorkomen binnen hun organisatie.

Ongeveer veertig bonden zijn op preventieve of sanctionerende wijze bezig met beleid tegen seksuele intimidatie. Dit kan via tuchtrecht zijn of via het inschakelen van de poule vertrouwenspersonen of een eigen vertrouwenscontactpersoon (VCP) bij de bond of sportvereniging (Bron: NOC★NSF).

Referenties

- Haas, S. de, M. Cense, J. van Ditzhuijzen & W. van Berlo (2009). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen vrijwilligersorganisaties*, Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Bijlage bij de VWS-brief 'Emancipatiebeleid'*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- <http://www.inveiligehanden.nl>.
- <http://www.npz-nrz.nl>.

3.5 Sport en Ontwikkelingssamenwerking

De beleidsbrief *Een kans voor open doel. De kracht van sport in ontwikkelingssamenwerking* (BZ & VWS, 2008) vormde een impuls op het gebied van sport en ontwikkelingssamenwerking. Sport kan vanwege haar betekenis, populariteit en zichtbaarheid een katalysator en een veelzijdig instrument zijn voor het helpen bereiken van specifieke ontwikkelingsdoeleinden.

Resultaatafspraken

Oogmerk van het sport- en ontwikkelingsbeleid is dat overheden en organisaties in ontwikkelingslanden zelf in staat zijn om de kracht van sport- en spelprogramma's optimaal en duurzaam te benutten ten behoeve van armoedebestrijding, wederopbouw en welzijn. Er is geen concrete 'SMART' resultaatafspraak voor dit beleidsonderdeel.

Planning en budget

De geraamde uitgaven voor 'Sport en Ontwikkelingssamenwerking' bedragen in de periode 2008-2011 in totaal € 5,5 miljoen. Het totale budget vanuit BUZA is € 3,5 miljoen. Het budget vanuit VWS is € 2,0 miljoen. De totaal gerealiseerde uitgaven over de periode 2008-2011 zijn gelijk aan de geraamde uitgaven, namelijk € 5,5 miljoen (zie tabel 3.34).

Tabel 3.34 Geraamde en gerealiseerde uitgaven programma 'Sport en Ontwikkelingsamenwerking' (in miljoenen euro's)

	2008	2009	2010	2011	Totaal
Geraamde uitgaven					
Budget van BUZA	0,5	1,0	1,0	1,0	3,5
Budget van VWS	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Totaal geraamde uitgaven	1,0	1,5	1,5	1,5	5,5
Gerealiseerde uitgaven					
Sport en OS	1,0	1,5	1,5	1,5	5,5
Totaal gerealiseerde uitgaven	1,0	1,5	1,5	1,5	5,5

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Het beleid concentreert zich op ondersteuning van sportontwikkelingsprogramma's in die landen waarmee Nederland een bijzondere relatie onderhoudt (KvS'08 en BaS'09). Specifieke middelen zijn beschikbaar gesteld voor Nederlandse ambassades en Nederlandse sport- en ontwikkelingsorganisaties in tien landen. Het ministerie van VWS heeft NOC*NSF gevraagd een plan van aanpak op te stellen voor de inzet van deze Nederlandse organisaties.

NOC*NSF heeft een plan van aanpak ontwikkeld voor de inzet van Nederlandse organisaties, waarin met betrekking tot het tienlandenprogramma per land doelstellingen zijn geformuleerd. Bij de opstelling van de landenprogramma's zijn NOC*NSF en ambassades uitgegaan van de criteria en prioriteiten die in de beleidsbrief gesteld zijn zoals vraaggerichtheid, lokaal ownership en duurzaamheid, aandacht voor doelgroepen jeugd, vrouwen en meisjes en gehandicapten. In de zomer 2009 heeft NOC*NSF advies uitgebracht aan VWS. Op basis van dit advies zijn de subsidies door VWS eind 2009 toegewezen. Deze lopen tot en met 2011. Het gaat om de landen Zuid-Afrika (KNVB en Respo), Suriname (NSA), Burkina Faso (NSA), Kenia (NSA), Zambia (KNVB), Mozambique (KNVB), Senegal (KNVB), Guatemala (Todos), Indonesië (Respo) en Bhutan (St Bhutan). Bij de landenprogramma's voor Suriname en Zuid-Afrika wordt uitdrukkelijk rekening gehouden met de afzonderlijke samenwerkingsprotocollen die het ministerie van VWS heeft met de overheden in deze landen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) geeft daarnaast invulling aan een sportprogramma voor zogeheten 'fragiele staten'.¹⁰⁰ De voortgang is te volgen op www.sportdevelopment.org.

Een algemeen overzicht van de sportcoalitieprogramma's en de ambassadeprogramma's die worden uitgevoerd zijn te vinden in bijlage 11. De bijlage geeft voor ieder land aan wie de hoofdaannemer is, wat het budget is, wat er besteed is, wat de voortgang is, wie de uitvoerders zijn en de tot slot de samenvatting van het project dat er uitgevoerd wordt.

¹⁰⁰ Volgens de organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling zijn staten fragiel wanneer bij de overheid de politieke wil en/of capaciteit ontbreekt om de basisfuncties voor armoedebestrijding, ontwikkeling, veiligheid en mensenrechten van de bevolking te vervullen.

Evaluatie

Uit de voorlopige conclusies uit de zelfgerapporteerde informatie is gebleken dat binnen de VWS programma's de focus vooral heeft gelegen op opleidingen en capaciteitsversterking door professionals van Nederlandse organisaties. Hierbij zijn in totaal 37 nieuwe opleidingen ontwikkeld¹⁰¹, 1265 sportleiders opgeleid en zijn er 123 organisaties versterkt waarbij 724 medewerkers zijn getraind in diverse (organisatie-)vaardigheden. Door het opleiden van 95 train-the trainers is een basis gelegd om kennis verder te verspreiden. Dit is verder gestimuleerd door het tot stand brengen van 35 nieuwe samenwerkingsverbanden en sportstructuren waaraan werd deelgenomen door lokale NGO's, sportbonden, overheden en opleidingsinstituten. Binnen de projecten die door de ambassades zijn gefinancierd lag de nadruk meer op het opzetten van nieuwe sportactiviteiten door lokale organisaties. Hierdoor zijn ondermeer ruim 5.500 jongeren, vrouwen en gehandicapten bereikt met nieuw opgezette structurele sportactiviteiten. Binnen het VWS-programma bestond circa 85 procent van de doelgroep uit jongeren, 37 procent uit vrouwen en meisjes en 9 procent uit gehandicapten. Binnen de ambassadeprogramma's bestond ruim de helft van de deelnemers uit vrouwen en meisjes en ruim de helft waren jongeren en kinderen. Binnen deze programma's werd minder voor gehandicapten georganiseerd.

Als successen werden door de rapporterende organisaties ondermeer genoemd de nieuwe netwerkrelaties tussen organisaties die ook resulteerden in samenwerking op andere terreinen. Zo is er vanuit een opgericht netwerk een gezamenlijke lobby opgezet voor de positie van sportontwikkelingswerk. Ook zijn er trainingen georganiseerd in netwerkverband en zijn universiteiten betrokken bij kennisuitwisseling.

Het lijkt erop dat de aanpak goed uitpakt. Desondanks is er ook een aantal verbeterpunten benoemd. Slechts in drie landen is een goede afstemming tussen het VWS- programma en het BZ-programma zichtbaar. Dit heeft vooral te maken met het gegeven dat de ambassades eerder met subsidiëren van projecten zijn begonnen, terwijl VWS het advies van NOC*NSF heeft afgewacht alvorens tot subsidiëring van projectplannen en activiteiten over te gaan. Voorts is door grote diversiteit in opzet en inhoud per project en een gebrek aan sturingsindicatoren en een rapportageformat, moeilijk om de projecten te beoordelen en te vergelijken. Tot slot blijkt dat een aantal belangrijke speerpunten uit de beleidsnota goed zichtbaar is. Echter het inzetten van sport als onderdeel van grote (inter-)nationale programma's op het terrein van gezondheidszorg, hiv-/aidsbestrijding, onderwijs, en conflictpreventie en vredesopbouw is nog niet gerealiseerd (Van Kampen & Kocken, 2010).

Referenties

- Kampen, H. van & T. Kocken (2010). *Een kans voor open doel: voorlopige conclusies tussenrapportage landenprogramma's*, Amsterdam: NCDO.

¹⁰¹ Genoemde aantallen en percentages zijn exclusief de landen waarvan geen (complete) kwantitatieve rapportage is ontvangen (9%). In de bijlage is zichtbaar welke landen dit zijn.

- Ministerie van Buitenlandse Zaken/ Ontwikkelingssamenwerking & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Beleidsnotitie 'Een kans voor open doel. De kracht van sport in ontwikkelingssamenwerking'*, Den Haag: Ministeries van BZ/O en VWS.
- <http://www.sportdevelopment.org/>.

3.6 Tegengaan dopinggebruik

Doping leidt tot competitievervalsing, is ongezond voor de sporter en tast de geloofwaardigheid, en daarmee de voorbeeldwerking, van topsporters aan (TvS'05). Met de oprichting van het Wereld Anti-Doping Agentschap (WADA) in 1999 hebben sportorganisaties en overheden een signaal afgegeven voor een gezamenlijke aanpak. Al een aantal jaren is WADA bezig om de regelgeving rond doping in de wereld te harmoniseren. Per 1 augustus 2004 hebben alle internationale sportbonden de Wereld Anti-Doping Code geaccepteerd en zich daarmee gecommitteerd aan dezelfde basisprincipes voor het anti-dopingbeleid.¹⁰²

Resultaatafspraak

- Het aantal sanctioneerbare zaken van dopinggebruik in de Nederlandse topsport is vanaf 2007 jaarlijks minder dan 1 procent (TvS'05, p52).

Planning en budget

Voor het tegengaan van dopinggebruik worden instellingssubsidies verleend aan (inter-) nationale antidopingorganisaties (€ 1,6 miljoen) (BaS, '11) en projectsubsidies ten behoeve van projecten. Deze kunnen ook door andere organisaties uitgevoerd worden.¹⁰³

De totaal geraamde uitgaven voor het programma Tegengaan dopinggebruik bedragen voor de periode 2006-2010 € 9,0 miljoen (zie tabel 3.35). Met *De kracht van sport* kwam er vanaf 2008 een intensivering van € 0,4 miljoen per jaar. De gerealiseerde uitgaven waren vanaf 2007 lager dan de geraamde uitgaven (zie tabel 3.36). Dit komt door de vertraging in de uitvoering van *De kracht van sport*.

Tabel 3.35 Geraamde uitgaven programma 'Tegengaan dopinggebruik' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Tijd voor sport	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	8,0
Intensivering De kracht van sport			0,4	0,4	0,4	1,2
Overige mutaties				0,1	-0,3	-0,2
Totaal	1,6	1,6	2,0	2,1	1,7	9,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

¹⁰² Bron: <http://gds.dopingautoriteit.nl/Informatiebonden>.

¹⁰³ De kosten die gemaakt worden voor de jaarlijkse dopingcontroles (meer dan 2.000) die de Dopingautoriteit uitvoert, worden door NOC*NSF en (in geringe mate) door de bonden gefinancierd. VWS verleent een instellingssubsidie die bestemd is voor algemeen functioneren en preventie.

Tabel 3.36 Gerealiseerde uitgaven programma 'Tegengaan dopinggebruik' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Instellingsubsidie ADAN	1,1	1,2	1,4	1,4	1,3	6,4
Internationaal (o.a. WADA)	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,8
Fusie DoConed en NeCeDo	0,3					0,3
Overig	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,5
Totaal*	1,6	1,5	1,8	1,7	1,5	8,0

* Indien totalen niet kloppend zijn, heeft dit te maken met afrondingsverschillen.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

In *De kracht van sport* wordt aangegeven dat het antidopingbeleid wordt voortgezet en op onderdelen wordt aangescherpt. Continuering van het beleid betekent ook het handhaven van de verantwoordelijkheidsverdeling. De sport is primair verantwoordelijk voor het tegengaan van dopinggebruik en de overheid voor het bestrijden van de handel. De overheid blijft de sport daarbij substantieel ondersteunen en blijft eveneens, zowel financieel als bestuurlijk, bijdragen aan WADA. Ook de actieve rol bij de uitvoering van conventies van de Raad van Europa en van UNESCO wordt voortgezet.

Het beleid is op twee onderdelen aangescherpt:

- In internationaal verband wordt aangedrongen op een betere coördinatie tussen overheden en opsporingsinstanties inzake de handel in doping;
- In samenwerking met NOC*NSF is op nationaal niveau de testing pool verkleind waarbinnen het aantal targetcontroles¹⁰⁴ aan de hand van vooraf gestelde criteria wordt vergroot. Targetcontroles zijn ook beschikbaar buiten de testing pool.

Het beleid is opgezet en wordt uitgevoerd na samenspraak met de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Justitie en Buitenlandse Zaken.

Beleidsontwikkelingen

Het jaar 2009 was het eerste jaar waarin de herziene World Anti-Doping Code 2009 van kracht was. Er is in 2010 opnieuw veel aandacht uitgegaan naar de verdere uitwerking van de nieuwe WAD Code en de daarmee verbonden Internationale Standaarden zoals de International Standard for Testing (IST). Hierbij is veel aandacht besteed aan de zogeheten *whereabouts*. Indien sporters behoren tot de Nationale of Internationale testing pool dienen zij een deel van de dagelijkse activiteiten kenbaar te maken aan de Dopingautoriteit of de Internationale Federatie (IF). Ook werd veel extra aandacht besteed aan bonden die het Nationaal Dopingreglement (NDR) niet, niet tijdig, niet correct en/of niet volledig hadden geïmplementeerd. Een nieuwe versie van het NDR is in 2010 ontwikkeld, en zal in 2011 door de bonden worden geïmplementeerd.

¹⁰⁴ Targetcontroles kunnen slechts in specifieke gevallen en op basis van vooraf vastgestelde criteria worden uitgevoerd. In 2007 zijn deze criteria geactualiseerd en verder verruimd waardoor targetcontroles nog breder kunnen worden ingezet.

In 2008, 2009 en 2010 is tevens de uitvoering van het nieuwe antidopingbeleid van NOC*NSF voortgezet zoals dat in 2007 in nauwe samenwerking met de Dopingautoriteit tot stand werd gebracht. Daardoor is het aantal targetcontroles aanzienlijk toegenomen, evenals het aantal vervolgonderzoeken en specifieke, aanvullende analyses. Net als in 2009 is in 2010 de nadruk in de controlepraktijk meer op de absolute top van de Nederlandse sport gelegd. De toename van het aantal targetcontroles is gerealiseerd door een afname van de reguliere controles binnen het verdeelmodel.

In 2010 is de uitvoering van het antidopingbeleid in Nederland verder gejuridiseerd. Het aantal dopingzaken neemt weliswaar af, maar de complexiteit van de juridische vraagstukken nam snel toe. In een deel van de juridische procedures waarbij de Dopingautoriteit betrokken is, worden fundamentele standpunten ten aanzien van de legaliteit en proportionaliteit van het beleid getoetst. In 2010 zijn drie zaken aan het Court of Arbitration for Sport in Lausanne voorgelegd; in één van deze zaken werd in 2010 uitspraak gedaan.

De Dopingautoriteit heeft een Meerjarenbeleidsplan 2009-2012 opgesteld (De Dopingautoriteit, 2008a). Dit plan geeft een leidraad voor het handelen van de Dopingautoriteit en biedt een grondslag voor de (meerjaren-)financiering. De integrale visie steunt op een viertal centrale hoofdthema's: de WAD Code en Internationale Standaarden, het Olympisch Plan 2028, vraaggestuurd werken en het versterken van de autoriteitspositie. De beleidsinstrumenten die worden ingezet zijn: preventie, dopingcontroles, juridische activiteiten, wetenschappelijk onderzoek, kennismanagement en internationale activiteiten. Het Meerjarenbeleidsplan zal in 2012 geëvalueerd worden.

Dopingcontroles

Voortvloeiend uit de uitwerking van de nieuwe WAD Code 2009 en de daarmee verbonden Internationale Standaarden in de nationale anti-dopingregelgeving heeft de Dopingautoriteit in 2009 een Nationale testing pool ingericht. De testing pool is in 2010 verkleind naar circa vierhonderd topsporters. De belangrijkste overweging hierbij is de voortdurende wens van proportionaliteit. De sporters die tot de Nationale testing pool behoren dienen aan een aantal verplichtingen te voldoen. Zo dienen zij het hele jaar door hun *whereabouts* op te geven en door de Dopingautoriteit georganiseerde voorlichtingen bij te wonen. Deze (soms) vergaande verplichtingen leveren spanning op met betrekking tot rechten van sporters, zoals die van privacy (vooral aangekaart door de Article 29 Working Party van de EU). De strengste antidopingregels dienen dan ook beperkt te worden tot de daadwerkelijke risicogroepen. Vandaar dat door middel van een risico-analyse de omvang van de testing pool voortdurend kritisch wordt bezien.

In 2010 zijn 2.055 dopingcontroles uitgevoerd als onderdeel van het Nationaal Programma (2.065 in 2009). In alle gevallen betrof het urinecontroles. Deze controles vonden plaats bij alle Olympische sportbonden en bij ongeveer vijftien niet-Olympische sportbonden. Het percentage dopingcontroles buiten wedstrijdverband in het kader van het Nationaal Programma lag rond de 45 procent. Hiermee is het streven om 50 procent van de contingentcontroles buiten wedstrijdverband uit te voeren bijna behaald. De 2.055 contingentcontroles werden uitgevoerd bij 1.306 bij mannen (64%) en 749 bij vrouwen (36%). Deze man-vrouw verdeling vormt een goede afspiegeling van de Nederlandse prestatiesport.

Op basis van opdrachten van derden (WADA, internationale federaties, buitenlandse NADO's en overige klanten) zijn in 2010 in totaal 750 (513 bij mannen en 237 bij vrouwen) dopingcontroles uitgevoerd (571 in 2009). In 94 procent van de gevallen betrof het controles binnen wedstrijdverband. In totaal zijn er in 2010 dus 2.805 dopingcontroles uitgevoerd. Dit totaal is een stijging van 6,4 procent ten opzichte van 2009 (2.636 dopingcontroles). Het aantal controles in het kader van het Nationaal Programma bleef vrijwel gelijk, de totale stijging wordt verklaard door de stijging van het aantal controles in opdracht van derden. Deze stijging kan zelf weer verklaard worden door de organisatie van een relatief groot aantal grote internationale sportevenementen in Nederland in 2010, met als tweede - maar numeriek minder belangrijke - factor de geleidelijke toename van het aantal verzoeken om een targetcontrole uit te voeren bij een buitenlandse sporter die in Nederland verblijft.

Op basis van de ingezette dopingcontroles werd in 23 gevallen aangifte van dopingovertreding gedaan (inclusief expliciete weigeringen). Deze aangiften vloeiden voort uit 2194 dopingcontroles, waarvan het resultaat door de Dopingautoriteit verwerkt werd.¹⁰⁵ De sanctioneerbare zaken komen daarmee in 2010 een fractie boven de één procent (zie tabel 3.37).¹⁰⁶

¹⁰⁵ Het resultaatmanagement van de overige 614 uitgevoerde controles werd niet door de Dopingautoriteit verzorgd, maar door de opdrachtgever (meestal een Internationale Federatie). De resultaten hiervan zijn niet in deze rapportage verwerkt.

¹⁰⁶ De daling van het aantal positieve bevindingen die al in 2008 inzette, heeft zich in 2009 en 2010 verder doorgezet. Dit zegt echter niet zoveel over het feitelijke gebruik. De verklaring voor de daling ligt namelijk in eerste instantie in het nieuwe verdeelmodel, waardoor men zich in principe alleen nog maar richt op de 'absolute' (nationale en internationale) top van de sport. De daling is dus voornamelijk een gevolg van de versmalling van de doelgroep. Die groep is beter voorgelicht en meer gedisciplineerd, maar mogelijk ook beter in het ontlopen van positieve bevindingen. Daarnaast kunnen zeker andere factoren een rol spelen (zoals het preventiewerk van de Dopingautoriteit) maar dat is niet meetbaar. De mondiale gegevens geven ook een daling te zien. Al met al neemt het aantal zaken af, maar de ernst en complexiteit van de zaken neemt toe.

Tabel 3.37 Sancties op dopinggebruik

	2006		2007		2008		2009		2010		Doelstelling 2010
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	%
Sancties excl. weigeringen	41	1,5	47	1,7	27	1,0	24	0,9	23	1,0	< 1
Sancties incl. weigeringen	52	1,8	56	2,1	30	1,1	27	1,0	23	1,0	< 1
Controles: nat. programma*	2211		2267		1946		2065		2058		
Controles: opdrachten derden	614		462		721		571		750		
Totaal aantal controles	2825		2729		2667		2636		2808		
Resultaat verwerkt door Dopingautoriteit									2194		

* Het streefaantal dopingcontroles was tot en met 2006 2500, in 2007 2250 en vanaf 2008 2000. De streefcijfers zijn naar beneden bijgesteld in verband met de haalbaarheid. Het totaal aantal dopingcontroles is daardoor vanaf 2006 licht gedaald.

Bron: De Dopingautoriteit

De Dopingautoriteit peilt periodiek de meningen van de Nederlandse (top-)sporters over verschillende aspecten van het dopingbeleid (Eijs, e.a., 2010).¹⁰⁷ Eén van de meest recente wijzigingen in het dopingreglement, het invoeren van de *whereaboutsregeling*, is ook het meest controversieel. Minder dan 20 procent van de statushouders vindt de regeling noodzakelijk voor de eigen sport, terwijl 61 procent zelf ervaring heeft met de verplichting. Van die laatste groep ondervindt 38 procent regelmatig of vaak problemen bij het invullen van hun *whereaboutsgegevens*; voor jongere sporters en vrouwen ligt dat percentage wat lager. Sporters ervaren een grote impact van de *whereaboutsregeling* op hun leven. De software is in hun ogen onnodig bewerkelijk en het kost veel tijd om de *whereabouts* in te vullen en bij te houden. Het feit dat een sporter niet gemakkelijk met zekerheid kan aangeven waar hij op een bepaald moment in de toekomst precies is, in combinatie met het feit dat administratief falen tot *missed tests* en uiteindelijk tot een schorsing kan leiden, leidt tot onzekerheid. Deze onzekerheid wordt gevoed door angst niet gevonden te worden door de controleur. Van de sporters met een *whereaboutsverplichting* vindt 47 procent dat de invloed van de dopingregels op het privéleven te groot is.

¹⁰⁷ In 2009/2010 is het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met NL Sporter (de onafhankelijke belangenorganisatie voor topsporters), de Vereniging van Contractspelers (VVCS, de belangenorganisatie voor professionele voetballers) en de AtletenCommissie van NOC*NSF.

De houding van de Nederlandse topsporters ten opzichte van het gebruik van doping over het algemeen is zeer afwijzend te noemen. Liefst 91 procent zou zich schuldig voelen als hij doping zou gebruiken en 95 procent wil alleen winnen als het op eigen kracht kan. De belangrijkste voorzieningen waar sporters behoefte aan hebben om dopinggebruik te ontmoedigen, zijn; goed internationaal afgestemd beleid, meer voorlichting en kennisvergroting over het onderwerp bij coaches en begeleiders.

Het anti-dopingbeleid van de Nederlandse rijksoverheid richt zich voornamelijk op de topsport. In mindere mate wordt er ook beleid ingezet om het gebruik van doping in de ongeorganiseerde sport, vooral onder bezoekers van fitnesscentra, tegen te gaan. Dat gebruik is zowel kwantitatief als kwalitatief in kaart gebracht. Uit onderzoek van TNO Kwaliteit van Leven naar de prevalentie en determinanten van dopinggebruik onder fitnessbeoefenaars in Nederland blijkt dat van de eigenaren van fitnesscentra 8,8 procent aangaf dat ze de kans groot achten dat hun bezoekers dopingmiddelen gebruiken (Stubbe e.a., 2009). Van de fitnessbeoefenaars van vijftien jaar en ouder heeft 8,2 procent (circa 160.000 personen) in 2009 dopingmiddelen gebruikt. Geconstateerd werd een gebruik van “zwarte” dopingmiddelen door ongeveer 58.000 personen en van minder “zwarte” middelen (zoals middelen om af te vallen) door ongeveer 100.000 personen.

De Gezondheidsraad stelt dat aan het dopinggebruik in de ongeorganiseerde sport gezien de aard van de gebruikte middelen, de wijze van gebruik en de risicoperceptie van gebruikers, aanzienlijke risico's kleven (Gezondheidsraad, 2010). In absolute aantallen gaat het om een aanzienlijke groep (ongeveer 160.000 personen blijken in 2009 dopingmiddelen te hebben gebruikt). De Gezondheidsraad adviseert:

1. Het verschillend benaderen van twijfelaars en gebruikers;
2. Het veranderen van de fundering van de opvatting van gebruikers ten aanzien van dopinggebruik, namelijk dat het risico acceptabel is ten opzichte van het na te streven doel;
3. Het maken van specifiekere onderscheid tussen verschillende doelgroepen;
4. Het combineren van interventies gericht op *demand reduction*, *harm reduction* en *supply reduction*.

In 2011 wordt de Kamer geïnformeerd over het advies van de Gezondheidsraad en worden de lijnen van het anti-dopingbeleid in de ongeorganiseerde sport aangegeven. Het dopinggebruik zal via preventief beleid ontmoedigd worden, met name via voorlichting. De aanbevelingen van de Gezondheidsraad zullen daarbij nadrukkelijk worden betrokken. Er wordt uitdrukkelijk niet gekozen voor een repressief beleid, zoals het uitvoeren van dopingcontroles in fitnesscentra en het opleggen van boetes of schorsing (weigeren van toegang tot de centra).

Uit een onderzoek uitgevoerd naar gezondheidsrisico's van illegale doping via internet (Wassink, e.a., 2010) blijkt dat de handel van illegale doping via internet toeneemt. De meest recente schatting geeft aan dat zo'n 30 procent van de gebruikers via internet dopinggeduide middelen koopt. Naast gezondheidsrisico's zitten er ook financiële en juridische risico's aan het kopen van dopingmiddelen via internet. De bevindingen uit dit onderzoek zullen worden gebruikt in de preventieactiviteiten van de Dopingautoriteit gericht op vooral sporters en fitnessinstructeurs in fitnesscentra.

Referenties

- De Dopingautoriteit (2008a). *Autoriteit naar Olympisch niveau. Meerjarenbeleidsplan Dopingautoriteit 2009-2012*, Capelle aan den IJssel: De Dopingautoriteit.
- De Dopingautoriteit (2008b). *Persbericht 22 februari 2008. Dopingcontroles en bevindingen 2007*, Capelle aan den IJssel: Dopingautoriteit.
- De Dopingautoriteit (2008c). *Dopingautoriteit jaarverslag 2007*, Capelle aan den IJssel: Dopingautoriteit.
- De Dopingautoriteit (2009). *Dopingautoriteit jaarverslag 2008*, Capelle aan den IJssel: De Dopingautoriteit.
- De Dopingautoriteit (2010). *Dopingautoriteit jaarverslag 2009*, Capelle aan den IJssel: De Dopingautoriteit.
- Dopingautoriteit (2011). *Persbericht 17 maart 2011. Dopingcontroles en bevindingen 2010*, Capelle aan den IJssel: Dopingautoriteit.
- Eijls, I. (Mindshare Research), A. Havenga (NL Sporter) & O. de Hon (Dopingautoriteit) (2010). *De Nederlandse topsporter en het antidopingbeleid*, Capelle aan den IJssel: De Dopingautoriteit.
- Gezondheidsraad (2010). *Dopinggebruik in de ongeorganiseerde sport*, Den Haag: Gezondheidsraad.
- Stubbe, J.H., A.M.J. Chorus, L.E. Frank, O. de Hon, P. Schermers, P.G.M. van der Heijden (2009). *Prestatiebevorderende middelen bij fitnessbeoefenaars*, Capelle aan den IJssel: De Dopingautoriteit.
- Wassink, H., B. Coumans & O. de Hon (2010). *Gezondheidsrisico's Illegale Doping via Internet*, Capelle aan den IJssel: De Dopingautoriteit.
- <http://www.dopingautoriteit.nl/>.

4. Presteren

Het kabinet steunt het streven van de sportsector om Nederland te laten horen bij de Top-10 landenklassering in de internationale sportwereld (TvS'05, p51-2). Om de Top-10 ambitie te helpen realiseren worden, in navolging van de sport, keuzes gemaakt. Die topsportonderdelen waarin Nederland goed presteert of goed kan presteren en die bovendien goed passen in de beleidsdoelstellingen, zullen worden ondersteund bij nationale talentontwikkelingsprogramma's, de aanstelling van coaches en de organisatie van evenementen in Nederland. Welke topsportonderdelen dat zijn wordt op basis van een advies van NOC*NSF vastgesteld. Hetzelfde principe wordt vanuit het sportbeleid toegepast op de sportonderdelen voor sporters met een beperking (TvS'05, p51-2). Zeven programma's dragen bij aan de realisatie van de doelstelling van het topsportbeleid: 'Excelleren van talenten', 'Stipendium voor topsporters', 'Topsporters met een beperking', 'Coaches aan de top', 'Sportmedisch begeleiden van topsporters', 'Topsportevenementen' en 'Innovatie'. Tijdens de winterspelen van Vancouver 2010 hebben toenmalig staatssecretaris Bussemaker en oud-voorzitter van NOC*NSF Terpstra afgesproken om alle lopende topsportprogramma's door te trekken tot en met het Olympische jaar 2012.

Resultaatafspraak

- In 2010 heeft Nederland een positie bij de eerste tien in de topsportlandenklassering (BaS'09, p132).

Planning en budget

De totaal geraamde uitgaven voor de periode 2006-2010 voor de pijler 'Presteren' bedroegen € 137 miljoen (zie tabel 4.1). De gerealiseerde uitgaven voor deze pijler liggen hoger dan de geraamde uitgaven, te weten € 152 miljoen (zie tabel 4.2). Verklaring voor de belangrijkste verschillen zijn terug te vinden bij de onderdelen 'Talentherkenning en -ontwikkeling' en bij 'Evenementen en Accommodaties'. De belangrijkste verschillen worden verder besproken in de paragrafen van de verschillende beleidsonderdelen.

Tabel 4.1 Geraamde uitgaven voor de pijler 'Presteren' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Talentherkenning en -ontwikkeling	4,8	4,8	7,3	9,8	11,2	37,9
Stipendium voor topsporters	4,9	5,3	5,3	5,4	5,6	26,5
Coaches aan de top	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	22,5
Sportmedische begeleiding	0,8	1,0	1,0	1,3	1,3	5,3
Evenementen & Accommodaties	9,0	4,7	4,7	4,8	6,8	30,0
Kennis en innovatie	0,9	4,0	3,8	3,7	2,5	14,9
Totaal	24,9	24,2	26,6	29,5	31,9	137,1

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 4.2 Gerealiseerde uitgaven voor de pijler 'Presteren' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Talenterkenning en -ontwikkeling	12,7	3,9	7,1	10,4	11,0	45,2
Stipendium voor topsporters	5,3	2,4	5,4	5,6	5,6	24,4
Coaches aan de top	4,6	4,8	4,5	4,5	4,5	22,9
Sportmedische begeleiding	0,6	0,7	0,9	1,3	1,3	4,7
Evenementen & Accommodaties	10,6	6,3	3,3	10,3	9,9	40,4
Kennis en innovatie	3,3	0,6	4,3	3,4	2,4	14,0
Totaal	37,3	18,6	25,6	35,5	34,7	151,6

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Prestaties Nederlandse topsport

Het succes van het topsportbeleid wordt afgemeten¹⁰⁸ aan de hand van drie indicatoren:

1. De Nederlandse positie op de Wereldlandenranglijst;
2. De Nederlandse positie op de medaillespiegel Olympische Zomerspelen;
3. De Nederlandse positie op de medaillespiegel Olympische Winterspelen.

De Wereld Landenranglijst is gebaseerd op het cumulatief aantal punten per land voor Top-8 posities behaald tijdens het meest recente Wereldkampioenschap van alle Categorie-1 topsportonderdelen. Onder deze categorie vallen alle Olympische programmaonderdelen plus een aantal niet-Olympische topsportonderdelen die voldoen aan criteria zoals vermeld in het Reglement Topsportprogramma's van NOC*NSF. Op 1 juli 2008 bezette Nederland de negende positie op deze ranglijst. De doelstelling is om in 2010 tot de eerste tien in de topsportlandenklassering te behoren. Deze wereldlandenranglijst (WSNI) wordt de laatste twee jaar echter niet meer bijgehouden. NOC*NSF werkt samen met gegevensleverancier Infostrada op het moment aan een jaarlijkse ranglijst van alle Olympische (zomersporten) medaille-onderdelen en alle Olympische (wintersporten) medaille-onderdelen. Deze ranglijst is gebaseerd op het gehouden WK (of de OS als die recenter was). De ranglijst van 2010 (zomer) is terug te vinden in bijlage 12. Nederland neemt op deze ranglijst de zestiende positie in. Voor de ranglijst (winter) is de ranglijst de uitslag van Vancouver 2010.

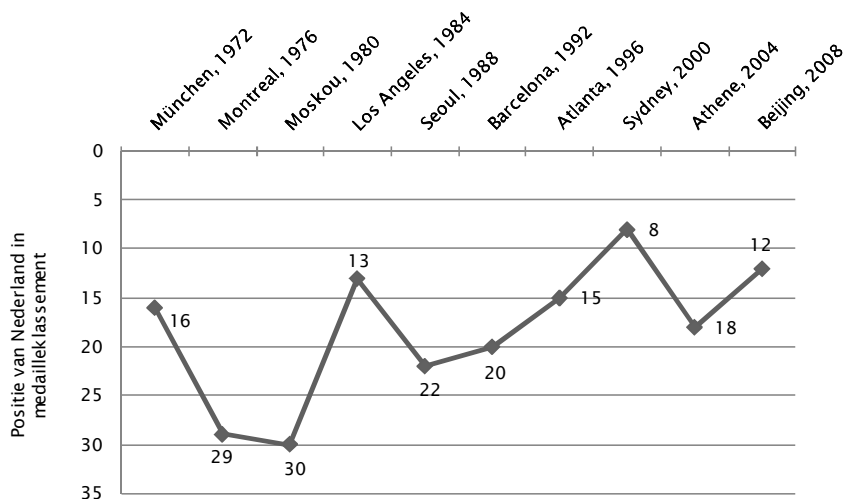
Het succes van het topsportbeleid wordt ook bepaald door de Nederlandse positie op de medaillespiegel van de Olympische winter- en zomerspelen. Onderstaande figuren 4.1 en 4.2 geven vanaf 1972 de Nederlandse positie op de medaillespiegel van de Olympische winter- en zomerspelen weer.

¹⁰⁸ VWS volgt hierin het beleid van NOC*NSF.

De positie op de Olympische medaillespiegel wordt bepaald aan de hand van de officiële medaillespiegel van het IOC, waarin de landen gerangschikt worden op respectievelijk het aantal behaalde gouden, zilveren en bronzen medailles.¹⁰⁹ Bij de laatste Zomerspelen (Beijing 2008) behaalde Nederland de twaalfde plaats, tijdens de laatste Winterspelen in Vancouver (2010) was dat de tiende positie. In bijlage 13 zijn figuren opgenomen betreffende het aantal behaalde medailles op (Para-)Olympische Spelen over de periode 1972-2008.

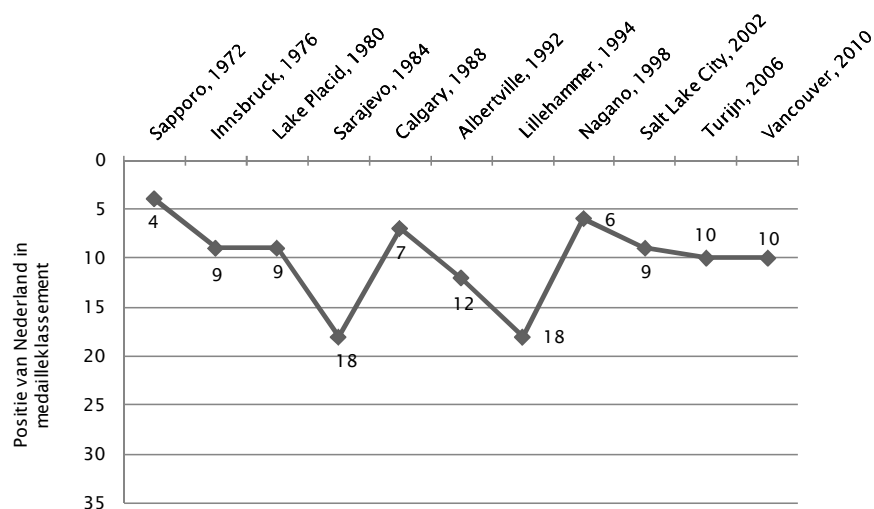
Figuur 4.1 Positie Nederland Olympische Zomerspelen 1972-2008

Bron: IOC

¹⁰⁹ Voor de Olympische Spelen is een aparte index ontwikkeld die volgens dezelfde methodiek als de Wereld Landenranglijst (op grond van de laatste Spelen) wordt bepaald. Na Beijing staat Nederland in deze index als vijftiende geklasseerd. In de competitie met 203 andere landen was deze positie beter dan mocht worden verwacht louter op grond van de rangorde die Nederland mondiaal inneemt naar bevolkingsomvang en bruto nationaal product (de twee factoren waarvan de grootste invloed uitgaat op de spreiding van Olympische medailles over de deelnemende landen (NOC*NSF in Van Bottenburg, 2008).

Figuur 4.2 Positie Nederland Olympische Winterspelen 1972-2010

Bron: IOC

Topsportklimaat

De overheid investeert meer middelen in de topsport. Afgaande op het oordeel van topsporters, toptrainers/coaches en de topsportcoördinatoren van sportbonden hebben de beleidsinspanningen bijgedragen aan een beter topsportklimaat. Net als in 2002 het geval was ten opzichte van 1998, vindt een ruime meerderheid dat het topsportklimaat in 2008 was verbeterd ten opzichte van vier jaar eerder (tabel 4.3).

Tabel 4.3 Beoordeling van het topsportklimaat in Nederlanders door topsporters, trainers/coaches en topsportcoördinatoren, in 2002 en 2008, in beide jaren in vergelijking met vier jaar eerder (in procenten)

	2002 vergeleken met 1998			2008 vergeleken met 2004		
	Verslechterd	Gelijk gebleven	Verbeterd	Verslechterd	Gelijk gebleven	Verbeterd
Topsporters met een A- of B-status	8	33	59	6	27	67
Trainers/coaches in de topsport	13	32	55	7	29	64
Topsportcoördinatoren bij sportbonden	4	36	61	4	22	74

Bron: Van Bottenburg, 2008

Het meest frequent wordt de organisatie van de topsport in Nederland als sterk punt van het Nederlandse topsportklimaat genoemd. Het gaat dan om zaken als de beleidsmatige aanpak, langetermijnstrategie, centrale aansturing, ambitie, gedrevenheid, resultaatgericht, duidelijkheid, durf om keuzes te maken en de kracht van de grote bonden. Ook worden de voorzieningen voor topsporters, de begeleiding door trainers/coaches, de bereidheid om geld ter beschikking te stellen voor topsport en de aanwezige kennis in ons land en de logistieke voordelen die voortvloeien uit onze kleinschaligheid veelal in positieve zin genoemd.

De beperkte financiële mogelijkheden, de soms wankelende positie van de trainer/coach en het gebrek aan (top-)sportcultuur en -mentaliteit worden als zwakke punten van het topsportklimaat aangemerkt. De organisatie van de topsport wordt als verbeterpunt van het topsportklimaat gezien (bureaucratie, papierwinkel, versnippering, afhankelijkheid van vrijwilligers, gebrekkige samenwerking, het vele vergaderen). Financiële ondersteuning, talentidentificatie en trainer-/coachvoorzieningen komen als de belangrijkste aspecten naar voren die voor verbetering vatbaar zijn (Van Bottenburg (red.), 2009).

Referenties

- Bottenburg, M. van (2008). *Topsport*. In: Breedveld, K., C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst, rapportage Sport 2008, Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Bottenburg, M. van (red.) (2009). *Op jacht naar goud. Ontwikkelingen in het topsportklimaat in Nederland, 1998-2008*, Nieuwegein: Arko Sports Media.
- <http://www.olympic.org>.
- <http://www.paralympic.org>.

4.1 Excelleren van talenten¹¹⁰

Het herkennen en ontwikkelen van talent, het verbinden van breedte- en topsport, kan naar opvatting van het kabinet nog veel beter. Het kabinet kiest voor een programmatische aanpak die uitgaat van een brede persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling van de jeugdige sporters. Deze sporters zijn op hun weg naar de top soms in een kwetsbare periode. Het beleid zet in op professionele begeleiding (TvS'05, p53). Het mogelijk maken dat talenten kunnen excelleren op internationaal niveau heeft in 2008 en 2009 extra aandacht gekregen (BaS'08 en BaS'09).

¹¹⁰ In *Tijd voor sport* is dit programma verdeeld over drie deelonderwerpen: 'Talentherkenning en regionale talentontwikkeling', 'Talentontwikkeling en onderwijs' en 'Nationale talentontwikkelingsprogramma's'. Aangezien er overlap is tussen deze onderwerpen, zijn ze in dit hoofdstuk onder één paragraaf beschreven, met als titel 'Excelleren van talenten' op basis van *De kracht van sport*.

Resultaatafspraken

- In 2010 zijn er naar verwachting 30 tot 40 bondsplannen gerealiseerd, zijn er 5 extra LOOT-scholen¹¹¹, is bij de 12 Olympische netwerken een uniform basispakket voor regionale begeleiding van talenten ingevoerd en is een model voor MBO-LOOT¹¹² ontwikkeld (SvS'06, p38).¹¹³
- 20 procent meer talenten, met en zonder beperking, heeft uitzicht op de top (KvS'07, p25).¹¹⁴
- Er wordt in 2008/2009 een aantal Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO's), evenwichtig over het land verspreid, ingericht.
- In 2008 wordt de reeds gestarte pilot talentcoaches uitgebreid met 10 extra talentcoaches (KvS'07, p12).

Planning en budget

De eerste verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het programma ligt bij de sportbonden. Het programmamanagement ligt in handen van NOC*NSF. Daarnaast zijn bij onderdelen van het programma NLCoach, Olympische Netwerken, Stichting LOOT en het ministerie van OCW betrokken. De plannen van de sportbonden en de Olympische netwerken worden voor vier jaar gesteund, in de periode 2007-2010. Dat geldt ook voor de coördinerende taken van NOC*NSF en de uitvoering van de landelijke taken van de Stichting LOOT.

Tabel 4.4 Geraamde uitgaven programma 'Talentontwikkeling' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	2012	Totaal
Tijd voor sport	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	24,0	4,8	4,8	33,6
De kracht van sport, begroting 2008			2,5	2,5	2,5	7,5	2,5	2,5	12,5
De kracht van sport, begroting 2009				2,5	2,5	5,0	2,5	2,5	10,0
Toezegging stass CTO's				0,7	1,4	2,1	1,4	1,4	4,9
Totaal	4,8	4,8	7,3	10,5	11,2	38,6	11,2	11,2	61,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

¹¹¹ LOOT staat voor Landelijk Overleg Onderwijs en Topsport. Een LOOT-licentie wordt toegekend door het ministerie van OCW, het ministerie van VWS biedt alleen financiële ondersteuning. In plaats van over het minimumaantal LOOT-scholen dat er is, wordt er tegenwoordig gesproken over een beter dekkend landelijk netwerk van LOOT-scholen in 2010 (Bron: Stichting LOOT).

¹¹² In *Samen voor sport* wordt gesproken over een LOOT-MBO model, deze term is echter vervangen door MBO-LOOT (Bron: Stichting LOOT).

¹¹³ In *Tijd voor sport* is de resultaatafpraak geformuleerd dat er in 2007 20 LOOT-scholen in Nederland zijn en dat de MBO-opleidingen voor sport en bewegen vergelijkbare faciliteiten voor talentvolle sporters bieden (TvS'05, p52).

¹¹⁴ Een vergelijkbare doelstelling staat in de begroting voor 2008 (p113). Een eerdere doelstelling is: een gericht nationaal talentontwikkelingsprogramma leidt tot een toename van 10 procent van het aantal talentvolle sporters (TvS'05, p52).

Tabel 4.5 Verdeling budget 'Talent' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	2012	Totaal
Wedstrijd en trainingsprogramma	0,0	0,0	1,3	3,0	3,0	7,3	3,0	3,0	13,3
Talentprogramma's bonden	2,4	2,4	3,1	3,1	3,1	14,1	3,1	3,1	20,2
Talentcoaches	0,0	0,6	1,1	1,9	1,9	5,5	1,9	1,9	9,3
CTO's	0,0	0,0	0,7	1,4	2,1	4,2	2,1	2,1	8,4
Regionale begeleiding	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	3,0	0,6	0,6	4,2
Ontwikkeling en ondersteuning	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2,5	0,5	0,5	3,5
Onverdeeld	1,3	0,7	0,0	0,0	0,0	2,0	0	0,0	2,0
Totaal	4,8	4,8	7,3	10,5	11,2	38,6	11,2	11,2	61,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 4.6 Gerealiseerde uitgaven 'Talent' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Wedstrijd- en trainingsprogramma	10,0		1,3	3,0	3,0	17,3
Talentprogramma's bonden	2,4	2,9	2,9	3,0	3,1	14,2
Talentcoaches		0,3	1,1	1,8	1,7	5,0
CTO's		0,0	0,7	1,6	2,2	4,4
Regionale begeleiding		0,1	0,6	0,6	0,5	1,8
Ontwikkeling en ondersteuning	0,3	0,6	0,5	0,5	0,3	2,2
Totaal	12,7	3,9	7,1	10,4	10,8	45,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

De geraamde uitgaven voor het programma 'Talentontwikkeling' in de periode 2006-2010 bedroegen € 38,6 miljoen (tabel 4.4 en tabel 4.5). De gerealiseerde uitgaven in deze periode waren € 45,0 miljoen (tabel 4.6). De belangrijkste verschillen zijn voor het grootste gedeelte te verklaren door de Motie Van Aartsen. Via deze Motie kwam in 2006, op basis van de recente successen bij de laatste Olympische Spelen, € 10 miljoen beschikbaar voor topsportfaciliteiten. Daarnaast heeft plaatsgevonden wat betreft de intensivering van *Tijd voor sport* (€ -1,9 miljoen in 2006 en € -0,9 miljoen in 2007) en de intensivering van CTO's (€ +0,7 miljoen in 2009). Opgemerkt moet worden dat ook NOC*NSF, de sportbonden en andere betrokken partijen middelen investeren in talentontwikkeling.

Voortgang en realisatie

Bondsplannen

NOC*NSF heeft voor de financiering van de bondsplannen in samenwerking met de sportbonden een certificeringssysteem ontworpen. Aan de hand van dit instrument worden de bondsplannen voor talentontwikkeling beoordeeld op transparantie en kwaliteit. Alleen gecertificeerde plannen komen in aanmerking voor subsidie. In 2008 vindt financiering plaats van 79 programma's, uitgevoerd door 42 sportbonden, die op basis van het certificeringssysteem zijn beoordeeld. Op grond van de ervaringen in 2007 is dit certificeringssysteem in 2008 samen met een werkgroep van bonden bijgesteld. Dit nieuwe

instrument dient als basis voor de certificering en subsidiëring van de bondsplannen voor de periode 2009-2012. In 2010 zijn er 44 bonden met 75 programma's. Er zijn meer programma's dan bonden omdat bepaalde bonden zoals de KNZB en de Atletiekunie meerdere programma's hebben. De doelstelling van dertig tot veertig bondsplannen in 2010 is ruimschoots behaald (tabel 4.7).

Tabel 4.7 Overzicht realisatie doelstellingen programma 'Talentontwikkeling'

	2007	2008	2010	Doelstelling 2010
Aantal bondsplannen	35 ¹	42 ²	44 ³	30 à 40 per jaar

1. In 2007 zijn er 35 bondsplannen gerealiseerd en 71 gecertificeerde opleidingsprogramma's.

2. In 2008 zijn er 42 bondsplannen gerealiseerd en 79 gecertificeerde opleidingsprogramma's.

3. In 2010 zijn er 44 bondsplannen gerealiseerd en 75 gecertificeerde opleidingsprogramma's.

Bron: NOC*NSF

LOOT-scholen¹¹⁵

Eén van de aspecten van een goed topsportklimaat is aandacht voor samenwerking en afstemming tussen onderwijs en topsport. Aan alle (potentiële) topsporters moet in ieder geval de mogelijkheid worden geboden om óók goed onderwijs te volgen.

In 2010 zijn er 29 LOOT-scholen met in totaal ruim 3550 LOOT-leerlingen verspreid over heel Nederland. De laatste uitbreiding met betrekking tot het aantal LOOT-scholen dateert van 1 augustus 2009 met twee nieuwe LOOT-scholen. Volgens de 'Beleidsregel VO-scholen met een LOOT-licentie' van het ministerie van OCW (2007a) wordt geen maximaal aantal LOOT-scholen meer als doelstelling gehanteerd, maar worden licenties uitgereikt op basis van kwaliteit en aanbod van talent in een regio. Daarbij wordt gestreefd naar een goede landelijke dekking. Het ministerie van VWS biedt financiële ondersteuning aan de Stichting LOOT voor de realisatie en begeleiding van de LOOT-scholen. Met de laatste uitbreiding van twee LOOT-scholen werd er een belangrijke stap in de richting van landelijke dekking gezet. De nieuwste LOOT-school staat in Vlissingen. Hiervoor is een aparte regeling getroffen met minder aantal benodigde LOOT-leerlingen in verband met haalbaarheid, een besluit genomen door OCW. In de nieuwe beleidsregel LOOT van het ministerie van OCW (november 2009) is de mogelijkheid opgenomen om het aantal LOOT-scholen te laten groeien tot maximaal 35. Dat betekent dat er op dit moment zes vacante plaatsen zijn.

¹¹⁵ Op een LOOT-school krijgen sporttalenten in de leeftijdsgroep van 12-18 jaar de kans topsport en onderwijs te combineren. Een LOOT-licentie wordt aan een school toegekend door het ministerie van OCW voor een periode van vier jaar. Een school kan deze licentie aanvragen waarbij aan het criterium van tenminste 40 geïndiceerde LOOT-leerlingen moet worden voldaan. Van dit criterium kan worden afgeweken indien er minimaal tien LOOT-leerlingen zijn en deze licentie de regionale spreiding bewerkstelligt. De aangevraagde nieuwe licentie mag niet leiden tot een verlies van meer dan 10 procent van de LOOT-leerlingen bij één van de omliggende LOOT-scholen (OCW, 2007).

MBO-LOOT

Om de combinatie topsport en mbo te versterken en de samenhang hierin te bevorderen hebben NOC*NSF, het ministerie van VWS en de MBO Raad in 2007 het initiatief genomen voor een pilot 'MBO-LOOT'. DSP-groep heeft deze pilot begeleid (Duijvestijn & Blom, 2008). Naar aanleiding van de resultaten is er overleg geweest met de MBO Raad, OCW, NOC*NSF en de onderwijsinspectie over hoe een 'MBO-LOOT model' er uit moet zien. Er is afgesproken dat er geen sprake zal zijn van een algemeen geldende LOOT-regeling voor mbo-scholen, maar dat er per mbo-instelling wel maatwerkafspraken worden gemaakt tussen school en sporter. Uitgebreide aanpassingen van bestaande regelgeving worden hierbij niet nodig geacht.

Olympische netwerken

In 2007/2008 is gestart met het steunen van twaalf Olympische netwerken. Zij dienen een uniform minimumpakket aan facilitaire begeleiding te leveren aan de talenten in hun werkgebied. Vanaf 2009 is deze activiteit voor twee jaar gesubsidieerd. Doel is om te bepalen wat het optimale pakket aan facilitaire dienstverlening aan talenten is. Per jaar is hiervoor € 600.000 beschikbaar. Voor 2011 en 2012 is besloten de activiteiten te verlengen zodat deze activiteiten samen lopen met de Olympische cyclus.

Aantal talenten

Een nulmeting van het aantal talentvolle sporters (internationale talenten, nationale talenten en beloften) van NOC*NSF wees uit dat er op 1 september 2007 2700 talentvolle sporters in Nederland zijn. Deze meting geldt als uitgangspunt voor de realisering van de resultaatafspraak dat er een stijging van 20 procent is van het aantal talentvolle sporters. Uit de 1-meting blijkt dat er in 2008 2500 talentvolle sporters waren (tabel 4.8). Deze metingen zijn gedaan op grond van de met de bonden vastgestelde sporttakspecifieke talentprofielen. Het gebruik van talentprofielen is begin 2007 opgezet. De eerste talentenlijst zijn medio 2007 ontvangen. Hierdoor is het niet mogelijk het aantal talenten weer te geven voor de jaren 2005 en 2006. Medio 2009 is de definitie voor beloften aangepast (met name ten aanzien van trainingspartners) wat zorgt voor een hoger aantal talenten. De definitie van talenten die nu door NOC*NSF wordt gebruikt is beschreven in bijlage 14. Een stijging van het aantal talenten wordt mogelijk ook veroorzaakt door het feit dat steeds meer bonden meerjarenopleidingsplannen hebben voor hun topsportprogramma's, vervolgens talentprofielen maken in afstemming met NOC*NSF en daarna talentenlijsten aanleveren.

Tabel 4.8 Overzicht realisatie doelstellingen programma 'Talentontwikkeling'

	2007	2008	2009	2010	Doelstelling 2010
Aantal talentvolle sporters*	2700 ¹	1032 ²	2689 ⁴	4211 ⁵	+20%
		2500 ³		5732 ⁶	

* Aantallen talenten van bonden verkregen uit zogeheten talentenlijsten.

1. Stand van zaken per 1 september 2007. 2. Stand van zaken per 1 januari 2008. 3. Stand van zaken per 1 september 2008. 4. Stand van zaken per 1 januari 2009. 5. Stand van zaken per 1 januari 2010. 6. Stand van zaken per 1 december 2010.

Bron: NOC*NSF

Centra voor Topsport en Onderwijs

Het doel van CTO's is het scheppen van een optimale situatie voor de beste sporters om hun talenten tot ontwikkeling te brengen. De kern bestaat eruit dat de functies sporten/trainen, leren en wonen zo efficiënt mogelijk worden gecombineerd opdat de sporters niet alleen hun sportieve talenten kunnen ontwikkelen, maar zich ook goed kunnen voorbereiden op de periode na hun sportcarrière. In 2010 zijn vier centra geaccrediteerd tot en met 2012. De locaties van de CTO's zijn Heerenveen, Amsterdam, Eindhoven en Arnhem (Papendal). Er zijn 522 sporters (talenten en topsporters) en 28 sportbonden betrokken bij de CTO's. Er worden zeventig (trainings-) programma's uitgevoerd.

Er wordt nu niet gefocust op uitbreiding naar meer CTO's maar op doorontwikkeling en aanpassing aan de hand leerpunten en ervaringen van de vier bestaande CTO's. De CTO's zijn nog niet geëvalueerd. Begin 2010 is besloten om het 'CTO-concept' te verlengen tot en met 2012 (gelijk met de Olympische cyclus). De eindevaluatie is voorzien eind 2011/begin 2012.

De kwantitatieve en kwalitatieve eisen waaraan CTO's dienen te voldoen zijn transparant en vastgelegd in het 'Accreditatiesysteem Topsportcentra'.¹¹⁶

Talentcoaches

In 2007 is een pilot 'Talentcoaches' gestart bij de bonden voor judo, tafeltennis en watersport (met elk 2 fte). In 2008 is deze pilot, vanuit extra beschikbare middelen die in *De kracht van sport* zijn toegezegd, uitgebreid naar in totaal twaalf bonden (badminton, tennis, roeien, volleybal, wielrennen, honkbal, turnen, zwemmen en voetbal). Per 2011 zijn in dit kader 25 talentcoaches (20 fte) bij twaalf sportbonden aangesteld. Voor deze coaches is een collectief programma door NOC*NSF ingericht, met aandacht voor fysieke training, mentale training en het vak van talentcoach.

Doelstelling van de pilot 'Talentcoach' is om binnen een aantal jaren vast te stellen aan welke specifieke eisen en voorwaarden het vak van talentcoach moet voldoen en om de kwaliteit en deskundigheid van de coaches zelf te bevorderen. De talentcoaches hebben onder andere deelgenomen aan zogenaamde *field trips*. Deze trips vonden plaats in de trainingscentra Heerenveen (2009) en Parijs (2010). Tijdens deze *field trips* werd kennis en ervaring uitgewisseld met coaches en andere begeleiders die in deze centra werkzaam zijn.

De pilot van de eerste drie bonden zou oorspronkelijk tot en met 2010 lopen, maar deze is gelijk getrokken met de andere negen bonden en eindigt daarom in 2011. De evaluatie van het project wordt medio 2011 verwacht. De subsidie voor dit onderdeel is eveneens verlengd tot 2012, zodat het samen loopt met de Olympische cyclus.

In 2009 is er vanuit *De kracht van sport* ruimte voor andere bonden om coaches aan te stellen. Daar zijn nu ook 20 fte bij dertien bonden gerealiseerd. Deze nemen echter niet deel aan de pilot. Ook dit programma is verlengd tot en met 2012.

¹¹⁶ In het 'Accreditatiesysteem' zijn op zeven onderdelen de eisen beschreven waaraan CTO's moeten voldoen: organisatie, infrastructuur, trainingsaccommodaties, onderwijs, huisvesting, experts/begeleiding, (para)medisch. De CTO's moeten in 2009 een minimum aantal bonden (6), programma's (11) en sporters (55) in huis hebben en faciliteren op het gebied van trainen, wonen en studeren (www.nocnsf.nl). Een onafhankelijk bureau (Valkenbosch) voert de accreditaties uit en geeft advies aan NOC*NSF op basis van de rapportages.

Referenties

- Blom, S. & P. Duijvestijn (2008). *Combineren van topsport met studie. Een inventarisatie van situatie en knelpunten rond de combinatie van topsport en onderwijs*, Amsterdam: DSP-groep.
- Duijvenstijn, P. & S. Blom (2008). *Naar een effectieve en transparante topsportstructuur in het MBO: advies, analyse en implementatie*, Amsterdam: DSP-groep.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007). *Beleidsregel VO-scholen met een LOOT-licentie*, Den Haag: Ministerie van OCW.
- <http://www.nocnsf.nl>: <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=627>.
- <http://www.stichtingloot.nl>.

4.2 Stipendium topsporter

Topsporters komen steeds vaker bij de rijksoverheid en het bedrijfsleven in dienst om zo hun topsportcarrière en maatschappelijke carrière goed te combineren. Ook kan gebruik worden gemaakt van de fiscale regeling voor directe beleggingen in ‘durfkapitaal’ (de zogeheten ‘Tante Agaath-regeling’). Talentvolle, aankomende topsporters kunnen onder bepaalde voorwaarden door de belastingdienst als ondernemer worden aangemerkt. Daardoor is het voor derden fiscaal aantrekkelijk om geld te lenen aan deze sporters. Toch moeten ook tal van topsporters, of hun ouders, veel geld investeren in de topsportcarrière omdat de sporter de topsport niet met werk kan combineren. De almaar toenemende internationale concurrentie dwingt topsporters fulltime met sport bezig te zijn om aan de top te komen en te blijven (TvS’05).

Resultaatafspraken¹¹⁷

- In 2010 doen 350 A-sporters, inclusief die met een beperking, een beroep op de stipendiumregeling (TvS’05, p52).
- In 2010 worden 50 jonge nationale toptalenten ondersteund (TvS’05, p52).

Planning en budget

De geraamde uitgaven voor de Stipendium-regeling voor de periode 2006 tot en met 2010 zijn € 26,5 miljoen (zie tabel 4.9).

Tabel 4.9 Geraamde uitgaven Stipendiumregeling (in miljoenen euro’s)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	2012	Totaal
Tijd voor sport	4,9	5,3	5,3	5,3	5,3	26,1	5,3	5,3	36,7
De kracht van sport				0,1	0,3	0,4	0,3	0,3	1,0
Totaal	4,9	5,3	5,3	5,4	5,6	26,5	5,6	5,6	37,7

Bron: Opgave directie Sport, VWS

¹¹⁷ In de begroting voor 2009 (p133) staat: “een bijdrage aan het Fonds voor de Topsporter is bedoeld voor het uitkeren van 375 stipendia aan A-topsporters en nationale toptalenten met een inkomen dat lager is dan het minimumloon, zodat zij zich vrij kunnen maken voor hun sportcarrière.”

Tot en met 2010 heeft VWS in totaal een lager bedrag beschikbaar gesteld dan oorspronkelijk begroot was (tabel 4.10). In 2010 is er tevens € 1 miljoen uitgegeven aan de regeling voor onkostenvergoeding van topsporters.

Tabel 4.10 Beschikbaar gesteld versus uitgegeven aan Stipendiumregeling (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Beschikbaar gesteld door VWS	4,9	4,7	5,4	5,6	4,6	25,2
Uitgegeven door Fonds voor de topsporter	4,2	4,7	4,9	4,8	5,3	23,9
Reservering	0,7	0,0	0,5	0,8	-0,7	1,3

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

De Stipendiumregeling heeft als doel topsporters van een basisinkomen te voorzien, zodat zij zich volledig aan hun topsportcarrière kunnen wijden. Een stipendium is voor iedere topsporter, ongeacht de leeftijd, gelijk en bedraagt maximaal 70 procent van het minimumloon.

Om een optimaal topsportklimaat te realiseren, krijgen topsporters met een A- of HP (high potential) status naast een stipendiumuitkering tevens een onkostenvergoeding. Deze vergoeding bedraagt maximaal € 350 per maand. Deze onkostenvergoeding is gebaseerd op het onderdeel 'onkostenfonds' van het 'Uitkeringsreglement Fonds van de Topsporter' van 11 mei 1998, en wordt gefinancierd uit de renteopbrengsten van het Kapitaal van het Fonds. Dit Kapitaal is ooit ingebracht door de rijksoverheid en de sport gezamenlijk.

De topsportspaarregeling is per 1 januari 2007 in werking getreden. Naast uitbreiding van bijverdienmogelijkheid (tot 125% van het minimumloon) als genoemd onder de stipendiumregeling biedt de topsportspaarregeling sporters meer mogelijkheden om geld bij te verdienen door sportgelden op een geblokkeerde spaarrekening opzij te zetten voor de periode na het beëindigen van de sportcarrière. Jaarlijks kan netto € 30.000 worden gespaard. De bruto-bedragen tellen dan niet mee voor de in dat jaar geldende bijverdienregeling.

Het stipendium is sinds 2001 niet meer veranderd, terwijl er steeds meer van topsporters gevraagd wordt. Voornamelijk voor de oudere topsporters, die soms ook een gezin te onderhouden hebben, wordt de stipendiumregeling als niet toereikend beoordeeld (NOC*NSF, 2010). In de Top-10-studie van NOC*NSF komen verder als verbeterpunten naar voren voor wat betreft de stipendiumregeling:

- Het verhogen van het stipendium. De hoogte van het stipendium doet geen recht aan de maatschappelijke status van topsporters en staat ook niet in verhouding tot de hoge investeringen die het vak vereist;
- Een meer gedifferentieerd stipendium. Ook het feit dat de hoogte van het stipendium niet wordt aangepast aan de leeftijd of de leefomstandigheden van de topsporters wordt als onredelijk ervaren, zeker voor die sporters die op het podiumniveau presteren. Het differentiëren van de hoogte van de uitkering naar leeftijd en gezinssituatie is van belang. Laattwintigers zijn vaak minder geneigd om financiële risico's te nemen;
- Het veranderen van de doelgroep van sporters die aanspraak kunnen maken op het stipendium..

In de kabinetsreactie op het Olympisch Plan 2028 heeft het kabinet daarom aangegeven de mogelijkheden te willen onderzoeken voor meer variëteit in het stipendium en de bijverdienregeling.

Begin 2010 is de rente van het Kapitaal van het Fonds teruggevallen, waardoor de renteopbrengst sterk terugloopt. Er is een tijdelijke oplossing gezocht voor het tekort aan renteopbrengsten voor het betalen van de onkostenvergoedingen aan de sporters. Doordat het aantal stipendia de afgelopen jaren is achtergebleven op de verwachting, is er een egalisatiereserve ontstaan bij het Fonds voor de Topsporter. Door de komende jaren een lager bedrag beschikbaar te stellen voor het stipendium is binnen VWS ruimte gecreëerd om het tekort op de onkostenvergoeding op korte termijn (1-3 jaar) te financieren en dus de onkostenvergoeding op peil te houden. Het Fonds voor de Topsporter kan de Stipendiumregeling aanvullen vanuit de opgebouwde egalisatiereserve. Voor de lange termijn zal de komende periode met alle betrokken partijen een oplossing gevonden moeten worden.

Monitor en evaluatie

De aantallen stipendia die in 2010 zijn gerealiseerd blijven achter bij de doelstelling (zie tabel 4.11). Er zijn ongeveer 100 sporters met een A-status die geen stipendium aanvragen. Hieraan kunnen verscheidene redenen ten grondslag liggen. Sporters kunnen andere inkomstenbronnen hebben (bijv. sponsor-, prijzengelden) waardoor zij te veel verdienen om een stipendium te mogen ontvangen. Daarnaast is het stipendium voor een aantal sporters niet toereikend, waardoor zij naast de topsportcarrière een baan hebben. Er is ook een groep topsporters die bijvoorbeeld via het project 'Goud op de werkvloer' naast de topsportcarrière een flexibele baan heeft, waardoor zij teveel inkomsten hebben om een stipendium te ontvangen. Verder kan een groep teamsporters soms uit de A-status raken, waardoor zij geen recht meer op een stipendium hebben.

Over 2010 waren er tevens gemiddeld 19 gehandicapte A-sporters met een stipendium (of een verlaagd stipendium in verband met een Wajong-uitkering).

Tabel 4.11 Aantal stipendia per soort sporter

	2007	2008	2009	2010	Doelstelling 2010
Aantal A-sporters	312	314 ¹	284	329	350
High Potentials	17	20 ²	16	19	50
Gehandicapte A-sporters	16	19	17	19	

1. Gemiddeld aantal over januari tot en met augustus 2008.

2. Gemiddeld aantal over januari tot en met augustus 2008.

Bron: Fonds voor de Topsporter

Referenties

- Bottenburg, M. van (red.) (2009). *Op jacht naar goud. Ontwikkelingen in het topsportklimaat in Nederland, 1998-2008*, Nieuwegein: Arko Sports Media.
- NOC*NSF (2010). *Naar een winnend topsportklimaat. Wat heeft Nederland nodig om tot de top 10 van de beste topsportlanden ter wereld te behoren?*, Arnhem: NOC*NSF.
- Roques, C. & M. van den Heuvel (2004). *Evaluatie stipendiumregeling A-sporters*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

4.3 Topsporters met een beperking

Wat voor topsporters zonder handicap geldt, geldt voor de topsporters met een handicap evenzo: de wens om het hoogst mogelijke niveau te behalen. Zowel door VWS als door NOC*NSF wordt een inclusief beleid gevoerd ten aanzien van de topsport. De voorzieningen, programma's (zoals de impuls voor het 'Excelleren van talenten' en 'Coaches aan de top') en faciliteiten die beschikbaar zijn voor topsporters staan zowel open voor de valide als de mindervalide topsporters. In vrijwel alle sportnota's wordt daarbij de kanttekening geplaatst dat in het topsportbeleid rekening moet worden gehouden met de afwijkende ontwikkelingsfase die de gehandicapten sport inneemt ten opzichte van de valide topsport.

Resultaatafspraak

- De prestaties van topsporters met een handicap bij Europese Kampioenschappen, Wereldkampioenschappen en de Paralympische Spelen op een hoger niveau brengen (KvS'07, p14).

Planning en budget

Het betreft inclusief beleid, waardoor hier geen aparte beschrijving van de financiën wordt gepresenteerd.

Voortgang en realisatie

Met NOC*NSF wordt overleg gepleegd om het topsportbeleid voor gehandicapten te optimaliseren. Afsproken is dat de resultaten van de Paralympische Spelen te Beijing benut worden om na te gaan of specifieke beleidsaanpassingen nodig en mogelijk zijn waar het gaat om het inclusieve beleid met betrekking tot de gehandicapten topsport. Vervolgacties worden mede gebaseerd op een grondige evaluatie van de Paralympische Spelen 2008 die door NOC*NSF is vormgegeven. Deze evaluatie is eind 2008 beschikbaar gekomen (Floor (red.), 2008). Naar aanleiding van deze evaluatie zijn geen aparte programma's voor de gehandicapten topsport ontwikkeld, maar is er wel het één en ander gebeurd. In de afgelopen jaren is er vanuit de sportbonden meer aandacht gekomen voor de gehandicapten topsport. In essentie hebben er geen beleidswijzigingen plaatsgevonden, maar de implementatie is vanuit NOC*NSF en de bonden verder doorontwikkeld. Het proces van Organisatorische Integratie, dat in 2010 vrijwel is afgerond, heeft ervoor gezorgd dat bonden meer gewend zijn aan gehandicapten sport. Veel sportbonden hebben de afgelopen jaren ook verantwoordelijkheid gekregen voor een Paralympisch topsportprogramma. De ervaring leert dat een sportbond een aantal jaren nodig heeft om alle *ins* en *outs* van de Paralympische topsport te leren kennen, voordat aan de ontwikkeling van het programma kan worden gewerkt.

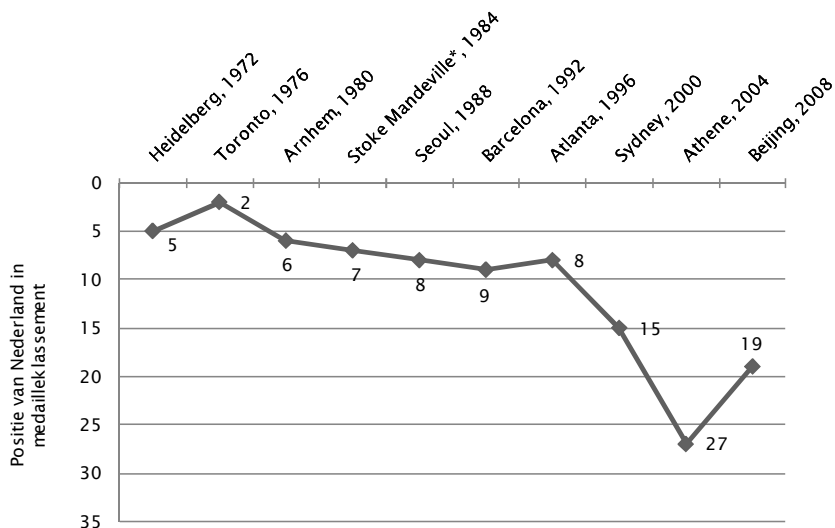
Bij de Paralympische topsportprogramma's dient in eerste instantie ingezet te worden op het ontwikkelen van een winnende cultuur, zo blijkt uit de Top-10-studie van NOC*NSF. De volgende aspecten komen, onder andere, voort uit de ambities van de sportbonden en dragen hieraan bij:

- Creëren van mondiaal concurrerende Paralympische topsportprogramma's;
- Verbetering van de coaching van de Paralympische topsportprogramma's;
- Vergroten van de bekendheid en verbeteren van het imago van de Paralympische topsport;
- Vergroten van de instroom door intensivering van talentherkenning en -ontwikkeling.
- Doorontwikkelen van de organisatorische integratie.

De Paralympische sport heeft een positieve ontwikkeling doorgemaakt in de afgelopen jaren. De bonden beginnen de programma's beter te begrijpen en aan te sturen. Bonden willen ook succes in de Paralympische sport. Hoe succesvoller de Paralympische programma's zijn, hoe meer geld 'ze gaan opeten' van de valide sportprogramma's. In tegenstelling tot vier jaar geleden, begint er enige schaarste in financiële middelen te ontstaan.

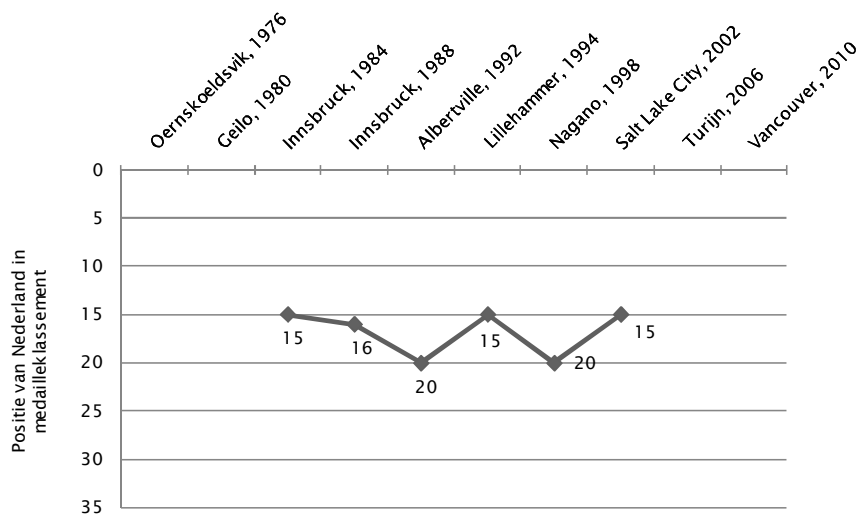
De lange-termijnambitie voor de deelname aan de Paralympische Spelen is een Top-10-positie. Nederland heeft 22 medailles gewonnen bij de Paralympische Zomerspelen in Beijing in 2008. De Nederlandse Paralympische sporters veroverden vijf keer goud, tien maal zilver en zeven keer brons. Voor de Paralympische Spelen 2008 was een Top-25-positie als doel gesteld en met een 19^e plaats in het medailleklassement Paralympische Zomerspelen is dit doel ruimschoots gehaald (zie figuur 4.3). In 2004 werd er tijdens de Paralympische Zomerspelen nog een 27ste plaats behaald, ondanks dat er in dat jaar meer medailles zijn behaald (zie bijlage 13 voor de behaalde medailles bij de Paralympische Spelen in de periode 1972-2010). In 2002 behaalde Nederland de vijftiende plaats in medailleklassement van de Paralympische Winterspelen. Ook tijdens de andere Paralympische Winterspelen eindigde Nederland bij de Top-25 (zie figuur 4.4). In 1976 en 1980 werd door Nederland niet deelgenomen aan de Paralympische Winterspelen. Ook voor 2006 (Turijn) had Nederland geen deelnemers afgevaardigd. In 2010 in Vancouver werd wel deelgenomen aan de Paralympische Winterspelen maar haalde Nederland geen medaille. De komende edities zal de doelstelling geleidelijk op gelijke hoogte met de top-10-ambitie worden gebracht. Op dit moment is deze ambitie voor de Paralympische sport (nog) niet reëel. De komende editie van de Paralympische Spelen (2012) wil men dit ook niet de doelstelling laten zijn. Voorlopig wordt Top-16 als uitgangspunt genomen.

Figuur 4.3 Positie van Nederland in medailleklassement Paralympische Zomerspelen 1972-2008

Bron: IOC

Figuur 4.4 Positie van Nederland in medailleklassement Paralympische Winterspelen 1972-2008

Geen deelname van Nederland in Oernskoeldsvik, Geilo en Turijn. Wel deelname (1 deelnemer) in Vancouver maar geen medaille.

Bron: IOC

In tabel 4.12 worden de behaalde WK-medailles gepresenteerd voor de perioden 2005/2006 en 2009/2010.

Tabel 4.12 Aantallen behaalde WK-medailles

	Goud	Zilver	Brons	Totaal
Periode 2005/2006 ¹	11	12	7	30
Periode 2009/2010 ²	12	17	7	36

1. Zwemmen, atletiek, zeilen, tafeltennis, rolstoeltennis, hippisch, wielrennen.

2. Zwemmen, atletiek, zeilen, tafeltennis, rolstoeltennis, handboogschieten, hippisch, wielrennen.

Bron: NOC ★NSF

Tijdens alle WK's zijn er op uitsluitend de Paralympische onderdelen in 2009/2010 in totaal dertig medailles behaald; twaalf maal goud, twaalf maal zilver en zes maal brons. Daarmee zou Nederland een dertiende plek op de medaillering bezet hebben in 2008. Wat betreft de sporttakken zeilen en handboogschieten zijn er WK-medailles behaald, terwijl er bij de Paralympische Spelen in 2008 geen medailles behaald waren in deze takken van sport.

De voorlopige conclusie is dat de inspanningen tot intensivering en professionalisering van begeleiding deze ontwikkelingen positief ondersteund hebben. Doordat de genoemde takken van sport nu dankzij de regeling 'Coaches aan de Top' een parttime of fulltime aangestelde coach tot hun beschikking hebben is de grootste beperkende factor in het ontwikkelen van mondiaal concurrerende programma's weggenomen.

De bijdrage van de Nederlandse gehandicaptensport op het hoogste internationale podium staat niettemin nog steeds onder druk. Op mondiaal niveau ontwikkelt de Paralympische topsport zich in een hoog tempo. In 1980 namen 42 landen en 1.651 sporters deel aan de Paralympische Zomerspelen, in 2008 waren het 146 landen en 4.011 sporters. In de jaren '80 van de vorige eeuw was Paralympische sport vooral een West-Europese en Noord-Amerikaanse aangelegenheid. De laatste edities zijn daar veel Midden- en Oost-Europese, Aziatische en Zuid-Amerikaanse landen bijgekomen. Met elke nieuwe editie van de Paralympische Spelen worden de verschillen tussen goud, brons en plaats zes kleiner.

Zoektocht Paralympisch talent

In de evaluatie van Beijing *Lessons learned* en de Top-10-studie van NOC★NSF komt de noodzaak van scouten/werven van nieuwe sporters aan de orde (VWS ondersteunt een vijftal scouttrajecten in de valide sport). Bij de Paralympische Spelen van 2008 was de ploeg vrij smal en bestond deels uit personen met hogere leeftijd. Men had zorgen over de opvolging van de personen die zouden gaan stoppen. Bij veel sporttakken was er nog nauwelijks sprake van een talentontwikkelingsstructuur en een gericht scoutsysteem. Dit in tegenstelling tot de valide topsport. Bij de Paralympische sport dient men naast de sportverenigingen ook de revalidatiecentra en scholen voor speciaal onderwijs in ogenschouw te nemen. NOC★NSF heeft hieraan veel aandacht besteed. Er zijn methodieken/structuren ontwikkeld ten aanzien van het werven van nieuwe Paralympische sporters.

Dit heeft geresulteerd in het project 'Zoektocht Paralympisch talent'. Vanaf najaar 2008 hebben de Nederlandse sportbonden die verantwoordelijk zijn voor de Paralympische topsportprogramma's samen met NOC★NSF gewerkt om zoveel mogelijk talenten te vinden (voor deelname aan de Paralympische Spelen van 2012 in Londen). Vanaf 2010 richt de zoektocht zich voornamelijk op sporters die kans maken om naar Sochi (2014) of Rio de Janeiro (2016) te gaan. Het is een doorlopend traject. Vanaf januari 2010 hebben 36 talenten zich gemeld. Zij zijn individueel geadviseerd over hun Paralympische toekomst.

De 'Paralympische Talentdag' van 25 september 2010 werd door 45 sporters bezocht. Van deze sporters zijn er 33 beoordeeld met voor tenminste één sport een drie of een vier, wat aangeeft dat een bondscoach potentie in een sporter ziet om op het nationale niveau te komen (score 3) of dat al het juiste niveau behaald is om met de nationale selectie mee te trainen (score 4).

Op 24 april 2010 vond een eerste 'Paralympisch Talent Terugkomdag' plaats voor talenten die in 2009 ontdekt waren. Doel was deze groep extra te informeren over sporttakoverstijgende thema's, zoals voeding, de combinatie school en sport of werk en sport, het belang van fysieke training, et cetera. Daarnaast is een Paralympisch topsporter gevraagd ervaringen te delen en de sporters te inspireren.

Ook in 2011 wordt weer een ‘Paralympische Talentdag’ georganiseerd; op zondag 9 oktober in het Topsportcentrum Rotterdam waar tegelijkertijd het EK zitvolleybal plaatsvindt. In 2011 zullen de voorbereidingen hiervoor starten.

Sportadviestest

Om te zorgen dat nog meer jongeren de sport gaan doen die fysiek bij ze past, wordt momenteel een sportadviestest ontwikkeld. Op basis van de interesses van een persoon en natuurlijke talenten wordt een advies gegeven. Zo probeert men de sportparticipatie te verhogen. Tevens is de kans groter dat sporters doorgroeien naar een Paralympisch niveau.

NOC*NSF werkt aan een opleidingstraject voor medewerkers van revalidatiecentra, sportservicebureaus, scholen et cetera om te zorgen dat overal een goed sportadvies gegeven kan worden. In een vervolgopleiding wordt nog meer relevante informatie gegeven rondom classificatie en Paralympische topsport zodat uiteindelijk een aantal allround ‘Paralympische Talentscouts’ opgeleid zijn die in staat zijn voor elke sporter te kunnen inschatten welke sport het meeste Paralympische perspectief biedt.

Paralympische Talentswitch

NOC*NSF blijft actief in het benaderen van topsporters die naar een andere sport willen overstappen of van wie verwacht wordt dat ze het in hun eigen tak van sport niet gaan halen. Zij worden individueel geïnformeerd en begeleid naar een andere sport.

Referenties

- Floor, M. (red.) (2008). *‘Lessons learned’ Olympische en Paralympische Spelen 2008: Dienstbaar achter de pilaar*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2010). *Naar een winnend topsportklimaat. Wat heeft Nederland nodig om tot de top 10 van de beste topsportlanden ter wereld te behoren?*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2011). *Update Zoektocht Paralympisch Talent (Nieuwsbrief NOC*NSF januari)*, Arnhem: NOC*NSF.

4.4 Coaches aan de top

De overheid acht de inzet van topcoaches cruciaal als de sleutel voor succes (SvS’06, p42). Het opleiden en tewerkstellen van topcoaches is een groot knelpunt. Vanuit sportbeleid wordt onderkend dat het uitermate lastig is om topcoaches voor de Nederlandse sport te behouden. Voor sportbonden is het moeilijk goede coaches vast te houden. Gerenommeerde topcoaches zien in het buitenland of het bedrijfsleven meer zekerheid en een betere toekomst en vertrekken. Hierdoor gaat veel hoogwaardige begeleiding, kennis en expertise verloren. Samen met de sportsector wil de rijksoverheid hier verandering in brengen. Met het programma ‘Coaches aan de top’ treft de sportsector voorzieningen waarmee topcoaches zich fulltime aan de training, coaching en begeleiding van topsporters kunnen wijden. Het programma wordt uitgevoerd door NOC*NSF en wordt ingevoegd in het Topsportprogramma van de georganiseerde sport (SvS’06, p42).

Resultaatafpraak

- Met ingang van 2007 worden ongeveer 75 topcoaches van geselecteerde topsportonderdelen ondersteund (TvS’05, p52; SvS’06, p42).

Planning en budget

Het programma 'Coaches aan de top' van VWS liep aanvankelijk vier jaar (2007-2010), maar is in 2010 verlengd tot en met het Olympische jaar 2012. Het bestaat uit twee pijlers: het laten aanstellen van topcoaches en het laten ontwikkelen en verspreiden van kennis door deze topcoaches. Er is een bedrag van € 4,5 miljoen per jaar geraamd tot en met 2012.

Tabel 4.13 Gerealiseerde uitgaven programma 'Coaches aan de top' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Hoogwaardige begeleiding	4,6	0,3				4,9
Coaches aan de top		4,5	4,5	4,5	4,5	18,0
Totaal	4,6	4,8	4,5	4,5	4,5	22,9

Bron: Opgave directie Sport, VWS

In tabel 4.13 zijn de gerealiseerde uitgaven van het programma 'Coaches aan de top' weergegeven. Het verschil tussen de begroting en de realisatie wat betreft 2007 (ruim € 300.000 meer gerealiseerd dan begroot) heeft te maken met de afronding van de 'Hoogwaardige Begeleiding' (voorloper van het programma 'Coaches aan de top').

Voortgang en realisatie

Topcoaches

NOC*NSF verstrekt met behulp van middelen uit meerjarenprogramma 'Coaches aan de top' een financiële bijdrage aan bonden ter versterking van het coachvak. Deze subsidie is bedoeld voor het betalen van een basissalaris conform de CAO-Sport en het financieren van het vergroten en delen van de kennis van coaches die werken met sporters in een categorie -1 topsportonderdeel bij de 'Top-8' of 'met zicht op de Top-8'. De bond, sporters en de betreffende coach(es) zijn verplicht bereid en beschikbaar te zijn om een fulltime programma te realiseren en uit te voeren. Voor Paralympische coaches bestaat de verplichting van een fulltime programma niet. De financiële bijdrage van de bond voor de coach varieert van € 40.000 tot € 55.000 bij een arbeidsovereenkomst, afhankelijk van de hoogte van het salaris van de coach (NOC*NSF, 2007). In september 2010 waren er 91 fte aan topcoaches gerealiseerd in 98 aanstellingen (zie tabel 4.14). De resultaatafspraken is daarmee ruimschoots behaald.

De Paralympische coaches zijn vaak parttime coaches. In totaal zitten er in 2010 (september) vijftien Paralympische coaches in de regeling.

Tabel 4.14 Aantal ondersteunde topcoaches en Paralympische coaches van geselecteerde topsportonderdelen*

	2007	2008	2009	2010	Doelstelling 2010
Aantal topcoaches (aantal fte)	67 (60,5)	78 (72,6)	97 (90,0)	98 (91,0)	75
Aantal Paralympische coaches (aantal fte)	12 (4,63)	14 (7,40)	15 (8,14)	15 (8,14)	

* Cijfers gebaseerd op de maand september.

Bron: NOC*NSF

De coaches dragen primair de verantwoordelijkheid voor het fulltime trainen en coachen van de topsporters en talenten. Vanuit de bonden, NLCoach en NOC★NSF is er in samenwerking met onder andere onderwijsinstellingen een aanbod voor de persoonlijke ontwikkeling, opleiding en bijscholing van top- en talentcoaches. NOC★NSF heeft een netwerk van experts opgezet, die werkzaam zijn op het gebied van fysieke training, voeding, mentale begeleiding en prestatiediagnostiek en (para)medische expertise.

Deze experts spelen een cruciale rol in de ondersteuning van de coaches bij het vormgeven van de topsportprogramma's, aldus NOC★NSF. Het streven is dit netwerk ook in te zetten voor de CTO's en de NTC's (NOC★NSF, 2010).

In de Top-10-studie van NOC★NSF wordt een aantal verbeterpunten benoemd wat betreft de regeling. Dit betreft opvattingen van NOC★NSF. Deze verbeterpunten zijn:

- Meer zekerheid voor de lange termijn: vanwege de beperkte looptijd van subsidies zijn coaches vaak voor een bepaalde tijd aangesteld. In enkele gevallen kiezen coaches vanwege deze onzekerheid niet voor het vak.
- Een betere (financiële) positie voor de topcoach: deze is ten opzichte van andere branches in Nederland nog altijd niet gunstig. Ook zijn de arbeidsvoorwaarden in een aantal (concurrerende) landen gunstiger dan in Nederland.
- Meer aandacht voor opleiding, bijscholing en persoonlijke ontwikkeling van topcoaches: door de intensieve programma's waarin ze werken, hebben coaches vaak geen tijd voor persoonlijke ontwikkeling. Deelname aan langere, intensieve trajecten is een probleem.
- Het verbeteren van de kwaliteit en beschikbaarheid van experts.
- Het verbeteren van de topsportmedische ondersteuning.
- Het formuleren van een lange-termijnvisie ten aanzien van de positie van de coach.

Op de langere termijn zijn er meer fulltime coaches en talentcoaches nodig om de ambities van de bonden op langere termijn te kunnen realiseren (NOC★NSF, 2010).

Onderzoek

Het Mulier Instituut heeft in het najaar van 2010 een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar het aantal bonden, topsportprogramma's en personen betrokken bij de 'Coaches aan de top'-regeling en de door de betrokken coaches en topsportcoördinatoren (enkel de topcoaches vallen onder de VWS- regeling) ervaren opbrengsten en knelpunten (Reijgersberg & Elling, 2011). Naast de huidige bij de regeling betrokken coaches (en topsportcoördinatoren) van de bonden zijn ook de ervaringen en visies van coaches die inmiddels geen gebruik meer maken van de regeling en van coaches en topsportcoördinatoren van topsportprogramma's die net niet voldeden aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor de regeling meegenomen in het onderzoek.

Uit het onderzoek blijkt onder andere dat de regeling er voor de meeste sportbonden toe heeft bijgedragen dat (meer) coaches onder betere voorwaarden zijn aangesteld. Dit heeft geleid tot betere topsportprogramma's en betere begeleiding van topsporters. Voor sommige sportbonden is de regeling letterlijk een 'vertrekpunt' geweest voor het maken van een professionaliseringsslag. Momenteel komen enkele sportbonden (nog) niet voor de regeling in

aanmerking, omdat zijn niet over een erkend categorie-1 topsportprogramma beschikken.¹¹⁸ De complete beschrijving van de resultaten en conclusies zijn beschreven in *Coaches aan de top, evaluatie van de regeling: Annex 4 bij Beleidsdoorlichting Sport* (Reijgersberg e.a., 2011).

De Werkgeversorganisatie in de Sport (WOS) heeft in opdracht van NOC*NSF in de periode april tot en met december 2010 een evaluatie uitgevoerd van de arbeidsvoorwaardelijke aspecten van de regeling 'Coaches aan de top' (WOS, 2011). Onderdeel van de evaluatie was een contractanalyse. Naast een studie van de contracten, bestond de evaluatie ook uit gesprekken met NOC*NSF en met een selectie van sportbonden. Uit deze evaluatie blijkt dat in ruim drie kwart van de onderzochte contracten in het kader van de regeling 'Coaches aan de top' is gekozen voor een arbeidsovereenkomst.¹¹⁹ In 63 van de 70 onderzochte arbeidsovereenkomsten is de CAO-Sport van toepassing verklaard. In zijn totaliteit concludeert de WOS dat in de onderzochte overeenkomsten, op enkele uitzonderingen na, goed rekening is gehouden met het principe van 'goed werkgeverschap'.¹²⁰ Speciale aandacht verdienen dopingaspecten, gedragsregels en commerciële/zakelijke aspecten zoals sponsoring, aldus de WOS. Heldere afspraken over deze aspecten zijn veelal niet opgenomen, of zijn in de onderzochte overeenkomsten slecht geregeld. De WOS adviseert om in de leergang technisch directeuren en in de coachleergangen ook specifieke aandacht te besteden aan goed werkgeverschap en aspecten die daarbij komen kijken.

Verankering

In 2010 loopt de in 2007 ingestelde regeling 'Coaches aan de Top' formeel af. Doelstelling van de regeling was dus vooral gelegen in het waarborgen van de continuïteit en de kwaliteit van topcoaches in Nederland door het realiseren van een basissalaris en het vergroten van de kennis van deze topcoaches en het laten uitdragen van deze kennis. In 2010 zijn er afspraken tussen VWS en NOC*NSF gemaakt over de continuering van het programma door NOC*NSF, zodat bij de *Sportagenda* van NOC*NSF en bij de Olympische cyclus wordt aangesloten.

Referenties

- NOC*NSF (2010). *Naar een winnend topsportklimaat. Wat heeft Nederland nodig om tot de top 10 van de beste topsportlanden ter wereld te behoren?*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2007). *Voorzieningen Topcoaches*, Arnhem: NOC*NSF.
- Reijgersberg, N. & A. Elling (2011). *Coaches aan de top, evaluatie van de regeling: Annex 4 bij Beleidsdoorlichting Sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Werkgeversorganisatie in de Sport (WOS) (2011). *Evaluatierapport Regeling Coaches aan de Top en Regeling Technisch directeuren*, Arnhem: WOS.

¹¹⁸ Die indeling vindt plaats op basis van de kracht van het topsportprogramma. Dit wordt bepaald op grond van de volgende criteria: internationaal prestatieniveau senioren, kwaliteit talentontwikkeling en internationale concurrentie.

¹¹⁹ Geldt voor de onderzochte contracten in het kader van de regeling 'Coaches aan de top' en 'Technisch Directeuren'.

¹²⁰ Om iets te kunnen zeggen over 'goed werkgeverschap' zijn de contracten getoetst op de volgende vragen: 1. Is er naar juridische en fiscale maatstaven sprake van een behoorlijke arbeidsovereenkomst, of andere contractsvorm? 2. Is het overeengekomen arbeidsvoorwaardenpakket conform, dan wel tenminste gelijkwaardig aan de CAO-Sport?

4.5 Sportmedisch begeleiden van topsporters

Het beleid zet erop in dat sportmedische begeleiding van topsporters doelmatiger wordt ingericht door concentratie van de aanbieders. De rijksoverheid bundelt haar middelen voor de uitvoering van deze medische begeleiding. Landelijke sportorganisaties worden na 2007 niet meer afzonderlijk hiervoor ondersteund (TvS'05).

Resultaatafspraak

- In 2008 is de uitvoering preventie sportmedische begeleiding voor topsporters in maximaal 4 regionale centra georganiseerd (TvS'05, p27).¹²¹

Planning en budget

VWS heeft voor de regeling 'Gezond aan de Top' een subsidie van € 1,25 miljoen per jaar ter beschikking gesteld, ongeveer een kwart van het benodigde budget. NOC*NSF financiert jaarlijks € 1,3 miljoen en de sportbonden leggen gezamenlijk € 2,4 miljoen per jaar bij. NOC*NSF en de sportbonden financieren dus ook een belangrijk gedeelte. Voor 2008 is er een tijdelijke regeling opgesteld, voor de periode 2009-2012 wordt gewerkt aan een meerjarenprogramma.

Tabel 4.15 Geraamde uitgaven programma 'Sportmedische begeleiding van topsporters' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	2012	Totaal
Tijd voor sport	0,8	1,0	1,0	1,0	1,0	4,8	1,0	1,0	6,8
Extra budget				0,3	0,3	0,6	0,3	0,3	1,2
Totaal	0,8	1,0	1,0	1,3	1,3	5,4	1,3	1,3	8,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 4.16 Gerealiseerde uitgaven programma 'Sportmedische begeleiding van topsporters' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Sportmedische begeleiding	0,6	0,7	0,9	1,3	1,3	4,7
Totaal	0,6	0,7	0,9	1,3	1,3	4,7

Bron: Opgave directie Sport, VWS

De verschillen tussen de geraamde uitgaven (tabel 4.15) en de gerealiseerde uitgaven (tabel 4.16) (2006, 2007 en 2008) hebben te maken met de vertraging van de intensivering van *Tijd voor sport*.

¹²¹ In het meerjarenbeleidsplan *Gezond aan de top* (NOC*NSF, 2008) wordt wat betreft resultaatafspraak gesproken over maximaal 15 TMS-en in 2012.

Voortgang en realisatie

De hoofddoelstellingen van sportmedisch begeleiden van topsporters zijn het professionaliseren van topsportmedische zorg, het verbeteren van samenwerking tussen topsportzorgaanbieders en sportbegeleiders en de clustering van topsportmedische begeleiding. Deze hoofddoelstellingen zijn opgenomen in het meerjarenbeleidsplan *Gezond aan de Top 2009-2012* (NOC*NSF, 2008), waarin NOC*NSF de voornemens voor de periode 2009-2012 kenbaar heeft gemaakt. De uitvoering van 'Gezond aan de Top' ligt in handen van NOC*NSF. NOC*NSF heeft een projectgroep ingesteld waarin alle beroepsgroepen (VSG, NVFS, NGS), de Stichting Certificering van Actoren in de Sportgezondheidszorg (SCAS) en NOC*NSF zitting hebben. Het ministerie van VWS is agendalid en bewaakt de voortgang. De grootste winst wordt behaald door regelmatige onderlinge afstemming. De concrete uitvoering van de doelstellingen uit het meerjarenbeleidsplan vindt plaats op een viertal aandachtsgebieden, te weten: inhoud, kwaliteit, organisatie en financiering.

Inhoud

NOC*NSF ziet het aanbieden van de juiste zorgproducten als een vereiste voor goede zorg en een verdere kwaliteitsverbetering. Er is een overzicht gemaakt van de zorgproducten die een bond zou moeten aanbieden om gedegen medische zorg aan haar sporters te kunnen bieden. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen minimaal benodigde zorg enerzijds en optimale zorg anderzijds. Streven is om in vier jaar tijd de optimale situatie te bereiken.

Kwaliteit

Wat betreft het verbeteren van de kwaliteit van de geleverde zorg wordt ingezet op de inzet van gekwalificeerd personeel (sportartsen, sportfysiotherapeuten, ervaren medisch specialisten) en op een betere monitoring van de sporters. De laatste jaren zijn er meer gekwalificeerde sportartsen (zie tabel 4.17), sportfysiotherapeuten, manueel therapeuten en sportmassieurs gekomen.

Tabel 4.17 Aantallen geregistreerde sportartsen en sportartsen in opleiding periode 2007-2010

	2007	2008	2009	2010
Aantal geregistreerde sportartsen	99	97	103	115
Aantal sportartsen in opleiding	35	39	35	34
Totaal	134	136	138	149

Aantallen per 31 december 2010.

Bron: Vereniging voor Sportgeneeskunde (VSG)

De sport wil dat sportartsen erkend worden als specialist en vergoed worden via de reguliere zorgverzekering. Op deze manier wordt de financiering van consulenten eenvoudiger. Daarnaast wordt het bestaansrecht van de sportarts breder en kan gewerkt worden aan het vergroten van het aantal gespecialiseerde sportartsen in de topsport. In veel gevallen hebben registratie, monitoring en multidisciplinair overleg nog geen prioriteit.

In 2009 is een model voor een klanttevredenheidsenquête opgesteld dat bij individuele topsporters van een Topsport Medisch Samenwerkingsverband (TMS) kan worden afgenomen.¹²² De eenmeting zal in 2012 plaatsvinden.

Organisatie

NOC*NSF geeft aan dat er veel winst te behalen is in de wijze waarop topsport en topsportmedische zorg in Nederland georganiseerd zijn. Clustering van topsport en de benodigde medische begeleiding op een beperkt aantal plekken in Nederland zal leiden tot kwaliteitsverbetering. Deze clustering wordt overgelaten aan de sportbonden en de sportmedische organisaties.

Op 23 november 2009 verscheen de *Leidraad Certificatie TMS* van de 'Projectgroep Gezond aan de Top'. Het doel van de leidraad is om TMS-en die dit wensen, verder op weg te helpen bij de implementatie van een kwaliteitssysteem dat voldoet aan de certificatie-eisen van de SCAS.

In maart 2011 was er een zestal SCAS gecertificeerde TMS-en op basis van de volledige normen (SMA Gelderse vallei Ede, SMC Papendal, SMA Amerongen, SMA Jessica Gal Sportartsen Amsterdam, SMA Zeist en SMA UMC Utrecht (TMS Midden Nederland), Sportgeneeskunde Friesland (4 locaties)). Voor zes andere TMS-en is de documentatie-audit volledig afgerond en is een implementatie-audit op locatie afgesproken. Dit betekent dat de SCAS van deze TMS-en binnen twee à drie maanden een eindbeoordeling kan verwachten (SMC Medicort, SMA Regio Haarlem, SMA Den Haag, SGA TOPSupport. Sportgeneeskunde, Isala Klinieken, SMA 's-Hertogenbosch). Een zestal TMS-en (SMA Maxima Medisch Centrum Veldhoven, SMA Noord-Limburg Venlo, SGA Medisch Centrum Haaglanden Leidschendam, Orbis (Sittard), SMA Olympia Amsterdam) heeft inmiddels de documenten ingeleverd voor de volledige certificering.

Voor twee SMA's die met het certificeringstraject gestart zijn, is een bijzondere situatie ontstaan doordat zij met vijf andere SMA's een fusie zijn aangegaan. De gefuseerde organisatie gaat de eerdere aanvraag van de twee betreffende SMA's voortzetten.

In het najaar van 2010 is door de SCAS intern een evaluatie uitgevoerd met betrekking tot het certificeringstraject TMS. Deze evaluatie is uitgevoerd in het kader van het opstarten van het hercertificeringstraject door het 'College van Deskundigen TMS'. De evaluatie heeft plaatsgevonden middels semi-gestructureerde interviews met leden van het 'College van Deskundigen TMS', enkele vertegenwoordigers van TMS-en en de onafhankelijke certificeerder. Uit deze evaluatie komt onder andere naar voren dat het proces door een enkele geïnterviewde als onduidelijk werd ervaren. Vanuit de instanties die het TMS traject ingezet hebben bleek soms niet helder te zijn wat het doel en de opbrengsten van een dergelijk traject waren. Het proces is pragmatisch aangepakt, waarbij er geluisterd is naar kritiek vanuit het veld. Deze pragmatische aanpak zorgde voor een regelmatige bijstelling, hetgeen ook voor

¹²² Het klanttevredenheidsonderzoek zou worden uitgevoerd bij gecertificeerde TMS-en op het moment dat de sport daar was behandeld. Door de vertraagde certificering van TMS-en is dit uitgelopen. Resultaten van de nulmeting zijn dus nog niet voorhanden.

onduidelijkheid zorgde bij de aanvraag van een TMS-traject. Voor de start van het hercertificeringstraject wil men een handboek met toelichting en stappenplan gereed hebben.

Met de certificering van TMS is een eerste slag gemaakt voor de kwaliteit van de topsportmedische begeleiding. Binnen de TMS-en werken geregistreerde sport(para)medische professionals. De vraag is of zij nog extra gecertificeerd/ geregistreerd moeten worden voor topsportbegeleiding en aan welke eisen topsport(para)medici moeten voldoen.

Financiering

Het is van belang dat duidelijk is welke partij verantwoordelijk is voor de financiering van welke zorgproducten. Voor het verbeteren van het aanbod van de topsportmedische zorg is extra financiering vereist. VWS draagt financieel bij aan het meerjarenprogramma. Het is geen ZBO-constructie¹²³: de bonden dragen substantieel bij uit eigen middelen en de sporters uit de ziektekostenpolis. Deze bijdrage is € 4,75 miljoen, waarmee het totale budget op € 6 miljoen komt.

Sinds juli 2005 financieren Official Supplier Zilveren Kruis Achmea en NOC*NSF een 'Medisch Topsportpakket' ten behoeve van A-, B- en HP-sporters (in 2010 betrof het 'Medisch Topsportpakket 2010'). Het pakket is een aanvulling op de zorg die gedekt wordt vanuit de basisverzekering (en eventueel een aanvullende verzekering). Het gaat dus om zorg die niet of slechts gedeeltelijk vergoed wordt door de basisverzekering of aanvullende verzekering (bijv. sportfysiotherapie). (Bron: <http://www.noc-nsf.nl/cms/showpage.aspx?id=4104>)

Ook voor voeding, mentale begeleiding en prestatiediagnostiek stelt NOC*NSF Collectieve Olympische Voorzieningen (COV's) beschikbaar. (Zie <http://www.noc-nsf.nl/cms/showpage.aspx?id=3818> voor informatie over de COV Voeding). Daarnaast biedt VWS de CTO's ook de mogelijkheid een deel van het beschikbare overheidsbudget aan topsportmedische begeleiding te besteden.

In de praktijk blijkt het voor veel bonden moeilijk om de medische begroting rond te krijgen. Niet alle bonden betalen marktconforme tarieven (omdat ze dat niet kunnen betalen). Beschikbaarheid van medisch personeel bij trainingen en wedstrijden, hetgeen met de financiële middelen te maken heeft, vormt het grootste knelpunt. De Top-10-ambitie heeft geleid tot intensivering van topsport- en talentprogramma's. Dit is echter niet gepaard gegaan met intensivering van het budget voor topsportmedische begeleiding.

Evaluatiepunten

Uit de voortgangsrapportage *Gezond aan de Top* van november 2010 (interne rapportage van NOC*NSF) komt een aantal evaluatiepunten naar voren, die worden meegenomen in de plannen voor 2011.

¹²³ Een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) is in Nederland een organisatie die overheidstaken uitvoert, maar die niet direct onder het gezag van een minister valt. Een ZBO voert publieke taken uit waarbij de uitvoering op afstand van het kerndepartement en een afgebakende ministeriële verantwoordelijkheid gewenst is.

1. NOC*NSF wil gezamenlijk werken aan een voorstel voor financiering van de topsportmedische begeleiding. Hierbij staat vereenvoudiging en verantwoordelijkheid centraal. Het voorstel betreft een driedeling van de zorg, te weten individuele zorg, medische ondersteuning topsportprogramma's en *on-the-road* begeleiding.
2. NOC*NSF stelt voor om een gedeelte van de 'Gezond aan de Top'-gelden direct aan de TMS-en te verstrekken, waarbij bonden een x-aantal uren zorg kunnen inkopen bij het TMS. Dit vereenvoudigt de financiering en waarborgt kwalitatief hoogwaardige zorg. Tevens sluit deze insteek aan bij de gedachte dat zorg wordt geclusterd op een aantal plekken in Nederland.
3. In 2010 zijn de talenten niet meegeteld in het verdeelmodel. NOC*NSF stuit op een aantal praktische problemen:
  - De talentprofielen zijn nog niet voldoende maatgevend om als basis te dienen voor een zeer accurate telling van talenten. De aantallen zijn zowel groot als zeer wisselend.
  - Er is een aanzet gemaakt om de talentprofielen ook aan prestatie-, leeftijds- en programmacriteria te toetsen, maar in de praktijk blijkt die toetsing niet altijd goed uitgevoerd te kunnen worden. Voor gehele talentprogramma's is het inzichtelijk, echter nog niet op het niveau van de individuele sporter.

NOC*NSF stelt voor de talenten niet mee te nemen in de verdeelsystematiek van 'Gezond aan de Top', maar de medische begeleiding voor deze groep meer te koppelen aan de CTO's/NTC's. Met 'Gezond aan de Top' is de nadruk op de kwaliteitsverbetering van sportmedische begeleiding voor topsporters komen te liggen. NOC*NSF heeft aandacht gevraagd voor de groep talentvolle sporters en een voorstel gedaan voor intensivering van medische begeleiding voor deze groep.

Referenties

- NOC*NSF (2008). *Gezond aan de Top*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2010). *Naar een winnend topsportklimaat. Wat heeft Nederland nodig om tot de top 10 van de beste topsportlanden ter wereld te behoren?*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2010). *Voortgangsrapportage 2010 Gezond aan de Top*, Arnhem: NOC*NSF.

4.6 Innovatie

De waarde van kennis en innovatie voor de sport is in het verleden gebleken uit de ontwikkeling van sportproducten zoals de klapschaats, hersteldrank en koelende kleding. Het beleid van VWS is gestoeld op de gedachte dat vele kansen voor innovatieve toepassingen in de sport nog kunnen worden benut (SvS'06).

Resultaatafspraken

- Producten en diensten voor sporters en coaches in topsport en breedtesport, waaronder gevalideerde hulpmiddelen en apparaten om sportprestaties te meten (SvS'06, p47).
- Producten, faciliteiten en diensten om mensen te stimuleren tot een actieve levensstijl en sportdeelname; als spin-off hiervan ontstaan ook producten voor gebieden zoals fitness, health en well-being (SvS'06, p47).

Planning en budget

De activiteiten in het kader van de innovatie vinden plaats binnen een innovatieprogramma van het speciaal daartoe opgerichte en mede door VWS gefinancierde InnoSportNL. Ook NOC*NSF en TNO zijn hier nauw bij betrokken. Met de subsidiëring van InnoSportNL heeft het ministerie van VWS een belangrijke impuls willen geven aan het tot stand brengen van vernieuwingen en innovaties in de sport. De geraamde en gerealiseerde uitgave voor het programma InnoSportNL over de periode 2006-2010 zijn gelijk (zie tabellen 4.18 en 4.19).

Tabel 4.18 Geraamde uitgaven programma 'InnoSportNL' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	2012	2013	Totaal
Programma	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	15,0				15,0
Innosport										
Kasschuif i.v.m. vertraging opstart		-3,0				-3,0	3,0			0,0
Kasschuif i.v.m. verlenging projectperiode					-1,0	-1,0	-1,0	1,0	1,0	0,0
Totaal	3,0	0,0	3,0	3,0	2,0	11,0	2,0	1,0	1,0	15,0*

* De totale financiering is € 30 miljoen, waarvan de helft gefinancierd vanuit de overheid en de andere helft vanuit particuliere sector.

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 4.19 Gerealiseerde uitgaven programma 'InnoSportNL' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
InnoSportNL	3,0		3,0	3,0	2,0	11,0
Totaal	3,0	0,0	3,0	3,0	2,0	11,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Het innovatieprogramma van InnoSportNL kent een looptijd van vijf jaar (2007-2011). Inmiddels is de looptijd aangepast naar zeven jaar wat betekent dat dit onderdeel loopt tot en met 2013. Het budget voor dit programma is gelijk gebleven en bedraagt € 30 miljoen (over een periode van zeven jaar). De helft daarvan wordt door de overheid gefinancierd, de andere helft door de particuliere sector (bedrijven, sport- en kennisorganisaties). De reden van de aanpassing van de looptijd is de langer dan verwachte startfase van het project. InnoSportNL moest eerst gepositioneerd worden als de organisatie die faciliteert bij de realisatie van sportinnovatieprojecten. Zowel sport, bedrijfsleven als kennisinstellingen moesten wennen aan de 'InnoSportNL-werkwijze' om een match tussen collectieve en private middelen te vinden, waardoor er extra tijd nodig was.

De overeengekomen verdeling is dat de overheid de vaste kosten van InnoSportNL (en de InnoSportLabs) financiert en 42 procent van de projectenportfolio, en dat 58 procent van de projectenportfolio extern wordt gefinancierd.

Voortgang en realisatie

Na de oprichting van de stichting InnoSportNL en het vaststellen van het definitieve businessplan (eind 2006) startte het innovatieprogramma. InnoSportNL gaat uit van de vraagsturing en de behoefte van de sport zelf, en koppelt dit aan bedrijfsleven en kennisinstellingen. Met deze werkwijze streeft InnoSportNL de volgende doelen na:

- Sport: verbetering van (sport-)prestaties en bijdragen aan de ambitie van Nederland om bij de beste tien landen van de wereld op sportgebied te horen. Vergroting van gezonde sportparticipatie.
- Bedrijfsleven: economische groei door het realiseren van nieuwe business.
- Kennis: structurele versterking van de Nederlandse kennisinfrastructuur.

Het instituut kent vier programmalijnen:

1. Sportstimulering en sportfaciliteiten.
2. Prestatiemonitoring en sportinformatiesystemen.
3. Talentontwikkeling en gezondheid.
4. Sportproducten, bijvoorbeeld sportmaterieel, beschermingsmiddelen en kleding.

InnoSportLabs®

Ten behoeve van het uitvoeren van bovengenoemde programmalijnen zijn er in het land vijf zogenaamde InnoSportLabs® gecreëerd, waar sport, bedrijfsleven en kennisinstellingen gericht aan projecten werken.

- InnoSportLab® De Tongelreep (zwemsport);
- InnoSportLab® Thialf (schaatsen);
- InnoSportLab® in de Flik-Flak hal in Den Bosch (gymnastische sport, september 2010);
- InnoSportLab® Sport en Beweeg! Sportcomplex Eindhoven Noord (sport- en beweegstimulering sinds juni 2010);¹²⁴
- InnoSportLab® Den Haag (eind 2010 van start gegaan bij het Internationaal Topzeilcentrum te Scheveningen, de nieuwe thuisbasis van de Olympische ploeg en de afdeling Topzeilen van het Watersportverbond).¹²⁵

Verder is InnoSportNL in overleg met het NOC★NSF om op Nationaal Sportcentrum Papendal een InnoSportLab te starten. Tot op heden is er op Papendal nog geen volwaardig Lab functioneel. Wel worden er rond handbal innovatieve toepassingen ontwikkeld. In 2011 wordt bezien of hier een InnoSportLab kan gaan komen.

¹²⁴ Heeft als doel om Nederlanders een leven lang gezond en met plezier te laten sporten en bewegen. Bedrijven, kennisinstellingen, overheden en sportinstellingen worden bij elkaar gebracht om samen te werken aan de ontwikkeling, validatie en realisatie van nieuwe producten, diensten en faciliteiten die het sporten en bewegen voor jong en oud zullen stimuleren. De projecten die in deze context opgezet worden, zullen de gezonde sport- en beweegdeelname bevorderen.

¹²⁵ Dit InnoSportLab is mede tot stand gekomen dankzij subsidie uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO).

Concrete projecten

Een lijst van concrete projecten die binnen InnoSportNL zijn afgerond en nog lopende zijn, worden weergegeven in bijlage 15. Naast afgeronde en beëindigde projecten zijn er tevens zes projecten in opstartfase, 22 projecten in voorbereidingsfase en er zijn acht projecten voortijdig gestopt. Tevens zijn er meerdere projectideeën.

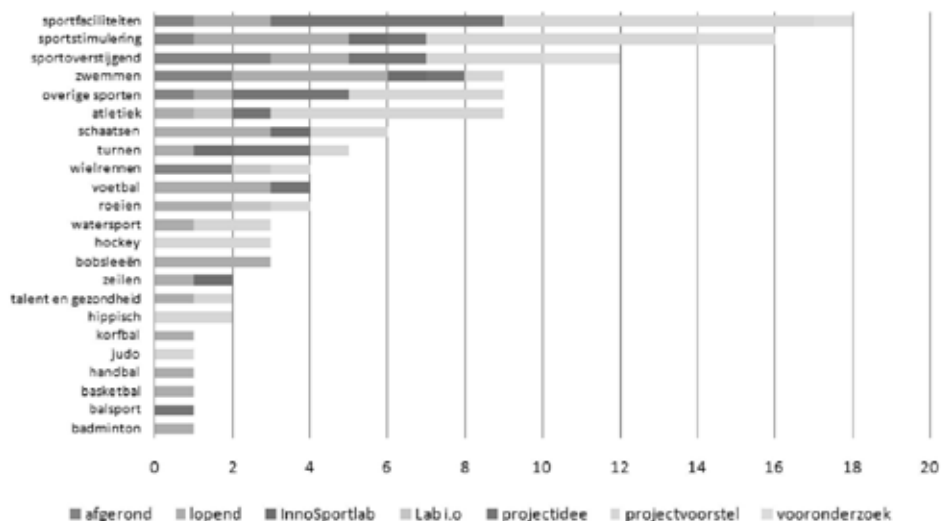
Volume en financiering

Het streefcijfer van 58 procent cofinanciering door het bedrijfsleven is gerealiseerd (2008: 61% en 2010: 85%). Qua volume liep de projectenportfolio iets achter op een jaarlijks gemiddelde van € 5,2 miljoen per jaar. Dit had te maken met opstart- en aanlooptijden van projecten en met het opbouwen van de organisatie. Per 31 december 2010 bedraagt het volume van de InnoSportNL-projectenportfolio € 12,3 miljoen. De InnoSportNL-meerjarenbegroting is gericht op de realisatie van een totale projectenportfolio van € 20 miljoen eind 2013.

Evaluatie

Er is nog geen evaluatie uitgevoerd voor dit beleidsonderdeel. Jaarlijks is er overleg tussen ministerie van VWS en InnoSportNL waarin de voortgang wordt besproken. Tevens geeft InnoSportNL jaarlijks een jaarverslag uit. Een evaluatie van de eerste vier jaar van InnoSportNL wordt door een onafhankelijk bureau (Novay) uitgevoerd. Het streven is om de evaluatie op 1 mei 2011 volledig af te ronden. Tussentijdse resultaten van het rapport van Novay (2011) over vier jaar InnoSportNL laat zien dat het projectenportfolio van Innosport in de periode 2007 - 2010 gegroeid is (zie figuur 4.5). Naast de afgeronde en lopende projecten zijn in dit overzicht per tak van sport ook de InnoSportLabs (in oprichting) aangegeven. Rondom die sporten blijken er zichtbaar meer (uitgewerkte) ideeën voor projecten.

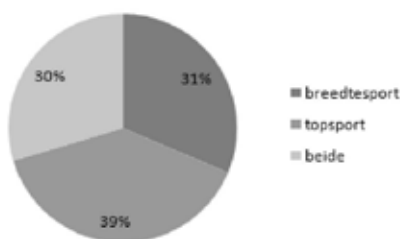
Figuur 4.5 Ontwikkeling en status van projecten en InnoSportLabs, 2007-2010.

Bron: Novay

Het InnoSportNL-programma is gericht op een gelijktijdige stimulering van top- en breedtesport, omdat deze beide elkaar onderling beïnvloeden. Figuur 4.6 geeft het percentage projecten binnen InnoSportNL was zich richt op breedtesport, topsport en beide.

Figuur 4.6 Focus van projecten en voorstellen Innosport, 2007-2010 (in procenten)

Bron: Novay

In opdracht van InnosportNL is in januari 2011 door het Lectoraat ‘Innovatie in de Publieke Sector’ van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen een analyse verricht van het huidige sportinnovatiesysteem met als titel *Olympisch goud, economisch goud: een innovatiesysteem voor de Nederlandse sport*. Uit de rapportage blijkt dat het innovatiesysteem rond sport in Nederland op dit moment nog niet helemaal goed is ingericht en nog niet optimaal functioneert. Er moet structureel aandacht worden besteed aan het ontwikkelen, toepassen en vermarkten van kennis op sportgebied. Het ontbreekt aan structurele participatie van bedrijven en ondernemers in het daadwerkelijk ontwikkelen van sportinnovaties en de vermarkting daarvan. Ten tweede is het sportonderwijs en sportonderzoek niet voldoende op niveau. Op hbo- en universitair niveau zijn er bijvoorbeeld weinig specifieke opleidingen gericht op de sportsector, zoals een topcoachopleiding of een opleiding die techniek en sport koppelt. Een derde tekortkoming van het huidige sportinnovatiesysteem is dat de netwerken in de sport vrij homogeen zijn (Nauta, 2011).

Referenties

- Nauta, F., M. Gielen & S. de Boer (2011). *Olympisch goud, economisch goud: een innovatiesysteem voor de Nederlandse sport*, Arnhem/Nijmegen: Lectoraat Innovatie in de publieke sector, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Novay (2011). *Concept rapportage ‘Vier jaar InnosportNL’*, Enschede, Novay.

4.7 Topsportevenementen¹²⁶

Het kabinet ziet de organisatie van topsportevenementen in Nederland als mogelijkheid om bij te dragen aan de ontwikkeling van de topsport, de economie, Holland Promotie, nationale trots (het 'Oranjegevoel'), evenals aan de sportstimulering en het vrijwilligerswerk. De organisatie van topsportevenementen is voorbehouden aan de sportbonden die de evenementen door de internationale sportorganisatie krijgen toegewezen. Ook in het evenementenbeleid wordt de Top-10-ambitie doorgevoerd. Vanaf 2007 verleent de rijksoverheid alleen financiële steun aan evenementen voor geselecteerde topsportonderdelen die tevens deel uitmaken van de evenementenkalender van NOC*NSF (SvS'06, p43).

Resultaatafspraak

- Jaarlijks kunnen gemiddeld 15 topsportevenementen van senioren, jeugd, of mensen met een beperking met steun van het rijk in Nederland worden georganiseerd (TvS'05, p52).

Planning en budget

Voor de periode 2006-2010 is er voor het beleidsonderdeel 'Topsportevenementen' € 28,0 miljoen begroot. In totaal is in deze periode € 1 miljoen meer gerealiseerd (zie tabellen 4.20 en 4.21). De gerealiseerde uitgaven voor topsportevenementen waren hoger dan voor topsportaccommodaties. In de periode 2008-2010 is met name aan topsportaccommodaties minder uitgegeven dan in de jaren ervoor.

Tabel 4.20 Geraamde uitgaven programma 'Topsportevenementen' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Tijd voor sport	9,0	4,7	4,7	4,7	4,7	27,8
Diverse mutaties				0,1	0,1	0,2
Totaal	9,0	4,7	4,7	4,8	4,8	28,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 4.21 Gerealiseerde uitgaven programma 'Topsportevenementen' (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Topsportevenementen	3,7	4,0	2,9	4,1	5,2	19,9
Topsportaccommodaties	6,8	1,7	0,1	0,3	0,2	9,1
Totaal	10,5	5,7	3,0	4,4	5,4	29,0

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

Een overzicht van gesubsidieerde topsportevenementen laat zien dat er de afgelopen jaar veel topsportevenementen zijn geweest (tabel 4.22). Het is voor een EK, WK en Olympisch Kwalificatietoernooi mogelijk om een subsidie-aanvraag in te dienen. Alleen als Nederland in

¹²⁶ In *Tijd voor sport* was de titel 'Topsportevenementen en -accommodaties' geformuleerd, in *Samen voor sport* is dit gewijzigd in 'Topsportevenementen'.

de betreffende tak van sport bij de beste landen van de wereld hoort of daar binnen vier jaar zicht op heeft, kan er sprake zijn van mogelijke financiële ondersteuning. Daarvoor wordt de Top-8 en de Top-16 van sportkoepel NOC*NSF als uitgangspunt genomen. In de praktijk levert NOC*NSF jaarlijks een lijst aan waarin de 1.1 en 1.2 sporten staan aangegeven. Deze sporten corresponderen met de Top-8 en Top-16. Alleen die sporten die binnen categorie 1.1 en 1.2 vallen, kunnen in aanmerking komen voor subsidie. Vervolgens toetst VWS of het evenement op topsporevenementenkalender van NOC*NSF staat. Bij twijfel of een bepaald evenement een WK of EK betreft (bijv. de ‘Tennis Masters’) en of een bepaald evenement op de evenementenkalender staat wordt NOC*NSF officieel om advies gevraagd. In uitzonderlijke gevallen is subsidie mogelijk als een evenement niet aan de bovenstaande regels voldoet. De bewindspersoon kan gebruik maken van zijn discretionaire bevoegdheid wanneer het een evenement betreft met een grote maatschappelijke relevantie. Evenementen die op basis van deze discretionaire bevoegdheid zijn aangewezen zijn bijvoorbeeld de Grand Depart van de Tour de France, de Vuelta en de start van de Giro d’Italia.

In 2005 waren er 25 topsporevenementen, met onder andere FIFA WK voetbal onder 20, WK Honkbal en EK Judo Heren 2005. In 2006 zijn er 27 topsporevenementen georganiseerd en in 2007 24. In 2008 zijn twintig topsporevenementen georganiseerd, met onder andere het EK Zwemmen in Eindhoven. Omdat in de zomer van 2008 de Olympische Spelen in Beijing zijn gehouden, zijn er dit jaar minder Wereldkampioenschappen georganiseerd. Daardoor viel het aantal gesubsidieerde topsporevenementen lager uit dan voorgaande jaren. In 2009 en 2010 zijn er respectievelijk twintig en zestien topsporevenementen georganiseerd waaronder het WK Judo, het WK Turnen en de start van de Giro d’Italia.

In bijlage 16 staan de georganiseerde topsporevenementen van de afgelopen vijf jaar op een rij. Tevens worden in bijlage 17 de te verwachte evenementen voor de komende jaren weergegeven.

De resultaatafspraak van jaarlijks gemiddeld vijftien topsporevenementen voor senioren, jeugd, of mensen met een beperking in Nederland is behaald (zie tabel 4.22).

Tabel 4.22 Door VWS gesubsidieerde topsporevenementen

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Gemiddeld over 2005-2010	Doelstelling 2010
Jaarlijks aantal ondersteunde topsporevenementen	25	27	24	20	20	16	26	Gemiddeld 15

Bron: VWS

5. Olympisch Plan 2028

De Olympische Spelen vormen een sportevenement in de 'buitencategorie'. Geen ander sportevenement trekt zoveel deelnemers, toeschouwers en media-aandacht als de Olympische Spelen. Het organiseren van een dergelijk evenement kan een grote sportieve, economische en maatschappelijke betekenis hebben voor een land (SvS'06, p44). Zelfs van het toewerken naar het binnenhalen van een dergelijk evenement, het zogeheten voorbereiden en opstellen van een bid, kan een belangrijke stimulans uitgaan. NOC*NSF heeft vanaf 2006 gewerkt aan een haalbaarheidsstudie om te bekijken welke investeringen met een dergelijk plan zijn gemoeid, welke uitdagingen het uitvoeren van een dergelijk plan met zich meebrengt en wat de omvang zou kunnen zijn van de daaruit voortvloeiende revenuen. In 2009 is door NOC*NSF het Olympisch Plan 2028 gepresenteerd. Het 'Olympisch Vuur' moet prikkelen en Nederland uitnodigen om uit te blinken op allerlei terreinen. Vele partijen denken mee over ambities en doelen, activiteiten en maatregelen, uitvoerbaarheid en draagvlak en over investeringen en rendement. Ook het kabinet is daarbij betrokken. Het doel van het Olympisch Plan 2028 is *'heel Nederland naar Olympisch niveau te brengen'*. De organisatie van de Olympische en Paralympische Spelen in 2028 is een mogelijke uitkomst. Het kabinet onderschrijft de ambitie van de sportwereld om tot de beste tien topsportlanden ter wereld te behoren. Dat geldt overigens niet alleen voor valide sporters, maar ook voor sporters met een handicap.

In positieve reactie op en geïnspireerd door het Olympisch Plan 2028 heeft het kabinet in 2009 ambities en prioriteiten benoemd. Dat zijn de Olympische ambities die het kabinet het meest waardevol en kansrijk acht voor de samenleving, te weten: 'Talentvol Nederland', 'Meedoen in Nederland', 'Vitaal Nederland', 'De kaart van Nederland' en 'Nederland in beeld'.

In het kabinetsstandpunt bij het Olympisch Plan 2028, *Uitblinken op alle niveaus*, geeft het kabinet aan wat de inzet voor de komende jaren is en welke rol de rijksoverheid nu en in de komende jaren kan spelen bij het realiseren van het Olympisch Plan 2028.

Planning en budget

De totaal geraamde uitgaven voor het Olympisch Plan over de periode 2006-2010 bedroegen € 8,5 miljoen. De gerealiseerde uitgaven over deze periode waren hoger (€ 11,4 miljoen). Dit verschil kan voor het grootste gedeelte verklaard worden door een bijdrage aan de 'Multisporthal Papendal' van € 2,5 miljoen in 2010. Daarnaast is er in de periode 2006-2008 € 0,6 miljoen gefinancierd aan NOC*NSF voor het opstellen van het Olympisch Plan.

Tabel 5.1 Geraamde uitgaven Olympisch Plan (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal	2011	Totaal
Pilots rondom grootschalige sportevenementen				1,0	1,0	2,0	1,0	3,0
Bidfase WK Voetbal 2018				4,5		4,5		4,5
Olympisch Vuur				1,0	1,0	2,0	1,0	3,0
Subtotaal begroting VWS	0,0	0,0	0,0	6,5	2,0	8,5	2,0	10,5
Holland Branding, toerisme, evenementen en innovatie (EZ/ELI)				1,0	1,0	2,0	1,0	3,0
Totaal incl. begroting EZ/ELI	0,0	0,0	0,0	7,5	3,0	10,5	3,0	13,5

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Tabel 5.2 Gerealiseerde uitgaven Olympisch Plan (in miljoenen euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Pilots rondom grootschalige sportevenementen				0,9	0,9	1,8
Haalbaarheid en Bid WK Voetbal 2018		0,5		4,0		4,5
Olympisch Vuur				1,0	1,0	2,0
Subtotaal realisatie VWS		0,5		5,9	1,9	8,3
Algemeen Olympisch Plan	0,2	0,1	0,3			0,6
Multisportthal Papendal					2,5	2,5
Totaal realisatie VWS	0,2	0,6	0,3	5,9	4,4	11,4
Innovatie (EZ/ELI)				0,7	0,2	0,9
Toerisme en evenementen (EZ/ELI)					0,4	0,4
Holland branding (EZ/ELI)				0,7	0,4	1,1
Totaal	0,2	0,6	0,3	7,3	5,4	13,8

Bron: Opgave directie Sport, VWS

Voortgang en realisatie

In 2009 kwam NOC*NSF met het Olympisch Plan 2028. In de jaren daarvoor heeft de rijksoverheid de sport financieel ondersteund om met dit plan te komen. Na het uitbrengen van het plan heeft de overheid in een kabinetsstandpunt zijn eigen positie bepaald. De overheid heeft het plan niet mede ondertekend. Wel heeft ze op andere manieren steun betuigd aan het plan. Dat is gebeurd door in het kabinetsstandpunt zodanig doelen en woorden te kiezen dat beide documenten nadrukkelijk in elkaars verlengde bleven liggen, door middelen ter beschikking te stellen om de organisatiestructuur op te bouwen en waar nodig onderzoek te laten uitvoeren, en door actief bij te dragen aan een positieve discussie tussen de sport en de rijksoverheid (onder andere door het aanstellen van een aanspreekpunt voor het OP vanuit de overheid en door zitting te nemen in de *council*).

Evenementenpilots

Met het kabinetsstandpunt bij het Olympisch Plan 2028 geeft het kabinet ook een nieuwe impuls aan het evenementenbeleid. De publieke belangstelling voor, en daarmee het bereik van, sportevenementen is groot. Door meer maatschappelijke spin-off te realiseren bij sportevenementen worden deze nog beter ingebed in de samenleving (VWS, 2010). Om te kijken hoe de maatschappelijke spin-off van evenementen vergroot kan worden heeft het ministerie van VWS op grond van het beleidskader pilots sportevenementen (tot stand gekomen na overleg met de meest betrokken partners van de 'Alliantie Olympisch Vuur': NOC*NSF, de VNG/VSG (Vereniging Sport en Gemeenten) en het 'Program Office Olympisch Vuur') aan tien projecten subsidie verleend die in 2010 en 2011 worden uitgevoerd. In totaal zijn er 55 subsidieverzoeken ingediend. De begeleiding van de pilots wordt uitgevoerd door het 'Olympisch Vuur'. In totaal zijn zeven pilotprojecten gekoppeld aan de uitvoering van een evenement en zijn drie pilotprojecten gestart ten aanzien van het verkrijgen van een evenement.

Op basis van het advies van een onafhankelijke selectiecommissie¹²⁷ heeft het ministerie van VWS aan de volgende projecten een subsidie verleend:

- Een scholierencrosskampioenschap rondom de Sylvester Cross;
- Het vergroten van de maatschappelijke spin-off van de FBK Games en de European Cup Combined Events (meerkamp atletiek);
- Een breedtesportcampagne rond het WK Tafeltennis 2011;
- Het EK Hip Hop;
- Het WK CP voetbal 2011;
- 50+-wandelen rondom de Vierdaagse van Nijmegen;
- Het vergroten van de media-aandacht van onder andere het WK 470 (zeilen).

Verder ondersteunt het ministerie pilots met als doel het verkrijgen van:

- De organisatie van het EK atletiek 2016;
- Het WK Hip Hop;
- De Triathlon in het kader van de World Championship Series in Almere.

De pilots leiden ertoe dat er nieuwe kennis en ervaring wordt opgedaan met het realiseren van maatschappelijke spin-off bij sportevenementen, zowel in de voorbereidings- als in de uitvoeringsfase. Daarmee winnen sportevenementen aan maatschappelijke en economische betekenis en raken zij nog beter ingebed in de samenleving. De proefprojecten beogen een maatschappelijke spin-off van sportevenementen te realiseren, verbeteren of versterken. Het is een gezamenlijke zoektocht naar de succes- en faalfactoren; van zowel het slagen als het falen van pilots kan worden geleerd. De uitkomsten van de pilots kunnen uiteindelijk leiden tot een bijstelling van het evenementenbeleid van het kabinet vanaf 2012 (VWS, 2010).

De evenementenpilots zijn reeds gestart en hebben een maximale doorlooptijd tot 31 december 2011. Enkele pilots zijn inmiddels afgerond. De evaluatie van de pilots wordt gestart in 2010/2011 en loopt tot eind 2011 (als de laatste projecten afgerond zijn). Resultaten worden verwacht in 2012.

Referenties

- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (2010), *Beleidskader pilot sportevenementen*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2009), *Uitblinken op alle niveaus, Kabinetsstandpunt bij het Olympisch plan 2028*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- NOC*NSF (2009), *Olympisch Plan 2028. Heel Nederland naar Olympisch niveau*. Arnhem: NOC*NSF.

¹²⁷ Bestaande uit Maarten van Bottenburg (voorzitter en hoogleraar sportontwikkeling UU), Jantine Schuit (hoogleraar gezondheidsbevordering en beleid VU), Leon Ramakers (voormalig directeur Mojo Concerts), Dick Rensen (voormalig wethouder sport te Delft) en Ruud Koning (hoogleraar sporteconomie RUG).

Referenties

Onderstaand zijn de projectoverstijgende referenties weergegeven.

- Breedveld, K., M. de Jong & M. Stuij (2008). *Monitor/evaluatie sportbeleid Ministerie van VWS. Tussenrapportage 2008*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Heuvel, M. van den (2007). *Evaluatie en monitoring VWS-nota Tijd voor Sport. Instrumentontwikkeling en plan van aanpak, 2006-2010*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Heuvel, M. van den & M. van Schendel (2008). *Startrapportage monitoring en evaluatie van Tijd voor Sport, Samen voor Sport en de Kracht van Sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Ministerie van Algemene Zaken (2007). *Samen werken, samen leven. Beleidsprogramma Kabinet Balkenende IV 2007-2011*, Den Haag: Ministerie van AZ.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2005). *Tijd voor sport – Bewegen, Meedoen, Presteren*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006). *Samen voor sport. Uitvoeringsprogramma van de kabinetsnota "Tijd voor sport – Bewegen, Meedoen, Presteren"*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007). *De kracht van sport*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2008*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2009*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2009). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2010*, Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2010). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2011*, Den Haag: Ministerie van VWS.

Bijlagen

Bijlage 1 Lijst van gebruikte afkortingen

Algemeen

ANWB	Algemene Nederlandse Wielrijders Bond
AOC	Agrarisch Opleiding Centrum
AVO	Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek
AVS	Algemene Vereniging Schoolleiders
AZ	Ministerie van Algemene Zaken
BaS'08	Begroting 2008, Artikel 46 Sport
BaS'09	Begroting 2009, Artikel 46 Sport
BaS'10	Begroting 2010, Artikel 46 Sport
BaS'11	Begroting 2011, Artikel 46 Sport
BIS	Blessure Informatie Systeem
BOS	Buurt, Onderwijs en Sport
BPV	Beroeps Praktijk Vorming
BRAVO	Bewegen, Roken, Alcohol, Voeding & Ontspanning
BSI	Breedtesportimpuls
BVO	Betaald voetbalorganisatie
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CGL	Centrum Gezond Leven
CGS	College Geneeskundige Specialismen
CTO	Centra voor Topsport en Onderwijs
DBC	Diagnosebehandelingcombinatie
DSP-groep	voorheen: Van Dijk, Van Soomeren en partners
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EF SMA	European Federation of Sports Medicine Associations
EK	Europees Kampioenschap
EMB	Ernstig meervoudige beperking
EQF	European Qualifications Framework (Europees Kwalificatie Kader/Raamwerk)
FIFA	Fédération Internationale de Football Association
FNLI	Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie
FSMI	Federatie van Sportmedische Instellingen
Fte	fulltime-equivalent
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GN	Gehandicaptensport Nederland
GSA	Gay Straight Alliances
HP-status	High Potential Status
HvA	Hogeschool van Amsterdam
HvU	Hogeschool van Utrecht
IF	Internationale Federatie
IOC	Internationaal Olympisch Comité
IST	International Standard for Testing
IIVO	In Instellingstijd Verzorgd Onderwijs
JBF	John Blankenstein Foundation
KNMG	Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst
KSS	Kwalificatiestructuur Sportopleidingen van de Sportbonden

KVLO	Koninklijke Vereniging voor Leraren Lichamelijke Opvoeding
KvS'07	<i>De kracht van sport</i> , beleidsbrief, 2007
LHBT	Lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgenders
LHV	Landelijke Huisartsen Vereniging
LLC	Landelijke Leefstijlcampagnes
LOOT	Landelijk Overleg Onderwijs en Topsport
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
LNVS	Landelijk Netwerk Vrouwen in de Sport
MEVA	Macro-Economische Vraagstukken en Arbeidsvoorwaardenbeleid
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MI	W.J.H. Mulier Instituut
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MOgroep	Maatschappelijk Ondernemersgroep
NADO	Nationale antidoping organisaties
NASB	Nationaal Actieplan Sport en Bewegen
NDR	Nationaal Dopingregelement
NebasNsg	Nederlandse Bond Aangepast Sporten/Nederlandse Sportbond voor Geestelijk Gehandicapten
NGS	Nederlands Genootschap voor Sportmassage
NIGZ	Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie
NIP	Nederlands Instituut voor Psychologen
NIZW	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn
NISB	Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen
NNGB	Nederlandse Norm Gezond Bewegen
NOC★NSF	Nederland Olympisch Comité ★ Nederlandse Sport Federatie
NOV	Nederlandse Orthopaedische Vereniging
NOV	Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk
NSA	Nederlandse Sport Alliantie
NTC	Nationaal Trainingscentrum
NVFS	Nederlandse Vereniging voor Fysiotherapie in de Sportgezondheidszorg
NVTLA	Nederlandse Vereniging voor Tuin en Landschaparchitectuur
NVVC	Nederlandse Vereniging voor Cardiologie
NZA	Nederlandse Zorgautoriteit
OBiN	Ongevallen en Bewegen in Nederland
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OP2028	Olympisch Plan 2028
OS	Ontwikkelingssamenwerking
OS	Olympische Spelen
PG	Publieke Gezondheid
PO	Primair Onderwijs
PON	Partnerschap Overgewicht Nederland
PvB	Proeven van Bekwaamheid
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RKF	Richard Krajicek Foundation
ROC	Regionaal opleidingencentrum
SCAS	Stichting Certificering van Actoren in de Sportgezondheidszorg
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau

SCV	Stichting Consument en Veiligheid
SEH	Spoedeisende Hulp
SES	Sociaal Economische Status
SGBO	Sociaal Geografisch Bestuurskundig Onderzoek
sHN	stichting Homosport Nederland
SLO	Stichting Leerplan Ontwikkeling
SMART	Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdgebonden
SMI	Sportmedische instelling
SVBN	Straatvoetbal Bond Nederland
SOVS	Samenwerkende Organisaties Voetbal Supporters
SvS'06	<i>Samen voor sport</i> , uitvoeringsprogramma, 2006
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TCBA	Tijdelijke Commissie Brede Analyse
TMS	Topsport Medische Samenwerkingsverbanden
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek
TvS'05	<i>Tijd voor sport</i> , sportnota, 2005
USBO	Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap
VBS	Vereniging Bijzondere Scholen
VCP	Vertrouwenscontactpersoon
VGP	Voeding, Geneesmiddelen en Preventie
V&I	Vreemdelingenzaken en Integratie
VMBO	Voorbereidend Middelbaar Beroeps Onderwijs
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO	Voortgezet Onderwijs
VROM	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VSG	Vereniging Sport en Gemeenten
VSG	Vereniging voor Sportgeneeskunde
VVCS	Vereniging van Contractspelers
V&W	Verkeer en Waterstaat
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WADA	Wereld Anti-Doping Agentschap
WAD-code	World Anti-Doping Code
WK	Wereldkampioenschap
WSNI	World Sport Nations Index
WWI	Minister van Wonen, Wijken en Integratie

Sportbonden

AFBN	American Football Bond Nederland
EFAA	European Football Agents Associations
FNRS	Federatie Nederlandse Rijscholen
JBN	Judo Bond Nederland
KNBSB	Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond
KNGU	Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie
KNHB	Koninklijke Nederlandse Hockey Bond
KNHS	Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie
KNKF	Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie
KNKV	Koninklijk Nederlands Korfbalverbond

KNLTB	Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond
KNRB	Koninklijke Nederlandse Roei Bond
KNSA	Koninklijke Nederlandse Schutters Associatie
KNSB	Koninklijke Nederlandse Schaatsenrijders Bond
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond
KNZB	Koninklijke Nederlandse Zwem Bond
KNWU	Koninklijke Nederlandse Wielrenunie
NBB	Nederlandse Basketball Bond
NBF	Nederlandse Bowling Federatie
NCB	Nederlandse Curling Bond
Nefub	Nederlandse Floorball en Unihockey Bond
Nevobo	Nederlandse Volleybal Bond
NHV	Nederlands Handbal Verbond
NIJB	Nederlandse IJshockey Bond
NKBV	Nederlandse Klim- en Bergsportvereniging
NRB	Nederlandse Rugby Bond
NSKiV	Nederlandse Ski Vereniging
NTFU	Nederlandse Tour Fiets Unie
NTTB	Nederlandse Tafeltennisbond
SBN	Squash Bond Nederland

Bijlage 2 Geraadpleegde personen

Hoofdstuk 2 Bewegen en Gezondheid

2.1 Bewegen

2.1.1 Impuls NASB

Mw. H. Ramakers, VWS

Dhr. H. Arends, NISB

Mw. A. Derksen, VNG

Mw. A. Chorus, TNO

2.1.2 NASB Werk

Mw. H. Ramakers, VWS

Dhr. M. Schallenberg, VWS

Dhr. H. Arends, NISB

2.1.3 NASB Sport

Mw. H. Ramakers, VWS

Dhr. H. Veerman, NOC*NSF

Mw. C. Veenhof, Nivel

2.1.4 BeweegKuur

Mw. F. Brussel-Visser, VWS

Mw. H. Ramakers, VWS

2.1.5 Beweegvriendelijke omgeving

Mw. H. Ramakers, VWS

Dhr. M. Schallenberg, VWS

2.1.6 Wijkaanpak

Dhr. R. Lemmers, VWS

Dhr. T. Rutte, NISB

2.1.7 Campagnes

Dhr. M. Koornneef, VWS

Mw. M. Hekman, ZonMw

Dhr. P.J. Mol, NISB

Mw. J. van Rijn, NISB

2.2 Gezonde sportbeoefening

2.2.1 Sportblessures

Dhr. M. Koornneef, VWS

Mw. S. Kloet, Consument en Veiligheid

Drh. W. Schoots, Consument en Veiligheid

MW. I. Vriend, Consument en Veiligheid

2.2.2 Sportgeneeskunde

Dhr. M. Koornneef, VWS

Mw. A. Bruinsma, Vereniging voor Sportgeneeskunde

Hoofdstuk 3 Meedoen

3.1 Versterken sportverenigingen

3.1.1 Impuls brede scholen, sport en cultuur

Mw. W. Kuper, VWS

3.1.2 Sportkader

Mw. W. Kuper, VWS

Dhr. J. Minkhorst, Academie voor Sportkader

3.1.3 Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen

Mw. W. Kuper, VWS

Dhr. H. Veerman, NOC*NSF

3.2 Jeugd en sport

3.2.1 Alliantie School & Sport samen sterker

Mw. W. Kuper, VWS

3.2.2 Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs

Mw. W. Kuper, VWS

3.2.3 Meedoen (alle jeugd door sport)

Mw. Y. Barend, VWS

Mw. M. van Houwelingen, VWS

Mw. I. Bovendeur, VWS (sport-zorgtrajecten)

3.2.4 BOS: Integrale buurtaanpak en sport

Mw. W. Kuper, VWS

3.2.5 Stimuleringsregeling multifunctionele (sport)accommodaties

Mw. W. Kuper, VWS

3.3 Gehandicaptensport

Mw. J. van der Velde-Proost, VWS

Dhr. H. van Aller, Gehandicaptensport Nederland (Organisatorische Integratie)

Mw. W. Baken, Gehandicaptensport Nederland

Mw. L. van der Kroft, Gehandicaptensport Nederland

Mw. E. Mannen, Gehandicaptensport Nederland (Special Heroes)

Mw. P. Mooijman, Gehandicaptensport Nederland (Organisatorische Integratie)

Mw. G. te Velthuijs, Gehandicaptensport Nederland

3.4 Sportiviteit en respect

3.4.1 Samen voor Sportiviteit en Respect

Mw. F. Brussel-Visser, VWS

Mw. M. van Houwelingen, VWS

3.4.2 Homo-emancipatie

Mw. Y. Barend, VWS

Mw. C. Hoedemaker, NSA

Dhr. E. Lokkerbol, Stichting Homosport Nederland

Mw. L. Vloet, NOC*NSF

3.4.3 Vrouwenemancipatie

Mw. M. van Houwelingen, VWS

3.4.4 Masterplan Arbitrage

Mw. Y. Barend, VWS

Dhr. J. Vlasblom, NOC*NSF

3.4.5 Seksuele intimidatie

Mw. M. van Houwelingen, VWS

Mw. M. Witteveen, NOC*NSF

3.5 Sport en Ontwikkelingssamenwerking

Mw. Y. Barend, VWS

Mw. H. van Kampen, NCDO

3.6 Tegengaan dopinggebruik

Mw. D. Höppener, VWS

Dhr. B. Coumans, De Dopingautoriteit

Dhr. H. Ram, De Dopingautoriteit

Hoofdstuk 4 Presteren

4.1 Excelleren van talenten

Dhr. A. Huisman, VWS

Mw. J. van der Velde-Proost, VWS

Mw. I. van Gelder, NOC★NSF

Dhr. M. ten Kate, NOC★NSF

4.2 Stipendium topsporter

Mw. J. van der Velde-Proost, VWS

Dhr. P. de Bakker, Fonds voor de topsporter

4.3 Topsporters met een beperking

Mw. J. van der Velde-Proost, VWS

Dhr. A. Cats, NOC★NSF

4.4 Coaches aan de top

Mw. D. Höppener, VWS

Dhr. E.J Koers, NOC★NSF

Mw. M. Siersema, NOC★NSF

4.5 Sportmedisch begeleiden van topsporters

Mw. D. Höppener, VWS

Mw. S. Faber-Taylor, NOC★NSF

Mw. Joop de Wijs, SCAS

4.6 Innovatie

Dhr. P. de Klerk, VWS

4.7 Topsportevenementen

Mw. J. Willemsen, VWS

Hoofdstuk 5 Olympisch Plan 2028

Dhr. H. Meijer, VWS

Bijlage 3 Aanvullende informatie Campagnes

Onderstaand wordt informatie gegeven over ‘Nederland in beweging-tv’. Dit is formeel gezien geen campagne, maar draagt wel bij aan de voorlichting over gezonde leefstijl.

Nederland in beweging tv

Vanuit de campagne ‘30 minuten bewegen’ is NISB een aantal jaren partner geweest in het programma ‘Nederland in beweging’, een televisieprogramma van omroep Max. Dit programma is een mix van beweegoefeningen, gedemonstreerd door twee presentatoren en een beweeggroep in de studio en op een buitenlocatie. Het programma bevat tevens adviezen en tips over een gezonde en actieve leefstijl, er worden beweegreportages getoond en er worden verwijzingen gegeven naar beweeg- en sportactiviteiten in de regio. ‘Nederland in beweging-tv’ is lange tijd door VWS ondersteund, niet als middel voor staatspropaganda, maar om inhoudelijke boodschappen over te brengen die politiek neutraal zijn. Dagelijks kijken gemiddeld 150.000 mensen naar ‘Nederland in beweging-tv’. Uit de resultaten van het gebruikerswaardeonderzoek in 2009 bleek dat ruim 62 procent van de respondenten (bijna) altijd actief meedoet met de beweegoefeningen en ruim 17 procent doet dat af en toe. De beweefrequentie bleek toe te nemen naarmate de respondenten ouder waren. Daarnaast deden vrouwen, mensen met normaal en ondergewicht, gescheiden respondenten, niet-werkenden, hoogopgeleiden, mensen die in een dorp wonen, actievere mensen, en mensen die hun eigen gezondheid als goed beschouwden, vaker mee met de beweegoefeningen van ‘Nederland in beweging-tv’. De meeste kijkers waren positief over ‘Nederland in beweging-tv’, hetgeen werd onderstreept door een gemiddeld rapportcijfer voor het programma van 7,7. Bijna 70 procent vond het programma intensief, maar net genoeg om bij te kunnen houden. Daarnaast kon worden vastgesteld dat het programma uitnodigt om mee te doen: de oefeningen zijn niet te moeilijk en niet te makkelijk, en de tips en adviezen worden nuttig gevonden. De kwaliteit van het programma werd ook als goed ervaren (Bouman e.a., 2009). Onderzoek wijst uit dat ‘Nederland in beweging-tv’ een succesvolle en goedkope manier is om inactieve ouderen te stimuleren tot meer bewegen (Borghouts & Hopman-Rock, 2001).

Bijlage 4 Aanvullende informatie Sportblessures

In navolgende tabellen wordt een overzicht geschetst van de activiteiten die op het gebied van preventie en voorlichting, monitoring en evaluatie en kennis- en netwerkontwikkeling en coördinatie zijn uitgevoerd in de periode 2008-2010 voor preventie van sportblessures. Bij elk van de activiteiten is een korte toelichting opgenomen.

Blessurepreventie en internet

Website	Toelichting
www.voorkomblessures.nl (Consument en Veiligheid)	Geeft advies op maat en sportspecifieke informatie over primaire blessurepreventie via internet. Doelgroep: georganiseerde en ongeorganiseerde sporters die één van de volgende vijftien sporttaken beoefenen: voetbal, tennis, hockey, hardlopen, fitness, volleybal, korfbal, skiën, snowboarden, wielrennen, mountainbiken, skaten, skateboarden, schaatsen en paardrijden.
www.sportblessuremelden.nl (https://bis.pgdata.nl) (TNO)	Met name gericht op de web-based registratie van sportblessures via het Blessure Informatie Systeem (BIS) en geeft informatie over optimale zorg en preventie van sportblessures via internet. Doelgroep: sportbonden, sportverenigingen en hun sporters.
www.sportzorg.nl (VSG)	Richt zich op verantwoord sporten en gezond bewegen door advisering en begeleiding van sporters en zorg rond een blessure. Met name gericht op secundaire en tertiaire preventie. Doelgroep: sporters en organisaties (afnemers en aanbieders van sportzorg).
www.sport.nl (NOC*NSF)	Met name gericht op algemene blessurepreventie. Sinds 2009 worden bezoekers met vragen over blessures verwezen naar voorkomblessures.nl en sportzorg.nl Doelgroep: sporters, trainers, verenigingen.
www.veiligheid.nl (Consument en Veiligheid)	Geeft veiligheidsadviezen over algemene blessurepreventie (sporttakoverstijgend), veilig bewegingsonderwijs en veiligheid van sportaccommodaties.

Bron: Consument en Veiligheid

Activiteiten 2008-2010

Preventieve activiteiten	Inhoud
Surfen naar Sportblessurepreventie	Aanvullende activiteiten op ZonMw financiering: - Uitbreiden www.voorkomblessures.nl voor de sport schaatsen en paardrijden; - Technische verbetering site; - Effectonderzoek naar online advies-op-maat; - Implementatie van de interventie.
Eenduidige informatievoorziening	Komen tot aanbevelingen voor een aanpak waarin eenduidig en up-to-date gecommuniceerd wordt over alle aspecten van sportblessurepreventie door analyse van het informatieaanbod.
Preventie van enkelblessures	Stimulering van het gebruik van preventieve maatregelen bij in ieder geval voetballers en volleyballers pilot. Implementatie van effectief oefenprogramma om enkelblessures te voorkomen.
Veiligheid in het bewegingsonderwijs	De module 'Veiliger Bewegingsonderwijs' op het Voortgezet Onderwijs wordt actief onder de aandacht gebracht bij alle VO-scholen.
Veilig paardrijden	Hier wordt invulling aan gegeven door de KNHSF.
Veilig schaatsen	Hier wordt invulling aan gegeven door de KNSB.
Vallen is ook een sport	Via een ontwikkeld lespakket voor in het bewegingsonderwijs op de basisschool worden kinderen valvaardigheden aangeleerd om letsels te voorkomen. Het lespakket reduceert het risico op letsel met 50%.
Procesevaluatie clubzorg	Consument en Veiligheid heeft voor de Vereniging voor Sportgeneeskunde een procesevaluatie uitgevoerd naar het gebruik en de waardering van hun product/dienst Clubzorg.
Ad hoc preventie activiteiten	Werkgroep beoordeelt eventuele verzoeken/aanvragen.
Preventie van hoofdletsel in de sport	Voor vier sporttakken zijn interventies gevoerd om hoofdletsels te voorkomen en de helmtracht te bevorderen. Voor wielrenners en mountainbikers zijn op veel gereden wielerroutes door Nederland bermmonumenten gevolgd door spandoeken met een verhaal van een gevallen renner ingezet. De interventie had een groot bereik en renners waren door de interventie vaker van plan een helm te dragen. Skiërs en snowboarders worden op verschillende skibanen in Nederland met behulp van een "Kop van Jut" met de neus op de feiten gedrukt wat de gevolgen van een val tijdens skiën of snowboarden kan hebben. Deze interventie loopt nog tot en met april 2011.
Preventie Geleidelijk ontstaan letsel	In 2010 is meer inzicht verkregen in de epidemiologie van geleidelijk ontstaan letsel (overbelastingsblessures). In 2011 wordt een proef uitgevoerd om te kijken wat een haalbare aanpak is dit soort blessures te voorkomen.

Monitoring en evaluatie	
Epidemiologische informatie sportblessures	Verbeteren van de epidemiologische gegevens op het gebied van sportletsels, uitvoeren van aanvullende registraties en analyseren van specifieke typen sportblessures.
Veiligheidsbarometer	Inzicht krijgen in de doelgroep sporters t.a.v. hun denken en handelen in relatie tot sportblessurepreventie en veranderingen die in de loop van de tijd optreden.
Blessure Informatie Systeem	Sportbonden, verenigingen en organisaties inzicht bieden in het aantal en soort sportblessures, achterliggende oorzaken en mogelijkheden voor preventie.
Evaluatie 4 jaar beleid	In 2011 wordt een evaluatie uitgevoerd van het 4 jarige sportblessurepreventiebeleid. Dat gebeurt zowel kwantitatief met behulp van de epidemiologie en de gegevens over veiligheidsbeleving en gedrag via de Veiligheidsbarometer, als kwalitatief door middel van een procesevaluatie met het werkveld.
Kennis- en netwerkontwikkeling en coördinatie	
Kennisontwikkeling sportblessurepreventie (VSG)	Via verschillende werkgroepen (per sporttak en/of type blessure) is informatie op een rij gezet, eenduidig gemaakt en als input geleverd voor interventies of bijgewerkt op internet. Hiernaast wordt een database sportgezondheidszorg opgezet voor professionals die het eenduidig communiceren over sportgezondheidszorg, blessurepreventie en effectieve maatregelen zal faciliteren. Deze database wordt in 2011 opgeleverd.
Platform Sportblessurepreventie	Tijdens het sportblessurepreventiebeleid is een platform opgezet voor het werkveld van de sportblessurepreventie. Dit platform komt jaarlijks bijeen om relevante ontwikkelingen, onderzoeken en resultaten te bespreken. Deelnemers aan het platform zijn sportbonden -federaties en -unies, sport onderzoeksorganisaties, en (para) medische organisaties (sportartsen -fysio's en verzorgers).

Bron: Consument en Veiligheid

Bijlage 5 Aanvullende informatie Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen

In onderstaand overzicht is gedetailleerde informatie betreffende de Proeftuinen opgenomen. Per Proeftuin is onder andere de typering, de doelgroep en het aanbod beschreven.

Proeftuin SportZ	Typering	Doelgroep	Innovatief aanbod	Algemene informatie
	Met SportZ zetten de Nijmeegse sportverenigingen sportdependencies op in de wijken. Daarmee komt de sport naar de jeugd toe.	Jeugd 6-12 jaar	Sportdependence	<p>Betrokken takken van sport: atletiek, basketbal, gymmastiek, hockey.</p> <p>Binnen deze sportdependencies verzorgen de deelnemende Nijmeegse sportverenigingen afwisselend sportaanbod dat naadloos aansluit bij de behoeften van de doelgroep 6-12 jaar. Doel is om jeugd op speelse wijze kennis te laten maken met diverse takken van sport om vervolgens lid te worden van één van de sportverenigingen. Door SportZ kunnen zij een bewuststet(re) sportkeus maken voor een sport die bij ze past. Ook voor kinderen die meer willen sporten dan zij al doen en voor kinderen die van afwisseling houden is SportZ zeer geschikt.</p>
Sportvarianten voetbal (Saestum)	Saestum is een toegankelijke sportvereniging die met haar voetbalaanbod de buurt, het onderwijs en het bedrijfsleven samenbrengt om bij te dragen aan de leefbaarheid in Zeist.	Jeugd, alloctonen, senioren, gezinnen en wijkbewoners, werknemers, talenten meisjes.	<p>Roodrunners, Boardingvoetbal, Voetbalcircus, Panna, MVP, Voetbal2Daagse, Bedrijvenscompetitie/-clinic, Voetbalvaria, voetbalfeestjes</p>	<p>Betrokken takken van sport: voetbal.</p> <p>De kern van Proeftuin Sportvarianten voetbal bestaat uit het verbreden en vernieuwen van het traditionele aanbod van een voetbalvereniging, Saestum. Uniek is dat de innovatie vanuit de traditionele kracht van de vereniging wordt georganiseerd. De regio ligt volledig bij de (vrijwillige) bestuurders, professionals werken ondersteunend. De inzet is om vanuit een sterke en vitale organisatie huidige- en nieuwe leden, onderwijs, wijk- en bedrijfsleven, aan de club te (b)lijven binden. Dit mede door de opzet van een moderne multifunctionele sportaccommodatie, inzet van vernieuwend sportaanbod en door samenwerking met partners. Woningcorporatie, Wijkteam, hogescholen, ROC's, Brede School, voortgezet en primair onderwijs, bedrijfsleven en MKB zijn partners waar Saestum intensief mee samenwerkt. De activiteiten zijn vooral gericht op die doelgroepen, jong en oud, die in het bestaande en traditionele aanbod onvoldoende van hun gading vinden. Alle activiteiten worden getoetst op de mate waarin ze bijdragen aan drie strategische pijlers van de club, namelijk: behoud, groei en (maatschappelijke) betrokkenheid. En tevens aan de vernieuwende en commerciële meerwaarde, die ten gunste komen aan de ontwikkeling - ofwel sterkte en vitaliteit - van de club.</p>

Proeftuin	Typing	Doelgroep	Innovatief aanbod	Algemene informatie
De Pelikaan	Door intensieve samenwerking tussen vijf sportverenigingen op sportcomplex De Pelikaan in Zwolle ontstaat een sterk en gevarieerd sportaanbod, in het bijzonder beachvarianten zoals beachvolleybal, -tennis, - korfbal, - voetbal of - rugby.	Studenten en scholieren, G-senioren, G-sporters, werknemers/bedrijven	Beachsporten Seniorensport(dagen) Gehandicaptensport Bedrijfssport(dagen) Studentensport(dagen)	Betrokken takken van sport: hockey, korfbal, paardrijden, tennis, voetbal. Stichting Samenwerkende Sportclubs De Pelikaan richt zich op de onderlinge samenwerking tussen de deelnemende verenigingen en op samenwerking met externe organisaties, instellingen en verenigingen die daarop een goede aanvulling kunnen zijn. Met verschillende onderwijsinstuten in de omgeving is directe betrokkenheid. Zo is De Pelikaan een leerwerkplaats voor studenten van de Zwolse (sport)opleidingen. Met inzet van studenten en docenten wordt de kwaliteit van het sportaanbod voortdurend verbeterd. Met het brede sportaanbod richt De Pelikaan zich op verschillende doelgroepen zoals senioren, mensen met een beperking, studenten, werknemers van bedrijven en scholieren maar ook op de bestaande leden van de samenwerkende verenigingen.
LISSO	Lisso laat met vernieuwende introductieactiviteiten en kennismakingslessen nieuwkomers het plezier van watersporten beleven. Door de opstapdrempels rondom watersporten zo laag mogelijk te maken wil Lisso meer mensen bewegen naar structurele watersportparticipatie.	Jeugd 8-18 jaar, studenten.	Drie fasen model van sportintroductie voor watersporten. Watersport op het droge.	Betrokken takken van sport: kanoën, roeien, (wind-) surfen, zeilen. Lisso versterkt haar partnersverenigingen door te adviseren, en te organiseren op het gebied van schoolsport, ledenwerving, instructeurs, zichtbaarheid en materiaal. Onze belangrijkste doelgroep zijn jongeren in de leeftijdscategorie van 8 tot 18 jaar. Voor deze doelgroep zijn de watersporten roeien, zeilen, windsurfen, raften en kajaken in de regio vaak niet echt bekend en nog niet ontdekt. Dit maakt een introductie met een of meerdere takken van watersport tot een spannende en vernieuwende beleving voor de deelnemers, welke vaak motiveert voor een vervolg. Lisso werkt samen met gemeenten, scholen, bonden en bedrijven. Hierdoor is watersport bij onze partnersverenigingen beschikbaar geworden voor schoolsportdagen en programma's. Kinderen krijgen hierdoor de kans om naast het gangbare sportaanbod hun beweeggeden te meten met een of meerdere van de watersporten. De activiteiten, leerpunten en diensten van Lisso zijn ondergebracht in een drie fasen model voor sportintroductie: Eerste introductie, Nader kennismaken en Structurele deelname. Dit model beweegt nieuwkomers in drie drempelverlagende fasen, zonder enige vorm van binding of hoge startkosten naar een weloverwogen keuze voor de sport.

Proeftuin	Typering	Doelgroep	Innovatief aanbod	Algemene informatie
Schoolsportvereniging	In een aantal wijken in Rotterdam zijn maar weinig of zelfs geen sportverenigingen. Een schoolsportvereniging is dan de oplossing. Zo hoeven de kinderen niet een grote afstand af te leggen naar een sportvereniging - waardoor ze misschien niet sporten- maar komen de verenigingen naar de wijk toe.	Kinderen van 4 t/m 12 jaar.	Oprichting schoolsportvereniging en.	Betrokken takken van sport: atletiek, basketbal, gymnastiek, handbal, hockey, judo, korfbal, tafeltennis, voetbal, volleybal. Op en rond basisscholen bieden sportverenigingen na schooltijd structureel trainingen aan. Het sportaanbod varieert per schoolsportvereniging en wordt afgestemd op de wensen van de kinderen. Naast de meer traditionele verenigingsporten als voetbal, honkbal, atletiek en turnen worden ook sporten als aikido, flagfootball en streetdance aangeboden. Een schoolsportvereniging biedt tenminste vier takken van sport aan. Na het volgen van een aantal gratis proeftrainingen volgt er een ouderbijeenkomst. Hierna besluiten de kinderen samen met hun ouders of ze lid willen worden van de vereniging. Op den duur zullen de kinderen die lid zijn worden ook in de competitie uit komen voor hun club. De trainingslocatie blijft echter in de wijk. Op deze manier wordt een drempel weggenomen en lopen sneller warm voor het lidmaatschap bij een sportvereniging.
Sportconnexion	Sportconnexion werkt aan de vernieuwing van het sportaanbod in Utrecht Zuidwest.	(vmbo) jongeren, (allochtone) vrouwen en meisjes, bedrijfsleven/ werknemers.	Beeball, Girls to Sport, Panna (straat) voetbal, grappling SportCollege, LadySports, SportWorks	Betrokken takken van sport: bijjart, krachtsport/vechtsport, schaatsen, voetbal. Sportconnexion richt zich op mensen die in het bestaande sportaanbod niet genoeg aan bod komen zoals jongeren en (allochtone) meisjes en vrouwen. Bovendien probeert de proeftuin om een sportaanbod voor het bedrijfsleven te realiseren. Sportconnexion verzorgt de volgende sportprogramma's: - SportCollege: sport voor vmbo-jongeren - LadySports: sport voor (allochtone) vrouwen en meisjes - SportWorks: sport voor bedrijven en werknemers)
Grenzeloos in beweging	Met het innovatieve sportaanbod Airflow, Guppiesport, en Gezinsport, en Sportuitval bij Tiensers geeft 'Grenzeloos in Beweging' gehoor aan behoeften binnen onze maatschappij. De sportclub wil zoveel mogelijk weerstanden om niet te sporten wegnemen.	Gezin, mensen met visuele beperking, jongeren, jonge kinderen	Airflow Guppiesport Gezinsport Sportuitval bij tiensers	Betrokken takken van sport: dans, futsal, gymnastiek (* valt binnen één stichting, niet verschillende verenigingen). Airflow is een vorm van (trampoline)springen. Deze lessen zijn speciaal ontwikkeld voor blinden en slechtzienden. Juist voor hen is het fijn om lekker te kunnen bewegen in een veilige situatie. 'Uitgangspunt' bij deze sport is 'normaal' wat normaal kan en 'speciaal' wat speciaal moet. Kinderen van groep 1 en 2 van de basisschool kunnen bij de club voor Guppiesport terecht om alle grondvormen van bewegen (balanceren, klimmen, springen enz.) te ervaren. Tijdens de lessen wordt gebruik gemaakt van verschillende innovatieve materialen. Gezinnen kunnen een keus maken uit het 'sportmenu': een breed sportaanbod en daarnaast gebruik maken van kinderopvang, een medische check en deelnemen aan sportieve evenementen. Alles vindt plaats onder één dak bij Gezinsport. De accommodatie is een ontmoetingsplek voor alle gezinsleden. Met Sportuitval bij tiensers werken verschillende verenigingen samen om sporters van twaalf jaar kennis te laten maken met meerdere sporten en sportclubs. Participerende verenigingen creëren startersgroepen om de overstap van sporters zo laagdrempelig mogelijk te maken.

Proeftuin	Typering	Doelgroep	Innovatief aanbod	Algemene informatie
365 dagen sportaanbod Sportboulevard Enschede	Onder het motto '365 dagen sportaanbod' biedt de proeftuin Sportboulevard Enschede op een laagdrempelige manier 17 verschillende takken van sport voor jong en oud aan.	Iedereen uit de wijken.	E-sports (Sportgames en Wii-games) Sport Zapp Card Padel tennis	Betrokken takken van sport: atletiek, hockey, jeu de boules, krachtsport/vechtsport, korfbal, tennis, triathlon, voetbal, wielrennen. Sportboulevard Enschede is een samenwerkingsverband van negentien verenigingen, een sportbond, een muziekvereniging, acht tien basisscholen, het gezondheidscentrum FysioCym Twente en de gemeente Enschede. Al deze partijen zijn gevestigd in de drie zuidwijken van Enschede. De verenigingen bieden samen zeventien verschillende takken van sport aan op hun accommodaties gelegen aan de Geessinkweg. Het hoofdoel van Sportboulevard Enschede is om bewoners van Enschede Zuid te stimuleren tot deelname aan sport. Hiervoor zet men in op product vernieuwing, aantrekkelijke aanbiedingsvormen, toevoeging van sporttakken en samenwerking binnen sportaanbod. Een van de onderdelen van de proeftuin is de SportZappCard. De SportZappCard is een pasje waarmee deelnemers trainingen kunnen volgen die door de deelnemende verenigingen worden aangeboden. Zo kunnen de deelnemers geheel vrijblijvend, voordelig en zonder verdere verplichtingen kennis maken met verschillende sporten. Ze hoeven niet gelijk lid te worden en hoeven geen specifieke sportmaterialen aan te schaffen. Zo zappen de deelnemers van sport naar sport om erachter te komen welke sport het meest bij hen past, om vervolgens lid te worden van die vereniging. Sportboulevard Enschede houdt zich ook bezig met het ontwikkelen van nieuwe sportvormen zoals padeltennis en sportgames.
De Sportbank	De Sportbank is expert in de omgang met partijen van verschillende sociaal culturele achtergronden. Daarbij is De Sportbank als geen ander in staat om vanuit de zes deelnemende sportverenigingen sport als middel te gebruiken om de omliggende wijk te bereiken.	'Nieuwe Nederlanders', senioren, gehandicapten, jeugd.	Maatschappelijk Sportprogramma, "Moeder en Kind dagen", Footvolley, Ladies Day, Vriendjesdagen, senioren- en buurtsportdagen, Verenigingen voor verenigingen	Betrokken takken van sport: fitness, hockey, rugby, voetbal. De Sportbank is ervaringsdeskundige op het gebied van sport als sociaal bindmiddel. De Sportbank ziet voor zichzelf een rol weggelegd om op kwetsbare plekken in de stad via sportverenigingen de leefbaarheid, de gezondheid en veiligheid binnen de wijken te vergroten. Hiervoor wordt ondermeer het concept 'Sportclub als buurthuis van de toekomst' ontwikkeld. De Sportbank richt zich op het versterken van de dialoog en de verbinding tussen "nieuwe" en "oude" Nederlanders waardoor (zelf)participatie wordt vergroot. De focus ligt op individuen en organisaties die actief zijn op het gebied van participatie, emancipatie en interculturalisatie. Daarbij richt zij zich op de volgende programmalijnen: - Ondersteunen van organisaties en individuen - Verbinden van groepen en partijen - Visie en strategieontwikkeling

<p>Proeftuin Sport & Leisure Park</p>	<p>Typering Sport & Leisurepark Landgraaf voorziet in nieuwe en trendy sport- en beweegmogelijkheden voor de inwoners en bedrijven van Parkstad, Zuid-Limburg, Euregio en zelfs daarbuiten.</p>	<p>Doelgroep Iedereen.</p>	<p>Innovatief aanbod BMX, beachsporten, discgolf, skiken, cyclocross</p>	<p>Algemene informatie Betrokken takken van sport: schaatsen, toerfietsen/mountainbike, voetbal, wandelen, wielrennen/bmx.</p> <p>De doelstelling van het Sport & Leisurepark is de sport- en beweegdeelname van de inwoners van bovenstaand gebied te verhogen. Het Sport & Leisurepark is momenteel de overkoepelende stichting over zeven verenigingen. Samen bieden zij 28 verschillende sporten aan, in de toekomst groeit dit aanbod uit tot ten minste veertig sporten. Het team van Sport & Leisurepark Landgraaf organiseert i.s.m. de verenigingen maar liefst vierhonderd activiteiten. Er is een sportpark aangelegd met daarin ondermeer een BMX-Stadion, Multi-beachveld, multifunctioneel verenigingsgebouw, een discgolfparcours en een cyclo-crossparcours. In samenwerking met een aantal commerciële partijen krijgt het naschoolse sportaanbod een vernieuwende impuls, worden teambuildingsdagen voor bedrijven georganiseerd en is het Sport & Leisurepark voor de toeristische attractiviteit van Park Gravenrode een waardevolle aanvulling. Door de veelzijdigheid van het Sport & Leisurepark biedt het voor stagiaires een praktijkgerichte, leerzame en kennisverrijkende stageplek, waardoor het Sport & Leisurepark in 2009 een Calibris certificering heeft ontvangen en in 2010 een Ecabo en Kenwerk certificering. Wanneer straks de proeftuin tot volle bloei is gekomen zal het een voorbeeld zijn voor hoe sport in de toekomst georganiseerd kan worden.</p>
<p>Vereniging als winkel en leerbedrijf</p>	<p>In de proeftuin Vereniging als Winkel en Leerbedrijf worden zaalsportverenigingen ingericht als 'winkel', waar voor verschillende doelgroepen diverse, vernieuwende sportvormen op de plank liggen. Daarnaast fungeren de sportverenigingen als leerwerkplekken waar stagiaires van verschillende onderwijsinstellingen in de sportclub meewerken en praktijkervaring opdoen.</p>	<p>Jongeren 14-18 Jr., ouderen van 25-45 jr.</p>	<p>De vereniging als winkel en leerbedrijf. Nieuwe sportvormen zijn bijvoorbeeld jongerenconcepten zoals Ultimate Volley Experience, 3- on-3 streetball, Speedbadminton, Tchoukbal, beach- en urbanvarianten en bedrijfsport.</p>	<p>Betrokken takken van sport: badminton, basketbal, handbal, volleybal.</p> <p>Deze proeftuin organiseert structurele samenwerking tussen verenigingen, onderwijsinstellingen en sportbonden voor de vier zaalsporten volleybal, basketbal, badminton en handbal. De zaalsportbonden van deze sporten stimuleren gezamenlijk dat in elk van de vijf steden vier sportverenigingen (dus van elke zaalsport) nauw gaan samenwerken. Ze reiken de zaalsportverenigingen nieuwe zaalsportvormen aan, die de verenigingen in hun 'sportwinkel' kunnen aanbieden.</p>

Proeftuin	Typering	Doelgroep	Innovatief aanbod	Algemene informatie
ClubFit	Veel mensen willen wel sporten, maar het moet niet teveel tijd kosten, geen verplichtingen met zich meebrengen en sporten moet vooral leuk zijn. ClubFIT speelt hierop in met sportief en vernieuwend balsportaanbod.	35+	Het ClubFit concept; balsporten gecombineerd met fitness	Betrokken takken van sport: base- en softball, hockey, korfbal, tennis, voetbal. Bewegen móét, dat weet iedereen. Verstandig leven en eten ook. Zeker als 35+er. ClubFIT helpt om dat verantwoord, vrijblijvend en ontspannen te doen. Met een FIT-kaart kan men per kwartaal bij verschillende sportverenigingen in Amsterdam terecht voor het gooien, trappen en slaan van een balletje. Om zonder wedstrijdverplichtingen op een leuke manier gevarieerd sportief te bewegen, om periodiek je conditie te laten testen en om verantwoorde leefstijladviezen te krijgen. Met dit aanbod komen potentiële en bestaande leden van sportverenigingen in de regio Amsterdam in aanraking met (alternatieve vormen van) verschillende takken van sport. Sportverenigingen uit de regio Amsterdam werken in een unieke setting samen om dit aanbod te verzorgen.
Duursportief	In deze proeftuin staat het binden en verbinden van individuele duursporters in combinatie met het aanbieden van vernieuwend duursportaanbod centraal.	Iedereen.	Voorbereidingstrainingen evenementen, Duursportdag, Trio activiteit, Duursport Challenge, Duursportpakket, GPS-cursussen, SchaatsUurChallenge, SkeelerUurChallenge	Betrokken takken van sport: atletiek, schaatsen, toerfietsen/mountabike, triathlon. Iedereen heeft zijn eigen reden om aan sport te gaan doen. Iedereen kan op zijn eigen niveau meedoen aan de activiteiten van Duursportief. Duursportief werkt met vier verenigingen samen die de volgende sporten aanbieden: hardlopen, fietsen, wandelen, schaatsen, triathlon, mountainbiken en skeeleren. De vier verenigingen zetten zich in op structurele samenwerking en afstemming met als doel het sport-, gezondheid- en bewegingsklimaat in de regio te verbeteren. Duursportief heeft verschillende deelprojecten waarmee ze dat willen bewerkstelligen; zie hiernaast bij 'innovatief sportaanbod'.
Sportdorp	Het noorden van Nederland heeft veel kleine sportverenigingen. Meer dan 50% van de sportverenigingen heeft minder dan 100 leden. In vergelijking met stedelijke gebieden vergt het vergroten van de sportparticipatie in het noorden (landelijk gebied) een andere aanpak.	Alle bewoners van de dorpskernen; Opende, Blijham, Stedum en Eenrum/Weheden-Hoorn.	Diversiteit aan sporten Digitale lokale sportcommunity	Betrokken takken van sport: voetbal, korfbal, volleybal, gymmastiek/turnen, tennis, schaatsen, jeu de boules, fietscross. Het project 'Sportdorp' is erop gericht dat in vier dorpskernen een sportplek wordt gecreëerd waar elke inwoner een leven lang betrokken is; als actieve sporter of als vrijwilliger in de sport. Sport wordt daarbij dóór en vóór de dorpsinwoners georganiseerd, waarbij de sportverenigingen en andere partijen uit het dorp intensief samenwerken. Het stimuleren van samenwerking tussen verenigingen maakt dat besturen makkelijker wordt, er veel meer vrijwilligers actief zijn en het kader efficiënter inspeelt op de vraag van de leden. In kleinere dorpskernen is vaak maar een klein aantal sportverenigingen aanwezig, waardoor de sportkeuze gering is. Vanuit een behoeftepeiling onder inwoners van de Sportdorpen is naar voren gekomen welke sporten zij graag zouden willen beoefenen. Binnen de samenwerkingsverbanden wordt vervolgens gekeken welke activiteiten worden opgezet en wie van de sportverenigingen de nieuwe sport(variant) zou willen adopteren. Inwoners uit de dorpen die betrokken zijn bij Sportdorp kunnen daardoor deelnemen aan sport- en beweegactiviteiten die op hun wensen en behoeften zijn afgestemd, in een bereikbare, geschikte omgeving en tegen een betaalbare prijs.

<p>Proeftuin 45+ voetbal</p>	<p>Typering In de Proeftuin 45+ voetbal wordt er op verenigingsniveau geëxperimenteerd met vernieuwend voetbalaanbod. Het doel is om 45+’ers (weer) aan het voetballen te krijgen én te houden.</p>	<p>Doelgroep 45-plussers</p>	<p>Innovatief aanbod 45+ voetbal met combinatieaanbod vanuit fitness, hardlopen, golf</p>	<p>Algemene informatie Betrokken takken van sport: voetbal, fitness, golf, hardlopen/atletiek.</p> <p>Drie voetbalverenigingen, te weten: FC Lisse, Zeelandia Middelburg en L.A.C. Frisia 1883 lopen hiermee voorop. Deze verenigingen hebben, in samenwerking met de KNVB, nieuw sportaanbod gecreëerd waarbij rekening gehouden wordt met de specifieke wensen en de fysieke capaciteiten van de doelgroep 45+. De nieuwe 45+-voetbalvorm staat centraal in deze proeftuin. Bij deze vorm wordt er op een half veld, 7 tegen 7 gespeeld. Een voordeel is dat de spelers minder grote afstanden hoeven te overbruggen en meer balcontact hebben. Door deze aanpassingen halen de deelnemers veel meer voldoening en plezier uit het voetbalspel. De KNVB heeft deze voetbalvorm landelijk geïntroduceerd tijdens de KNVB 45+-toernooien en de KNVB 45+-competitie. Naast het aanbieden van deze voetbalvorm is de ontwikkeling en de uitbreiding van het verenigingsaanbod een belangrijk aspect. Tijdens de proeftuinperiode ontwikkelen de betrokken verenigingen onder meer een wervings- en communicatiestrategie, innovatief sportaanbod, medische ondersteuning, nieuwe lidmaatschap- en samenwerkingsvormen die op verenigingsniveau gehanteerd kunnen worden.</p>
---	--	---	--	---

Bijlage 6 Aanvullende informatie Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de leden van het ‘Platform Sport, Bewegen en Onderwijs’.

Overzicht leden Platform Sport, Bewegen en Onderwijs

Koepel, branche- en vakorganisaties	Namens
KVLO, ALODO	(toekomstige) Professionals sport en beweging
MBO Raad	Instellingen van het middelbaar beroepsonderwijs en (toekomstige) professionals sport en beweging
MOgroep Kinderopvang	De organisaties voor naschoolse opvang
MOgroep Welzijn	de organisaties voor jeugd- en jongerenwerk
NOC*NSF	Sportbonden en sportverenigingen
PO-raad	Scholen van het primair onderwijs
Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)	Gemeenten
VO-raad	Scholen van het voortgezet onderwijs
Onderzoeks- en kennisinstututen	
Gehandicaptensport Nederland	
W.J.H. Mulier Instituut	
NISB	
Netwerkbureau Kinderopvang	
Stichting InnoSportNL	
SLO	
Stichting LOOT	
TNO	

Bron: www.sportbewegenenonderwijs.nl

Navolgend volgt een korte beschrijving de vijf deelprojecten en de belangrijkste ontwikkelingen daarbinnen.

Beschrijving deelprojecten

1. Masterplan Bewegen en Sport in het mbo: van sprint naar duurloop.
  - Projectleider: MBO Raad
  - Doelstelling: Het duurzaam implementeren van bewegen en sport binnen het mbo, om de deelnemers voor te bereiden op een plek in de maatschappij als vitale werknemer en vitale burger. Het streven is 5 procent van de minimale contacttijd per leerjaar (850 uur), die de

student binnenschools aanwezig is (in Instellingstijd Verzorgd Onderwijs (IIVO), dus met uitzondering van Beroeps Praktijk Vorming (BPV), in te vullen met sport en bewegen.

- Aanpak: In het projectplan zijn elf thema's benoemd.¹²⁸ ROC's kunnen een aanvraag indienen bij de MBO Raad en aangeven op welke thema's zij het accent willen leggen. De voorwaarden die aan elke ROC worden gesteld, zijn 1) het bereiken van de 5% doelstelling, 2) het aanstellen van een sportcoördinator, en 3) het realiseren van een zo ruim mogelijk aanbod aan sport en bewegen voor zoveel mogelijk deelnemers.
- Ter ondersteuning van de deelnemende ROC's is een kennisnetwerk opgezet waarin kennis en ervaring kan worden opgedaan en uitgewisseld.
- Voortgang 2009: In het eerste projectjaar hebben 29 ROC's en een AOC (Agrarisch OpleidingsCentrum) een aanvraag gedaan om activiteiten uit te voeren onder de voorwaarden van het masterplan. Deze scholen beslaan samen 75 procent van alle leerlingen in het mbo. Alle aanvragen zijn gehonoreerd en één ROC heeft zich uiteindelijk teruggetrokken. De aanvragen zijn in eerste instantie voor twee jaar gehonoreerd. Middelen voor het derde projectjaar worden slechts toegekend na een positieve tussenevaluatie. In oktober 2009 leverden de scholen hun plan van aanpak aan. In de eerste fase van het project is veel aandacht uitgegaan naar het opstarten van het project op de scholen. Alle deelnemende scholen zijn bezocht en er zijn scholingsbijeenkomsten gehouden. Op 10 december 2009 vond een kennisdag voor sportcoördinatoren en docenten bewegen en sport in het mbo plaats. De website testjeleefstijl.nu is verder ontwikkeld en alle scholen hebben een nulmeting gedaan. Er hebben ongeveer 10.000 mbo-leerlingen aan het programma deelgenomen tot nu toe.
- Voorgang 2010: door de scholen is inhoudelijk gewerkt aan het herinvoeren van bewegen en sport binnen de curricula van de opleidingen. Tevens is doorgegaan met de begeleiding van de scholen. In 2010 zijn er tien nieuwe scholen toegetreden tot het traject. Het totaal aantal deelnemende scholen komt daarmee op 39 (schooljaar 2010-2011). Het betreft 34 ROC's (van de 41), drie AOC's (van de twaalf) en twee vakscholen (van de veertien). Met de nieuwe scholen is dezelfde procedure doorlopen als met de scholen uit de eerste tranche. De deelnemende scholen hebben de mogelijkheid gekregen om extra subsidie aan te vragen voor een verdiepingstraject binnen één van hun thema's.

2. Sportaanbod voor het Onderwijs.

- Projectleider: NOC*NSF
- Doelstelling: Realisatie van 1.500 schoolactieve verenigingen in augustus 2012, die als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en de overige partners in de BOS-driehoek kunnen functioneren. Gedurende de gehele projectduur verzorgen de schoolactieve verenigingen gezamenlijk in totaal 87.500 contacturen aan sportaanbod voor de schoolgaande jeugd.
- Aanpak: De sportbonden spelen een centrale rol binnen dit project. Zij nemen het voortouw in het ontwikkelen van een passend sportaanbod en selecteren sportverenigingen die zij vervolgens helpen klaarstomen om het sportaanbod lokaal te realiseren. Belangrijk

¹²⁸ 1. Sportcoördinator en sportbureau. 2. Gezonde school. 3. Leefstijl en testen. 4. Voortijdig schoolverlaten. 5. Bedrijfsport (BRAVO). 6. Schoolsport. 7. Sportkader. 8. Topsport. 9. Bewegen in de kwalificatiedossiers en binnen burgerschap. 10. Doorlopende leerlijn bewegen en sport. 11. Communicatie.

- kenmerk van dit sportaanbod is dat het aansluit bij de behoeften van jongeren en ook die jongeren aanspreekt die nog onvoldoende sporten of geen lid zijn van een sportvereniging.
- NOC*NSF coördineert de activiteiten van de sportbonden en faciliteert elke sportbond op basis van het aantal schoolactieve verenigingen dat zij wil realiseren. Verder ontplooit NOC*NSF, in samenwerking met de deelnemende sportbonden, de platforms voor PO, VO en mbo en de KVLO, landelijke promotieactiviteiten om het vernieuwde sportaanbod voor onderwijs onder de aandacht van scholen, sportverenigingen en gemeenten te brengen.
  - Voortgang 2009: In 2009 participeren zeventien sportbonden, met elk de eigen doelstellingen wat betreft het aantal in 2012 te realiseren schoolactieve verenigingen. Dat zijn KNLTB (150), KNHS (50), KNSB (100), KNHB (125), Atletiekunie (85), KNZB (85), Nevobo (100), KNKV (75), JBN (100), NTTB (30), Watersportverbond (100), NHV (75), SBN (20), KNVB (150), KNRB (50), KNKF (150) en Nefub (20). Alle bonden nemen deel op basis van 50 procent cofinanciering. Eind 2009 waren er in totaal al 270 verenigingen die voldeden aan de criteria voor een schoolactieve sportvereniging, zo bleek uit de nulmeting. Alle bonden kiezen een eigen strategie die aansluit bij de ondersteuningsbehoeften die bij hun verenigingen heerst. In 2009 hebben de bonden hun eigen projectorganisatie neergezet. De resultaten uit de nulmeting konden hiervoor gebruikt worden. Daarnaast is een start gemaakt met één of meer van de thema's uit de subsidieaanvraag die in de toekomst ingezet gaan worden om kansrijke verenigingen te ondersteunen en op die manier de gekozen doelstelling te realiseren.
  - Voortgang 2010: In 2010 participeren zeventien bonden in het project. In totaal hebben zij 1.465 verenigingen geworven die zich in willen zetten omtrent deze pijler. In 2010 worden de kansrijke verenigingen, indien mogelijk, individueel of vanuit een groepsgewijze aanpak van dichtbij ondersteund, bijvoorbeeld via verenigingsondersteuners. Uit de éénmeting blijkt dat er begin 2011 ruim zeshonderd schoolactieve verenigingen (die aan de criteria voldoen) bij de bonden in beeld zijn. Daarnaast heeft een groot aantal verenigingen op de één of andere wijze een samenwerking tot stand gebracht met het onderwijs. Ondersteuningsconcepten worden ontwikkeld en uitgerold. In het Huis van de Sport zijn inhoudelijke bijeenkomsten georganiseerd. Tevens is er een werkgroep communicatie in het leven geroepen. Het Mulier Instituut heeft de opdracht gekregen voor een verdiepend onderzoek dat hoofdzakelijk tot doel heeft de succes- en faalfactoren in het proces van schoolactief worden van de verenigingen inzichtelijk te krijgen. De dataverzameling zal in het voorjaar van 2011 starten. In het eerste kwartaal van 2012 zal de eindrapportage verschijnen.

3. Effectiviteit Interventies.

- Projectleider: NISB, Mulier Instituut en TNO
- Doelstelling: Voorwaarden scheppen voor het vergroten van het gebruik van kwalitatief goede en bewezen effectieve sport- en beweeginterventies in de setting onderwijs of sport. Het gaat daarbij om interventies die tot doel hebben om het sport- en beweeggedrag onder jeugdigen van 4 tot 23 jaar te stimuleren of die door middel van sport en bewegen bijdragen aan het terugdringen van overgewicht, onderwijs(leer-)achterstanden of schooluitval dan wel het bevorderen van talentontwikkeling onder jeugdigen.
- Aanpak: Het project is op te delen in vijf stappen.
  1. In kaart brengen en beoordelen van honderd interventies die voldoen aan bovengenoemde voorwaarden.

2. Benaderen, begeleiden en doorontwikkelen van minimaal dertig beloftevolle interventies.
  3. Drie tot vijf theoretisch goed onderbouwde of waarschijnlijke effectieve interventies evalueren op (kosten-)effectiviteit.
  4. Vijftien beloftevolle interventies ondersteunen op het gebied van implementatie.
  5. Landelijke uitrol van de effectieve interventies bevorderen door het onderbrengen van deze interventies in digitale databases. Om te waarborgen dat het beoordelen van interventies op geheel objectieve wijze plaatsvindt, wordt een onafhankelijke externe begeleidingscommissie van deskundigen ingesteld.
- Voortgang 2009: In eerste instantie is veel energie gestoken in de onderbouwing van de te kiezen aanpak, in het organiseren van taakverdeling en samenwerking en in het vinden van geschikte leden voor het maken van een adequate taakomschrijving voor de externe adviescommissie. Deze commissie is samengesteld. In 2009 is een 170-tal interventies opgenomen in de initiële database. De selectieprocedure om de interventies op hun kwaliteit en effectiviteit te kunnen beoordelen, is ontwikkeld. Op deze manier kan bepaald worden welke interventies in aanmerking komen voor verdere doorontwikkeling en ondersteuning. Interventie-eigenaren zijn uitgenodigd om de werkbladen in te vullen. Voor hulp kunnen zij een speciaal ingerichte helpdesk raadplegen. Interventies die niet op tijd konden worden aangemeld, konden in het najaar van 2010 in de tweede tranche aangemeld worden.
  - Voortgang 2010: In 2010 zijn de inventarisatie en de beoordeling van zowel de interventiebeschrijvingen als de ondersteuningsaanvragen van tranche 1 afgerond. Van de 170 geïnventariseerde interventies, hebben 101 interventies zich aangemeld, 42 interventies hebben een ingevuld werkblad teruggestuurd. Deze ingevulde werkbladen zijn beoordeeld door afgevaardigden van NISB, TNO en het Mulier Instituut. Deze beoordelingen zijn doorgestuurd naar de externe adviescommissie. Deze commissie heeft de beoordelingen van de drie kennisinstituten van een onafhankelijk advies voorzien. Op 1 juli 2010 zijn er 42 interventies aangemeld in de eerste tranche, waarvan er dertien zijn afgewezen. De meest voorkomende reden voor afwijzing is dat de interventie qua inhoud te ver afstaat van de doelstellingen van het beleidskader. Acht interventies zijn doorverwezen naar de tweede tranche. De resterende interventies zijn geselecteerd voor traject 1 Inhoudelijke doorontwikkeling (8), traject 2 Monitoring en evaluatie (10), traject 3 Kosteneffectiviteitsonderzoek (2) en traject 4 Landelijke uitrol (1). In totaal hebben dus 21 interventies ondersteuning toegekend gekregen in tranche 1, verdeeld over de thema's beweegnorm (13), overgewicht (7), schooluitval (1) en talentontwikkeling (0). Voor elke interventie afzonderlijk wordt op een passende manier bepaald of de doelstellingen behaald zijn. Tevens wordt per project een planning afgesproken wanneer resultaten opgeleverd moeten worden. In tranche twee ligt de focus op de thema's schooluitval en talentontwikkeling. In 2010 zijn er in de tweede tranche 49 interventies aangemeld en 34 beoordeeld (de beoordelingscriteria zijn wat aangescherpt en een goed uitgevoerde procesevaluatie werd verplicht gesteld). Van deze 34 interventies hebben er zestien een ondersteuningsaanvraag ingediend. De toekenning van de ondersteuningsaanvragen uit

tranche twee bevindt zich in de afrondingsfase. Naar verwachting zullen vijftien aanvragen ondersteund worden.

- Van alle ondersteunde interventies uit de eerste en de tweede tranche zijn er drie die wetenschappelijk getoetst worden op effectiviteit. Dit zijn 'SportMpower'¹²⁹, 'Real Fit'¹³⁰ en 'LOOT'¹³¹.

4. Sport Lokaal Samen.

- Projectleider: Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)
- Doelstelling: Het versterken van lokale netwerken van Sport en Onderwijs. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar achterstandswijken.
- Aanpak: De VSG start in samenwerking met verschillende partijen een ondersteuningstraject. Dit ondersteuningstraject richt zich met name op leerlingen van 10-14 jaar en 14-18 jaar en bestaat onder meer uit het opstellen en verspreiden van een digitale handreiking onder gemeenten. De handreiking bevat in ieder geval een stappenplan, goede voorbeelden van lokale samenwerking en een overzicht van valkuilen en succesfactoren.
- Het project is opgedeeld in twee fasen. Fase 1 (2009 met uitloop begin 2010) vormt de voorbereidingsperiode waarin de projectgroep wordt geformeerd, de criteria worden vastgesteld, de *best practices* worden geïnventariseerd en getoetst en de digitale handreiking voor ondersteuning wordt opgesteld. Fase 2 (2010-2012) vormt de ondersteuningsfase waarin ondersteuningsbijeenkomsten worden georganiseerd, ondersteuning wordt geboden aan gemeenten en lokale partners en de geselecteerde gemeenten hun netwerk uit- of opbouwen.
- Voortgang 2009: In 2009 heeft VSG de eerste fase van haar project uitgevoerd. De projectgroep heeft met ondersteuning van bureau Oberon onderzoek gedaan naar de wijze waarop netwerkvorming nu plaatsvindt. Dit heeft geresulteerd in de 'handreiking Lokale Netwerkvorming Sport, Bewegen en Onderwijs'. Deze handreiking is een hulpmiddel voor het opzetten en onderhouden van een lokaal netwerk sport, bewegen en onderwijs. Via een stappenplan worden de stappen aangegeven die nodig zijn om een structureel samenwerkingsverband vorm te geven, te versterken of te ondersteunen. Dit is geïllustreerd met praktijkvoorbeelden en er worden praktische *tools* aangereikt. De daaropvolgende ondersteuningsfase wordt via twee sporen ingezet: het eerste spoor is erop gericht de lokale partners meer inzicht te geven in de potentiële partners en de rol die deze partners in de samenwerking zouden kunnen spelen. Verder worden zij over bestaande initiatieven en regelingen geïnformeerd. De kennisoverdracht vindt plaats middels een digitale handreiking. Deze is als papieren concept klaar en wordt vertaald naar een webbased instrument. Het tweede spoor richt zich op concrete ondersteuning van lokale netwerken met een accent op beleidsmatige inbedding. Daartoe wordt in veertig gemeenten/wijken een ondersteuningstraject op maat opgezet, waarbij de lokale situatie leidend is. De deelnemende netwerken of gemeenten worden in een tweetal regionale bijeenkomsten

¹²⁹ Interventie waarin middelbare scholieren met behulp van sport vaardigheden aangeleerd krijgen om de school- en beroepsloopbaan beter te kunnen organiseren.

¹³⁰ Interventie waarin tegengaan van overgewicht bij met name basisscholieren centraal staat. Dit gebeurt door intensieve samenwerking van lokale partijen (o.a. GGD's, onderwijs, verenigingen).

¹³¹ Interventie waarin de leerresultaten (school & sport) en de arbeidssatisfactie van zowel leerlingen als leerkrachten centraal staan.

- geïnformeerd over ondersteuningsmogelijkheden. Tevens krijgen zij een persoonlijke ondersteuner toegewezen en wordt een beperkt activiteitenbudget ter beschikking gesteld.
- Voortgang 2010: Het ondersteuningstraject is in maart 2010 gestart. Ten behoeve van de uitvoering van het ondersteuningstraject is een plan van aanpak opgesteld en een andere naam voor het project gekozen: ‘Sport Lokaal Samen, ondersteuningstraject 2010-2012’. Het hoofddoel van het ondersteuningstraject is de versterking van bestuurlijke en uitvoerende lokale netwerken van sport en onderwijs. De activiteiten die vanaf februari 2010 zijn ingezet, zijn specifiek gericht op het verbeteren van informatie en communicatie. In augustus 2010 zijn negentien gemeenten geselecteerd (eerste tranche) om aan het ondersteuningstraject deel te nemen. De selectie vindt onder andere plaats middels de op de aanvraag aan te geven doelen en doelgroepen van het te vormen of te versterken lokale netwerk. Er zijn acht ondersteuners aangesteld om het traject te begeleiden; zes geleverd door provinciale sportraden en twee door NISB. De negentien geselecteerde gemeenten zijn in september 2010 van start gegaan. De sluitingsdatum voor de tweede tranche was 1 februari 2011. Ongeveer 35 gemeenten hadden te kennen gegeven te overwegen een aanvraag in te dienen. Hiervan zijn er uiteindelijk 21 gemeenten toegelaten in de tweede tranche. In 2011 worden voor beide tranches ‘uitrolbijeekkomsten’ georganiseerd waarin deelnemende gemeenten ervaringen kunnen uitwisselen.
  - Zowel de veertig trajecten binnen de gemeenten als het gehele project worden gemonitord door het Mulier Instituut. Daarvoor is een digitaal logboek ontworpen, dat tijdens het traject door de adviseurs wordt ingevuld om successen en knelpunten inzichtelijk te krijgen. Elke maand wordt er tussentijds gerapporteerd over de gang van zaken met betrekking tot het proces, zodat de ondersteuners daar hun voordeel mee kunnen doen. Tevens zullen er met de ondersteuners groeps gesprekken en telefonische interviews plaatsvinden. Verder zal er een webenquête uitgezet worden onder de lokale kernactoren. In het voorjaar van 2012 zijn de gegevens van de monitoring en evaluatie bekend.

5. VMBO in beweging.

- Projectleider: NISB
- Doelstelling: In 2012 op tachtig scholen integraal sport- en beweegaanbod creëren voor inactieve leerlingen op en rondom school. Met betrekking tot deze scholen wordt gestreefd naar een stijging van het aantal inactieve leerlingen dat aan de bewegnorm voldoet met 10 procent. TNO heeft in 2010 een nulmeting uitgevoerd, de eindmeting zal in 2012 plaatsvinden. Tevens is de doelstelling om de sport- en beweegactiviteiten structureel in te bedden in het schoolaanbod.
- Aanpak: Binnen de deelnemende scholen wordt een persoon gezocht (veelal zal dit een vakleerkracht LO zijn) die zich in wil zetten om meer leerlingen te motiveren tot een actieve leefstijl. Deze persoon wordt vervolgens gefaciliteerd om de functie van sport- en beweegcoördinator op school te vervullen met als doel het sport- en beweegaanbod kwalitatief en kwantitatief te vergroten. Ter ondersteuning van de sport- en beweegcoördinator vinden er netwerkbijeenkomsten plaats waar kennis en ervaringen worden uitgewisseld tussen de deelnemende scholen.
- Door te laten zien wat sport en bewegen de school en haar leerlingen oplevert en te werken aan draagvlak en verankering van de activiteiten op school, draagt dit plan tevens bij aan de structurele inbedding van sport en bewegen in de school.
- Bij het vergroten van het aanbod en het werken aan structurele inbedding wordt de beginsituatie van de scholen bij de start van het project als uitgangspunt genomen. De

- scholen formuleren (in overleg met de projectorganisatie) in hun plan van aanpak welk doel en welke resultaten zij nastreven.
- Voortgang: Er zijn in 2009 vijf regiocoaches geworven en aangenomen. De regiocoaches hebben een eerste scholing achter de rug en de netwerkgroepen zijn gestart. Begin 2011 zijn de deelnemende scholen verdeeld in elf regionale netwerken van ongeveer zeven scholen. De scholen van de tweede tranche zijn na de zomervakantie van 2010 gestart en hebben zich aangesloten bij één van de netwerken. Van de 79 scholen die uiteindelijk de samenwerkingsovereenkomst hebben getekend zijn er vier gestopt om schoolinterne redenen. Alle scholen hebben met advies van hun regiocoaches een schoolscaan en een leerlingscaan gemaakt en een plan van aanpak opgesteld. De scholen uit de eerste tranche zijn in het najaar van 2010 gestart met de uitvoering van dit plan, de scholen uit de tweede tranche in januari 2011. Ter ondersteuning van de sport- en bewegecoördinatoren en regiocoaches bij de uitvoering van het project is een website ontwikkeld (www.vmboinbeweging.nl). Een prominente plek is ingericht voor de in 2010 ontwikkelde toolbox. Deze toolbox bevat documenten en links en vormt een praktisch hulpmiddel voor scholen bij het ontwikkelen van een meer integraal sport- en bewegebeld.

Bijlage 7 Aanvullende informatie sport-zorgtrajecten

In onderstaand overzicht zijn de aantallen verenigingen in sport-zorgtrajecten per bond weergegeven. Het betreft de stand van zaken eind 2010.

Aantal verenigingen in sport-zorgtrajecten per bond per eind 2010

	JBN	Atletiek- unie	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Amsterdam	1		-	1	1		3		1	7
Arnhem	-			-	1					1
Den Haag	1				1		2		1	5
Dordrecht					1	1	1			3
Eindhoven	1			1	1		1	1	1	6
Enschede	2				1	1	2		1	7
Nijmegen	1	1			1		1		1	5
Rotterdam	1				1		2	1	1	6
Tilburg					1					1
Utrecht	-				1		1			2
Zaanstad	1				1		1			3
Totaal	8	1	0	2	11	2	14	2	6	46

- : Gestopt. Vier van de vooraf beoogde vijftig trajecten (van de JBN, KNBSB en de KNGU) zijn niet of nauwelijks van de grond gekomen en uiteindelijk gestopt. Dit vanwege problemen in de samenwerking tussen sportvereniging en jeugdzorgaanbieder.

Inmiddels is een aantal sportbonden op eigen initiatief (de KNVB, JBN en NBB) begonnen met de uitrol van nieuwe trajecten, deels ook in andere gemeenten en in samenwerking met andere jeugdsportaanbieders. Binnen een aantal van deze trajecten zijn nieuwe doelgroepen aangeboord, zoals jongeren met een verstandelijke beperking en jongeren in de jeugd GGZ. Deze nieuw opgestarte trajecten, ruim twintig in totaal, zijn niet meegenomen in het evaluatieonderzoek.

Bron: DSP-groep in opdracht van MO-groep

In onderstaande tabel wordt een overzicht gepresenteerd van de negen verdiepingpilots die gehanteerd zijn in het onderzoek van DSP-groep naar de sport-zorgtrajecten.

De negen verdiepingpilots in beeld

Sport-zorgtraject	Tak van sport	Zorgaanbieder	Type traject	Bijzonderheden
Urban Judo Budo Schuttersveld Enschede	Judo	Jarabee	Uitwedstrijd	Deelname verplicht, in eerste instantie gericht op bestaande groepen.
Urban Judo Amsterdam en Zaanstad (verschillende clubs!)	Judo en Ju jitsu	Spirit/ Altra	Meedoenplus Thuiswedstrijd	Meedoenplus bemiddeling naar verschillende judoclubs. Thuiswedstrijd verplichte deelname, onderdeel van dagbehandeling, cursus van acht weken, rouleert binnen locaties/aanbod van jeugdzorgaanbieder
Rotterdam Basketbal	Basketbal	Flexus/ Horizon/ Stek	Meedoenplus Thuiswedstrijd	Meedoenplus jongeren krijgen een buddy toegewezen. Thuiswedstrijd verplichte deelname, onderdeel van dagbehandeling, een les om de vijf weken.
Crossroads – La Sala, Tilburg	Taek-wondo	Stichting Kompaan	Uitwedstrijd Privés	Uitwedstrijd verplichte deelname aan sport, sport-zorgtraject een van de sportopties. Privés verplichte deelname, onderdeel van hulpverleningsprogramma.
Be Cool, Lotus Gym, Utrecht	Thai-boksen	Lijn 5, Orthopedagogisch Centrum OPL	Uitwedstrijd	Vrijwillige deelname, Lvg-jongeren, gemengde training jongens/meisjes.
VV Rigtersbleek Enschede	Voetbal	Jarabee	Meedoenplus	Pedagogisch medewerker sport coördineert ook voor KNKV.
Jos/Watergrafsmeer, Amsterdam	Voetbal	Spirit/ Altra	Meedoenplus	Jongeren worden binnen de vereniging in reguliere teams geplaatst.
PSV Eindhoven	Water-polo	De Combinatie	Uitwedstrijd	Kinderen tot twaalf jaar.
Nijmegen Atletiek	Atletiek	JJI De Hunnerberg	Thuiswedstrijd	JJI Gesloten setting 24-uursverblijf.

Bijlage 8 Masterplan: aantallen scheidsrechters en juryleden

In onderstaand overzicht is de groei van het aantal scheidsrechters weergegeven. Tevens laat de tabel zien welk percentage van de wedstrijden medio 2010 werd geleid door opgeleide scheidsrechters of juryleden.

Sport	Aantal SR 1-7-2006	Aantal SR 1-7-2009	Aantal SR 1-7-2010	% wedstrijden geleid door opgeleide SR ^a	Opmerkingen
Am Football	39	50	41	100 *	* 100% bij wedstrijden, waarbij dit vereist is
Autosport	2363	2717	2759	85	
Base-softball	Bond: 130 Club: *	Bond: 131 Club: *	*	90	% opgeleid is schatting. 2006-2009: 350 scheidsrechters opgeleid
Basketbal	10907	12642	14628	97	
Handbal	*	2536	2735	85	Niet alle scheidsrechters op afdelingsniveau zijn geregistreerd
Hippische sport	3851	3542	3341	100	Daling door schoning bestand van juryleden, die 'niet actief' zijn. Verjonging gerealiseerd: toename aantal juryleden in categorie 18-35 jaar van 294 naar 441 (+50%)
Hockey	Bond: 600 Club: 66000	Bond: 800 Club: 105000	Bond: 833 Club: 119500	100	Spelers vanaf zestien jaar dienen scheidsrechters- kaart te hebben
Ijshockey	120	140	130	90	Niet-opgeleide SR: betreft recreatief niveau en jeugd
Judo	359	411	Bond 410 Club: ca. 400	100	In 2009 is een proef opleiding clubSR gestart. Per 1 juli 2010 zijn ruim vierhonderd mensen opgeleid
Korfbal	Bond: 875 Club: *	Bond: 902 Club: *	Bond: 947 Club: *	70 schatting	Aantal cursisten steeg van 730 in 2006/2007 naar 2.194 (+200%) in 2009/2010
Rugby	67	103	170	83	Vooral op topniveau is er nog een tekort
Tennis		340	350	100	* 100% van wedstrijden waarbij dit reglementair vereist is. KNLTB heeft daarnaast nog 311 geregistreerde clubSRs
Voetbal**	18465	20769	23931	88	Verder zijn sinds 2006 15.292 (2009: 11.262) pupillenSRs opgeleid voor de 13.500 E- en F-pup. Wedstrijden.
Volleybal	15027	16909	15624	75	In 2010 zijn 1.300 SRs vervallen i.v.m. schoning. De 25% wedstrijden zonder gekwalificeerde SR zijn vnl. jeugdwedstrijden
Waterpolo	1359	1732	1830	97	
Wielrennen	259	288	304	100	
Totaal	120421	166476	187933		

^aSoms is dit percentage gebaseerd op een schatting, doordat er in de betreffende sporttakken op de lagere speelniveaus nog geen goede registratie van scheidsrechters is gerealiseerd.

* Nog geen volledige registratie van scheidsrechters op alle niveaus beschikbaar

** Een onbekend aantal geregistreerde voetbalscheidsrechters heeft in het verleden geen scheidsrechtersopleiding gehad en is dus in de praktijk gevormd.

Bron: NOC*NSF

Bijlage 9 Masterplan: Kwalificatie Structuur Arbitrage

Onderstaande tabel biedt een overzicht van het gebruik van de ‘Kwalificatie Structuur Arbitrage’ per sportbond. Sommige bonden (n=9) zijn nog maar recentelijk aangesloten bij het ‘Masterplan Arbitrage’ en zitten nog in de opstartfase. Daardoor staat bij velen nog een ‘nee’ aangegeven.

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Niveau 5	Auditsysteem
AFBN						
KNAF						
KNBSB						
KNHB	nee	ja	ontw	Ja	nee	?
KNHS	nee	nee	nee	nee	nee	nee
KNKV	nee	ja	ja	Ja	ja	nee
KNLTB	nee	nee	nee	nee	nee	nee
KNVB	nee	ja	ja	Ja	ja	nee
KNWU	nee	nee	nee	nee	nee	nee
KNZB	nee	nee	ja	nee	nee	nee
KNAU	nee	nee	nee	nee	nee	nee
KNGU	nee	nee	nee	nee	nee	nvt
KNRB	nee	nee	nee	nee	nee	nvt
KNKB	nee	nee	nee	nee	nee	nee
NbasketballB						
NbatmintonB	nee	nee	nee	nee	nee	nee
NEVOBO	nee	ja	ja	Ja	ja	
NHV	ja	ja	ja	Ja	nee	nee
JBN	nee	nee	nee	nee	nee	ja*
NTTB	nee	nee	nee	nee	nee	nee
NIJB	nee	nee	nee	nee	nee	nee
NRB	ontw	ja	ja			

Bron: NOC*NSF

Bijlage 10 Masterplan: tevredenheid organisatie, faciliteiten en begeleiding

In onderstaande tabel zijn de resultaten van de nulmeting van het tevredenheidsonderzoek van Buro7 voor de verschillende sportbonden samengevat.

Rapportcijfers	Algehele Tevredenheid	Motivatie	Begeleiding	Opleidingen, cursussen, trainingen	Faciliteiten & randvoorwaarden	Wijze van beoordeling	Informatievoorziening	Klimaat (sportiviteit & respect)	Imago officials binnen eigen sport
Zwemsport									
• Wedstrijdzwemmen	7.5	7.8	6.2	6.4	6.1	7.1	6.5	8.0	7.6
• Synchroonzwemmen	7.1	7.5	5.9	6.3	6.0	6.3	6.2	7.8	7.3
• Schoonspringen	7.1	7.8	5.1	4.7	5.9	6.7	6.0	7.6	7.3
Wielrennen	7.3	8.2	5.4	5.9	5.9	5.6	6.4	7.4	7.0
Volleybal	7.2	7.4	5.3	5.7	6.2	5.9	6.5	7.4	6.8
Voetbal	7.7	8.5	5.5	6.3	6.4	6.1	7.3	6.8	6.7
Triathlon	7.3	7.6	6.5	6.6	6.8	6.6	7.0	7.7	7.2
Tennis	7.4	7.9	6.4	6.4	6.4	6.5	6.9	7.3	6.8
Tafeltennis	7.5	8.3	6.7	6.5	6.5	6.7	7.7	7.4	6.8
Squash	7.2	8.1	5.9	5.5	6.5	6.7	6.4	7.2	6.2
Rugby	7.5	8.0	5.6	6.0	6.3	6.7	6.4	7.7	7.1
Roeien	7.2	7.5	6.3	6.3	5.3	6.6	6.6	8.0	6.7
Paardensport	7.4	8.2	5.9	5.9	6.6	6.4	6.5	7.2	6.9
Korfbal	7.2	7.9	5.8	5.9	6.4	6.6	7.0	7.1	6.6
Kaatsen	7.4	7.4	6.0	6.1	6.8	5.6	6.7	7.3	7.1
Judo	7.4	8.2	6.6	7.1	6.1	6.8	7.3	7.5	7.2
Ijshockey	7.1	8.3	6.5	6.2	6.3	7.0	7.5	6.2	5.8
Handbal	7.1	7.6	4.6	5.4	6.0	6.0	6.3	6.9	6.2
Gymnastiek	7.1	7.4	6.2	6.2	6.6	6.7	6.8	7.9	7.4
Bowling	7.2	7.5	5.7	6.0	6.3	6.5	6.4	7.3	7.0
Basketball	7.2	7.8	5.4	5.7	6.2	6.6	6.7	7.0	6.4
Base- en Softball	7.4	8.3	6.1	6.1	6.1	6.5	7.2	7.0	6.6
Badminton	7.4	8.0	6.1	5.9	6.1	7.2	6.9	7.6	7.1
Atletiek	7.5	8.0	6.1	6.7	6.6	6.4	7.0	7.9	7.5
American Football	7.0	8.1	5.9	5.7	6.3	5.3	6.7	6.3	6.3
Totaal	7.4	7.9	5.7	6.1	6.3	6.5	6.8	7.4	7.0

Bron: NOC*NSF

Bijlage 11 Sportcoalitie en ambassadeprogramma's Sport en OS

Onderstaand is een overzicht van de sportcoalitieprogramma's en de ambassadeprogramma's die worden uitgevoerd in het kader van 'Sport en Ontwikkelingssamenwerking'. Voor elk land wordt aangegeven wie de hoofdaannemer is, wat het budget is, wat er besteed is, wat de voortgang is en wie de uitvoerders zijn. Tevens is per project een samenvatting opgenomen.

Land	Hoofd-aannemer	Subsidie	Besteed	Uitputting	Voortgang	Uitvoerders	Samenvatting project
Bhutan	St. Bhutan	239954	120000	50%	15%	Youth development Fund Bhutan, Mark Blankwater, UVU, Mainline (verslaafdenzorg)	<p>Multidisciplinaire aanpak om het leven van zestig jongeren in een achterstandwijk op de rit te krijgen mbv sportactiviteiten volgens 'participatory' aanpak. Project dient als pilot om een sociale structuur op te zetten waarmee in de toekomst ook andere jongeren worden geholpen. Scope omvat: Opzetten van een nieuw jeugdcentrum, selecteren en (on the job) trainen medewerkers, afstemmen met andere organisaties en overheden.</p> <p>Via het versterken van de organisatie INJEPS (sportopleiding en facilitator van breedtsport) de sportinfrastructuur in Burkina Faso te ontwikkelen. Activiteiten zijn het (laten) opzetten van lokale amateursportcompletties, opleiden kader (diverse disciplines) en bewerkstelligen samenwerking tussen lokale overheid, scholen en andere relevante organisaties. Uitvoering activiteiten door INJEPS, capaciteitsversterking door NSA, sporttechnische capaciteitsversterking door KNVB, NeVoBo en NHV</p>
Burkina Faso	NSA	754972	407685	54%	86%	NSA, INJEPS, KNVB, NeVoBo en NHV	<p>Een bestaand succesvol netwerk van jongerenorganisaties in achterstandwijken versterken met kennis en vaardigheden op het gebied van sport en spel. De organisaties werken volgens het 'Young leadership' model. Alle jongeren in de doelgroep worden gestimuleerd om zelf leiders te worden en activiteiten te onderplooien voor weer andere jongeren. Zodoende leren ze 'life skills' om een bestaan op te bouwen en een bijdrage aan hun gemeenschap te leveren. Kennis wordt doorgegeven door betaalde sportcoördinatoren.</p> <p>1. Gehandicapten programma 'Sportsamenwerking op Java': Universiteit helpen met ontwikkelen gehandicapten curriculum, sportprogramma's opzetten in zes gehandicapteninstellingen + opzetten evenementen om gehandicapten zichtbaar te maken. (door Nederlandse projectmedewerkers van Calo Zwolle)</p> <p>2. Versterking Indonesische voetbalbond door KNVB met train-the-trainer trainingen (jaarlijkse missie door KNVB)</p> <p>3. Sportontwikkeling op de Molukken: Opzetten sportinfrastructuur voor gemeenschapontwikkeling en gehandicaptenprogramma op Ambon dmv missies. (door Respo, Calo, NSA, St. Sumrise)</p>
Guatemala	Todos	255000	130200	51%	60%	Change the Game Caja Ludica ACJ (YMCA) Peromia Adolescente Programma Jeugd en Veiligheid ICCO (PSJ) ALO Amsterdam	<p>Een bestaand succesvol netwerk van jongerenorganisaties in achterstandwijken versterken met kennis en vaardigheden op het gebied van sport en spel. De organisaties werken volgens het 'Young leadership' model. Alle jongeren in de doelgroep worden gestimuleerd om zelf leiders te worden en activiteiten te onderplooien voor weer andere jongeren. Zodoende leren ze 'life skills' om een bestaan op te bouwen en een bijdrage aan hun gemeenschap te leveren. Kennis wordt doorgegeven door betaalde sportcoördinatoren.</p> <p>1. Gehandicapten programma 'Sportsamenwerking op Java': Universiteit helpen met ontwikkelen gehandicapten curriculum, sportprogramma's opzetten in zes gehandicapteninstellingen + opzetten evenementen om gehandicapten zichtbaar te maken. (door Nederlandse projectmedewerkers van Calo Zwolle)</p> <p>2. Versterking Indonesische voetbalbond door KNVB met train-the-trainer trainingen (jaarlijkse missie door KNVB)</p> <p>3. Sportontwikkeling op de Molukken: Opzetten sportinfrastructuur voor gemeenschapontwikkeling en gehandicaptenprogramma op Ambon dmv missies. (door Respo, Calo, NSA, St. Sumrise)</p>
Indonesië	Respo	260000	107673	41%	49%	KNVB NSA CALO Zwolle	<p>Een bestaand succesvol netwerk van jongerenorganisaties in achterstandwijken versterken met kennis en vaardigheden op het gebied van sport en spel. De organisaties werken volgens het 'Young leadership' model. Alle jongeren in de doelgroep worden gestimuleerd om zelf leiders te worden en activiteiten te onderplooien voor weer andere jongeren. Zodoende leren ze 'life skills' om een bestaan op te bouwen en een bijdrage aan hun gemeenschap te leveren. Kennis wordt doorgegeven door betaalde sportcoördinatoren.</p> <p>1. Gehandicapten programma 'Sportsamenwerking op Java': Universiteit helpen met ontwikkelen gehandicapten curriculum, sportprogramma's opzetten in zes gehandicapteninstellingen + opzetten evenementen om gehandicapten zichtbaar te maken. (door Nederlandse projectmedewerkers van Calo Zwolle)</p> <p>2. Versterking Indonesische voetbalbond door KNVB met train-the-trainer trainingen (jaarlijkse missie door KNVB)</p> <p>3. Sportontwikkeling op de Molukken: Opzetten sportinfrastructuur voor gemeenschapontwikkeling en gehandicaptenprogramma op Ambon dmv missies. (door Respo, Calo, NSA, St. Sumrise)</p>

Land	Hoofd-aannemer	Subsidie	Besteed	Uitputting	Voortgang	Uitvoerders	Samenvatting project
Kenia	NSA	734090	421947	57%	50%	KNVB WomenWin Right To Play SOPA (Seeds of Peace Afrika)	Via een opgericht netwerk van twintig NGO's (KNSDP) zorgen voor betere samenwerking, kennisuitwisseling en versterking van organisatiecapaciteit, technische kennis en vaardigheden, en skills op gebied sport en OS. De organisatie SOPA wordt door het programma betaald om als facilitator op te treden.
Mozambique	KNVB	250000	76616	31%	40%	KNVB APAID Respo	1. Laranja Mécanica: in drie provincies werken aan sportinfrastructuur in communities. (voetbal, basketbal, atletiek) 2. Capaciteitsopbouw FMF (Voetbalbond) / vrouwenvoetbal 3. Organisatie ontwikkeling ProSport (stichting in oprichting) 4. Gehandicaptensport (i.s.m. APAID en Respo International)
Senegal	KNVB	255000	86638	34%	25%	KNVB KNDB (Dambond) Respo International	1. Capaciteitsopbouw FSF (Fédération Sénégalaise de Football) 2. Organisatie ontwikkeling FSF: Management skills en netwerk 3. Gehandicaptensport (i.s.m. APAID en Respo International) 4. Sport Development - Dammen KNDB
Suriname	NSA	444735	240559	54%	60%	KNVB Atletiekunie NeVoBo JBN Sport2All (ipv Respo/DCDD)	Voortbouwen op bestaande MoU samenwerking Nederland - Suriname met nadruk op SO: - Capaciteitsopbouw van zeven organisaties op gebied van Bestuur&Management en Monitoring & Evaluatie - Emancipatie/participatie door opleiden sport- en spelers voor gehandicapten en train-the-trainers. - Onderwijs: Curriculumontwikkeling en sportspecifieke kaderscholing gericht op voetbal, judo, atletiek en volleybal - Emancipatie/participatie gemeenschapsopbouw Brokopondo door opzetten sportstructuren en capaciteitsversterking
Zambia	KNVB	250000	77583	31%	30%	KNVB KNHB Respo International	1. Capaciteitsopbouw FAZ (Football Association of Zambia) 2. Organisatie ontwikkeling FAZ en Kalusha Foundation (KBFT) 3. Gehandicaptensport (i.s.m. APAID en Respo International) 4. Sport Development - Hockey KNHB
Zuid-Afrika	Respo	190000	150000	79%	50%	Ndllovu Care Group in Elandsdoorn Eltingh Haarhuis Tennis & Events CALO Zwolle Johan Cruyff Foundation TJOMMIE Foundation	1. Project 'Joy of Movement' voor gehandicapten: Opleiden sportleiders en opzetten structurele sportactiviteiten in drie lokale gemeenschappen. (door Respo, DCDD, Windesheim) 2. Project 'Show your talent': In vier regio's evenementen organiseren om gehandicapten op positieve wijze zichtbaar te maken. (+ kennisoverdracht) 3. Project 'Youth leading Positive Community Change': Life skill trainingen voor gehandicapte jongeren. (door Respo, DCDD, Windesheim) 4. Selfdefence trainingen voor gehandicapten organiseren via opleiden trainers. 5. Rolstoelbasketbal: Train-the-trainer programma + capaciteitsversterking + organiseren evenementen en competities.

Land	Hoofdaannemer	Subsidie	Besteed	Uitputting	Voortgang	Uitvoerders	Samenvatting project
Zuid-Afrika	KNVB	512500	147569	29%	?	KNVB Stars in their Eyes	<p>1.Football for Community Development (Hillbrow project): voetbalcoaches trainer, soccer legents, tachtig straatkinderen begeleiden</p> <p>2.Stars in their Eyes (Community Development through Sport): Opleiden tachtig coaches, organiseren toernooities, life skills, melden, veertig Zuid-Afrikaanse clubs linken aan veertig Nederlandse teams.</p> <p>3.Ondersteuning SFA Soweto (SAFA Branch): 1200 coaches trainen, instructor school opzetten, train-the-trainer, life skills</p> <p>4.WorldCoaches Academy Witwatersrand Universiteit: opleiden coaches, ontwikkel curriculum voor internationale opleiding t.b.v. Afrikaanse coaches</p>

Bron: NCDO

Overzicht ambassade programma's

Land	Subsidie	Uitputting	%	Uitvoerders	Samenvatting project
Bhutan	N.v.t.				
Burkina Faso	N.v.t.				
Guatamala	€ 242400	€ 189071	78%	Safe Passage	Toevoegen van sport en spel activiteiten aan de organisatie 'Safe Passage' die jongeren helpt om uit de sloppen te komen en naar school te gaan.
Indonesië	€ 278639	€ 265162, 29	* is totaal gecommitteerde bedrag (niet uitputting)	ca. dertien lokale organisaties	<ol style="list-style-type: none"> Opzetten voetbalcompetitie Molukken Organiseren gehandicapten sporttoernooi (inclusief draagvlakactiviteiten) Special Olympics Documentary Play Day voor kinderen (sport & spel) Opzetten 'Ambassador's Cup' voetbalcompetitie + structuur Versterken FPOK universiteit De ontwikkeling van trainingscentra in tien Indonesische provincies voor mensen met een geestelijke beperking. Rolstoeltennisactiviteiten voor vrouwen Football Academy Plus Voebalclinic Simon Tahamata Drie projecten in aanraag
Kenia	€ 336466	€ 142486	42%	Woman Win en vier lokale onderaannemers, Diocese of Lodwar	<ol style="list-style-type: none"> Women Win project: Versterken van vier lokale organisaties met trainingen en capaciteitsversterking om sportactiviteiten voor vrouwen te organiseren. Ontwikkelen sportinfrastructuur en activiteiten voor schoolgaande jeugd in het bisdom van Lodwar.
Mozambique	Nog geen info ontvangen				
Senegal	€ 352042	€ 153938	44%	1) Olympisch Comité Sénégal (CNOSS) 2) Association Culturelle Educative et Sociale (ACAPES)	<ol style="list-style-type: none"> Ontwikkeling sportactiviteiten voor gemarginaliseerde jongeren en gehandicapten Versterken van twee scholen met sportfaciliteiten en training deels op gebied van HIV/aids bewustwording
Suriname			100%	Diverse NGO's, sportbonden en directoraat Sportzaken	<ol style="list-style-type: none"> Bouw van Huis voor de Sport Opzetten schoolsportprogramma Opzetten buurtsportprogramma's
Zuid-Afrika	€ 830245	€ 505234	61%		<ol style="list-style-type: none"> BidVest Wits FC Hillbrow Youth Dev. Stars in their Eyes WorldCoaches
Burundi*	€ 506032			Right to Play, NIF (Norwegian Olympic Committee)	<ol style="list-style-type: none"> Versterken sportstructuren (nationaal en regionaal) Vredesopbouw terugkerende vluchtelingen Inclusion: sport en spel voor kwetsbare groepen. Capaciteitsversterking jeugdorganisaties

Land	Subsidie	Uitputting	%	Uitvoerders	Samenvatting project
Ramallah*	€ 22473	€ 0	0%	UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East)	Aanleg van twee speelterreinen, waar vluchtelingen-kinderen in het kader van een schoolopleiding kunnen spelen en zich ontspannen
Sudan*	€ 701000			Right to Play, NIF (Norwegian Olympic Committee)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Versterken lokale Right to Play organisatie 2. Opzetten structurele sportactiviteiten voor kinderen en jeugd 3. Gezondheidsbewustzijns campagne 4. Netwerken versterken met sportkennis

* Fragiele staten

Bron: NCDO

Bijlage 12 Presteren: WK/OS index 2010

NOC*NSF werkt samen met Infostrada aan een jaarlijkse ranglijst van alle Olympische (zomersporten) medaille-onderdelen en alle Olympische (wintersporten) medaille-onderdelen. De ranglijst van 2010 (zomer) is weergegeven in deze bijlage.

Alle (Zomer) Olympische Topsportprogramma's worden meegenomen in de WK-OS Index. Uitslag op laatste WK (of OS als dat later was) telt. Voor tennis en voetbal dames telt OS2008. Voor de volgende sporten was er geen WK in 2010 en telt het WK in 2009: Atletiek, Beachvolleybal, Boksen mannen, Boogschieten, Handbal, Zwemmen, Synchronzwemmen, Schoonspringen, Waterpolo, Taekwondo, Tafeltennis (enkelspel), Zeilen Yngling (in 2010 een afwijkend boottype op WK gebruikt).

Ranking	Land	Goud	Zilver	Bronz	Eindtotaal
1	USA	33	19	24	76
2	CHN	31	34	28	93
3	RUS	28	30	30	88
4	GBR	17	19	12	48
5	GER	17	17	18	52
6	JPN	15	10	17	42
7	AUS	12	10	14	36
8	ITA	12	10	8	30
9	ESP	11	6	7	24
10	FRA	10	12	16	38
11	JAM	7	4	2	13
12	HUN	6	7	8	21
13	POL	6	7	5	18
14	KOR	6	6	10	22
15	ROM	5	2	5	12
16	NED	4	8	1	13
17	KEN	4	5	2	11
18	IRI	4	1	2	7
19	BUL	4			4
20	CAN	3	9	7	19
21	CUB	3	8	10	21
22	BRA	3	7	5	15
23	BLR	3	6	8	17
24	SRB	3	3	4	10
25	UZB	3	3	3	9
26	SWE	3	1	4	8
27	UKR	2	7	7	16
28	TUR	2	4	6	12
29	NZL	2	3	8	13
30	AZE	2	3	6	11

Bron: NOC*NSF

In de onderstaande tabel is te vinden welke Nederlanders bijdroegen aan de WK-OS index.

Sport	Onderdeel	M/V	OS of WK	Naam Nederlander	Klassering
Paardensport	Dressuur Individueel	M/V	WK10	Edward Gal	1
Paardensport	Dressuur Team	M/V	WK10	Nederland	1
				Lisa Westerhof/Lobke	1
Zeilen	470	V	WK10	Berkhout	1
Zwemmen	4*100 Mtr. Vrije slag	V	WK09	Nederland	1
Hockey	Team	V	WK10	Nederland	2
Judo	< 100 kg	M	WK10	Henk Grol	2
Judo	< 73 kg	M	WK10	Dex Elmont	2
Turnen	Rekstok	M	WK10	Epke Zonderland	2
Voetbal	Team	M	WK10	Nederland	2
Wielrennen	Wegwedstrijd	V	WK10	Marianne Vos	2
Zeilen	Europe / Laser Radiaal	V	WK10	Marit Bouwmeester	2
	Yngling (na 2009)				2
Zeilen	Matchrace)	V	WK09	Nederland	2
Hockey	Team	M	WK10	Nederland	3
Paardensport	Dressuur Individueel	M/V	WK10	Imke Schellekens Bartels	4
Roeien	Acht	M	WK10	Nederland	4
Wielrennen	Baan keirin	M	WK10	Teun Mulder	4
Wielrennen	Omnium	V	WK10	Yvonne Hijgenaar	4
Zwemmen	50 Mtr. Vrije slag	V	WK09	Marleen Veldhuis	4
Atletiek	hoogspringen	M	WK09	Martijn Nuyens	5
Beachvolleybal	Duo	V	WK09	Nederland	5
Boksen	69-75 kg	V	WK10	Nouchka Fontijn	5
Judo	< 63 kg	V	WK10	Anicka van Erden	5
Judo	< 70 kg	V	WK10	Edith Bosch	5
Roeien	Acht	V	WK10	Nederland	5
Roeien	Lichte Vier Zonder	M	WK10	Nederland	5
Roeien	Vier Zonder	M	WK10	Nederland	5
Waterpolo	Team	V	WK09	Nederland	5
Wielrennen	Baan ploegenachtervolging	V	WK10	Nederland	5
Wielrennen	BMX	M	WK10	Raymond van der Biezen	5
Wielrennen	Omnium	M	WK10	Tim Veldt	5
Zwemmen	4*100 Mtr. Wisselslag	V	WK09	Nederland	5
Wielrennen	Baan ploegenachtervolging	M	WK10	Nederland	6
Wielrennen	Weg tijdrif	M	WK10	Koos Moerenhout	6
Zeilen	470	M	WK10	Coster/Coster	6
Zwemmen	100 Mtr. Vrije slag	V	WK09	Ranomi Kromowidjojo	6
Atletiek	800 mtr	M	WK09	Bram Som	7
Judo	< 63 kg	V	WK10	Elisabeth Willeboordse	7
Judo	< 81 kg	M	WK10	Guillaume Elmont	7
Judo	> 100 kg	M	WK10	Grim Vuijsters	7
Wielrennen	Baan Teamsprint	V	WK10	Nederland	7
Zeilen	Mistral / RSX	M	WK10	Dorian van Rijsselberge	7
Zwemmen	200 Mtr. Vrije slag	M	WK09	Sebastiaan Verschuren	7

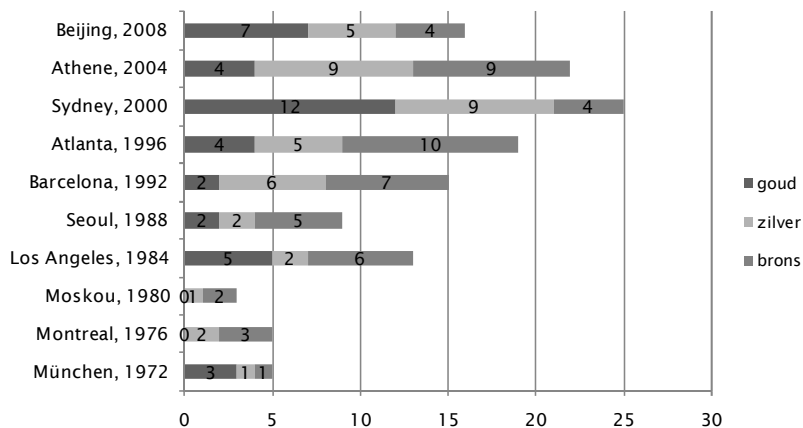
Sport	Onderdeel	M/V	OS of WK	Naam Nederlander	Klassering
Tafeltennis	Team	V	WK10	Nederland	8
Turnen	Sprong	V	WK10	Jeffrey Wammes	8
Wielrennen	Baan Teamsprint	M	WK10	Nederland	8
Zwemmen	100 Mtr. Vlinderslag	V	WK09	Marleen Veldhuis	8

Bron: NOC*NSF

Bijlage 13 Medailles Olympische en Paralympische Zomer- en winterspelen 1972-2010

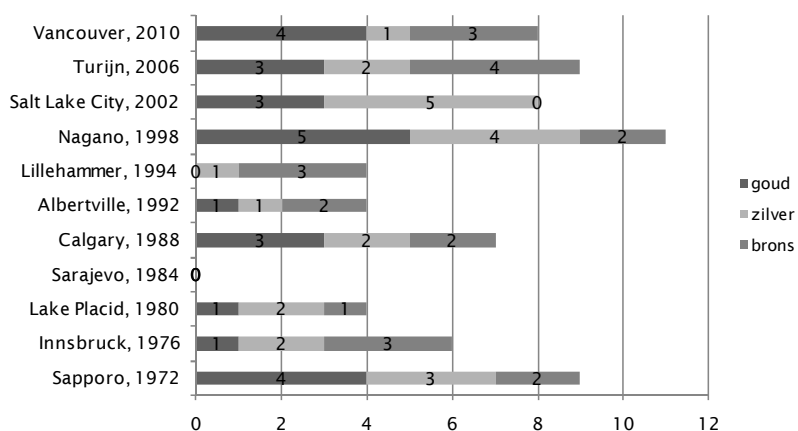
Onderstaand zijn de figuren opgenomen betreffende het aantal behaalde medailles op Olympische en Paralympische Spelen over de periode 1972-2008.

Behaalde medailles Olympische Zomerspelen 1972-2008

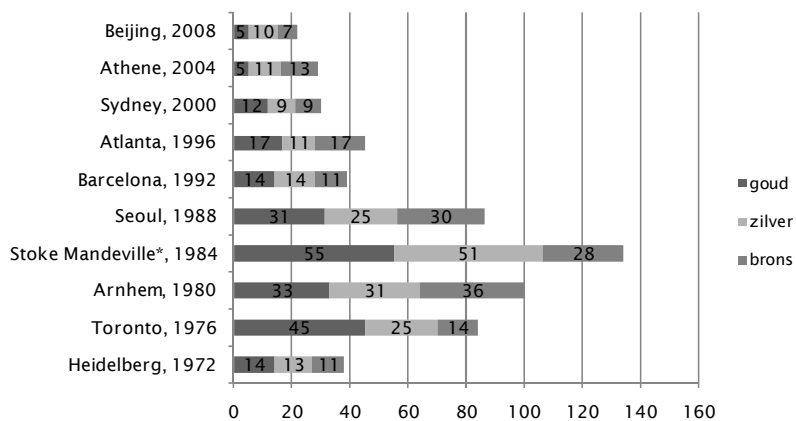
Bron: IOC

Behaalde medailles Olympische Winterspelen 1972-2010

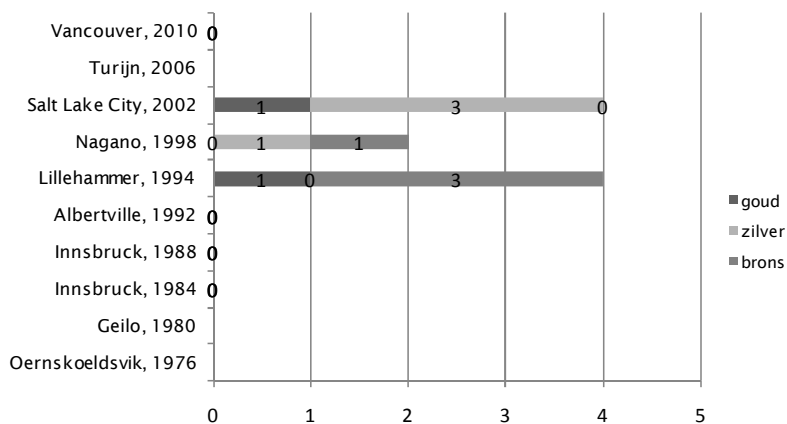
Bron: IOC

Behaalde medailles Paralympische Zomerspelen 1972-2008

Bron: IOC

Behaalde medailles Paralympische Winterspelen 1972-2010

Geen deelname van Nederland in Oernskoeldsvik, Geilo en Turijn.

Bron: IOC

Bijlage 14 Talenten profiel per medio 2009

Onderstaand is de definitie van talenten weergegeven zoals deze op dit moment door NOC*NSF gehanteerd wordt.

	Leeftijdprofiel	Prestatieprofiel	Programmaprofiel
Beloften	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Senioren -2 en -3 ▪ Leeftijdsgrens senioren-1 (ondergrens) met aanloop van maximaal zeven jaar ▪ Individuele en teamsporten: Beste vijf per geboortejaar volgens talentvolgsysteem (gerelateerd aan aantal beoefenaren van de wedstrijd sport) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nationaal Top-5 leeftijdsgroep ▪ Prestatieniveau voldoet aan normen meerjaren opleidingsplan met uitzicht op internationaal Top-8 niveau senioren 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lid Nationale Selectie of Nationaal Team ▪ Programma voldoet aan normen meerjaren opleidingsplan met uitzicht op Top-8 niveau senioren ▪ Trainingsprogramma meer dan één uur per dag exclusief reistijd ▪ Trainingsprogramma meer dan acht uur per week
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trainingspartners senioren -1, en -2. Maken onderdeel uit van een trainingsgroep en volgen hetzelfde programma waarin Nationaal en Internationaal talent wordt opgeleid. ▪ Deze sporters hebben een essentiële rol als sparringpartner op hoog niveau of trainingspartner in een team of ploegverband 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nationale top van de leeftijdsgroep ▪ Prestatieniveau dicht bij de normen uit het meerjaren opleidingsplan met uitzicht op internationaal Top-8 niveau senioren en relevant voor het programma 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lid Nationale / regionale Selectie of Nationaal / regionaal Team, in een programma onder regie van de sportbond ▪ Aantal teams, <i>ploegen, programma's en locaties</i> worden vastgesteld op basis van het spreidingsmodel van de sportbond ▪ Trainingsprogramma gelijk aan Internationaal- of Nationaal Talent

Bron: NOC*NSF

Bijlage 15 Afgeronde en lopende projecten InnoSportNL

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de concrete afgeronde en nog lopende projecten van InnoSportNL.

Werktitel	Korte samenvatting	Status
Feet Position Measurement	Technologiescan voor meten van voetenposities	Afgerond
Object Tracking	Technologiescan voor meten van posities van objecten (ballen, shuttles, enz.)	Afgerond
BMX met derailleurschakeling	Speciale derailleur die alleen opschakelt, voor startverzet	Afgerond
Toegevoegde waarde sport in de wijk in Amsterdam	Rekenmodel en software voor het bepalen van de toegevoegde waarde van sportfaciliteiten in een wijk	Afgerond
Ontwikkeling Composiet Handbike	Handbike uit koolstof, zeer stijf	Afgerond
Koeling in Beijing	Teamkoelingsystemen, speciaal voor Beijing (op wens NOC*NSF)	Afgerond
Alles voor goud	TV documentaire reeks voor Teleac	Afgerond
Innovatieve Nederlandse multifunctionele sportaccommodatie	Ontwikkeling scan voor het beterbepalen van het eisenpakket ten aanzien van gebruik, exploitatie en tenslotte bouw van een moderne indoor sportaccommodatie	Afgerond
Topbob	Kennisontwikkeling voor 2014, met spinoff naar 2010: nieuwe tweemans bobslee	Afgerond
Korfbal CCS	Aftelklok voor handbal in de paal geïntegreerd	Afgerond
LED verlichting Sportpark2	Doorontwikkelen van eerste generatie productiearmaturen tbv vervangingsvraag gasontladingslampen, User interface voor de sport	Afgerond
Zwemstartmonitoring	Systeem bestaande uit camera's, een krachtmeetstartblok en software voor het analyseren van starts bij het zwemmen	Lopend
Nationaal TalentVolgSysteem	Systeem voor het monitoren van de ontwikkeling van door NOC*NSF aangemerkte talenten; tevens wordt een HR-variant gerealiseerd	Lopend
Ontwikkeling badmintonshuttle	Kunststof shuttle met eigenschap van veren shuttle	Lopend
Enkelbrace	Speciale enkelbrace voor voetballers met bandenletsel	Lopend
SwimmersTimePoint+	Systeem voor loggen van trainingsbelasting in het zwemmen tov de planning, op basis van een chip het lichaam en meetpunten in het zwembad	Lopend
De snelle schaats	Kennisontwikkeling voor 2014, over schaatsmechanica	Lopend
Alternatieve meting hartfrequentie	Geheim project naar alternatieve meting van hartfrequentie; d.w.z. anders dan via de bekende borstband	Lopend

Werktitel	Korte samenvatting	Status
Geavanceerde notatieanalyse voetbaleredivisie	Realiseren van een databestand met acties van spelers en beoordelingen over een volledig seizoen van de voetbaleredivisie in Nederland, en een model dat succes (winst) verklaart	Lopend
Zwemvin haalbaarheid	Speciale trainingsvin voor topschoolslagzwemmen maar mogelijk ook spin-off zwemonderwijs	Lopend
Micro datalogger	Hard- en software voor ongestoord meten in training	Lopend
Snelste zwempak	Kennisontwikkeling over invloed zwempakken op prestatie + productontwikkeling	Lopend
Banjy Fitfiets	Nieuwe 'mobiliteit' ontwikkeld voor kinderen, maar misschien later ook voor anderen	Lopend
Krachtmeetsysteem kano	SRM voor kano	Lopend
Innovatie basketbal rolstoelen	Innovaties van rolstoelen, met het oog op basketbal 2012, maar ook breder in te zetten	Lopend
Geavanceerde trainingsanalyse handball	Realiseren van geavanceerde analysemiddelen tav tactische en fysieke prestaties en visualisatie & simulatie, mbv innovatieve technologie voor registreren van posities van spelers tijdens trainingen binnen de balteamsporten, ihb handbal	Lopend
Laser-trainer	Realiseren van de hardware, software en user-interface van de laser-trainer ('optische haas' voor bijv. schaatsen)	Lopend
Schaatsefficiëntie	Ontwikkelen van kennis over schaatser-gerelateerde parameters die efficiëntie van schaatsen bepalen + de praktische toepassing daarvan aan geven, incl de uitkomsten van de meetschaats (project 40080030)	Lopend
Geavanceerde wedstrijdanalyse voetbal	Realiseren van geavanceerde analysemiddelen tav tactische & fysieke prestaties en visualisatie & simulatie, mbv innovatieve technologie voor registreren van posities van spelers tijdens wedstrijden binnen de balteamsporten, ihb voetbal	Lopend
Direct Speed measurement	Algoritme om directe snelheid uit accelerometer en gyroscoop te bepalen	Lopend
ZwemCoachCockpit	Twee systemen voor het analyseren van voorstuwing bij het zwemmen, op basis van videobeelden, meting van druk, snelheid & -variaties en slagfrequentie	Lopend
Nationale Accommodatie Database	Overzicht van alle locaties waar gesport wordt of kan worden. Beleidstool voor gemeenten en anderen.	Lopend
TurnTrainersCockpit	Realiseren van een trainerscockpit voor turnen, ihb voor 2D analyses en real-time terugkoppeling mbt oefeningen sprong (acrobatiek) en rek (zwaai-acrobatiek) en vergelijking met eerder uitgevoerde oefeningen, incl onderzoek leidend tot innovaties die kunnen worden gebruik in producten en diensten voor real-time terugkoppeling.	Lopend
Zwemkeerpuntmonitoring	Systeem bestaande uit een krachtmeetsysteem, tijdmeting, camera's en software voor het analyseren van keerpunten bij het zwemmen	Lopend

Werktitel	Korte samenvatting	Status
ZeilCoachCockpit	Realiseren van een trainerscockpit voor zeilen	Lopend
RoeiCoachCockpit	Realiseren van een trainerscockpit voor roeien	Lopend
Sporttalentidentificatie	IT-systeem met eenvoudige meet- en notatiemiddelen waarmee capaciteiten van kinderen van 5-8 jaar kan worden vastgelegd, om een advies voor een sportgroepkeuze te kunnen geven	Lopend
Analyses terug op het veld	Analyses van wedstrijd en trainingssituatie op het veld annoteren en projecteren	Lopend
Beste spel 4Play	Uitzoeken welke spellen op de 4Play playgrounds, de meeste en beste bewegewinst bieden voor kinderen	Lopend
Interactive Tennis Video-guidance	In de voorstudie-haalbaarheidsstudie wordt uitgezocht of door begeleiding via video-beelden de tennis-service kan worden verbeterd	Lopend
Waterweerstand: coatings	Langlopend kennistraject om weerstand van watergebonden sporten en producten te verminderen	Lopend
Start'blok' rugslag	Hulpmiddel om starten rugslag te verbeteren, incl meetsysteem reactietijd en -kracht	Lopend
Random startsignaal zwemmen	Box met random startsignaal om start in zwemmen te oefenen (zonder extra persoon)	Lopend
Buurt in beweging	Via gezinnen beter beweeggedrag stimuleren	Lopend
Breintrainer	Systeem om hersengolven in balans te brengen en daarmee ook de focus van de sporter te verbeteren	Lopend
Voetenwerk netsporten	Realisatie van een sportvloer die positie en snelheid analyses mogelijk maakt.	Lopend
NWL recovery	Realisatie registratie systeem voor herstel sporters op basis hartfrequentie.	Lopend
Kleding zitvolleybal	Ontwikkelen kleding specifiek voor top zitvolleybal, betere verplaatsing mogelijk (broek en schoen)	Lopend
Trampoline trainingsapparaat	-	Lopend

Bron: InnoSportNL (stand van zaken per 01-03-2011)

Bijlage 16 Topsportevenementen georganiseerd (2005-2010)

Onderstaande tabel biedt een overzicht van de georganiseerde topsportevenementen in de periode 2005-2010.

2005	2006	2007	2008	2009	2010
NEC Wheelchair masters	WK Zitvolleybal (NEBAS)	EJK Atletiek (bid)	FBK Games (KNAU)	FBK Games (KNAU)	EK Atletiek (haal)
World Team Cup Wheelchair tennis	WK Atletiek voor gehandicapten 2006	EJK Atletiek (KNAU)	Meerkamp (OKT) (KNAU)	WK Honkbal 2009(KNBSB)	WK Driebanden (biljart bond)
FBK Games	FBK Games (KNAU)	FBK Games (KNAU)	EK Badminton landenteams (bid) (NBB)	WK-match (Dam Bond)	WJK Driebanden (biljart bond)
EK Cross	EK Rally Hellendoorn (KNAF)	WJK Softbal dames (KNBSB)	EK Badminton landenteams (NBB)	EJK Dammen (Dam Bond)	WK Dammen
EK Superkarts	EK Badminton 2006 (NBB)	EK Softbal dames	OKT Handboog	EJK Darts	WJK Dammen
Golden Tulip Rally	EK Badminton 2006 (bid)	EJK Honkbal 2007	Indoor WK Dressuur (FEI World Cup) (KNHS)	EJK Golf	WK Aangepast Zwemmen (haal/bid)
EJK Badminton	WK Rolstoelbasketbal (heren/dames) (NBB)	WK Dammen	WK Vierspannen (bid) (KNHS)	EJK Dressuur (KNHS)	WK Aangepast zwemmen
EJK Badminton (bid)	EK Cricket voor dames onder 21	WK Darts	WK Vierspannen (KNHS)	EJK Springen (KNHS)	WK Goalball (haal/bid)
WK Honkbal 2005	WJK dammen	EK Turnen 2007	EJK Petanque (bid) (Jeu de Boule bond)	EK Hockey (KNHB)	WK Turnen
EK Softball 2005	ELTK meisjes 2006 (golf federatie)	E()K Acrogym 2007	EJK Petanque (Jeu de Boule bond)	WK Petanque heren (haal) (Jeu de Boules Bond)	WK Dressuur indoor (FEI World Cup) (KNHS)
EK Pool	World Cup Dressage 2006(KNHS)	WK handbal dames 2007	WK Motorcross (KNMV)	WK Petanque heren (bid) (Jeu de Boules Bond)	EK Korfbal
WK Dammen 2005	WK Menners met een beperking (KNHS)	WK Tripletten (haal)	EK Finale Enduro (KNMV)	WK Petanque heren (Jeu de Boules Bond)	EK Motorcross of nations (KNMW)
WK Trampoline 2005	EK Hockey indoor 2006 (KNHB)	OKT Judo	EJK Lifesaving (bid) (KNRBD)	WK Judo (bid) 2009	EJK Motorcross (KNMW)

2005	2006	2007	2008	2009	2010
WK Junioren hockey (KNHB)	WK Judo 2009 (haal)	WK MX 1 en MX 2 (KNMV)	EJK Lifesaving (KNRBD)	WK Judo 2009	WK Roeien (bid)
EK judo heren 2005 (JBN)	WK Jiu Jitsu 2006 (haal)	EJK Skeeleren	EK Rugby dames	WK Motorcross (KNMW)	WK Aangepast zeilen (watersport verbond)
EK Visually Impaired (JBN)	WK Jiu Jitsu 2006	Euro 2007	EJK Schermen	WK Roeien 2009 (bid)	WK 470 (watersport verbond)
WK Superbike (KNMW)	WK Kanopolo 2006 (NKB)	EJK Beachvolleybal	EK Landenteams (squash bond)	WK Short Track teams (KNSB)	EK Korte Baan Zwemmen (KNZB)
WK Endurance (KNMW)	WK Touwtrekken outdoor (KNKF)	Pré OKT Volleyball dames	WK Lange afstand (NTB)	WK Squash dames	EJK Open water zwemmen (KNZB)
WK MX1 en MX 2 (KNMW)	EK Midgetgolf	WK Zeilen (bid)	WJK Beachvolleybal	EK Triathlon Olympische afstand	Start Giro d'Italia
WK U23 (KNRB)	WK Endurance 2006 (KNMV)	WK/EJK Yngling (watersport)	EJK Volleybal	EJK Volleybal	Start Tour de France
OKT Short Track (KNSB)	WK MX 1 en MX 2 (KNMV)	W(J)K/EK Laser Radial (watersport)	WK Cadet (Watersport verbond)	Start Vuelta 2009 (wieler unie)	
EK team 2005 (SBN)	WJK 2006 (KNRB)	EJK 420-470 klasse (watersport)	NEC Wheelchair masters 2008 (wheelchair tennismasters)	WK Veldrijden (wieler unie)	
Universiade (haal) studentensport	EK Triathlon (bid)	EK Baan Omnium (wielerunie)	EK Baan Omnium (wieler Unie)	EK Fietscross indoor (wieler unie)	
EK Powerman Duathlon 2005 (NTB)	EK Powerman 2006 (NTB)	EK Fietscross indoor (wielerunie)	EK Fietscross indoor (wieler Unie)	EK Mountainbike (wieler unie)	
ITU Holten Continental Cup (NTB)	EK Lange afstand Almere 2006 (NTB)	EK Fietcross outdoor (wielerunie)	EK zwemmen (bid) (KNZB)		
FIFA WK voetbal onder 20 (KNVB)	EK Beachvolleybal (Volleybal bond)	NEC Wheelchair masters 2007 (wheelchair tennismasters)	EK zwemmen (KNZB)		

2005	2006	2007	2008	2009	2010
EK Cycling EPC 2005 (KNWU)	EK Optimist 2006 (Watersport Verbond)	PKT Cycling 2007	Grand depart Tour de France (bid)		
WK Goju Kai Karate Do	EK Yngling 2006 (Watersport Verbond)		WK Wielrennen op de weg 2008/2009		
	WK Veldrijden (KNWU)				
	EK Cyclo Cross (KNWU)				
	Tour etappes 2006 (bid)				
	EK Wielrennen o.d. weg beloften 2006				
	Aankomst 3e etappe Tour de France				
	NEC Wheelchair masters 2006 (wheelchair tennismasters)				

Bron: VWS

Bijlage 17 Topsportevenementen agenda (2011-2014)

Onderstaand overzicht laat de verwachte topsportevenementen voor de periode 2011-2014 zien.

2011	Vervolg 2011	2012	2013	2014
IWAS Wereldspelen (haal) (aangepast sporten)	WK Tafeltennis	EK Handbal dames (bid)	EK Atletiek U23 (bid) (KNAU)	EK Atletiek (haal) (KNAU)
EK Atletiek indoor (haal) (KNAU)	CP-Voetbal 2011(bid)	EK Handbal dames (haal)	EK Springen (bid)(KNHS)	EK Atletiek (bid) (KNAU)
EK landenteams 2011(NBB)	WJK Volleybal (haal)	EK Handbal dames	WK Roeien U23 (bid)	WK Hockey (bid)
EK Boksen dames (bid)	WJK Volleybal (bid)	EK handboog outdoor	WK Roeien U23	WK Roeien
EK Boksen dames	EK Volleyball heren (bid)	OKT III Volleybal (bid)	EK Voetbal vrouwen (bid)	
WK Bridge 2011	EK Volleyball heren (haal)	WK BMX (Wieler Unie)	EJOF (bid) (NOC*NSF)	
EJK Handbal dames (bid) 2011	EK Zitvolleybal dames (haal)	EK Waterpolo (haal/bid)		
EJK Handbal dames 2011	EK Zitvolleybal dames (bid)	EK Waterpolo		
EK Handboog outdoor (haal/bid)	WK Zeilen (bid)			
EK Dressuur (haal) (KNHS)	WK Baanwielrennen 2011 (bid)			
EK Dressuur (bid) (KNHS)	WK Baanwielrennen 2011			
EK Dressuur (KNHS)	EK Fietscross 2011			
EK Springen (bid) (KNHS)	EJOF 2011 (bid)			
WK Roeien U23 (bid)				
WK Roeien U23				
WK Roeien (bid)				
WK Tafeltennis (bid)				

Bron: VWS (stand van zaken februari 2011)